

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

(ร่าง) รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ การปรับปรุงประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา
ในหลักสูตรสถานศึกษา

โดย อาจารย์ ดร.ณัฐพร ไทยจงรักษ์

25 มิถุนายน 2562

สัญญาเลขที่ RDG6110044

(ร่าง) รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ การปรับปรุงประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์-ไทยกับพม่าใน
หลักสูตรสถานศึกษา

ผู้วิจัย นางสาวณัฐพร ไทยจงรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์
วิจัยและนวัตกรรมและต้นสังกัด

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกสว. และต้นสังกัด
ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทคัดย่อ

สัญญาเลขที่

RDG6110044

Project Coordinator :

Nathaporn Thaijongrak, Srinakharinwirot University

ระยะเวลาดำเนินงาน

26 June 2018 – 25 June 2019

รายงานวิจัยดังกล่าวแบ่งออกเป็น 5 บท บทนำ อภิปรายถึงความสำคัญของหัวข้อวิจัยที่เลือกทำ วัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เอกสารจากขั้นต้นและขั้นรองจากภาษาไทย ภาษาเขมร ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส รวมถึงการสัมภาษณ์จากผู้ที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า สถานภาพโดยทั่วไปของประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา มีการปรับปรุงในรายละเอียดของเนื้อหาแบบเรียนให้สอดคล้องกับหลักสูตรมากขึ้น โดยฝั่งไทยได้มีการปรับปรุงหลักสูตรและส่งเสริมการเรียนรู้กับประเทศเพื่อนบ้านให้มากขึ้น ในขณะที่ในเวลานี้กัมพูชาอยู่ในช่วงการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา แม้ว่าในแบบเรียนจะยังคงมีบางประโยคที่สะท้อนทัศนคติในทางลบแต่ถือว่า มีน้อยลงกว่าเดิม ทั้งสองประเทศมีการปรับปรุงหลักสูตรประวัติศาสตร์โดยเน้นที่การคิดวิเคราะห์มากกว่าการท่องจำ การตีความจากหลักฐาน นอกจากนี้แนวทางในการปรับปรุงประวัติศาสตร์ยังผ่านการส่งเสริมจากหลักสูตรของอาเซียนคือ ASEAN Curriculum sourcebook และหลักสูตรที่ส่งเสริมการบูรณาการในหลายๆ วิชาเพื่อความร่วมมือในภูมิภาคและ Shared Histories Project จากองค์การยูเนสโกซึ่งสนับสนุนการลดความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ ในขณะที่เดียวกับที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างเพื่อการเป็นพลเมืองโลก

Abstract

Project Code RDG6110044

Project Coordinator: Nathaporn Thaijongrak, Srinakharinwirot University

Project period: 26 June 2018 – 25 June 2019

The research report is divided into 5 chapters. The first chapter is discussion about the importance of research topics that have been selected and the objectives of the research. This research applied documents from the primary and secondary sources in Thai, Khmer, English and French, including interviews from related Ministry of Education staffs.

The research found that the detail on the general status of Thai - Cambodian relation history in school has been improved to be more consistent with the curriculum. The Thai has reformed the curriculum and promoted learning with neighboring countries while The Cambodia steps in the school curriculum development process. However, there are still some sentences that reflect negative attitudes in the textbook but considered less than before. Both countries have improved the history curriculum focusing on analytical thinking rather than memorization and interpretation from evidence. The guidelines for improving history has also been promoted through the ASEAN Curriculum sourcebook and many integrated courses that promote regional cooperation as well as Shared Histories Project from UNESCO, which supports the reduction of historical conflicts while promoting coexistence on diversity to be the global citizenship.

บทสรุปผู้บริหาร

(Executive Summary)

สรุปผลการวิจัยของรายงานฉบับสมบูรณ์

รายงานวิจัยดังกล่าวแบ่งออกเป็น 5 บท บทที่ 1 อภิปรายถึงความสำคัญของหัวข้อวิจัยที่เลือกทำ วัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เอกสารจากขั้นต้นและขั้นรองจากภาษาไทย ภาษาเขมร ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส รวมถึงการสัมภาษณ์จากผู้ที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2 พัฒนาการของหลักสูตรสถานศึกษาในไทยและกัมพูชา ศึกษาประวัติศาสตร์การศึกษาและการพัฒนาหลักสูตรของไทยและกัมพูชาเพื่อให้เข้าใจถึงภูมิหลังของการวางระบบการศึกษาของทั้งสองประเทศ การศึกษาไทยพัฒนาภายใต้นโยบายปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และมีการพัฒนาหลักสูตรเรื่อยมาเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในประเทศกัมพูชา ฝรั่งเศสเป็นผู้วางรากฐานการศึกษาให้กับกัมพูชาทั้งโรงเรียนฝรั่งเศสและโรงเรียนวัดจนกระทั่งกัมพูชาได้รับเอกราช กัมพูชาประสบปัญหาสงครามกลางเมือง การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และความขัดแย้งของแต่ละฝ่ายทำให้การศึกษาของกัมพูชาหยุดชะงัก

บทที่ 3 วิชาประวัติศาสตร์สถานศึกษา เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของวิชาประวัติศาสตร์ในสังคมและในโรงเรียนและแนวทางของการเรียนรู้ในแต่ละช่วงเวลา รวมถึงการวิเคราะห์แบบเรียนในปัจจุบัน พบว่า ฝั่งไทยได้มีการปรับปรุงหลักสูตรและส่งเสริมการเรียนรู้กับประเทศเพื่อนบ้านให้มากขึ้น ในขณะที่ในเวลาเดียวกันกัมพูชาอยู่ในช่วงการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา แม้ว่าในแบบเรียนจะยังคงมีบางประโยคที่สะท้อนทัศนคติในทางลบแต่ถือว่า มีน้อยลงกว่าเดิม

บทที่ 4 จากแบบเรียนสู่แนวโน้มในการปรับปรุงหลักสูตรประวัติศาสตร์ ศึกษาผลจากสำนักทางประวัติศาสตร์ในสถานศึกษาที่ทำให้เกิดความขัดแย้งผ่าน 2 เหตุการณ์ และศึกษาถึงความพยายามในการปรับปรุงหลักสูตรประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน โดยเน้นที่การคิดวิเคราะห์มากกว่าการท่องจำ การตีความจากหลักฐาน นอกจากนี้แนวทางในการปรับปรุงประวัติศาสตร์ยังผ่านการส่งเสริมจากหลักสูตรของอาเซียนคือ ASEAN Curriculum sourcebook และหลักสูตรที่ส่งเสริมการบูรณาการในหลายๆ วิชาเพื่อความร่วมมือในภูมิภาคและ Shared Histories Project จากองค์การยูเนสโกซึ่งสนับสนุนการลดความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ ในขณะที่เดียวกับที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างเพื่อการเป็นพลเมืองโลก

บทสรุป ภายใต้ของการปรับปรุงหลักสูตรประวัติศาสตร์ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า อาจจะเป็นเรื่องที่ได้ยากเนื่องจากในแต่ละประเทศมีหลักสูตรชาติของตนที่มีวัตถุประสงค์ในการวางกรอบการพัฒนาเด็กของตน

ตามแต่ที่รัฐต้องการ แต่วิธีการแก้ไขคือ การใช้การเรียนรู้ศาสตร์ประวัติศาสตร์ที่เกิดจากความเข้าใจ ใช้การวิเคราะห์ การฝึกคิดและการเข้าใจว่า ประวัติศาสตร์คือเหตุการณ์ที่เกิดในอดีตไม่สามารถนำมาตัดสินปัจจุบันได้ อย่างไรก็ตามการปรับปรุงหลักสูตรประวัติศาสตร์ควรต้องมีการอบรมครูเพื่อให้เกิดความเข้าใจจุดมุ่งหมายของหลักสูตรด้วย

สารบัญ

บทสรุปผู้บริหาร (Executive summary)	5
บทที่ 1 : บทนำ	10
บทที่ 2 : พัฒนาการหลักสูตรสถานศึกษาในไทยและกัมพูชา	14
2.1 ประวัติศาสตร์พัฒนาการของหลักสูตรในประเทศไทย	14
2.1.1 ประวัติศาสตร์การศึกษาของไทย	14
2.1.2 พัฒนาการของหลักสูตรในประเทศไทย	17
2.2 ประวัติศาสตร์พัฒนาการของหลักสูตรในประเทศกัมพูชา	30
2.2.1 ประวัติศาสตร์การศึกษาของกัมพูชา	30
2.2.2 พัฒนาการของหลักสูตรในประเทศกัมพูชา	38
บทที่ 3 : วิชาประวัติศาสตร์สถานศึกษา	51
3.1 วิชาประวัติศาสตร์ในสถานศึกษาไทย	52
3.1.1 วิชาประวัติศาสตร์ในหลักสูตรของไทยก่อนพ.ศ.2503	53
3.1.2 วิชาประวัติศาสตร์ในหลักสูตรของไทยตั้งแต่พ.ศ.2503	55
3.2 วิชาประวัติศาสตร์ในสถานศึกษากัมพูชา	80
3.3 ประเด็นความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาที่ปรากฏในแบบเรียนปัจจุบัน	88
3.3.1 แบบเรียนไทย	89
3.3.2 แบบเรียนกัมพูชา	99
3.3.3 ประเด็นประวัติศาสตร์ศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาในแบบเรียน	105
บทที่ 4: จากแบบเรียนสู่แนวโน้มในการปรับปรุงหลักสูตรประวัติศาสตร์	122
4.1 ผลจากสำนึกทางประวัติศาสตร์ในสถานศึกษาที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง	122

4.2 ความพยายามในการปรับปรุงหลักสูตรประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน	127
4.2.1 ไทยและกัมพูชา	128
4.2.2 Asean Curriculum sourcebook	131
4.2.3 การปรับปรุงภายใต้ความร่วมมือจากองค์การยูเนสโก	134
บทที่ 5: บทสรุป	137
บรรณานุกรม	141

สารบัญภาพและตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	แสดงระดับการศึกษาและหลักสูตรปี พ.ศ. 2503 – 2551	29
ภาพที่ 2	พระสงฆ์ที่เป็นครูในโรงเรียนวัดและบรรยากาศของการเรียนการสอนในโรงเรียนวัด	35
ตารางที่ 3	เปรียบเทียบหลักสูตรพุทธศักราช 2533 กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544	64
ตารางที่ 4	สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นของกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในสาระที่ 4ประวัติศาสตร์	65
ตารางที่ 5	เปรียบเทียบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551	75

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

ประวัติศาสตร์ชาตินิยมที่ปรากฏในหลักสูตรสถานศึกษาของประเทศไทยที่ปรากฏในแบบเรียนทางประวัติศาสตร์ของไทยมีส่วนสำคัญในการก่อให้เกิดทัศนคติเชิงลบในการมองประเทศเพื่อนบ้านเป็นผู้ร้ายซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลต่อการสร้างความสัมพันธ์อันดีในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน ผศ.ดร.กิตติ ประเสริฐสุข ผู้อำนวยการสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวว่า “เรื่องชาตินิยมเป็นปัญหาคลาสสิกมากในอาเซียน ชาตินิยมนั้นต้องการศัตรู บรรยากาศเรื่องชาตินิยมจะแรงขึ้นจากนี้ไปและผู้มีอำนาจที่เติบโตมากับชาตินิยมนั้นน่าเป็นห่วง ซึ่งชาตินิยมที่กำลังผลักดันกันอยู่ตอนนี้เป็นแบบเดิมๆ และแยกตัว ซึ่งไม่สอดคล้องกับการรวมตัวของอาเซียน”¹ ชาตินิยมที่ปรากฏในแบบเรียนจึงเป็นสิ่งที่แวดวงนักวิชาการประวัติศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความกังวลมาก เห็นได้จากในระยะหลังมีงานที่ผลิตภายใต้ประเด็นประวัติศาสตร์ชาตินิยมที่ส่งผลกระทบต่อประเทศเพื่อนบ้านอยู่หลายชิ้น

งานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชาตินิยมที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านนั้นได้มีการกล่าวถึงอยู่ในหนังสือชาตินิยมในแบบเรียนไทย โดยสุนทร ชุตินทรานนท์ และคณะ มีการพูดถึงเรื่อง “กัมพูชาในแบบเรียนของไทย” โดยธิติ บัวคำศรีไว้ว่า แบบเรียนไทยสร้างภาพลักษณ์ประเทศเพื่อนบ้านในฐานะศัตรูคู่แค้น เกิดจากการเขียนประวัติศาสตร์แห่งชาติ ซึ่งสอดแทรกสำนึกชาตินิยมมาหลายยุคหลายสมัยผ่านระบบการศึกษา เกิดเป็นความทรงจำร่วมกันและถูกปลูกฝังว่า คนไทยมีสภาพที่เหนือกว่าประเทศเพื่อนบ้าน แบบเรียนในยุคดังกล่าวมีการกล่าวถึงประเทศเพื่อนบ้านในรายวิชาประเทศของเราเป็นจำนวนมากซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการพูดถึงประวัติศาสตร์ของการทำสงครามในอดีตกับประเทศเพื่อนบ้าน² อย่างไรก็ตามเป็นรายละเอียดที่กล่าวถึงหลักสูตรเก่าซึ่งปัจจุบันไม่ได้ใช้แล้ว

เช่นเดียวกันกับในแบบเรียนกัมพูชาที่มักมีการเจือปนความรู้สึกชาตินิยมและถ่ายทอดผ่านแบบเรียนด้วยเช่นเดียวกัน โดยกล่าวถึง ชาวสยามไว้ว่า เป็นพวก “ทาส” ในสมัยของอาณาจักรพระนครและมักบรรยายลักษณะนิสัยของคนไทยว่า “ขี้ขโมย” เป็นผลมาจากการถ่ายทอดตำนานเรื่องสำคัญของกัมพูชาคือ “พระโคพระแก้ว” รวมถึงภาพของความขัดแย้งจากกรณีเขาพระวิหาร ก็เป็นภาพจำสำหรับคนในสังคมกัมพูชาที่ถูกถ่ายทอดผ่านแบบเรียนในหลักสูตรสถานศึกษาที่ต่ำกว่าระดับอุดมศึกษาด้วยเช่นเดียวกัน จากงานของชาญชัย คงเพ็ญธรรม เรื่องการศึกษาวิเคราะห์บทอ่านในหนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นปีที่ 1-6 พบว่า ในแบบเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีการกล่าวถึงวีรชนเก่งกล้า เป็นเรื่องของวีบุรุษเขมรที่ถูกชื่นชมมาต่อด้าน

¹ กิตติ ประเสริฐสุข, กล่าวในงานเปิดตัว “สมุดเพื่อนบ้านอาเซียนของเรา” เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2557.

² สุนทร ชุตินทรานนท์และคณะ. (2552). *ชาตินิยมในแบบเรียนไทย*. กรุงเทพฯ มติชน. (ออนไลน์).

ชาวสยามที่เข้ามาอาศัยอยู่ตลอดเวลา เห็นได้ว่า ในหนังสือแบบเรียนมีการเขียนบทอ่านแฝงความรู้สึกชาตินิยม ที่นอกเหนือจากเนื้อหาที่กระทรวงศึกษาธิการ เยาวชนและกษัตริย์ระบุไว้ในหลักสูตรปกติ แม้ว่าทางกัมพูชาได้ดำเนินการแก้ไขโดยพิมพ์หนังสือประวัติศาสตร์กัมพูชาสมัยอาณาจักร – พระราชนิพนธ์กัมพูชาที่ 2 ชั้นที่ 12 (เทียบเท่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6) ของกระทรวงขึ้นในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2017 เพื่อเป็นแนวทางให้กับแบบเรียนเล่มอื่นๆ แต่เนื่องจากเพิ่งเริ่มพิมพ์ได้ไม่นานและยังไม่ได้ใช้ในโรงเรียน ทำให้ยังไม่ได้มีการสำรวจผล หรือการตอบสนองต่อหนังสือดังกล่าวในสังคมกัมพูชา

อีกทั้งหลักสูตรประวัติศาสตร์ในสองประเทศที่มีวัตถุประสงค์ให้มุ่งเน้นการเข้าใจความหมาย ความสำคัญและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ รวมถึงการเข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และเข้าใจความเป็นมาของชาติทั้งไทยและกัมพูชา กลับมีการตีความเนื้อหาในประวัติศาสตร์เพื่อตอบวัตถุประสงค์ดังกล่าวผ่านการบรรยายเหตุการณ์ในการทำสงครามระหว่างสองประเทศ เช่น กรณีพระยาละแวกของกัมพูชาที่ลอบเข้ามาโจมตีอยุธยาในช่วงที่ติดพันศึกกับพม่า ทำให้สมเด็จพระนเรศวรแค้นเคืองโดยการทำพิธีปฐมกรรม (ตัดศีรษะและเอาเลือดมาล้างเท้า)³ ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวได้มีการศึกษาอย่างมากมาย ในทางประวัติศาสตร์ในระดับอุดมศึกษาว่า ไม่ได้เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง จากความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนดังกล่าวก่อให้เกิดความรู้สึกในการเป็นศัตรูระหว่างกันมากขึ้น

ในปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการของกัมพูชาและไทยมีการนำ ASEAN Curriculum Sourcebook มาใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในกลุ่มประเทศสมาชิก อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนตามหลักสูตรดังกล่าวได้เพิ่มสาระความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้นแต่เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นข้อมูลพื้นฐานของแต่ละประเทศเท่านั้น ไม่ได้มีการเรียนที่เจาะลึกลงไปเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง ทำให้เยาวชนขาดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน

ในกัมพูชามีการตั้งคณะกรรมการเพื่อปรับปรุงประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทยและกัมพูชาขึ้นมา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เยาวชนและกษัตริย์เพื่อตอบสนองกับการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันทั้งสองประเทศ ซึ่งผู้วิจัยเองได้มีเครือข่ายความร่วมมือในส่วนบุคคลและได้มีการพูดคุยติดต่อถึงขั้นตอนการดำเนินงานของทางกัมพูชามาโดยตลอด แต่ในขณะที่ประเทศไทยไม่มีคณะกรรมการที่ดูแลงานในเรื่องนี้อย่างเป็นทางการ ส่วนหนึ่งมาจากในเวลาดังกล่าว สถาบันสังคมหรือสำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการมีการดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรในกลุ่มสาระสังคมศึกษาอื่นๆ ที่ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ รวมถึงการวางแผนทางการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองที่เพิ่มเข้ามา ทำให้การดำเนินงานของทางฝ่ายกัมพูชาเกิดอุปสรรค เนื่องจากขาดการตอบสนองจากทางฝ่ายไทยในการแลกเปลี่ยนหรือพูดคุยในเรื่องดังกล่าว ข้อเสนอโครงการวิจัยนี้จึงจัดทำขึ้นเพื่อหาทางแนวทางร่วมและก่อให้เกิดความร่วมมือกับกัมพูชาทางด้าน

³ ุตรายละเอียดใน จันทรฉาย ภัคธิดม. (2544). พระนเรศวร ติเมืองละแวก แต่ไม่ได้ "ฆ่า" พระยาละแวก. กรุงเทพฯ มติชน.

การศึกษาในประเด็นประวัติศาสตร์ในหลักสูตรสถานศึกษาในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษาทั้งทางฝั่งไทยและกัมพูชา ถือเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศและยังส่งผลต่อเยาวชนที่จะเติบโตขึ้นมาเป็นพลเมืองอาเซียนต่อไปในอนาคต โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนหรือความเข้าใจที่ไม่ตรงกันระหว่างสองประเทศ ลดความบาดหมางระหว่างกัน ส่งเสริมความร่วมมือ การพัฒนาดังกล่าวจะช่วยทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจและเกิดทัศนคติที่ดีต่อกันในการอยู่ร่วมกันภายใต้ประชาคมอาเซียนอย่างยั่งยืนถือเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมบริบทด้านการอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจในข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาในอดีตภายใต้เงื่อนไขและสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว

1.2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจสถานภาพประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชาในหลักสูตรสถานศึกษาต่ำกว่าอุดมศึกษาทั้งสองประเทศ
2. เพื่อวิเคราะห์ถึงแนวทางในการปรับปรุงประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชาจากทางฝั่งคณะกรรมการปรับปรุงประวัติศาสตร์ของกัมพูชาและคณะกรรมการปรับปรุงประวัติศาสตร์ของไทย (ถ้ามี)
3. เพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุงประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชาในหลักสูตรสถานศึกษาของทั้งสองประเทศ

1.3. ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับหลักสูตรและแบบเรียนในสถานศึกษาต่ำกว่าอุดมศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่เกี่ยวข้อง กับประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชา เพื่อนำมาวิเคราะห์หาแนวทางในการปรับปรุงและแนวโน้มความเป็นไปได้ในอนาคต และวิเคราะห์จากตัวแบบเรียนที่ใช้ในปัจจุบัน

1.4. วิธีการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยผู้วิจัยใช้การศึกษาวิจัยรูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เป็นแนวทางศึกษาวิจัยโดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย มีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และมีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคณะกรรมการปรับปรุงประวัติศาสตร์กัมพูชา ณ กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชาเพื่อสรุปข้อมูลและเสนอแนวทางที่เห็นพ้องต้องกัน โดยศึกษาในช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่เริ่มในแบบเรียนคือ ตั้งแต่สมัยอาณาจักรฟูนันซึ่งเป็นอาณาจักรโบราณแห่งแรกของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อศึกษาการมองที่มาของอาณาจักรกัมพูชา ต่อด้วยอาณาจักรพระนครซึ่งเป็นช่วงที่เริ่มมีการกล่าวถึงประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน (ค.ศ.2018) โดยหยิบยกรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ครอบคลุมในช่วงเวลา

ดังกล่าวซึ่งกล่าวถึงความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศในรูปแบบเรียน โดยในฝั่งไทยศึกษาหลักสูตรและแบบเรียน ซึ่งมีหลักสูตรแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการรองรับ เริ่มตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ส่วนของกัมพูชาศึกษาจากแบบเรียนของกระทรวงศึกษา เยาวชนและกีฬา

บทที่ 2

พัฒนาการของหลักสูตรสถานศึกษาในไทยและกัมพูชา

การศึกษาได้รับการยกย่องจากแต่ละประเทศในโลกว่า เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการก่อให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อตอบสนองความต้องการของชาติ ซึ่งสังคมและประเทศมีความจำเป็นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างต่อเนื่อง การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาจึงเป็นหัวใจสำคัญของความพยายามในการปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิภาพของการศึกษา การกำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาหลักสูตรเป็นงานที่จำเป็นเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจกับภูมิหลังประวัติศาสตร์การศึกษาและพัฒนาการของหลักสูตรทั้งในประเทศไทยและกัมพูชา ก่อนที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษาในรายวิชาประวัติศาสตร์ของทั้งสองประเทศ

2.1 ประวัติการศึกษาและพัฒนาการของหลักสูตรสถานศึกษาในประเทศไทย

การจัดการระบบศึกษาของประเทศไทยได้อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการ โดยสิ่งที่กระทรวงศึกษาธิการใช้เป็นแนวทางกำหนดให้โรงเรียนต่างๆ ใช้ในการจัดการเรียนการสอนคือ หลักสูตร กระทรวงศึกษาธิการได้นิยามความหมายของหลักสูตรไว้ว่า “ข้อกำหนดว่าด้วยจุด มุ่งหมาย แนวทาง วิธีการ และเนื้อหาสาระในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเพื่อผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ ทักษะคิดและพฤติกรรมตามที่กำหนดในจุดมุ่งหมายของการศึกษา”⁴ ซึ่งส่งผลให้หลักสูตรจะเป็นแนวทางสำคัญที่จะกำหนดทิศทางและความคิดของการศึกษาและสังคมไทย

2.1.1 ประวัติการศึกษาของประเทศไทย

การศึกษาตามแบบแผนตะวันตกเกิดขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปประเทศให้ทัดเทียมกับชาติตะวันตก การศึกษาจะช่วยทำให้คนในประเทศมีความรู้และก่อให้เกิดความเจริญในทุกๆ ด้าน เพราะในขณะนั้นแนวคิดและวิทยาการต่างๆ ของชาติตะวันตกได้เข้ามาในสยาม การปรับปรุงแนวคิดเพื่อให้เกิดการศึกษาเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศจึงเป็นสิ่งจำเป็น อีกทั้งจากภัยคุกคามจากประเทศมหาอำนาจต่างๆ ที่ขยายอิทธิพลเข้าไปครอบครองประเทศเพื่อนบ้านของสยาม ทำให้สยามยังต้องเร่งปรับปรุงประเทศ จากความล้าหลังตามการวิพากษ์วิจารณ์ของตะวันตกและการศึกษาถือเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญ จากพระราโชบายดังกล่าวทำให้เกิดการวางแผน

⁴ สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2556). พัฒนาการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทย. หน้า 1.

การศึกษาตามแบบตะวันตกโดยการจัดการศึกษาอย่างมีระเบียบแบบแผน (Formal Education) ขึ้น มีการส่งเสริมให้มีโรงเรียนเกิดขึ้นในวังและในวัดเพื่อสร้างคนที่มีความรู้ความสามารถไว้เพื่อรองรับกับระบบราชการที่จะปรับปรุงและขยายในส่วนต่างๆ ให้มากขึ้น อีกทั้งการศึกษายังมีส่วนช่วยในการสร้างความเท่าเทียมกันทางสังคมของประชาชนในยุคนั้น โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมในยุคของพระองค์ โดยให้มีการเลิกทาสและไพร่ ทำให้จำนวนประชาชนที่จะได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้นต่อไปในอนาคต

อย่างไรก็ตาม ามการศึกษาแบบตะวันตกของไทยเริ่มในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เนื่องจากคณะมิชชันนารีชาวอเมริกันประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาการต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านวิทยาศาสตร์และการแพทย์ นำวิทยาการสมัยใหม่มาเผยแพร่พร้อมกับเผยแพร่คริสต์ศาสนาควบคู่กันไปด้วย เพื่อให้งานสอนศาสนามีประสิทธิภาพและได้ผลดี คณะมิชชันนารีจึงสอนหนังสือไทยและพิมพ์คำสอนศาสนาเป็นภาษาไทยเผยแพร่แก่ชาวไทยอีกด้วย แม้ว่าชาวไทยส่วนใหญ่ยังไม่ตื่นตัวยอมรับวิทยาการแบบสมัยใหม่จากชาวตะวันตก แต่ในหมู่เจ้านายชั้นสูงกลับสนใจศึกษาภาษาอังกฤษและวิทยาการสมัยใหม่จากคณะมิชชันนารีอย่างกระตือรือร้น เช่น เจ้าฟ้ามงกุฎ (ต่อมาคือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ทรงศึกษาทางด้านภาษาอังกฤษและวิชาดาราศาสตร์ เจ้าฟ้าน้อย (พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) สนพระทัยวิชาการทหารแบบยุโรป กรมหลวงวงศาธิราชสนิทศึกษาวิชาการแพทย์ หลวงนายสิทธิ (สมเด็จพระยาบรมมมหาศรีสุริยวงศ์) ศึกษาวิชาต่อเรือกำปั่น เป็นต้น⁵

การจัดการศึกษาแบบตะวันตกสำหรับประชาชนทั่วไปในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยคณะมิชชันนารี ประชาชนยังไม่นิยมส่งบุตรหลานมาเรียนกับคณะมิชชันนารี เพราะกลัวบุตรหลานของตนจะเปลี่ยนไปนับถือคริสต์ศาสนา แต่ในราชสำนักกลับสนใจศึกษาภาษาอังกฤษและวิทยาการสมัยใหม่กันอย่างจริงจัง

ในเดือนมกราคม พ.ศ.2414 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้โปรดเกล้าให้ตั้ง “โรงเรียนหลวง” (โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ) สำหรับบุตรหลานคนชั้นสูงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง มีพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ในขณะนั้นเป็นหลวงสารประเสริฐเป็นอาจารย์ใหญ่ นับเป็นโรงเรียนแรกตามรูปแบบของโรงเรียนในปัจจุบัน กล่าวคือ มีสถานที่ซึ่งจัดไว้โดยเฉพาะ มีฆราวาสเป็นครู และมาทำการสอนตามเวลาที่กำหนด มีการสอนหนังสือไทย การคิดเลข และขนบธรรมเนียมราชการ สำหรับความ

⁵ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, (2557), หนังสือเรียนรายวิชาขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6, พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากร. หน้า 83.

มุ่งหมายในการตั้งโรงเรียนคือ การสร้างคนให้มีความรู้เพื่อเข้ารับราชการ ผลจากความสำเร็จของโรงเรียนดังกล่าวทำให้มีการขยายโรงเรียนหลวงออกไปอีกหลายแห่ง

เมื่อมีโรงเรียนเรียบร้อยแล้ว การจัดหลักสูตรและแบบเรียนก็เป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะต้องมีการวางหลักสูตรเพื่อเป็นกรอบแนวทางในการศึกษา อีกทั้งแบบเรียนที่เป็นสื่อกลางหรือเป็นคู่มือในการเรียนการสอน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เรียบเรียงแบบเรียนหลวงขึ้น 1 เล่ม ชุดมูลบทบรรพกิจเพื่อใช้เป็นบทหลักสูตรวิชาขั้นต้น แบบเรียนทั้ง 6 เล่มคือ มูลบทบรรพกิจ วาหนิตินิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไวพจน์พิจารณ์ และ พิศาลการ์รันต์ อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาในตอนแรกตามรูปแบบตะวันตกของสยาม เน้นการเรียนการสอนเพียงวิชาเดียวคือ ภาษาไทย เพื่อให้คนได้รู้ภาษาของตนเอง ก่อน พ.ศ.2427 ได้มีการกำหนดหลักสูตรชั้นประโยคหนึ่งโดยยึดตามแบบเรียนชุดมูลบทบรรพกิจทั้ง 6 เล่ม และได้มีการกำหนดหลักสูตรประโยคสองขึ้น ซึ่งเป็นหลักสูตรเกี่ยวกับวิชาสามัญจำนวน 8 วิชา เพื่อใช้สำหรับฝึกคนที่จะเข้าทำงานในระบบราชการ

เมื่อพ.ศ.2427 พระองค์จัดโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรแห่งแรกขึ้นที่วัดมหรณพาราม ในพ.ศ.2428 รัชกาลที่ 5 ได้ออกประกาศชี้แจงความมุ่งหมายของการศึกษาและชักชวนให้ราษฎรนิยมการศึกษาเล่าเรียน เนื่องจากเกิดความเข้าใจผิดในหมู่ประชาชนว่า รัฐบาลจะการเกณฑ์เอาบุตรหลานของตนไปเป็นทหารซึ่งสร้างความแตกตื่นไปทั่ว

อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีโรงเรียนขึ้นแล้วแต่ยังไม่มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการดูแลและกำกับติดตาม ทำให้ในวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2430 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง “กรมศึกษาธิการ” โดยโอนโรงเรียนต่างๆ ที่เคยอยู่ในสังกัดกรมทหารมหาดเล็ก และโรงเรียนทั้งหมดมาขึ้นกับกรมศึกษาธิการ เมื่อดำเนินการตั้งกรมศึกษาธิการเรียบร้อยแล้ว ทางราชการจึงเห็นสมควรให้ยกเลิกการใช้ “แบบเรียนหลวง 6 เล่ม” ของพระยาศรีสุนทรโวหาร โดยให้ใช้ “แบบเรียนเร็ว” ของกรมศึกษาธิการแทน โดยเพิ่มความรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น นอกเหนือไปจากวิชาภาษาไทย ต่อมาได้มีการโอนย้ายกรมศึกษาธิการได้ไปรวมอยู่ในบังคับบัญชาของกรมธรรมการ และในปีต่อมา พ.ศ.2433 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกรมธรรมการ โดยนำกรมต่างๆมารวมกันคือ กรมศึกษาธิการ กรมพยาบาล กรมพิพิธภัณฑ และกรมสังฆการี การจัดตั้งกระทรวงธรรมการถือเป็นการรวบรวมความรับผิดชอบในการศึกษาที่เคยแยก เป็น 2 ฝ่ายคือ พุทธจักร กับอาณาจักรเข้ามาสู่ความรับผิดชอบของหน่วยงานเดียว

วันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2435 ประกาศตั้ง “โรงเรียนมูลศึกษา” ขึ้นในวัดทั่วไปทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมือง โดยมีเป้าหมายต้องการขยายการเรียนหนังสือไทยให้แพร่หลาย และเป็นแบบแผนยิ่งขึ้น โรงเรียนมูลศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ชั้น คือโรงเรียนมูลศึกษาชั้นต่ำ และโรงเรียนมูลศึกษาชั้นสูง สำหรับเอกชนที่ต้องการจะ

ตั้งโรงเรียนทั้งสองชั้น สามารถขออนุญาตกระทรวงธรรมการจัดตั้งเป็น “โรงเรียนเชลยศักดิ์” อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่สำคัญ สำหรับประเทศสยามคือ การขาดบุคลากรด้านการศึกษา ทำให้ในวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2435 จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นเป็นครั้งแรก โดยอาศัยโรงเรียนเล็กเป็นสถานที่เรียน (ต่อมาคือโรงเรียนเบญจมราชูทิศ) มีนาย เอช. กรีนรอด ชาวอังกฤษเป็นอาจารย์ใหญ่ ลูกศิษย์ของนายกรีนรอด มีอาทิเช่น นายนกยูง (พระยาสุรินทราชา) นายบุญรอด (พระยาภิรมย์ภักดี) นายบุญรอด (พระยาภิรมย์ภักดี) นายสนั่น (เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) และนายเหม (พระยาโอวาทวรกิจ) และในวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2439 ได้มีการตั้งโรงเรียนที่เรียกว่า “ปบาลิสกุล” ขึ้นที่บ้านสมเด็จเจ้าพระยา เรียกว่า “โรงเรียนราชวิทยาลัย” โดยมีจุดหมายสองประการคือ การเตรียมคนไปศึกษาต่อต่างประเทศ และการเตรียมคนเข้ารับราชการในกระทรวงต่างๆ

2.1.2 พัฒนาการของหลักสูตรในประเทศไทย

หลังจากการเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก การเสด็จประพาสในครั้งนี้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากแก่การศึกษาไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องแนวความคิดการจัดการศึกษาในพ.ศ.2440 การมีแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการร่างหลักสูตรเป็นอย่างมาก จากพระราโชบายที่ต้องการให้มีการปฏิรูปประเทศให้มีความทันสมัย ทำให้ประเทศไทยมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงระบบการศึกษา เพื่อสร้างพลเมืองและข้าราชการที่ดีของชาติ รวมถึงเพื่อปลูกฝังความเชื่อถือนในคุณความจงรักภักดี ความรักอิสราภาพของชาติภูมิ และประพฤติตนอยู่ในสุจริต⁶ ทำให้ในพ.ศ. 2441 กระทรวงธรรมการได้เสนอ “โครงการศึกษาในกรุงสยามของกรมศึกษาธิการ” ถือได้ว่าการจัดทำโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 เป็นการจัดทำแบบแผนการจัดการศึกษาครั้งแรกของประเทศไทย⁷ โครงการการศึกษานี้บ่งบอกถึงแนวคิดริเริ่มของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ขณะเป็นพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์) กับกรมศึกษาธิการ โดยแนวที่ว่าเป็นคือรัฐไม่ได้ต้องการแค่ให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่ดีเท่านั้น แต่ยังต้องการให้ประชาชนมีความรู้ในวิชาชีพเพื่อเป็นกำลังคนด้านเศรษฐกิจพื้นฐาน เพื่อสร้างความเจริญให้แก่ประเทศ⁸ โดยศึกษาระบบการศึกษาของประเทศอังกฤษ⁹ วัตถุประสงค์ของแผนฯ เป็นไปเพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษาในประเทศให้สูงขึ้น แทนการส่งคนไปเรียนต่างประเทศ

⁶ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2525). ระบบการศึกษาไทยในรอบ 200 ปี : สมรรถนะของระบบ ผลกระทบ และแนวโน้มในอนาคต. หน้า 109.

⁷ พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์. (2555). การศึกษาในประเทศไทย. หน้า 151.

⁸ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2525). ระบบการศึกษาไทยในรอบ 200 ปี : สมรรถนะของระบบ ผลกระทบ และแนวโน้มในอนาคต. หน้า 135-136.

⁹ สัณญา รัตนวรารักษ์. (2540). สรุปลัทธิธรรมศึกษา. หน้า 1.

นอกจากนี้ยังได้มี “ประกาศจัดการเล่าเรียนในหัวเมือง” โดยมีนโยบายอาศัยคณะสงฆ์ให้เป็นกำลังหลักในการศึกษาตามหัวเมือง และเพื่อให้แบ่งงานระหว่างพระสงฆ์กับกรมศึกษาธิการทำให้ในวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2445 มีการออก “พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์” ซึ่งมีประเด็นที่ครอบคลุมการศึกษาคือ พระสงฆ์จะจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา ส่วนในระดับสูงกว่าเป็นหน้าที่ของกรมศึกษาธิการ

โครงการศึกษาจะถูกร่างและปรับปรุงออกมาในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2441-2474 ได้มีการทำออกมาทั้งสิ้น 7 ฉบับ ได้แก่

1. โครงการศึกษา พ.ศ. 2441
2. โครงการศึกษา พ.ศ. 2445
3. โครงการศึกษา พ.ศ. 2450
4. โครงการศึกษา พ.ศ. 2452
5. โครงการศึกษา พ.ศ. 2456
6. โครงการศึกษา พ.ศ. 2458
7. โครงการศึกษา พ.ศ. 2464

โครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 สาย คือสายสามัญที่จะศึกษาในวิชาสามัญทั่วไปกับการศึกษาพิเศษที่จะหมายถึงอาชีวศึกษารวมถึงการฝึกหัดครู โดยมีการแบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ การเล่าเรียนเบื้องต้น (มูลศึกษา) การเล่าเรียนเบื้องต้น (ประถมศึกษา) การเล่าเรียนเบื้องต้นกลาง (มัธยมศึกษา) และการเล่าเรียนเบื้องต้นสูง (อุดมศึกษา) การกำหนดชั้นเรียนในแต่ละระดับจะประกอบไปด้วย การเล่าเรียนเบื้องต้นไม่ได้กำหนดชั้น แต่กำหนดการให้เรียนไม่เกินอายุ 7 ปี ชั้นประถมศึกษา 2 ตอน ตอนละ 3 ปี รวม 6 ปี ชั้นมัธยมศึกษา 4 ปี สำหรับอุดมศึกษากำหนดให้มี 4 ชั้น คือระหว่างอายุ 18-22 ปี โดยการศึกษาสายสามัญจะสอนความรู้พื้นฐานเช่น การเขียน การอ่าน ไวยากรณ์ เรียงความ คณิตวิธี พงศาวดาร ภูมิศาสตร์ เป็นต้น การศึกษาอาชีวศึกษาจะเริ่มเรียนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาถึงอุดมศึกษา เป็นการเรียนวิชาเฉพาะให้ชำนาญ เช่น การฝึกหัดครู ศิลปะ กฎหมาย การแพทย์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามเพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพมากขึ้น คณะข้าหลวงตรวจการศึกษาของไทยไปดูการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นซึ่งแผนการศึกษาญี่ปุ่นเป็นแผนการศึกษาที่ใหม่ที่สุดในเวลานั้น โดยญี่ปุ่นได้ส่งคนไปศึกษาแผนการศึกษาของชาติต่างๆ ทั้งยุโรปและอเมริกา และนำมาดัดแปลงให้เข้ากับสังคมของญี่ปุ่น¹⁰ และต่อมาได้ประกาศใช้เป็น “โครงการศึกษา พ.ศ. 2445” โครงการศึกษา พ.ศ. 2445 มีการปรับการศึกษา

¹⁰ พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์. (2555). การศึกษาในประเทศไทย. หน้า 153.

ใหม่แบ่งเป็น 2 สาย คือสายสามัญศึกษาจะศึกษาในความรู้พื้นฐานได้แก่ การอ่าน เขียน การพูด การคิดเลข และการเป็นพลเมืองดี ในส่วนสายวิสามัญศึกษาจะศึกษาเกี่ยวกับวิชาเฉพาะให้ชำนาญ และได้แบ่งหลักสูตรสายสามัญศึกษาออกเป็น 3 ระดับ คือ ขั้นต้น (ประถมศึกษา) ขั้นกลาง (มัธยมศึกษา) และขั้นสูง (อุดมศึกษา) ในส่วนสายวิสามัญศึกษาจะแบ่งออกเป็น ประถมศึกษาพิเศษ มัธยมศึกษาพิเศษ และอุดมศึกษาพิเศษ

หลังจากนั้นได้มีการปรับปรุงโครงการศึกษาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ใน พ.ศ. 2450 ได้มีการปรับปรุงการศึกษาสายสามัญโดยแบ่งเป็น 2 สาย คือสามัญและพิเศษ โดยสามัญเป็นหลักสูตรทางด้านภาษาไทย และสายพิเศษเป็นหลักสูตรภาษาต่างประเทศ ส่วนสามัญวิสามัญได้ปรับให้มีการศึกษา 2 ระดับ คือประถมวิสามัญ เทียบได้กับมัธยมสามัญ และมัธยมสายวิสามัญเทียบเท่ากับอุดมศึกษาสายสามัญ และได้มีการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับสตรีมากขึ้น เช่น เพิ่มวิชาการเขียน สุขวิทยา การทอผ้า ขับร้อง และการครัว เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเริ่มการสอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงเป็นครั้งแรกเพื่อที่จะส่งไปเรียนต่อยังต่างประเทศ โดยจะคัดเลือกจากผู้ที่ได้ที่ 1 และที่ 2 จากการสอบไล่

โครงการศึกษานับถัดมา ในพ.ศ. 2452 ได้มีการปรับปรุงโครงการศึกษา พ.ศ. 2450 ในระเบียบว่าด้วยการจัดแบ่งระดับการศึกษา กำหนดให้หลักสูตรมัธยมพิเศษมีเวลาเรียน 3 ปี ต่อจากการศึกษาเล่าเรียนในหลักสูตรมัธยมสามัญและประถมวิสามัญ นอกจากนี้ให้เพิ่มหลักสูตรมัธยมสูง อีก 3 ปี เป็นการศึกษาต่อหลังจากหลักสูตรมัธยมสามัญ และมัธยมพิเศษ เพื่อช่วยให้นักเรียนจบชั้นสูงแล้วไปศึกษาต่อต่างประเทศได้โดยไม่ต้องเสียเวลาเตรียมเข้ามหาวิทยาลัยอีก

สิ่งที่เป็นปัญหาในสังคมไทยขณะนั้นคือ จำนวนของครูผู้สอนยังคงมีไม่เพียงพอและครูยังไม่มีความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนมากนัก ทำให้มีการออกวารสารรายปักษ์เพื่อกระจายข่าวซึ่งต่อมาได้กลายเป็นหนังสือ วิทยาสาร เพื่อก่อให้เกิดการจัดการช่วยเหลือในการจัดการฝึกอบรมครู ในรัชสมัยของของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการจัดตั้ง “โรงเรียนข้าราชการพลเรือน” เพื่อผลิตนักศึกษาไปรับราชการ ซึ่งต่อมากลายเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การปฏิรูปประเทศในด้านต่างๆ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางไม่ว่าจะเป็นการปกครอง สังคมกฎหมาย รวมทั้งการศึกษาด้วย การศึกษาตามระบบโรงเรียนได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก และกลายเป็นรากฐานที่สำคัญ ในการปฏิรูปทั้งหลายดังกล่าวมา การปฏิรูปการศึกษา มีความสำคัญเป็นพิเศษ เพราะไม่เพียงแต่มีผลต่อการศึกษาโดยตรงเท่านั้น แต่ยังมีผลต่อการผลิตนักเรียนให้กับหน่วยงานราชการอื่นๆ ที่กำลังขยายตัวอย่างกว้างขวาง

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการประกาศจัด “การศึกษาของมณฑลกรุงเทพฯ” ในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2454 (มณฑลกรุงเทพฯ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2440 ประกอบด้วย เมือง

พระนคร เมืองธนบุรี เมืองมินบุรี เมืองนนทบุรี เมืองพระประแดง และเมืองสมุทรปราการ) โดยประกาศให้ผู้ปกครองของเด็กชายและหญิงซึ่งมีอายุย่างเข้า 8 ปี ส่งบุตรธิดาเข้าเล่าเรียนในโรงเรียน (แต่ปรากฏว่าร่างระเบียบนี้ไม่มีการ ประกาศใช้) ต่อมาไม่นานนักในปีเดียวกัน เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เพี้ยมาลากุล) เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ก็ได้ร่าง “ความเห็นที่จะจัดการศึกษา ร.ศ. 131” (พ.ศ. 2454) ขึ้นทูลเกล้าถวาย โดยมุ่งให้มีการจัดการศึกษาภาคบังคับขึ้น แต่ปรากฏว่าพระเจ้าอยู่หัวไม่ทรงมีพระราชวินิจฉัย อย่างไร

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ไปศึกษาในประเทศอังกฤษทำให้พระองค์เห็นแบบอย่างของการตั้ง “คณะลูกเสือไทย” โดยมุ่งบ่มเพาะให้เยาวชนไทยเป็นพลเมืองดี และได้ตราข้อบังคับลักษณะปกครองลูกเสือขึ้นมาเพื่อให้เยาวชนเกิดค่านิยมในการความรักชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

เมื่อการศึกษาในสยามเริ่มขยายตัวมากขึ้น หลังจากที่มีการศึกษาทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจผิดของราษฎรในเรื่อง “โรคอยากเป็นเสมียน” ทำให้มีการประกาศ “โครงการจัดการศึกษาชาติ พ.ศ. 2456” ในวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ.2456 ซึ่งมีจุดประสงค์จัดการศึกษาให้กว้างขึ้นเป็นการศึกษาแห่งชาติ เพื่อมุ่งฝึกคนให้รับราชการส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งเพื่อให้มีความรอบรู้ในการเลี้ยงชีพตามสมควร โดยได้มีการปรับปรุงทั้งในการศึกษาสายสามัญและสายวิสามัญ ในสายสามัญได้ปรับให้หลักสูตรประถมศึกษาเหลือ 3 ปี เมื่อเรียนจบสามารถต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หรือจะเรียนต่อในระดับประถมวิสามัญ ส่วนในระดับมัธยมได้เปลี่ยนมาเป็นหลักสูตร 8 ปี ส่วนในสายวิสามัญได้ปรับปรุงให้เหลือระดับประถมศึกษา 2 ปี และระดับอุดมศึกษาที่ยังแบ่งออกได้เป็นวิสามัญชั้นต่ำ และวิสามัญชั้นสูง

ต่อมาในโครงการศึกษา พ.ศ. 2458 ได้มีการเพิ่มมัธยมศึกษาในวิสามัญศึกษา อาจจะกล่าวได้ว่าโครงการศึกษานี้เป็นส่วนเพิ่มเติมของโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 เพราะเนื้อหาส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตามยังไม่มีผลถึงเรื่องการประกาศการศึกษาภาคบังคับแต่อย่างใด

วันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2461 ประกาศใช้ “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์” เป็นครั้งแรก ความมุ่งหมายสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็เพื่อวางระเบียบกฎหมายการปกครองโรงเรียนราษฎร์ให้เรียบร้อยรัดกุมขึ้น รวมถึงมุ่งประโยชน์ในการควบคุมโรงเรียนราษฎร์ของคนจีนที่สอนภาษาจีน ให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ ต่อมาได้มีการจัดตั้ง “กรมตำรา” ขึ้นโดยมีหน้าที่สำคัญคือแต่งแบบเรียน จัดตั้งห้องสมุดสำหรับประชาชน และจัดจำหน่ายแบบเรียนให้แพร่หลายในพ.ศ. 2463

ต่อมาในโครงการศึกษา พ.ศ. 2464 ถือได้ว่าเป็นโครงการศึกษาระดับสุดท้ายก่อนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 โครงการฉบับนี้ดัดแปลงมาจากโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 และ พ.ศ. 2458

สาเหตุที่ต้องปรับปรุงเนื่องจากความนิยมในอาชีพเสมียนยังคงมีอยู่ จึงแนะนำให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาไปประกอบอาชีพอย่างอื่น และมีการแก้ไขให้ผู้ชายและผู้หญิงใช้แผนการศึกษาอย่างเดียวกัน

ในวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2464 ได้มีการประกาศใช้ “พระราชบัญญัติประถมศึกษาฉบับแรก ปี 2464” ทำให้เด็กเล็กตั้งแต่อายุ 7 - 14 ปีบริบูรณ์ต้องเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา พระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดให้จัดเก็บ “เงินศึกษาพลี” หรือภาษีการศึกษาขึ้นด้วย ภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาพ.ศ. 2464 แล้ว ก็มีความพยายามที่จะขยายการศึกษาให้ทั่วทุกตำบล การขยายการศึกษาในระดับที่สูงกว่าประถมศึกษา และการเร่งรัดพัฒนาคุณภาพของการศึกษา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงมีพระบรมราโชบายในการจัดการศึกษาที่สำคัญ คือส่งเสริมการขยายการศึกษาสำหรับประชาชนทั่วไป ออกไปให้กว้างขวาง โดยได้ออกพระราชบัญญัติบังคับ เด็กเข้า เล่าเรียน ในขณะเดียวกันพระองค์ก็ได้ทรงพยายามส่งเสริมการศึกษาด้านวิชาชีพ และการศึกษาในระดับสูงขึ้นไป อันได้แก่มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา รวมทั้งทรงส่งเสริมจัดการศึกษาเพื่อสร้างความรู้สึกราชาตินิยมแก่ประชาชนด้วย

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ได้ทรงวางแนวนโยบายในการจัดการศึกษาที่สำคัญคือ ขยายการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาออกไปให้กว้างขวาง ส่งเสริมการเรียนวิชาชีพในโรงเรียนทุกระดับ โดยเฉพาะระดับประถมศึกษา รวมทั้งปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ดังได้ทรงกล่าวไว้ในที่ประชุมสมุหเทศาภิบาล คราวหนึ่ง ว่า “การศึกษาสมัยนี้ควรถือเอาคุณภาพ (Quality) ไม่ใช่ถือเอาจำนวน (Quantity)”

ในเวลาต่อมา พระองค์ทรงมีบันทึกถึงเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีว่า ทรงเห็นเด็กในกรุงเทพฯ เพ่นพ่านไปมาซึ่งมีโอกาสเสียคนได้มาก แต่ถ้าได้ศึกษาเล่าเรียนก็จะช่วยลดโอกาสที่จะเสียคนได้บ้าง จากพระราชบันทึกนี้ จึงทำให้มีการประชุมและตกลงที่จะจัดการศึกษาภาคบังคับในกรุงเทพฯ โดยไม่เก็บเงินศึกษาพลี ดังนั้นในปีเดียวกัน จึงมีประกาศ “การจัดการศึกษาภาคบังคับในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2468” ขึ้น ผลจากการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำทำให้การปรับปรุงการศึกษาต้องหยุดชะงัก

นโยบายการศึกษาไทย ระหว่าง พ.ศ. 2435 - 2475 นับเป็นยุคเริ่มแรกหรือ ก้าวแรกของการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงธรรมการ) รัฐได้พยายามที่จะขยายการศึกษาออกไปสู่ประชาชนอย่างกว้างขวางในทุกระดับในกรุงเทพฯ และตามหัวเมือง โดยมุ่งเน้นในระดับประถมศึกษา เป็นสำคัญกว่าระดับอื่น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชน เพื่อสนองตอบความต้องการของ ชนบ้านเมือง ที่ต้องการคนเข้ารับราชการ และในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามนโยบาย นับได้ว่าบรรลุผลสำเร็จพอสมควร โดยเฉพาะการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาอันเป็นการศึกษาสำหรับประชาชน โดยทั่วไป ส่วนการศึกษาในระดับอื่นประสบผลสำเร็จไม่มาก อย่างไรก็ตามความพยายามของกระทรวงศึกษาธิการ ในยุคเริ่มแรกที่ดำเนินการปรับปรุง โครงสร้างและระบบการบริหารการประกาศใช้

แผนการศึกษาชาติหลายฉบับและอื่นๆ ล้วนแล้วแต่เป็นความพยายามที่จะจัดการศึกษาของชาติให้บรรลุตามนโยบายที่กำหนดไว้

เมื่อคณะราษฎรทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองในพ.ศ. 2475 ได้ “ประกาศหลักของคณะราษฎร ฉบับที่ 1” ซึ่งมี “หลัก 6 ประการ” ในการบริหารบ้านเมือง คณะราษฎรได้ให้ความสำคัญในด้านการศึกษา โดยกำหนดไว้ในหลักประการที่ 6 ว่า “..จะต้องให้การศึกษอย่างเต็มที่แก่ราษฎร...” ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์ต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และใน “พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475” ในบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้กำหนดเงื่อนไขและเงื่อนไขให้ “ราษฎรต้องเรียนจบประถมศึกษามากกว่ากึ่งหนึ่งก่อนที่จะสามารถมีผู้แทนราษฎร โดยการเลือกตั้งได้ทั้งหมด แต่อย่างช้าไม่เกิน 10 ปี” และเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับถาวรได้มีการตั้งสภาการศึกษา” ขึ้น โดยมีหน้าที่เสนอร่างแผนการศึกษาต่อกระทรวงธรรมการ (สภาการศึกษา ต้องงดการประชุมตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2476 เป็นต้นไป เพราะถูกเพ่งเล็งว่าเป็นคอมมิวนิสต์)

ในวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ได้มีการประกาศใช้ “แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475” ขึ้น ซึ่งเปลี่ยนชื่อจากโครงการศึกษามาเป็นแผนการศึกษาชาติ โดยมุ่งหมายให้พลเมืองทุกคน ไม่เลือกเพศ ชาติ ศาสนา ได้รับการศึกษาเหมาะสมแก่สภาพของตน และได้จัดการศึกษาออกเป็นสามส่วนคือ จริยศึกษา พุทธิศึกษา และพลศึกษา เป็นการศึกษาที่เน้นการท่องจำเป็นหลัก ได้มีแนวคิดในการจัดการศึกษาบางส่วนต่างไปจากเดิม มีการกำหนดให้การศึกษาระดับประถมเรียน 6 ปี แบ่งเป็นประถมสามัญ 4 ปี และประถมวิสามัญ 2 ปี ส่วนการศึกษาระดับมัธยม 8 ปี แบ่งเป็น มัธยมต้นและมัธยมปลาย เรียนอย่างละ 4 ปี ในระดับมัธยมปลายจะแบ่งเป็นสายสามัญและสายวิสามัญ สำหรับสายสามัญได้จัดให้การสอนแผนกต่างๆ ได้แก่ แผนกอักษรศาสตร์ (แผนกภาษาเดิม) โดยแผนกนี้ได้กำหนดให้เรียนภาษาต่างประเทศ 2 ภาษา เมื่อจบการศึกษาแล้วสามารถศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในสาขา เช่น นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และอักษรศาสตร์ เป็นต้น และแผนกวิทยาศาสตร์ เมื่อจบการศึกษาแล้วสามารถศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในสาขา เช่น วิชาแพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น สำหรับสายวิสามัญได้จัดให้การสอนแผนกต่างๆ ได้แก่ แผนกกลีกรรม พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม และแผนกวิชาช่างฝีมือ

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 ได้มีประกาศใช้ “พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2478” ทำให้การจัดการศึกษาประชาชนขยายตัวไปทั่วทุกตำบลเป็นครั้งแรก (ในพ.ศ. 2486 กระทรวงศึกษาได้รับโอนการประถมศึกษาจากเทศบาลกลับมาดำเนินการอีกครั้ง และในพ.ศ. 2487 ได้กลับโอนการประถมศึกษาให้เทศบาลดำเนินการตามเดิม) ปีต่อมาได้มีการประกาศใช้ “แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479” เนื่องจากว่าแผนการศึกษาฉบับปี 2475 นั้นมีระยะเวลาในการศึกษาสามัญยาวเกินสมควร คือต้องเรียนสายสามัญ 12 ปี และยังต้องเข้าเรียนต่อสายวิสามัญอีก

ในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 ได้มีการปรับลดการศึกษาในระดับมัธยมเหลือ 6 ปี โดยเหลือตอนละ 3 ปี และผู้ที่เรียนต่อในระดับอุดมศึกษาต้องเรียนในระดับเตรียมอุดมศึกษา 2 ปี โดยให้แต่ละสถาบันอุดมศึกษาจัดขึ้นเอง และมีการกำหนดระยะเวลาของการเรียนชั้นประถมศึกษาเพียง 4 ปี ทั้งนี้เป็นเพราะต้องการเร่งรัดให้ประชาชนสำเร็จการศึกษาภาคบังคับถึงกึ่งหนึ่งโดยเร็วโดยแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 ได้ใช้อยู่ถึง 14 ปีโดยที่ไม่ได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากประเทศไทยได้เข้าสู่สงครามโลกครั้งที่สอง พ.ศ.2484 ได้มีการออกพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม พ. ศ. 2484 ซึ่งเปลี่ยนกระทรวงธรรมการเป็น “กระทรวงศึกษาธิการ” และกรมสามัญศึกษามีหน้าที่รับผิดชอบโรงเรียนระดับประถมศึกษา

ในรัชสมัยของพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 มีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 ในวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2494 โดยแตกต่างจากแผนการศึกษาฉบับก่อนๆ คือ มีการกำหนดองค์สี่แห่งการศึกษาคือ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา (ได้อธิพลปรัชญาการศึกษาแบบอเมริกัน) โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ มัธยมสามัญศึกษาเน้นวิชาเบื้องต้น เน้นหัตถศึกษา จัดการศึกษาเป็น 3 ชั้น มัธยมวิสามัญศึกษาเป็นการศึกษาเพื่อเตรียมตัวศึกษาในระดับอุดมศึกษาแบ่งเป็น 2 ตอน จำนวน 6 ปี และมัธยมอาชีวศึกษาศึกษาพื้นฐานในการประกอบอาชีพ แผนการศึกษานี้ได้ยกฐานะกองโรงเรียนประชาบาลในกรมสามัญศึกษาขึ้นเป็นกรม ประชาศึกษา เพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาพิเศษ นอกจากนี้ยังมีความพยายามขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 7 ปีอีกด้วย และในปีต่อมาได้เปลี่ยนชื่อกรมประชาศึกษาเป็นกรมสามัญศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 3 กอง ได้แก่กองการประถมศึกษา กองการศึกษาพิเศษ และกองการศึกษาผู้ใหญ่ และเปลี่ยนชื่อกรมสามัญศึกษา (เดิม) เป็นกรมวิสามัญศึกษา นอกจากนี้ยังได้มีการตั้ง กรมวิชาการเพื่อดำเนินการศึกษาในด้านวิชาการโดยเฉพาะ พ.ศ.2501 กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้มีเขตการศึกษาขึ้น 12 เขต โดยพิจารณาตามหลักทาง ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และปริมาณ คุณภาพของงานด้านการศึกษา

หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ดำเนินการโอนหน่วยงานสำคัญหลายหน่วยงานไปขึ้นตรงต่อสำนักนายกรัฐมนตรีเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในนโยบายของรัฐบาล ในขณะเดียวกันก็ให้ความสนใจในการศึกษาเกิดการตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติเพื่อดำเนินการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ จอมพลสฤษดิ์ได้แถลงนโยบายเกี่ยวกับการศึกษา เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2502 ว่า

“รัฐบาลนี้จะสนใจเป็นพิเศษในการศึกษาของเยาวชน ซึ่งจะได้เป็นกำลังสำคัญของชาติในวันหน้าโดยจะได้ดำเนินการให้เยาวชนได้รับทั้งวิทยาการ และจริยศึกษาควบคู่กันไป จะได้จัดตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติขึ้น เพื่อวางโครงการศึกษาให้เป็นโครงการถาวรเหมาะสมแก่ความจำเป็นของชาติและสอดคล้องกับรูปการปกครองของประเทศ จะเปิดโอกาสและส่งเสริมให้

ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยรัฐบาลถือหลัก

ว่า จะเพียงแต่ควบคุมให้เป็นไปตามโครงการศึกษาแห่งชาติและให้ความ
อนุเคราะห์ตามความจำเป็น”¹¹

คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบจัดตั้ง “สภาการศึกษาแห่งชาติ” โดยมีหน้าที่วางแผนการศึกษาแห่งชาติ (ต่อมาคือสำนัก งานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ) ในวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2502 ต่อมาเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2503 ได้มีการประกาศ “แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503” ขึ้น ภายหลังแผนการศึกษาแห่งชาติได้เปลี่ยนชื่อเป็นแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ที่ได้มีการประกาศใช้ในสมัยของรัฐบาล จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แผนนี้ร่างโดยคณะกรรมการ 77 คนจากหลายสาขาอาชีพโดยมี หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาในขณะนั้นเป็นประธาน แผนนี้มุ่งจัดระบบการศึกษาให้เข้ากับระบบสากลโดยเน้นการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจชาติ จากแผนนี้ได้ขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 7 ปี (แผนนี้มีอายุการใช้ยาวนานที่สุดถึง 16 ปี) เพื่อเป็นการจัดระบบการศึกษาไทยในเข้ากับระบบของสากลโดยเน้นการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับแผนเศรษฐกิจและแผนการปกครอง¹² โดยแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญที่แตกต่างจากแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่มีมาก่อนคือ มีความมุ่งมั่นให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามควร ซึ่งจะเป็นแนวทางต่อแผนพัฒนาการศึกษาในฉบับอื่นๆ และยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการในระดับโครงสร้าง นั่นคือ ทำให้เกิดหลักสูตรกระทรวงศึกษา พ.ศ. 2503 ซึ่งจะเป็นการจัดหลักสูตรได้รับการพัฒนาให้มีลักษณะกว้าง เนื้อหา มีการผสมผสานและมีการบูรณาการกันมากขึ้น และจะเป็นแนวทางสู่การพัฒนาหลักสูตรต่างๆในหลังจากนี้

โดยแผนพัฒนาการศึกษาระดับปี พ.ศ. 2503 ได้จัดการแบ่งระดับชั้นการศึกษาใหม่ ใช้ระบบ 4-3-3-2 นั่นคือ หลักสูตรระดับประถมศึกษาจะแบ่งเป็น 7 ระดับ เป็นระดับประถมต้น 4 ปี และระดับประถมปลาย 3 ปี เพื่อที่จะขยายภาคบังคับออกไป 7 ปี ในส่วนระดับมัธยมศึกษาได้แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ในส่วนของมัธยมศึกษาตอนปลายนั้นยังแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สายสามัญและสายอาชีพ โดยมัธยมศึกษาสายสามัญนั้นจะแบ่ง 5 ระดับ เป็นระดับมัธยมต้น 3 ปี (ม.ศ. 1-2-3) และระดับมัธยมปลาย 2 ปี (ม.ศ. 4-5)¹³ ซึ่งต่อมาได้มีการปรับปรุงหลักสูตรตามแผนพัฒนาการศึกษาระดับปี พ.ศ. 2520 - 2524 ที่มุ่งเน้นการกำหนดนโยบายการศึกษาที่สร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำใน

¹¹ รุ่งฤทธิ์ ศยามานนท์. (2519). นโยบายรัฐบาลไทย พ.ศ. 2475 - 2519. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 143-144.

¹² ศุภัทธ อำนวยสวัสดิ์. (2547). การจัดการศึกษาของชาติในสมัยรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า 89.

¹³ สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2556). พัฒนาการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทย. หน้า 2.

สังคม ส่งเสริมการจัดการศึกษาให้อย่างทั่วถึง ทำให้มีเปลี่ยนแปลงจนมามีมาตรฐานระดับการศึกษาแบบเดียวกับปัจจุบันในหลักสูตรปี พ.ศ. 2521 ก็คือระบบ 6-3-3 นั่นคือหลักสูตรระดับประถมศึกษาจะศึกษา 6 ปี ระดับมัธยมศึกษาได้แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเรียนอย่างละ 3 ปี¹⁴

วันที่ 1 มกราคม 2504 รัฐบาลได้ประกาศใช้ “แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1” (2504-2509) โดยแบ่งเป็น 2 ระยะคือ ระยะแรกระหว่าง 2504 - 2506 และระยะที่ 2 ระหว่าง 2507 - 2509 ในระยะแรกนั้น แผนพัฒนาการเศรษฐกิจมุ่งเน้นแต่การพัฒนาเศรษฐกิจโดยไม่ได้มีการกำหนดนโยบาย และโครงการพัฒนาการศึกษาไว้เลย ต่อมาในช่วงที่ 2 จึงได้มีการผนวกแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติเข้าไว้ โดยมุ่งเน้นจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศในด้านกำลังคนเป็นสำคัญ

ต่อมาได้มีการประกาศใช้ “พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2505” มีสาระสำคัญว่า เมื่อตำบลใดมีความเหมาะสมที่จะประกาศการศึกษาภาคบังคับถึงประโยคประถมศึกษา ตอนปลายได้ ก็ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการประกาศได้เป็นตำบลๆ ไป ปรากฏว่าจนถึง พ.ศ. 2520 สามารถประกาศได้ถึง 3,583 ตำบล ทำให้ในพ.ศ. 2506 เริ่มโอนโรงเรียนประชาบาลในเขตเทศบาลต่างๆ ทั่วประเทศให้เทศบาลนั้นๆ รับผิดชอบดำเนินการ ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2509 ได้มีการโอนโรงเรียนประชาบาลส่วนใหญ่ไปอยู่ในสังกัดของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้จัดการ ในพ.ศ. 2510 มีการ “ประกาศใช้หลักสูตรโรงเรียนมัธยมแบบผสม” ขึ้น โดยโครงสร้างหลักสูตรประกอบด้วยวิชาบังคับและวิชาเลือก ให้ผู้เรียนเลือกได้ตามความสนใจและมีการประเมินผลเป็นรายวิชา

ในวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2512 รัฐบาลซึ่งมีจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายเกี่ยวกับการศึกษามีใจความว่า “รัฐบาลจะขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปให้ทั่วประเทศ ปรับปรุงโรงเรียนทุกชนิด โดยเฉพาะโรงเรียนอาชีวศึกษาให้มีคุณภาพสูงขึ้น... นอกจากนี้รัฐบาลจะสนับสนุนให้เอกชนได้เข้ามามีบทบาทในการให้การศึกษาแก่ประชาชน...” ต่อมา ในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2515 ได้มีประกาศคณะปฏิวัติให้รวมกรมวิชาสามัญศึกษากับกรมวิสามัญศึกษาเข้าเป็น “กรมสามัญศึกษา”

หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้จัดตั้ง “คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา” เพื่อทำหน้าที่เสนอแนวทางการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระบอบประชาธิปไตย ต่อมาในต้นเดือน สิงหาคมปีเดียวกัน กรมวิชาการได้ริเริ่มจัดสัมมนา “การศึกษาเพื่อมวลชน” ขึ้น และได้เสนอรายงานปฏิรูปการศึกษาว่าด้วย “การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม” แก่รัฐบาลเมื่อ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2517

¹⁴ เล่มเดียวกัน. หน้า 3.

วันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2520 ได้มีการประกาศใช้ “แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520” โดยได้จัดการศึกษาระดับประถมและมัธยมเป็นระบบ 6:3:3 คือ ชั้นประถมศึกษา 6 ชั้น มัธยมศึกษา 6 ชั้น มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ชั้นตอนปลาย 3 ชั้น (ระบบปัจจุบัน) แผนการศึกษานี้ยังได้ให้ความสำคัญกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นพิเศษอีกด้วย แผนการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2520 นี้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบบริหารประถมศึกษาครั้งใหญ่ และมีออกพระราชบัญญัติหลายฉบับโดยมุ่งแก้ปัญหาในเรื่องการปรับปรุงระบบบริหารงานการศึกษาให้มีเอกภาพ รวมถึงปัญหาการศึกษาประชาชน อาทิเช่น การจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู การโอนการศึกษาประชาชนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดมาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการในพ.ศ. 2523

ในพ.ศ. 2521 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 มุ่งให้ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต ให้ผู้เรียนเป็นผู้มีคุณธรรม รู้จักคิด วิเคราะห์และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และเน้นให้มีทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ระยะเวลาเรียนตลอดหลักสูตร 6 ปี โดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และหลักสูตรมัธยมศึกษา ตอนต้น พ.ศ. 2521 ที่มุ่งวางพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ค้นพบความสามารถ ความถนัดและความสนใจ ของตนเองเน้นการส่งเสริมอาชีพท้องถิ่นและต่อมาได้เปลี่ยนแปลงหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายให้สอดคล้องกับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและประกาศใช้ตั้งแต่ปีการศึกษา 2524 โครงสร้างของหลักสูตรทั้งสองฉบับนี้ จัดให้เรียนทั้งวิชาบังคับและวิชาเลือก วิชาบังคับมีทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพ เน้นความสำคัญของวิชาการทำงานและอาชีพ การเรียนการสอนเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน ส่วนการวัดและประเมินผลใช้ระบบหน่วยการเรียน แทนระบบหน่วยกิตที่ใช้ตาม หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2518 หลักสูตร พ.ศ.2521 (ปรับปรุง พ.ศ. 2533)

วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2530 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ดำเนินการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตชนบท 38 จังหวัด จนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3) โดยไม่บังคับ ทั้งนี้เพื่อเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน พ.ศ. 2533 ปรับปรุงหลักสูตรมัธยมศึกษาทั้ง 2 ระดับ คือ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุงพ.ศ. 2533) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 (ฉบับปรับปรุงพ.ศ. 2533) โดยมุ่งหมายส่งเสริมให้ครูพัฒนาการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการให้ผู้เรียน ค้นคว้าความรู้ด้วยตัวเอง ให้สอดคล้องกับยุคสารสนเทศและเทคโนโลยี ต่อมามีการประกาศใช้ “แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535” โดยมุ่งจัดการศึกษาที่เน้นการพัฒนาบุคคลใน 4 ด้านอย่างสมดุลและกลมกลืนกัน คือ ด้านปัญญา ด้านจิตใจ ด้านร่างกาย และด้านสังคม ตลอดจนมีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและสามารถพึ่งตนเองได้

ในพ.ศ.2533 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตร 3 ระดับคือหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับ

ปรับปรุงพ.ศ.2533) มีจุดหมายส่งเสริม ให้ครูพัฒนาการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการ ให้ผู้เรียนมีทักษะกระบวนการในการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองให้สอดคล้องกับยุค สารสนเทศและเทคโนโลยีกรอบความคิดหลักสูตรพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เพื่อให้ทุกคนได้ตรงไปที่เป้าหมายเดียวกัน หลักสูตรฉบับปรับปรุงจึงวางกรอบ ความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาผู้เรียนไว้ดังนี้ การพัฒนาตน - มีความรู้พื้นฐาน - มีสุขภาพกายใจสมบูรณ์ - แก้ปัญหาเป็น - เสียสละ - มุ่งพัฒนา การพัฒนาอาชีพ - ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ - รักการทำงาน - มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต - เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพและจัดการเป็น การพัฒนาสังคม - กรอบความคิดนี้ได้กำหนดจุดหมายในระดับประถมศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ให้ต่อเนื่องกันจนเป็นการพัฒนา ที่เสริมต่อกัน เป็นการพัฒนาชีวิตที่ทำประโยชน์ต่อสังคม จุดเน้นและวิชาที่กำหนดให้เรียนในหลักสูตร หลักสูตรพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) และ พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

นโยบายการจัดการหลักสูตรสถานศึกษาที่ใกล้เคียงกับปัจจุบันเริ่มตั้งแต่พ.ศ.2535 ซึ่งหลักสูตรดังกล่าวปรับปรุงมาจากหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 ในพ.ศ.2544 เกิดการเปลี่ยนหลักสูตรการศึกษาพ.ศ. 2538 เป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีลักษณะเป็นหลักสูตรแกนกลาง ในพ.ศ.2547 เกิดการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรพ.ศ.2544 มาเป็นหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพ.ศ.2551 เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ¹⁵ หลักสูตรดังกล่าว เป็นหลักสูตรที่อุดมการณ์ชาตินิยมหรืออุดมการณ์ทางการเมืองอื่นๆ ถูกถ่ายทอดผ่านแบบเรียนในวิชาภาษาไทย สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สร้างเสริมลักษณะนิสัย

การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 วันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 ที่มีสาระสำคัญของการกระจายอำนาจจัดการศึกษาสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง อีกทั้งมีผลการวิจัยโดยกรมวิชาการพบว่า หลักสูตรมีข้อจำกัดหลายประการที่ไม่สามารถส่งเสริมให้สังคมไทยก้าวสู่สังคมความรู้ได้ทันการณ์¹⁶ ทำให้ รัฐธรรมนูญฉบับนี้มุ่งเน้นความสำคัญของการศึกษาอย่างมาก โดยมีการระบุไว้ชัดเจนในมาตรา 81 ที่กำหนดให้ต้องมีการกำหนดเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติขึ้นเป็นครั้งแรก ซึ่งการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ส่งผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา นำไปสู่การกำหนดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวคือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนดไว้อย่างชัดเจนในเรื่องหลักการ ในการจัดการศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และ

¹⁵ เปรมโรจน์ บางอ้อ. (2556). แนวคิดชาตินิยมในแบบเรียนประวัติศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษาในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2561. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. หน้า 24.

¹⁶ นฤมล นิมนวล. (2559). การเมืองในแบบเรียนชั้นมัธยมศึกษาของไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2503-2551. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 29.

พัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เป็นการเปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติยังได้กำหนดให้เด็กอายุย่างเข้าปีที่เจ็ดเข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจน อายุย่างเข้าปีที่สิบหก และกำหนดให้เด็กที่ถึงวัยที่ต้องได้รับการศึกษาต้องเข้าศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี (ป. 1-ม.3) ¹⁷

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพ.ศ. 2544 ให้เป็นหลักสูตรแกนกลาง ของประเทศ โดยกำหนดจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายและกรอบทิศทางในการพัฒนา คุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีระดับโลก จึงยึดหลักความมีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในปฏิบัติ พร้อมกันนี้ได้ปรับกระบวนการพัฒนา หลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไข เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 **ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ท้องถิ่นและสถานศึกษาได้มี** บทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ทำให้ มีการกำหนดวิสัยทัศน์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้ เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพล โลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะ พื้นฐาน รวมทั้ง เจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ กำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับ จำนวน 9 ปี เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามแนวนโยบายการ จัดการศึกษาของประเทศ จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีหลักการดังนี้คือ¹⁸

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการ เรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของ ความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

¹⁷ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542. (2542 , 19 สิงหาคม). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 116 ตอน 34ก. หน้า 6.

¹⁸ เล่มเดียวกัน.

4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้

5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัยครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

นอกจากนี้หลักสูตรดังกล่าวยังได้กำหนดจุดมุ่งหมายที่มีต่อเยาวชนของชาติไว้ 9 ประการ ในข้อ 7 ได้ระบุไว้ว่า “เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดียึดมั่นในวิถีชีวิต”¹⁹ จุดมุ่งหมายดังกล่าวสอดคล้องกับการเรียนรู้ของผู้เรียนในสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ความสำคัญของหลักสูตรดังกล่าวเป็นหลักสูตรที่ตัวกลุ่มสาระการเรียนรู้ ยังคงเหมือนเดิมกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพ.ศ.2551 ที่ใช้ในปัจจุบัน

ในปัจจุบันประเทศไทยได้ใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ได้จัดทำขึ้นบนพื้นฐานของความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลแบบก้าวกระโดดที่ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภูมิภาค และโลก การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไปสู่สังคมสูงวัย โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เน้นการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ²⁰

หลักสูตร (พ.ศ.)	หลักสูตรใหม่/ ปรับปรุง	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย
2503	ประถมต้น-ปลาย/ มัธยมศึกษาต้น- ปลาย	ป.1-ป.7	ม.ศ.1-ม.ศ.3	ม.ศ.4-ม.ศ.5
2518	มัธยมศึกษาตอน ปลาย	ป.1-ป.7	ม.ศ.1-ม.ศ.3	ม.ศ.4-ม.ศ.5
2521	ประถมศึกษา/ มัธยมศึกษาตอนต้น	ป.1-ป.6	ม.1-ม.3	ม.4-ม.6
2524	มัธยมศึกษาตอน ปลาย	ป.1-ป.6	ม.1-ม.3	ม.4-ม.6

¹⁹ ชาตรี สาราณ. (2545). จากหลักสูตรแกนกลางสู่...หลักสูตรสถานศึกษา (เล่ม 2). หน้า 42 – 43.

²⁰ สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579.

2533	ประถมศึกษา/ มัธยมศึกษา	ป.1-ป.6	ม.1-ม.3	ม.4-ม.6
2544	ประถมศึกษา/ มัธยมศึกษา	ป.1-ป.6	ม.1-ม.3	ม.4-ม.6
2551	ประถมศึกษา/ มัธยมศึกษา	ป.1-ป.6	ม.1-ม.3	ม.4-ม.6

ตารางที่ 1 แสดงระดับการศึกษาและหลักสูตรปี พ.ศ. 2503 – 2551

2.2 ประวัติการศึกษาและพัฒนาการของหลักสูตรสถานศึกษาในประเทศกัมพูชา

กัมพูชาเป็นหนึ่งในประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เดิมมีการศึกษาไม่มากนัก งานในภาษาฝรั่งเศสเน้นไปที่ประวัติศาสตร์โบราณ ประเพณี ประวัติศาสตร์ศิลปะหรือโบราณคดี ในขณะที่งานที่ศึกษาเกี่ยวกับกัมพูชายุคใหม่ซึ่งปรากฏอย่างมากมายหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ส่วนใหญ่เป็นภาษาอังกฤษเน้นไปที่เรื่องราวของคอมมิวนิสต์ ความขัดแย้งทางการเมือง สงครามกลางเมืองในประเทศ²¹ จากการศึกษาดังกล่าวจะพบว่า การศึกษาเกี่ยวกับกัมพูชาภายใต้ระบอบอาณานิคมฝรั่งเศส มีงานที่เกี่ยวข้องออกมาน้อยมาก ส่วนหนึ่งเกิดจากข้อจำกัดจากมูลหรือหลักฐานที่เป็นภาษาฝรั่งเศส ดังนั้นการวางระบบการศึกษาของกัมพูชาหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็น การวางระบบการศึกษาในอินโดจีนที่เกิดขึ้นภายใต้ช่วงเวลาของการปกครองของอาณานิคมฝรั่งเศสจึงปรากฏไม่มากนักในแวดวงการศึกษาประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ดังนั้นเพื่อที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิหลังและที่มาของการพัฒนาการหลักสูตรในกัมพูชา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจบริบททางประวัติศาสตร์ที่ก่อให้เกิดการวางระบบการศึกษาซึ่งเป็นที่มาของการพัฒนาหลักสูตรและระบบโรงเรียนตั้งแต่สมัยอาณานิคมฝรั่งเศส

2.2.1 ประวัติศาสตร์การศึกษาของกัมพูชา

ประวัติศาสตร์ของกัมพูชามีอายุย้อนหลังไปหลายพันปี กัมพูชาเป็นหนึ่งในประเทศแรก ๆ ในเอเชียที่นำแนวคิดทางศาสนาและสถาบันทางการเมืองมาจากอินเดียเพื่อสร้างอาณาจักรรวมศูนย์ที่ครอบครองดินแดนขนาดใหญ่ที่มีวัฒนธรรมที่ค่อนข้างซับซ้อน เนื่องจากคนเขมรได้นับถือพุทธศาสนามาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 12 ทำให้การสอนหลักการทางพุทธศาสนาและหลักการของ "การรู้หนังสือขั้นพื้นฐาน" จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้นำทางศาสนา โรงเรียนวัดตามหลักพุทธศาสนาตั้งขึ้นและเปิดให้เด็กชายและชายหนุ่มที่พวกเขาสามารถ

²¹ Philippe Preschez. (1961). Le Cambodge depuis 1941: État des travaux, in *Revue française de science politique*, 11 (4) : 906

เรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมความรู้และคำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตโดยใช้หลักธรรมของชาวพุทธในการปฏิบัติ พระสงฆ์ศึกษาเล่าเรียนผ่านคัมภีร์ทางพุทธศาสนาที่เน้นเกี่ยวกับเรื่องศีลธรรม การประพฤติดี โรงเรียนวัดได้จัดให้มีเพียง "การศึกษาขั้นพื้นฐาน" สำหรับเด็กชายเนื่องจากพวกเขาต้องอยู่ในวัดเพื่อรับใช้พระหรือบวชเป็นพระสงฆ์ ดังนั้นมีเพียงแต่ผู้ชายเท่านั้นที่ได้รับการศึกษา²²

ในอดีตพระสงฆ์เปรียบเสมือนเป็นครูผู้ชี้แนะแนวทางการศึกษา การศึกษาตามแนวพุทธศาสนาจะบรรลุถึงขั้นสูงสุดเมื่อรู้จักกันในนามว่า “บัณฑิต” อย่างไรก็ตามการเสื่อมอำนาจของอาณาจักรพระนครในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 14 ส่งผลให้เกิดการล่มสลายของระบบการศึกษาแบบดั้งเดิมทั่วประเทศกัมพูชาในช่วงเวลาหนึ่ง ทำให้อาจกล่าวได้ว่า กัมพูชาไม่มีนโยบายหรือรูปแบบของการศึกษาของกัมพูชาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 – 19 ที่เห็นได้ชัดเจนในช่วงของยุคก่อนอาณานิคม²³ ทำให้การศึกษาในกัมพูชาอยู่ภายใต้ระบบพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียวจนกระทั่งการสถาปนาระบอบอาณานิคมในค.ศ.1863

การปรากฏตัวของอาณานิคมของฝรั่งเศสนั้นเป็นจุดเริ่มต้นของระบบการศึกษาของกัมพูชา เมื่อฝรั่งเศสเข้ามาปกครองพบว่า โรงเรียนรัฐบาลมีในกัมพูชาเพียงไม่กี่โรงเรียน และมีโรงเรียนเอกชนเพียง 2 – 3 แห่ง การศึกษาขั้นสูงทำได้เพียงไปศึกษาต่อต่างประเทศ โรงเรียนฝรั่งเศสแห่งแรกก่อตั้งขึ้นในค.ศ.1873 ที่กรุงพนมเปญโดยนายทหารราบแฟร์เรโรล (Ferreyrolles) นักเรียนบางคนของโรงเรียนนี้ศึกษาต่อในประเทศฝรั่งเศสและศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและแนวปฏิบัติแบบฝรั่งเศสนำไปสู่การตั้งระบบบริหารราชการแผ่นดินแบบยุโรปขึ้นในดินแดนกัมพูชา

อย่างไรก็ตามในช่วงยี่สิบปีแรกของการรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส เดวิด แชนด์เลอร์ (David Chandler) พบว่า ชาวฝรั่งเศสไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับธรรมเนียมปฏิบัติแม้แต่น้อย รวมไปถึงการละเลยการพัฒนาการศึกษาในกัมพูชา "ก่อนทศวรรษ 1930 ฝรั่งเศสไม่ได้ให้ความสนใจกับการศึกษาในกัมพูชาเลย"²⁴ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความกังวลของฝรั่งเศสที่มองว่า การศึกษาอาจจะเป็นการยกระดับทางปัญญาให้กับชาวกัมพูชาที่อาจจะลุกขึ้นมาต่อต้านอำนาจของฝรั่งเศส

ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ระบบอาณานิคมเริ่มนโยบายปฏิรูปรัฐในอารักขาให้ "ทันสมัย" โดยนำระบบการศึกษาและหลักสูตรของฝรั่งเศสผนวกรวมกับหลักสูตรดั้งเดิมของกัมพูชาโดยใช้บริบททางสังคม

²² Marie-Alexandrine Martin, (1989), *Le Mal Cambodgien. Histoire d'une société traditionnelle face à ses leaders politiques*, 1946-1987, Paris : Hachette, p.49

²³ Sideth S. Dy, and Akira Ninomiya, (2003), Basic Education in Cambodia: The impact of UNESCO on policies in the 1990s in *Education Policy Analysis Archives*, 11 (48) : 4

²⁴ David P. Chandler. (1991). *The land and people of Cambodia*, USA : Haper Collins Publishers, p. 156

การเมืองและเศรษฐกิจของฝรั่งเศส ด้วยวัตถุประสงค์ให้การศึกษาแก่ชนพื้นเมืองเพื่อให้เกิดปัญญาชนตะวันตก รองรับระบบราชการในอินโดจีน นายพลเบเก็ง (Bégin) ผู้สำเร็จราชการแห่งอินโดจีนได้กล่าวกับผู้แทนกัมพูชา ในค.ศ.1885 เกี่ยวกับเรื่องการศึกษาไว้ว่า²⁵

"ข้าพเจ้าเห็นความสำคัญของเยาวชนกัมพูชาและเพื่อให้แน่ใจว่า นักเรียนที่เรียนในโรงเรียนฝรั่งเศสสามารถได้รับการสอนมีคุณภาพ การสอน นักเรียนเป็นภาษาฝรั่งเศส เป็นเป้าหมายเดียวที่วางไว้เพื่อให้บรรลุ เรามีความกังวลอย่างยิ่งกับการฝึกนักเรียนพื้นเมืองซึ่งเราสามารถใช้งานได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องให้ชาวกัมพูชาได้เรียนภาษาฝรั่งเศสซึ่งจะช่วยให้พวกเขาปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งนักโทรเลขและล่ามได้โดยเร็วที่สุด โดยค่อยๆ รวมชาวกัมพูชาเข้ากับระบบการบริหารของเราโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ด้วย ประณีประนอม เห็นอกเห็นใจเพราะชาวกัมพูชายังไม่ไว้วางใจพวกเราเพราะยังไม่รู้จักพวกเรามากนัก"

ในช่วงหลายปีต่อมาจากแนวคิดดังกล่าวทำให้เกิดโรงเรียนล่าม (College d'interprètes) ที่พนมเปญ และตั้งขึ้นในอีกสามเมืองได้แก่ กำปอต กำปงจาม กระเจา แรงกระตุ้นดังกล่าวทำให้เกิดการตั้งโรงเรียนในอินโดจีนขึ้น ในกัมพูชาก็เช่นกัน การจัดตั้งโรงเรียนภายใต้รัฐในอารักขาของฝรั่งเศสยังคงเป็นปรากฏการณ์เล็ก ๆ ทางสังคม แม้ว่าผลของ "แรงกระตุ้นด้านอารยธรรม" นี้ได้หยั่งรากลึกเป็นโรงเรียนของรัฐ แต่ก็กระจุกตัวอยู่ในชนชั้นสูงในเมือง"²⁶ แม้ว่ารัฐบาลฝรั่งเศสจะสนับสนุนการตั้งโรงเรียนในพื้นที่ของชนบทในอันนัมและกัมพูชาเป็นพิเศษ เนื่องจากมีประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวนาซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศถูกละเลย ลูกชาวนาทั่วไปก็ไม่สามารถที่จะเข้าเรียนในโรงเรียนได้²⁷ อีกทั้งประชาชนกัมพูชาจำนวนมากไม่เห็นความจำเป็นของการศึกษาและค่อนข้างมีความรู้สึกในทางลบต่อการปรากฏตัวของอาณานิคมฝรั่งเศส"²⁸ ทำ

²⁵ M. Magnant, (1913), Les débuts de l'enseignement français au Cambodge (1863-1890) in *Revue Indochinoise*, 19 (4) : 461.

²⁶ David M. Ayres, (2000), *Anatomy of a crisis. Education, development and the state in Cambodia, 1953-1998*, Hawaii: University of Hawaii Press, p. 185.

²⁷ Steven Prigent, (2011), La faible scolarisation en milieu rural cambodgien s'explique-t-elle seulement par la pauvreté ? in *Les enfants hors l'école*, n°10 : 63.

²⁸ Pascale Bezançon, (1995), Louis Manipoud, un réformateur colonial méconnu, in *Revue française d'histoire d'outre-mer*, (82 : 309) : 465.

ให้การจัดการศึกษาของกัมพูชาไม่ได้ขยายเป็นวงกว้างมากนัก บรรดาเชื้อพระวงศ์และชนชั้นสูงพึงพอใจที่จะไปเรียนในเวียดนามหรือฝรั่งเศสมากกว่า เนื่องจากเชื่อว่า ระดับมาตรฐานการศึกษาดีกว่าสามารถต่อยอดในระดับการศึกษาที่สูงกว่าได้ทันที อีกทั้งชาวกัมพูชาไม่นิยมส่งลูกหลานมาเรียน เนื่องจากในโรงเรียนฝรั่งเศสมีชาวเวียดนามและชาวจีนเข้าเรียนเป็นจำนวนมาก ซึ่งชาวเขมรส่วนใหญ่ไม่ต้องการที่จะคบหาสมาคมกับชาวจีนและเวียดนามมากนัก อีกทั้งการเรียนในโรงเรียนวัดเป็นขนบปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน จึงไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องเรียนในโรงเรียนที่ฝรั่งเศสจัดให้

ค.ศ.1903 ปอล โบ (Paul Beau) ผู้สำเร็จราชการทั่วไปแห่งอินโดจีนได้ประกาศจัดตั้งองค์กรด้านการศึกษา (Organisation Scolaire Complete) และต่อมาออกกฎหมายกำหนดหน่วยการจัดการศึกษาท้องถิ่น โดยแบ่งโรงเรียนออกเป็น 2 ลักษณะคือ โรงเรียนฝรั่งเศส (L'école française) และโรงเรียนฝรั่งเศส – พื้นเมือง (L'école franco-indigène) โดยมีการจัดการสอบในแต่ละสาขา ราษฎรทั่วไปไม่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนฝรั่งเศสได้ เรียนได้แต่ในโรงเรียนฝรั่งเศส – พื้นเมืองเท่านั้น

ในค.ศ.1911 สมเด็จพระเจ้าสุวตถ์ (Sisowath) กษัตริย์กัมพูชาได้ประกาศพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับในกัมพูชาขึ้น ถือเป็นครั้งแรกที่ผู้นำของกัมพูชาแสดงความกังวลต่อการศึกษาในราชอาณาจักร โดยหวังว่า เด็กทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน พระราชบัญญัติกำหนดว่า พ่อแม่ต้องส่งบุตรชายไปเรียนที่โรงเรียนวัดตอนอายุแปดขวบเพื่อเรียนรู้ที่จะอ่านเขียนและนับเลข ในโรงเรียนวัดต้องสอนภาษาเขมร พระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลจะมีหน้าที่ในการเป็นครูใหญ่ของโรงเรียนรับผิดชอบในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนและดูแลปัญหาต่างๆ ส่วนราชการต้องจัดหาครูไปตรวจการเรียนการสอนและต้องทำรายงานส่งส่วนกลางทุกเดือน อย่างไรก็ตามผู้ปกครองชาวกัมพูชาที่ไม่นิยมส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียนทำให้มีการออกพระราชกฤษฎีกาเมื่อวันที่ 11 เมษายน ค.ศ.1912 ระบุว่า ผู้ปกครองที่ไม่ยอมส่งบุตรของตนเข้าโรงเรียนโดยไม่มิเหตุจำเป็นจะต้องโดนปรับ 1 เปียสและในกรณีที่มีการกระทำผิดซ้ำจะโดนปรับ 2 เปียส²⁹

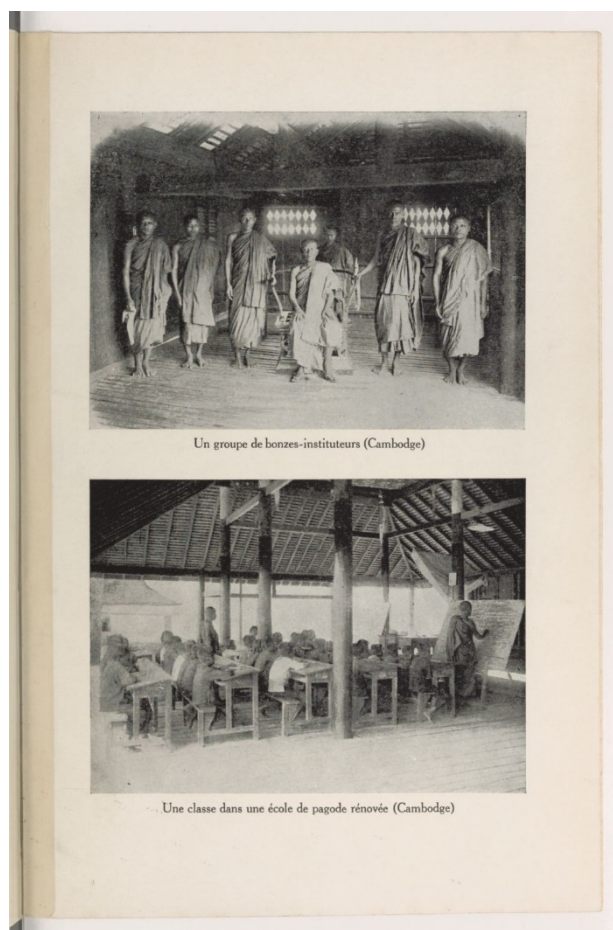
อย่างไรก็ตามพระราชกฤษฎีกามีผลในทางปฏิบัติน้อยมากทำให้กระทรวงศึกษาธิการต้องมีหนังสือไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด “ให้สอดส่องในพื้นที่ของตนเองเพื่อให้แน่ใจว่าเด็กชายอายุ 8 ขวบทุกคนได้เข้าศึกษาในโรงเรียนแล้ว และควรให้คำแนะนำที่จำเป็นในเรื่องการศึกษาต่อครบครัน รวมถึงแจ้งเกี่ยวกับโทษในการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายดังกล่าว และให้เรียกเจ้าอาวาสแต่ละวัดมารับทราบข้อกำหนดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน รวมถึงคำแนะนำเกี่ยวกับการสอนหนังสือให้กับเด็กๆ”³⁰ วันที่ 19 ตุลาคม ค.ศ.1916 มีการออกพระราชกฤษฎีกาฉบับใหม่ โดยกำหนดให้ผู้ปกครองที่อาศัยอยู่ห่างจากโรงเรียนฝรั่งเศส-กัมพูชากายในรัศมีสอง

²⁹ Charles Bilodeau, Somlith Pathammavong and Lê Quang Hông, (1995), *L'Obligation scolaire au Cambodge, au Laos et au Viet-Nam*, Paris : UNESCO, p. 17.

³⁰ Ibid., p.18

กิโลเมตรต้องส่งลูกชายเข้าเรียนเมื่อเด็กเหล่านั้นมีอายุ 10 ปี และมีบทลงโทษผู้ปกครองที่เพิกเฉยไม่ส่งบุตรหลานเข้าเรียนให้จำคุก 1 เดือน มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ.1916 เป็นต้นไป ในเวลานั้นมีโรงเรียนฝรั่งเศส-พื้นเมืองในจังหวัดอื่นๆ ยกเว้นพนมเปญ รวมทั้งสิ้น 29 โรงเรียนใน 9 จังหวัด พระราชกฤษฎีกาต่างๆ ที่ออกไป เกิดผลเพียงเล็กน้อยเนื่องจากพ่อแม่ยังคงทำตามที่ตนเองพอใจและไม่ได้มีการดำเนินการปรับอย่างจริงจัง นอกจากนี้ยังไม่ได้กำหนดระยะเวลาขั้นต่ำของข้อกำหนดดังกล่าวและเด็กผู้หญิงก็ไม่ได้รวมอยู่ในข้อบังคับนี้

นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับยังกำหนดให้แต่ละชุมชนมีโรงเรียนในท้องถิ่นของตนเองขึ้น โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น โรงเรียนประถมศึกษาของรัฐที่มี 3 ระดับ (ประถมศึกษา 3 ระดับ) และโรงเรียนประถมศึกษาขั้นสมบูรณ์ที่มี 6 ระดับ (ประถมศึกษา 3 ระดับและประถมศึกษาขั้นสมบูรณ์อีก 3 ระดับ) โรงเรียนประถมศึกษาเหล่านี้ใช้การเรียนการสอนสองภาษาทั้งภาษาฝรั่งเศสและเขมร โดยฝรั่งเศสนำโรงเรียนวัดเข้ามาควบคุมด้วย โรงเรียนวัดมีการเรียนการสอนโดยใช้ภาษาเขมรและมีพระเป็นผู้สอน และในปีนี้ยังมีการสร้างระบบการให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนในชนบทที่ต้องอยู่ห่างไกลจากครอบครัวและชุมชนของตนเองด้วย

Source gallica.bnf.fr / CIRD

ภาพที่ 2 : พระสงฆ์ที่เป็นครูในโรงเรียนวัดและบรรยากาศของการเรียนการสอน

ที่มา : Direction General de l'instruction publique, (1931), La pénétration scolaire en pays cambodgien et laotien, Hanoi: D'Extrême d'orient

ค.ศ.1918 ถือเป็นจุดเปลี่ยนในประวัติศาสตร์การศึกษาของสหภาพอินโดจีนฝรั่งเศส นายพลอัลแบร์ ซาโรต์ (Albert Sarraut) ข้าหลวงใหญ่ของอินโดจีนได้อนุมัติแผนการศึกษาขึ้นเพื่อใช้ในทุกพื้นที่ของสหภาพอินโดจีน (ตังเกี๋ย, อันนาม, โคชินจีน, กัมพูชา, ลาว) การปฏิรูปลักษณะการรื้อระบบการศึกษาที่วางมาก่อนหน้านี้ และกำหนดนโยบายที่มุ่งสร้างสถานศึกษาที่มั่นคง แผนนี้ได้รับการแก้ไขในภายหลัง แต่โดยรวมแล้วองค์กรการศึกษาของกัมพูชาจนถึงช่วงหลังได้รับเอกราช อาจกล่าวได้ว่า ไม่ได้เปลี่ยนไปตั้งแต่การปฏิรูปในค.ศ. 1918 ตั้งแต่นั้นมาการพัฒนาการศึกษาของกัมพูชาถูกวางไว้ให้เกิดการพัฒนาตามแนวทางเช่นเดียวกับในส่วนอื่นๆ ของอินโดจีน เพื่อให้การดำเนินการตามแผนบรรลุล่วงได้มี การแต่งตั้งกรมศึกษาธิการ (Direction General de l'instruction publique) ขึ้น โดยมีข้าหลวงใหญ่ที่ฮานอยเป็นหัวหน้า มีหน้าที่ดูแลการสอนทั่วทั้งอินโดจีนและมีเจ้าหน้าที่การศึกษาในแต่ละพื้นที่ของอินโดจีนที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลในแต่ละท้องถิ่นของตนเองอีกที อย่างไรก็ตามหลักสูตรที่ใช้ในการเรียนการสอนในช่วงเวลาดังกล่าวออกแบบมาเพื่อให้

เหมาะกับสภาพอินโดจีนทั้งหมดแต่ไม่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของกัมพูชา ในปีต่อ ๆ มากรมศึกษาธิการได้เริ่มตีพิมพ์ตำราเรียนในภาษาเวียดนาม ส่งผลให้เกิดการพิมพ์ตำราเรียนที่คล้ายกันในภาษาเขมรและแจกจ่ายให้กับโรงเรียนในประเทศกัมพูชา โดยปรับแก้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแผนที่ของกัมพูชาแต่รายละเอียดยังคงเหมือนกับแบบเรียนในเวียดนาม อย่างไรก็ตามการขาดแคลนตำราหรือแบบเรียนภาษาเขมรก็ยังคงเป็นปัญหาสำคัญสำหรับผู้สอน จนกระทั่งค.ศ. 1928 ที่เริ่มมีการตีพิมพ์แต่ตำราหรือแบบเรียนเหล่านี้ก็เป็นงานเขียนของนักการศึกษาชาวฝรั่งเศส

แม้ว่าจะมีความพยายามในช่วงทศวรรษ 1930 ที่จะผลักดันให้เกิดการศึกษาในชนบท โดยเฉพาะการศึกษาในโรงเรียนวัดซึ่งฝรั่งเศสส่งเสริมมาตั้งแต่ค.ศ. 1911 แต่สถานการณ์ดูเหมือนว่าจะไม่มีการพัฒนาขึ้นเลย ฝรั่งเศสมองว่า การจัดการโรงเรียนวัดถือเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างฝรั่งเศสและประชาชนกัมพูชา การพัฒนาโรงเรียนวัดทำให้ชาวกัมพูชาได้รับอนุญาตให้รักษาความเชื่อมโยงที่สำคัญระหว่างชีวิตในหมู่บ้านและศาสนา ในขณะที่ฝรั่งเศสสามารถขยายความพร้อมของการศึกษาโดยไม่ต้องใช้งบประมาณมาก เพราะใช้โครงสร้างระบบโรงเรียนวัดที่มีอยู่แล้ว อย่างไรก็ตามโรงเรียนวัดได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัยมากขึ้นหลังจากค.ศ.1931 เนื่องจากเดิมโรงเรียนวัดมีการเรียนการสอนที่ไม่เป็นแบบแผนตามแบบอย่างตะวันตกเพราะว่าไม่มีการสอนตามหลักสูตรและไม่มีการกำหนดเวลาแน่นอนตายตัว การปรับปรุงโรงเรียนวัดให้เป็นสมัยใหม่ทำให้โรงเรียนวัดมีความทันสมัยคล้ายๆ กับโรงเรียนฝรั่งเศสแต่ผสมกับวิชาที่เรียนเกี่ยวกับพุทธศาสนาและภาษาเขมรด้วย ซึ่งทำให้ในค.ศ. 1952 จำนวนโรงเรียนวัดเพิ่มขึ้นอย่างมาก³¹

หลุยส์ มานิปูด์ (Louis Manipoud) เป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการวางรากฐานการศึกษาให้กับกัมพูชา เขาใช้เวลากว่าสามสิบปีในกัมพูชาเขาหลงใหลในวัฒนธรรมและภาษาของกัมพูชา ในตอนแรกเขาประกอบอาชีพเป็นครู จากนั้นเขาก็ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ตรวจการของโรงเรียนประถม เขาเห็นความจำเป็นในการปฏิรูปการศึกษาในระดับประถมศึกษาของกัมพูชา การปฏิรูปของเขา คือ “การปฏิรูปโรงเรียนวัด” (Rénovation des écoles de pagode)³² เขาได้เดินทางไปยังจังหวัดกำปงจาม (ช่วงค.ศ.1916 - 1919) ตากแก้ว (ช่วงค.ศ.1921 - 1923) กำปอต (ช่วงค.ศ.1924 - 1926, ค.ศ.1927 - 1929) และพนมเปญ (ค.ศ.1930 - 1946) เพื่อให้นโยบายนี้ได้นำไปปรับใช้ให้มากที่สุด การปรับปรุงนี้ประกอบไปด้วยการปรับปรุงรายวิชาและระบบการเรียนการสอนให้ทันสมัย ซึ่งถือเป็นต้นแบบในการปฏิรูปโรงเรียนประถมในอินโดจีน ทำให้โรงเรียนในลาวและโคชินจีนนำไปปรับใช้ จากนั้นนโยบายดังกล่าว ทำให้จำนวนนักเรียนในระดับประถมศึกษาของกัมพูชาเพิ่มมากขึ้น การฝึกอบรมครูจัดทำขึ้นตามมาตรฐานของโรงเรียนฝรั่งเศสโดยจัดอบรมทั้งในโรงเรียน

³¹ Pascale Bezançon, (1992), Les écoles de pagode rénovées au Cambodge in **Les Cahiers de l'Asie du Sud-Est**, (n° 31) : 25

³² Pascale Bezançon, (1995), **Louis Manipoud**, 465.

ประถมศึกษาของรัฐและโรงเรียนในชนบท รวมถึงผู้สอนในโรงเรียนวัดซึ่งฝรั่งเศสคัดเลือกพระสงฆ์จากโรงเรียนพุทธิกบาลีชั้นสูงให้ไปฝึกสอนในพื้นที่ทดลองแห่งแรกคือ โรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดกำปอต ทำให้สามารถสร้างครูผู้สอนที่เป็นพระสงฆ์และประชาชนธรรมดาได้ถึง 58 คนและเขาเหล่านี้เดินทางไปสอนในโรงเรียนต่างๆ ในพื้นที่ของตนเอง

โรงเรียนวัดแต่ละโรงเรียนจะมีระยะเวลาของการเรียนการสอน 9 เดือน มีรูปแบบที่วางไว้เป็นแนวทางสำหรับการสอน ผู้อำนวยการโรงเรียนจะให้รายละเอียดของรายวิชา แบบจำลองบทเรียน สารของแต่ละวิชา เมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนจะมีการสอบ หลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนวัดที่ปฏิรูปแล้วใช้หลักสูตรเดียวกับหลักสูตรประถมศึกษาของชาติ แต่ไม่มีการเรียนการสอนภาษาฝรั่งเศส ใช้ภาษาเขมรในการเรียนการสอนเท่านั้น นักเรียนเรียนเฉพาะในช่วงบ่ายตั้งแต่เวลา 15.30 – 18.30 น. 6 วันต่อสัปดาห์ วันหยุดคือ วันพระ 4 วันต่อเดือนหรือวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น มาฆบูชา วิสาขบูชา มีการสอบวัดความรู้ทุกปี ปีละ 1 ครั้ง ครั้งละ 15 วัน รับแต่นักเรียนชายเท่านั้น นักเรียนที่ต้องการศึกษาต่อสามารถเรียนเพิ่มเติมในโรงเรียนที่ได้รับการรับรองจากรัฐบาลได้โดยการสอบคัดเลือก แต่ต้องเรียนภาษาฝรั่งเศสเพิ่มเติม ทำให้มีนักเรียนจำนวนน้อยมากที่จะสามารถเรียนต่อได้

ในขณะที่การเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาในโรงเรียนฝรั่งเศส-พื้นเมืองแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ระดับ ระดับประถม (ชั้นเด็ก, ชั้นเตรียมความพร้อม, ชั้นประถม) และระดับประถมเพิ่มเติม (ชั้นที่ 1, ชั้นที่ 2 และชั้นสูง) นักเรียนที่เรียนจบในการศึกษาระดับชั้นดังกล่าวจะได้ใบรับรอง ในชั้นเด็กผู้สอนจะใช้ภาษาเขมรในการเรียนการสอน ภาษาฝรั่งเศสจะเริ่มใช้ในการเรียนการสอนในระดับชั้นที่ 2 ยกเว้นในวิชาศีลธรรม ประวัติศาสตร์ชาติและภาษาเขมร

การเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ระดับแรกคือ ระดับชั้นมัธยมขั้นต้นมี 4 ชั้นปี เมื่อเรียนจบจะได้รับประกาศนียบัตรมัธยมศึกษาโรงเรียนฝรั่งเศส – พื้นเมือง ระดับที่สองคือ ระดับมัธยมศึกษาชั้นสมบูรณ์มี 3 ชั้นปี จากที่การศึกษาขยายตัวทำให้ฝรั่งเศสตั้งวิทยาลัย (Collège) พระสิสุวดีขึ้นเพื่อรองรับการสอนถึงระดับมัธยมศึกษาขั้นต้น ซึ่งเวลาต่อมากลายเป็นอนุวิทยาลัย (Lycée) พระสิสุวดีใน ค.ศ.1933 ขยายการศึกษาถึงระดับมัธยมสมบูรณ์ใน ค.ศ.1935 ดังนั้นการจัดการศึกษาในระดับที่สูงกว่ามัธยมศึกษาตอนต้นเริ่มขึ้นในปีดังกล่าว ต่อมาฝรั่งเศสได้จัดตั้งโรงเรียนที่สอนในระดับมัธยมศึกษาอีก 4 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนสามัญ (Ecole normale) วิทยาลัยสตรี (Collège de jeunes filles) ในพนมเปญ วิทยาลัยพระสีหนุ (Collège Preah Sihanouk) ที่จังหวัดกำปงจามและวิทยาลัยพระตะบอง (Collège de Battambang) ในจังหวัดพระตะบอง สถาบันเหล่านี้ไม่เพียงพอสอดคล้องความต้องการของนักเรียน ทำให้มีโรงเรียนมัธยมเปิดใหม่ขึ้นอีกสามแห่งเมื่อต้นเดือนกันยายน ค.ศ.1952 ในเมืองเสียมเรียบ สวายเรียงและกำปอต แต่มี

เพียงอนุวิทยาลัยพระสีสุวัตถีเท่านั้นที่เป็นสถาบันการศึกษาเดียวที่เปิดการสอนจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การเรียนการสอนเป็นภาษาฝรั่งเศสและครูส่วนใหญ่เป็นชาวฝรั่งเศส

อย่างไรก็ตามการพัฒนาระบบการศึกษาของกัมพูชภายใต้อาณานิคมฝรั่งเศสซึ่งถือเป็นการลงทุนที่ไม่มากนัก ทำให้ปัญญาชนกัมพูชาแบบจารีต เช่น พระสงฆ์ ไม่ได้มีความรู้สึกผูกพันกับระบบการศึกษาของฝรั่งเศส เห็นได้จากเหตุการณ์ต่อต้านฝรั่งเศสในกระบวนการใช้ตัวอักษรโรมันแทนตัวอักษรเขมรในช่วงทศวรรษ 1940 ซึ่งฝรั่งเศสประสบความสำเร็จในการปรับตัวอักษรเวียดนามให้เป็นโรมันมาแล้ว เมื่อจอร์จ อาร์มอนด์ เลอ กอลตีเยร์ (George Armand Gaultier) ข้าหลวงใหญ่กัมพูชาประกาศเปลี่ยนแปลงพยัญชนะเขมรทั้ง 45 ตัวให้เป็นอักษรโรมัน ทำให้เกิดการต่อต้านจากพระสงฆ์และปัญญาชนซึ่งเห็นว่า การกระทำดังกล่าวทำลายจารีตประเพณี ล้มล้างประวัติศาสตร์ แบบแผนประเพณีที่มีมาแต่เดิม อีกทั้งในมุมมองของพวกเขาวัฒนธรรมจารีตการศึกษาในกัมพูชาล้มเหลวเพราะการปฏิรูปของฝรั่งเศส ทำให้เกิดการต่อต้านโดยพยายามรื้อฟื้นประเพณีและวัฒนธรรมเดิมของตนในพื้นที่ชนบทซึ่งห่างไกลจากอำนาจของฝรั่งเศส³³

2.2.2 พัฒนาการของหลักสูตรในกัมพูชา

เมื่อกัมพูชาเป็นเอกราชในค.ศ.1953 จากประเทศที่เคยอยู่ภายใต้การปกครองอาณานิคมกลายเป็นประเทศอิสระ การใช้หลักสูตรการเรียนการสอนที่สร้างขึ้นโดยประเทศอื่นนั้นเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง ทำให้กัมพูชาต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทำให้หลักสูตรได้รับการพัฒนาขึ้นโดยกระทรวงศึกษาธิการกัมพูชาในค.ศ. 1953 อย่างไรก็ตามหลักสูตรดังกล่าวไม่มีความแตกต่างจากในสมัยที่กัมพูชาเป็นรัฐในอารักขา ซึ่งเน้นไปที่การเรียนการสอนในระบบโรงเรียนแบบเก่า ทำให้หลักสูตรดูเหมือนว่าจะเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการศึกษา เมื่อไม่ตอบสนองกับความต้องการในเวลานั้น ด้วยเนื้อหายากเกินไปสำหรับเด็กส่วนใหญ่ การใช้ภาษาในการเรียนการสอนที่ไม่ใช่ภาษาแม่ ปลายทศวรรษ 1960 นักเรียนในโรงเรียนในกัมพูชาต้องเรียนใช้ภาษาเขมรเป็นสื่อกลางในการเรียนการสอนทั้งหมด³⁴

สมเด็จพระนโรดม สีหนุเสด็จเห็นถึงอันตรายจากระบบการศึกษานี้จึงดำเนินนโยบายปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยและมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาระบบการศึกษาที่มีคุณภาพโดยร่วมมือกับองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) มีการวางหลักการพื้นฐานของการปฏิรูปการศึกษาในกัมพูชาขึ้นเป็นครั้งแรก

³³ Thomas Clayton, (2000), **Education and politics of language: Hegemony and pragmatism in Cambodia (1979-1989)**, Hong Kong: Comparative Education Research Center, p. 2

³⁴ Jacques Nepote, (1979), Éducation et développement dans le Cambodge moderne in **Mondes en développement**, (n° 28) : 780.

"เราต้องการให้ปรับการสอนให้เข้ากับบริบทใหม่ทางเศรษฐกิจและสังคม เราจำเป็นต้องเปลี่ยนพฤติกรรม วิธีการสอนของเราเพื่อให้เด็กและเยาวชนคุ้นเคยกับเทคนิคและวิทยาศาสตร์"³⁵

จากแนวคิดดังกล่าวทำให้ทำให้นักการศึกษาได้จัดทำโครงการการปฏิรูปการศึกษาอย่างมากมาย มากมาย ตั้งแต่ค.ศ. 1953 ซึ่งกัมพูชาเป็นเอกราชจากฝรั่งเศสจนถึงค.ศ. 1967 ภาษาฝรั่งเศสยังคงใช้ในกระบวนการบริหารในระบบราชการทั้งหมดและแม้กระทั่งการตีพิมพ์ตำราในสาขาๆ ต่าง ในการบริหารประเทศ กฎหมาย ฯลฯ ในการเรียนการสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนระดับมัธยม ในทุกรายวิชา ยกเว้น วิชาภาษาและวรรณคดีเขมร พลเมืองและศีลธรรมที่สอนเป็นภาษาเขมร ในขณะที่วิชาอื่นๆ แทบทั้งหมดสอนเป็นภาษาฝรั่งเศส บางครั้งมีครูฝรั่งเศสเป็นผู้สอน ทำให้แบบเรียนคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์กายภาพ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ที่ใช้ในโรงเรียนมาจากสำนักพิมพ์ฝรั่งเศส หลักสูตรในกัมพูชานั้นเหมือนกันกับที่ใช้ในประเทศฝรั่งเศส ในขณะที่วิชาภาษาและวรรณคดีเขมรมีจำนวนชั่วโมงเรียนเพียงไม่กี่ชั่วโมง³⁶

ในค.ศ.1957 ผลจากนโยบายของการเพิ่มการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาให้มากขึ้น โดยขยายไปยังพื้นที่ห่างไกลในชนบทตามอำเภอเมืองของจังหวัดต่างๆ เพื่อให้เกิดโรงเรียนมัธยมประจำจังหวัดขึ้น ทำให้กระทรวงศึกษาธิการกัมพูชาพบอุปสรรคสำคัญคือ ในเชิงปริมาณ การขาดแคลนครู ซึ่งจำเป็นต้องให้เกิดการฝึกอบรมครูให้เพียงพอต่อความต้องการเนื่องจากการพัฒนาการศึกษาระดับมัศึกษานั้นไม่เคยอยู่ในการวางแผนของรัฐบาลมาก่อน รวมทั้งประชาชนก็ไม่ได้ให้ความสนใจ นอกจากนี้ในเชิงคุณภาพคือ ครูที่สอนในระดับมัธยมศึกษาจำเป็นที่จะต้องสอนเป็นภาษาฝรั่งเศสได้ ก่อนค.ศ.1950 มหาวิทยาลัยพนมเปญไม่มีหลักสูตรในการผลิตครูที่สอนภาษาฝรั่งเศสส่งผลให้จำนวนครูที่สามารถสอนเป็นภาษาฝรั่งเศสได้ลดลงเรื่อยๆ แม้กระทั่งโรงเรียนอนุวิทยาลัยเดส์การ์ต (Lycée Descartes) ซึ่งในตอนแรกตั้งขึ้นมาด้วยวัตถุประสงค์ในการเป็นอนุวิทยาลัยให้กับลูกหลานชาวฝรั่งเศสได้เรียนในกัมพูชาตามมาตรฐานการศึกษาของฝรั่งเศสก็ประสบปัญหาในการผลิตนักเรียนที่สามารถสื่อสารหรือใช้ภาษาฝรั่งเศสได้ระดับมาตรฐาน

ในค.ศ.1966 กลุ่มผู้ตรวจการกระทรวงศึกษาธิการกัมพูชาได้เดินทางไปตรวจเยี่ยมอนุวิทยาลัยและวิทยาลัยตามจังหวัดต่างๆ พบว่า เป็นสิ่งที่น่าประหลาดใจกับระดับความรู้ของนักเรียนและครูบางคนที่ลดลงอย่างผิดปกติ สิ่งที่ยิ่งกว่าคือ ปัญหาดังกล่าวกลับดูเหมือนจะเพิ่มขึ้น ผู้ตรวจการกัมพูชามองว่า เด็กกัมพูชา

³⁵ Le monde, (1963), *Terre Cambodge, terre de travail et oasis de paix : Un système d'enseignement qui perfectionne ses méthodes dans le respect de la personnalité de l'individu*, Octobre, p. 25

³⁶ Sok Khin, (1999), *La khmérization de l'enseignement et l'indépendance culturelle au Cambodge*. In *Bulletin de l'Ecole française d'Extrême-Orient*, (86) : 294.

กำลังประสบปัญหาร้ายแรงจริง ๆ และสถานการณ์แบบนี้ไม่ควรที่จะปล่อยให้ยืดเยื้อ พวกเขาพยายามตรวจสอบสาเหตุและมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับครูและนักเรียนกันหลายครั้ง ในที่สุดเรื่องราวความสำเร็จของการสอนในประเทศไทยและเวียดนามซึ่งใช้ภาษาของตนคือ ภาษาไทยและเวียดนามเป็นสื่อกลางในการสอน ทำให้พวกเขาตัดสินใจที่จะนำนโยบายนี้มาปรับใช้ในกัมพูชา: มาตรการเดียวที่จะแก้ไขปัญหในเรื่องของระดับความรู้ของนักเรียนและครูได้ คือการสอนทุกรายวิชาทั้งหมดเป็นภาษาเขมร อย่างไรก็ตามไม่ทั้งภาษาฝรั่งเศสหากแต่เพิ่มความเข้มข้นในการเรียนการสอนภาษาฝรั่งเศสให้มากขึ้น³⁷

การวางนโยบายกระบวนการปรับเปลี่ยนให้เป็นเขมร (Khmerisation) ในค.ศ. 1967 เกิดขึ้นโดยสอดคล้องกับบริบททางการเมืองของกัมพูชาที่เป็นประเทศเอกราชและต้องการมีการเรียนการสอนที่แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์และความเป็นมาอันยาวนานของชาติของตนให้สมกับเป็นยุคของ “วัฒนธรรมแห่งอิสรภาพ” (Culture of Independence) ไม่เพียงแต่ในแวดวงการศึกษา ภาษาฝรั่งเศสถูกใช้ในทุกแวดวงไม่ว่าจะเป็นในเอกสารราชการ กฎหมายต่างๆ ทำให้เกิดกระบวนการปรับเปลี่ยนให้เป็นเขมรขึ้น ถือเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองในกัมพูชาที่สร้างสิ่งที่เรียกว่า “วัฒนธรรมของเอกราช” ทำให้ภาษาเขมรและภาษาบาลีมีบทบาทสำคัญในการแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางภาษาที่เป็นเอกราชจากฝรั่งเศส จากกระแสดังกล่าวก่อให้เกิดการปลุกกระแสความเป็นชาติขึ้นในกัมพูชา กระแสดังกล่าวไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของการกลัวหรือเป็นศัตรูต่อฝรั่งเศส แต่อยู่บนพื้นฐานแนวคิดสำคัญ 3 ประการคือ

1. ประเทศกัมพูชามีภาษาเป็นของตนเองที่รู้เรียกว่า ภาษาเขมรหรือภาษากัมพูชา ซึ่งภาษาดังกล่าวอยู่ในตระกูลภาษามอญ-เขมร ภาษาดังกล่าวเป็นรากของภาษาไทยและคำศัพท์ภาษาเขมรยังคงใช้อยู่ในปัจจุบัน ทำให้ครูชาวเขมรจึงไม่เห็นความจำเป็นที่จะสอนโดยใช้ภาษาฝรั่งเศสให้กับนักเรียนหลังค.ศ.1953
2. ระบบอาณานิคมฝรั่งเศสไม่ได้เอื้อต่อกัมพูชาอีกต่อไปจึงไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องใช้ภาษาฝรั่งเศส ทำให้เริ่มเกิดความขบเซาในฝรั่งเศสในแวดวงการศึกษา
3. ด้านการเรียนการสอนการใช้ภาษาแม่เป็นวิธีเดียวที่ทำให้การถ่ายทอดความรู้ของครูสู่นักเรียนมีประสิทธิภาพสูงสุด

กระบวนการดังกล่าวก่อให้เกิดการโต้แย้งหรือข้อถกเถียงอย่างมากมายในทุกแวดวงและปรากฏในการประชุมสภาแห่งชาติครั้งที่ 23 เมื่อวันที่ 10 – 13 กรกฎาคม ค.ศ.1967 เมื่อมีการนำเรื่องดังกล่าวเข้าที่ประชุมเพื่อขอมติในนโยบายดังกล่าว ผลคือ ที่ประชุมสภามีมติเป็นเอกฉันท์ให้เกิดการปรับเปลี่ยนให้ใช้ภาษาเขมรในระบบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา อย่างไรก็ตามมติดังกล่าวไม่ได้หมายถึงแค่การใช้ภาษาเขมรเป็นสื่อกลาง

³⁷ Ibid., 301

ในการสอนในโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการเปลี่ยนแปลงภาษาราชการในประเทศกัมพูชา มติดังกล่าว หมายรวมถึงการใช้ภาษาเขมรในการบริหารงานของรัฐบาลยกเว้นเรื่องความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ผู้ใดฝ่าฝืน กับมติดังกล่าวจะถูกลงโทษ

การปรับเปลี่ยนให้เป็นเขมรถือเป็นปรากฏการณ์เปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของกัมพูชาทำให้มีการตั้ง คณะกรรมการแห่งชาติเพื่อดูแลเรื่องนี้โดยตรงขึ้นในวันที่ 24 กรกฎาคม ค.ศ.1967 ภารกิจคือ การสร้างและ การดูแลการเรียนการสอนให้เป็นภาษาเขมรทั้งหมด สมาชิกของคณะกรรมการแห่งชาติประกอบด้วยผู้ที่มีภูมิ หลังทางการเมืองและวัฒนธรรมที่รอบด้าน บทบาทคือ การยุติการทะเลาะวิวาททาง "ภาษาศาสตร์" และสร้าง ความเป็นเอกภาพระหว่างกลุ่มต่างๆ เนื่องจากการปรับเปลี่ยนดังกล่าวต้องมีการดำเนินการแปลคำ ภาษาต่างประเทศ รวมถึงการบัญญัติศัพท์ใหม่ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวันและเตรียมเนื้อหาในรายวิชาตาม หลักสูตรที่แตกต่างกันออกไป

ในโรงเรียนประถมศึกษา ทุกวิชาสอนเป็นภาษาเขมร ภาษาฝรั่งเศสกลายเป็นภาษาที่สองที่ให้นักเรียน ในระดับชั้นประถมศึกษาเรียน ในระดับมัธยมศึกษา คณะกรรมการกังวลกับการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหัน อาจกระทบต่อระบบโครงสร้างการศึกษาโดยรวมของประเทศ ทำให้ในขั้นตอนแรกคณะกรรมการจึงลง ความเห็นว่า มีเพียงวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติและวิทยาศาสตร์กายภาพเท่านั้นที่สอนเป็นภาษา เขมร³⁸ โดยในระยะยาวมีการวางแผนไว้ว่า มหาวิทยาลัยจะมีการรองรับนักเรียนที่ผ่านหลักสูตรภาษาเขมร แบบเต็มรูปแบบครั้งแรกในปีการศึกษา 1974 – 1975 ดังนั้นปีการศึกษา 1973 – 1974 จะมีนักเรียนที่ผ่าน ระบบการศึกษาดังกล่าวครบทุกชั้นเรียนซึ่งทำให้ภาษาเขมรใช้ในการเรียนการสอนในทุกสาขาวิชาและทุก ระดับชั้น ในทุกระดับชั้นมีหนังสือแบบเรียนภาษาเขมรสำหรับแต่ละวิชา นอกจากนี้มีการออกพระราช กฤษฎีกาให้ครูชาวเขมรแทนที่ครูฝรั่งเศส รวมถึงการใช้แบบเรียนและตำราภาษาเขมรแทนแบบเรียนและตำรา ของฝรั่งเศส

ตั้งแต่ค.ศ.1967 ที่เริ่มต้นนโยบายจนถึงค.ศ.1973 ไม่พบปัญหาใด ๆ เป็นพิเศษ กระแสการเมืองและ วัฒนธรรมที่หลากหลายได้ช่วยให้กลุ่มการเมืองและวัฒนธรรมร่วมแรงร่วมใจมากกว่าที่ทะเลาะวิวาทกัน ทุก ฝ่ายมีส่วนร่วมในขบวนการนี้ที่ต้องการให้กัมพูชาเป็นอิสระจากอาณานิคมทางด้านภาษาศาสตร์ ทั้งกลุ่ม นักภาษาศาสตร์สายภาษาเขมรหรือสายภาษาบาลี ถือเป็นการสนับสนุนการเคลื่อนไหวทางการเมืองและ วัฒนธรรมไปพร้อมๆ กัน การดำเนินความเป็นอิสระดังกล่าวผ่านการเรียนการสอนในภาษาของตนเอง ก่อให้เกิดการศึกษาแห่งชาติที่สร้างความเป็นเอกภาพของชาติและทำให้โอกาสในการเข้าถึงการศึกษาของ ประชาชนตามชนบทมีมากขึ้น ถือเป็นการสร้างความเป็นชาติกัมพูชาผ่านทางอักษรศาสตร์ อย่างไรก็ตาม

³⁸ Ibid., pp. 304.

ตามจากสภาพทางการเมืองของกัมพูชาที่เกิดขึ้นเป็นสงครามกลางเมืองเกิดขึ้นทำให้ไม่สามารถวัดผลลัพธ์จากหลักสูตรดังกล่าวได้ การแทนที่ภาษาฝรั่งเศสโดยใช้ภาษาเขมรเป็นภาษากลางในการศึกษา ดูเหมือนว่าไม่ใช่เรื่องที่เป็นปัญหาในสังคม แต่ในทางกลับกันกลับเป็นการปลุกเร้าให้ชาวกัมพูชาเกิดความภาคภูมิใจในชาติของตนเพราะการมีภาษาเป็นของตนเองเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความเป็นอิสระทางวัฒนธรรมและสะท้อนประวัติศาสตร์และอารยธรรมที่มีมาอย่างยาวนานของกัมพูชา

กระบวนการปรับเปลี่ยนดังกล่าวทำให้ใช้ภาษาเขมรเป็นสื่อกลางในการเรียนการสอน ทำให้กระทรวงศึกษาได้จัดพิมพ์คู่มือครู เพื่อให้ใช้เป็นแนวทางและเป็นการกระจายข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ ซึ่งทำให้ครูสามารถนำข้อมูลต่างๆ ไปบรรจุในแผนการสอนของตนได้ ผลจากนโยบายดังกล่าวทำให้มีจำนวนนักเรียนในระบบโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น การพัฒนาอย่างเข้มข้นและรวดเร็วของการศึกษาในระดับประถมศึกษาที่ขยายจำนวนมากขึ้น ทำให้จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แต่โรงเรียนมัธยมในกัมพูชายังคงมีจำกัด กัมพูชาในขณะนั้นมีโรงเรียนมัธยมที่สามารถสำเร็จการศึกษาเทียบเท่ากับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในปัจจุบันได้เพียงแห่งเดียวคือ อนุวิทยาลัยพระสีสุวัตลี ทำให้มีจำนวนของนักเรียนส่วนเกินมาก นำไปสู่การที่รัฐบาลพยายามส่งเสริมการศึกษาในภาคการผลิต (การค้า, อุตสาหกรรม, เกษตรกรรม, ปศุสัตว์, งานฝีมือ) จากสถานการณ์ที่ค่อนข้างลำบากดังกล่าวทำให้รัฐบาลกัมพูชามีนโยบายในการแก้ไขวิกฤตการณ์ทางการศึกษาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต³⁹

นอกเหนือจากความพยายามดังกล่าว รัฐบาลยังมีมาตรการอื่นๆ อีก เช่น สนับสนุนและกระตุ้นการเปิดโรงเรียนมัธยมเอกชนขึ้นทั่วราชอาณาจักรกัมพูชาโดยอำนวยความสะดวกและช่วยเหลือในขั้นตอนการก่อสร้างและให้เงินสนับสนุนที่จำเป็น จากการที่ระบบการศึกษาได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัยขึ้นทำให้เกิดการผลิตครูเพื่อรองรับระบบการศึกษาสมัยใหม่ รัฐบาลส่งเสริมการฝึกอบรมครูในเรื่องหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน รวมถึงการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน สร้างศูนย์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนหนุ่มสาวให้เข้ามาประกอบอาชีพครูมากขึ้น รัฐบาลคาดหวังว่าปัญหาในเรื่องการขาดแคลนครูจะหมดไปเมื่อสถาบันการศึกษาแห่งชาติและการศึกษาระดับอุดมศึกษาในกัมพูชาสามารถผลิตครูได้

อย่างไรก็ตามดูเหมือนว่า การประกาศนโยบายดังกล่าวจะไม่ได้ผล เนื่องจากโรงเรียนประถมในกรุงเทพมหานครยังคงใช้ภาษาฝรั่งเศส⁴⁰ อิทธิพลของฝรั่งเศสในระบบการศึกษาและระบบการบริหารโดยรวมยังคงแข็งแกร่งในกัมพูชาในช่วงเวลาดังกล่าว การศึกษาในกัมพูชาอยู่ภายใต้ร่มเงาของการวางหลักสูตร การจัดการ

³⁹ Le monde, (1963), **Terre Cambodge**, p. 25

⁴⁰ David M. Ayres, (2000), **Anatomy of a crisis**, p.62-63.

ชั้นเรียนแบบฝรั่งเศส แม้กระทั่งการพัฒนาวิธีการสอน ทำให้จำนวนของนักเรียนที่ไม่ผ่านการสอบหรือลาออก กลางคันในระดับชั้นประถมศึกษาเป็นจำนวนมาก รัฐบาลกัมพูชายังคงต้องพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป

หลังจากการศึกษาได้รับการพัฒนามากยิ่งขึ้น กัมพูชาประสบปัญหาคือ กลุ่มนักเรียนที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปฏีเสฐที่จะทำงานที่ต้องใช้แรงงานและไม่อยากกลับไปยังบ้านเกิดของตนเพื่อทำเกษตรกรรม เขาเหล่านี้ต้องการที่จะทำงานในระบบราชการซึ่งได้รับการยกย่องจากทางครอบครัวหรือคนในสังคมมากกว่า งานเหล่านี้ได้เงินเดือนแน่นอนแตกต่างจากการทำนาที่รายได้ไม่สม่ำเสมอ เพียงแค่พอเลี้ยงชีพและทำงานหนักกว่า ปัญหาดังกล่าวทำให้รัฐบาลต้องหันมาทบทวนกับแนวคิดที่เกี่ยวกับการศึกษาอีกครั้ง เพราะแต่เดิมการศึกษาที่วางไว้ตั้งแต่ช่วงภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสคือ การผลิตคนมารับใช้ในระบบราชการทำให้โรงเรียนไม่ได้เตรียมคนหนุ่มสาวให้ออกมาทำงานในสาขาอื่นๆ นอกเหนือจากงานราชการหรืองานที่ตอบสนองกับระบบอาณานิคม ในยุคที่มีอาชีพอื่นๆ เกิดขึ้นและเป็นที่ต้องการอย่างมากมาย เช่น แพทย์ วิศวกร หลังจากใช้เวลาศึกษาหลายปีเมื่อเรียนจบก็จะมีรายได้เป็นจำนวนมาก

กระทรวงศึกษาธิการกัมพูชาเชื่อมั่นว่า ปัญหาการว่างงานของเยาวชนจะสามารถแก้ไขได้ด้วยการเปลี่ยนแปลงและเพิ่มความหลากหลายของหลักสูตร เนื่องจากประเทศกัมพูชาเป็นประเทศเกษตรกรรม ทำให้กระทรวงศึกษาธิการต้องการให้นักเรียนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนสามารถเลือกอาชีพของพวกเขาได้จากหลักสูตรที่แตกต่างกัน 3 แผนการศึกษาคือ

1. แผน A วิชาอักษรศาสตร์ ซึ่งภาษามีความสำคัญกว่าวิชาทางเทคนิคและวิทยาศาสตร์ สงวนไว้สำหรับผู้ที่ต้องการประกอบอาชีพนักกฎหมาย ผู้บริหาร นักธุรกิจ ศิลปิน ฯลฯ แผนการศึกษานี้แบ่งวิชาทางวิทยาศาสตร์ออกเป็น 4 วิชาหลักๆ คือ คณิตศาสตร์ ฟิสิกส์ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติและกิจกรรมภาคปฏิบัติ ในส่วนของวิชาทางด้านอักษรศาสตร์ประกอบด้วย ภาษาเขมร ปรัชญา ภาษาฝรั่งเศส ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์และภาษาอังกฤษ

2. แผน B แผนที่เตรียมนักเรียนให้เป็นคนงานที่มีทักษะ ช่างเทคนิค วิศวกร ฯลฯ วิชาที่สอนมี 5 วิชา: คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์กายภาพ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์และกิจกรรมภาคปฏิบัติ

3. แผน C แผนที่เตรียมนักเรียนให้เป็นนักวิทยาศาสตร์หรือนักวิจัย เพื่อเตรียมตัวเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ สัตวแพทย์ แพทย์ นักอุตสาหกรรมเกษตร

อย่างไรก็ตามกัมพูชาประสบปัญหาจากการเมืองภายในและความขัดแย้งจากสงครามเย็นทำให้ช่วงทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา เกิดความไม่มั่นคงทางการเมืองที่ทำให้การพัฒนาระบบการศึกษาของกัมพูชาหยุดชะงัก ในช่วงยุคสังคมนิยม (ค.ศ.1955 - 1970) ภายใต้การนำของสมเด็จพระเจ้าสุริยวงค์มอญได้ว่าเป็นช่วงที่เกิดการพัฒนาการเรียนการสอนในกัมพูชาอย่างมาก แต่การพัฒนาการเรียนการสอนภายใต้ยุคสังคมนิยม

นิยมก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากว่า มีการกระจุกตัวอยู่แต่ในเมืองไม่ได้มีขยายพื้นที่ไปยังชนบท ทำให้เด็กในชนบทในกัมพูชายังคงไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษาเช่นเดิม นอกเหนือจากนั้นผลกระทบจากความไม่มั่นคงทางการเมืองและสงครามทำให้ระบบการศึกษาในกัมพูชาต้องหยุดชะงักอย่างยาวนานเกินยี่สิบปี

สถานการณ์ในกัมพูชายังคงเลวร้ายลงไปอีกเมื่อในค.ศ. 1970 นายพลลอน นอลทำรัฐประหารโค่นล้มอำนาจของสมเด็จพระนโรดม สีหนุถือเป็นจุดเริ่มต้นสงครามกลางเมืองอันยาวนานของกัมพูชาและตามด้วยการเข้ายึดครองอำนาจของรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยหรือรัฐบาลเขมรแดงซึ่งเป็นคอมมิวนิสต์ ประชาชนทั้งประเทศถูกบังคับให้อยู่ในชนบท ทำให้การเรียนการสอนของกัมพูชาที่เหลือเพียงไม่กี่ชั่วโมงต่อสัปดาห์ถูกเปลี่ยนไปเป็นการปลูกฝังอุดมการณ์คอมมิวนิสต์และการเรียนรู้ทักษะทางการเกษตร⁴¹ อีกทั้งจากการที่รัฐบาลเขมรแดงมุ่งกำจัดปัญญาชนตามนโยบาย “The Zero Year” ทำให้ครูจำนวนมากถูกสังหาร ถือเป็นจุดเริ่มต้นของภัยพิบัติในการศึกษาของกัมพูชา ในสมัยรัฐบาลเขมรแดงความเสียหายต่อโครงสร้างพื้นฐานด้านการศึกษาเป็นสิ่งที่ต้องกล่าวถึง กัมพูชาสูญเสียประชากรที่มีการศึกษาเกือบสามในสี่ของจำนวนประชากรทั้งหมดภายใต้ระบอบการปกครองนี้ ครู นักเรียน ผู้ประกอบอาชีพต่างๆ และปัญญาชนถูกสังหารหรือหลบหนีเพื่อลี้ภัยในต่างประเทศ “มีครูผู้สอนที่จบการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย 87 คนที่รอดชีวิตจาก 1,009 คน หลายคนหนีไปยังค่ายผู้ลี้ภัยในประเทศไทยเพื่อที่จะไปตั้งถิ่นฐานใหม่ยังประเทศที่สามจาก”⁴² ทำให้กัมพูชาขาดแคลนทรัพยากรมนุษย์ในการพัฒนาประเทศอย่างมาก

ค.ศ.1979 เวียดนามโค่นล้มรัฐบาลเขมรแดงและเข้ายึดครองกัมพูชาทำให้เกิดสงครามระหว่างทั้งสองฝ่ายจนกระทั่งปลายทศวรรษ 1990 เวียดนามฟื้นฟูระบบการศึกษาในกัมพูชาในช่วงค.ศ.1980 มีการฝึกอบรมครูและวางระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่ค.ศ.1979 “ตั้งแต่ค.ศ.1979 - 1981 เป็นช่วงเวลาของการปรับโครงสร้างและฟื้นฟูโครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากรมนุษย์ การปรับโครงสร้างและการฟื้นฟูสมรรถนะของโรงเรียนและส่งเสริมให้เด็ก ๆ กลับเข้าสู่ระบบโรงเรียน แม้ว่าสภาพของห้องเรียนจะอึดอัด ต้องเรียนกลางแจ้งหรือใต้ต้นไม้ มีการขอร้องครูผู้สอนและผู้รู้หนังสือที่รอดชีวิตมาเป็นผู้สอนให้ ผู้สอนไม่ต้องมีใบอนุญาตหรือข้อกำหนดต่างๆ ณ เวลานั้นมีความพยายามเพียงแค่นี้ให้มีการเรียนการสอนและให้รู้หนังสือเพียงเท่านั้น ในเรื่องคุณภาพไม่ได้สนใจมากนัก”⁴³ จากนโยบายดังกล่าว รัฐบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูโดยใช้อดีตมหาวิทยาลัยพนมเปญเป็นสถาบันฝึกอบรมครู สถาบันนี้เริ่มใช้หลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับครูผู้สอนซึ่งกัมพูชาขาดแคลนให้เร็วที่สุด

⁴¹ Marie-Alexandrine Martin, (1989), *Le Mal Cambodgien*, p. 175.

⁴² Pich Sophoan, (1997), Educational destruction and reconstruction in *Cambodia in Educational Destruction and reconstruction in disputed societies*, Geneva: UNESCO, p. 45.

⁴³ Sideth S. Dy, and Akira Ninomiya, (2003), *Basic Education in Cambodia*, p. 7.

ในช่วงต้นทศวรรษ 1980 โรงเรียนทุกระดับ (ตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับอุดมศึกษา) ได้เปิดทำการขึ้นอีกครั้งและมีจำนวนนักเรียนรวมเกือบหนึ่งล้านคน ครูได้รับการฝึกฝนและพัฒนาให้มีคุณภาพมากขึ้น หากแต่เป็นระบบการศึกษาที่อยู่ภายใต้อิทธิพลทางอุดมการณ์ของเวียดนาม ดังเช่นที่เพน นาวัธ (Pen Navuth) รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการกัมพูชากล่าวไว้เมื่อค.ศ.1985 ว่า

“วัตถุประสงค์ของการศึกษาของประเทศกัมพูชาคือ เพื่อรับใช้สังคม
นิยมของกัมพูชาและเพื่อสร้างพลเมืองใหม่ที่ดี ที่ทำงานหนักด้วยสุขภาพที่ดี มี
การรับรู้ทางเทคนิคและสนับสนุนการปฏิบัติ โรงเรียนจะได้รับการจัดตั้งเป็น
ศูนย์กลางทางวัฒนธรรมที่เปิดกว้างสำหรับทุกคนและเป็นระบบป้องกันการ
โฆษณาชวนเชื่อของศัตรู”⁴⁴

อย่างไรก็ตามสภาพของสงครามที่ทำให้เกิดข้อจำกัดนานัปการทำให้ระบบการศึกษาในกัมพูชาไม่ได้รับการพัฒนาอย่างจริงจัง

ระบบการศึกษาของกัมพูชภายใต้อิทธิพลของระบอบสังคมนิยม (ค.ศ.1979 - 1989) ประกอบด้วย การศึกษาระดับประถมศึกษา 4 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี ด้วยระบบ 4 + 3 + 3 ตามหลักการของกระทรวงศึกษาธิการ เยาวชนและกีฬาที่มีส่วนร่วมในการปรับโครงสร้างระบบการศึกษาตั้งแต่ค.ศ.1979 โครงสร้างดังกล่าวถูกนำมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการเร่งด่วนสำหรับทรัพยากรมนุษย์สำหรับการฟื้นฟูสมรรถภาพแห่งชาติ หลังจากองค์การสหประชาชาติเข้าไปควบคุมการเลือกตั้งทั่วไปในกัมพูชาในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1993 กระทรวงศึกษาธิการ เยาวชนและการกีฬาได้กำหนดวัตถุประสงค์ของระบบการศึกษาให้สอดคล้องตามองค์การสหประชาชาติไว้ว่า “พัฒนาความสามารถในการสอน ความรู้ ความเข้าใจ พัฒนาจิตใจและร่างกายของผู้เรียน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเองของประชาชน ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความเป็นปึกแผ่นของเอกภาพแห่งความเป็นชาติ ความรักชาติและวัฒนธรรมแห่งสันติภาพ”⁴⁵

ช่วงเปลี่ยนผ่านจากเศรษฐกิจของทศวรรษ 1980 สู่เศรษฐกิจตลาดเสรีในปี 1990 ได้เปลี่ยนโฉมหน้าเป้าหมายของระบบการศึกษาของกัมพูชาในแง่ของความเป็นจริงทางเศรษฐกิจและสังคม การถอนกองกำลังทหารของเวียดนามออกจากกัมพูชาอย่างสมบูรณ์ในค.ศ.1989 และการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในอีกไม่กี่ปีต่อมาจำเป็นต้องมีการปฏิรูปในกัมพูชาในทุกภาคส่วนเพื่อเปลี่ยนจากลัทธิสังคมนิยมไปสู่การยอมรับระบอบเสรีประชาธิปไตย การลงนามในข้อตกลงสันติภาพในกรุงปารีสเมื่อค.ศ.1991 ทำให้มีความช่วยเหลือจากนานา

⁴⁴ David M. Ayres, (2000), *Anatomy of a crisis*, p. 452.

⁴⁵ MoEYS. (1999). *Education in Cambodia*. Ministry of Education.

ประเทศหลังไหลมายังกัมพูชาเป็นอย่างมาก นับเป็นจุดเริ่มต้นของช่วงเวลาแห่งการบูรณะฟื้นฟูกัมพูชา ประเทศที่โดดเดี่ยวมาเกือบยี่สิบปีก็เปิดพรมแดนไปสู่เศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ ในขณะที่องค์กรเอกชนหลายแห่งที่มีวัตถุประสงค์ฟื้นฟูพัฒนากัมพูชาได้เข้าตั้งสำนักงานอยู่ในประเทศกัมพูชาเป็นจำนวนมาก รัฐบาลภายใต้การดูแลของสหประชาชาติตั้งขึ้นในค.ศ.1993 พร้อมกับการผลักดันและสนับสนุนจากนานาชาติในเรื่องของการพัฒนาทุนทรัพยากรมนุษย์ ทำให้เกิดการวางรากฐานการศึกษาของกัมพูชาอย่างจริงจังขึ้น

ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า การเรียนการสอนในโรงเรียนไม่เหมาะสมสำหรับการสอดแทรกกิจกรรมทางการเมืองในทุกระดับชั้น หนังสือเรียนในกัมพูชาคาดหมายว่า การสะท้อนอุดมการณ์และมุมมองทางการเมืองไม่สมควรเป็นส่วนหนึ่งของบทเรียน อย่างไรก็ตามถือเป็นเรื่องยากที่จะผลิตแบบเรียนโดยปราศจากการอุดมการณ์ของรัฐ รวมถึงการกลั่นกรองมุมมองทางการเมืองหรืออคติของครูแต่ละคน โดยเฉพาะในช่วงก่อนการเลือกตั้งในค.ศ.1998 เป็นเรื่องยากที่ครูจะงดเว้นการกล่าวถึงสถานการณ์ทางการเมืองและพรรคการเมืองต่างๆ แม้กระทั่งผู้บริหารโรงเรียนหรือนักเรียนก็หลีกเลี่ยงการแสดงทัศนะทางการเมืองของตน แรงกดดันทางการเมืองที่ส่งผลต่อระบบการศึกษาเช่นนี้มีให้เห็นทั่วโลกและกัมพูชาก็ไม่มีข้อยกเว้น ในขณะที่รัฐบาลพยายามหลีกเลี่ยงการคุกคามการกระทำของครู ผู้บริหารและนักเรียนแต่ดูเหมือนว่าจะเป็นเรื่องที่จะจัดการได้ยาก

ตามสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของต้นค.ศ. 1990 กัมพูชาอยู่ในช่วงการฟื้นฟูประเทศทำให้การศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งเน้นไปที่การศึกษาระดับประถมศึกษาและการศึกษาผู้ใหญ่โดยมีจุดประสงค์หลักในการเสริมสร้างความสำเร็จในการอ่านออกเขียนได้⁴⁶ การศึกษาภาคบังคับขยายออกเป็น 9 ปีซึ่งประกอบด้วยการศึกษาในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อเป้าหมายในการทำให้ประชาชนกัมพูชาอ่านออกเขียนได้

ในค.ศ.1996 เกิดการปฏิรูปการศึกษาครั้งสำคัญ ในระดับประถมศึกษาขยายการศึกษาจาก 4 ปี (4 + 3 + 3) เป็น 5 ปี เป็นสิบเอ็ดปี (5 + 3 + 3) และสุดท้ายในค.ศ. 1996 มีการเปลี่ยนให้ใช้ระบบเดียวกันกับทั่วโลกคือ สิบสองปี (6 + 3 + 3) มีการกำหนดการเรียนการสอน 27 – 30 คาบต่อสัปดาห์ คาบละ 40 นาที หนังสือเรียนได้รับการปรับปรุงโดยผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศและได้รับการสนับสนุนให้ตีพิมพ์ภายใต้อิทธิพลของเวียดนาม เนื้อหาการเรียนการสอนในหนังสือประกอบไปด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับกัมพูชาและต่างประเทศ⁴⁷ อย่างไรก็ตามจำนวนห้องเรียนและครูผู้สอนที่มีคุณภาพขาดแคลนในกัมพูชาในขณะนั้นทำให้เกิดการแบ่งเวลา

⁴⁶ Hun Sen. (1991, September). Closing speech, National Conference on Education For All: Phnom Penh.

⁴⁷ Moeys, (2004). Policy for curriculum development 2005-2009, Phnom Penh, Ministry of Education, Youth and Sports, Pedagogical Department.

เรียนของนักเรียนออกเป็นสองช่วงคือ ช่วงเช้า 7:00 น. - 11:00 น. ช่วงบ่ายตั้งแต่ 13:00 น. - 17:00 น โดยนักเรียนทั้งสองกลุ่มสลับกันเรียน เช่น เรียนช่วงเช้าในสัปดาห์แรก เรียนช่วงบ่ายในสัปดาห์ที่สอง⁴⁸

โครงการโรงเรียนร่วมสมัยมีรากฐานในบริบทการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของกัมพูชาในช่วงเวลาดังกล่าว อีกทั้งการประชุมระดับโลกเรื่องการศึกษาเพื่อทุกคน (World Conference on Education For All) ที่หาดจอมเทียน ประเทศไทย เมื่อวันที่ 22 - 25 มีนาคม ค.ศ. 2011 ท่ามกลางความวุ่นวายทางการเมือง ข้อจำกัดทางการเงินและความไม่มั่นคงทางสังคมของกัมพูชาด้วยการสนับสนุนและช่วยเหลือจากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ประเทศกัมพูชาได้ยอมรับหลักการของโอกาสที่เท่าเทียมและการมีความสามารถเข้าถึงการศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งมีการให้คำมั่นสัญญาว่า กัมพูชาจะทำให้คนไม่รู้หนังสือหมดไปภายในค.ศ.2000⁴⁹

นอกจากนี้ยูเนสโกยังให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบการจัดการทางการศึกษาด้วยการสังเกตข้อมูลและข้อมูลทางสถิติการศึกษาเพื่อการออกแบบนโยบายและการตัดสินใจ เพื่อยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพก็มีแนวทางและสนับสนุนการปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาวิทยาศาสตร์และการผลิตสื่อการเรียนรู้ / การสอน การมีส่วนร่วมเหล่านี้เช่นการให้คำปรึกษาและการสนับสนุนสำหรับความคิดริเริ่มในท้องถิ่นในแง่ของการปรับปรุงการเข้าถึงและคุณภาพของการศึกษาขั้นพื้นฐานได้รับการยอมรับอย่างมาก

ปลายค.ศ. 1994 ได้มีการกำหนดกรอบนโยบายการดำเนินงานด้านการศึกษาโดยใช้งบประมาณ 150 ล้านเหรียญสหรัฐสำหรับแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน ค.ศ.1995 - 2000 กระทรวงศึกษาธิการ เยาวชนและการกีฬาทำหน้าที่สร้างระบบการศึกษาของตนใหม่ โดยไม่ต้องปฏิรูปโดยรวม แต่ทำการปรับเปลี่ยนและอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยมีจุดประสงค์: เพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาในระดับต่าง ๆ ขยายการเข้าถึงโรงเรียนอย่างเท่าเทียมกัน เสริมสร้างการจัดการและการวางแผนของภาคการศึกษาและพัฒนาโครงการพัฒนาเยาวชนและกีฬา นอกจากนี้รัฐบาลได้กำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะสำหรับการศึกษาแต่ละระดับ: ให้มีปฏิรูปหลักสูตรและตำราเรียนสำหรับทุกสาขาวิชาและทุกชั้นเรียน เพิ่มการผลิตและใช้ตำราเรียน ปรับปรุงประสิทธิภาพการศึกษาระดับประถมศึกษาและปรับระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับความเป็นจริง การพัฒนาและความต้องการของประเทศ

ในกัมพูชาเพื่อให้สอดคล้องกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทำให้กระทรวงศึกษาธิการ เยาวชนและกีฬาของกัมพูชาได้วางแผนในการพัฒนาหลักสูตรทั่วไปสำหรับการศึกษาในโรงเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปี

⁴⁸ Steven Prigent, (2011), *La faible scolarisation*, p. 83.

⁴⁹ Sideth S. Dy, and Akira Ninomiya, (2003), *Basic Education in Cambodia*, p. 2.

ที่ 1 – ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (Grade 1-12) โดยมีการประกาศแผนพัฒนาหลักสูตรในกัมพูชาในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2004 เพื่อเป็นแนวนโยบายในการพัฒนาหลักสูตรค.ศ.2005 – 2009 ซึ่งแผนพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาของกัมพูชาในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นแผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของกัมพูชาฉบับที่สอง แผนยุทธศาสตร์ของรัฐบาลในการลดความยากจน แผนการศึกษาเพื่อทุกคน (2003 - 2015) แผนยุทธศาสตร์การศึกษาและแผนการสนับสนุนการศึกษา⁵⁰

กัมพูชาวางเป้าหมายของการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวไว้ว่า เพื่อให้สอดคล้องกับโลกาภิวัตน์ ภูมิภาค นิยมและปัจเจกชน โดยมุ่งเน้นการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ทุกคน พยายามขยายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน รัฐบาลและเอกชนเพื่อให้เกิดการศึกษาที่มีคุณภาพในระดับมัธยมศึกษาและเพื่อเพิ่มความตระหนักในการ พัฒนามาตรฐานของโรงเรียนใน 3 ระดับได้แก่ ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย ทำให้แผนพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว อย่างไรก็ตามแผนพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวใช้ในค.ศ.2005 – 2009 และได้มีการปรับปรุงในค.ศ.2009 อย่างไรก็ตามแผนการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวมีความสำคัญต่อแวดวงการศึกษาของ กัมพูชาในเรื่องการพยายามวางแผนการศึกษาแห่งชาติ

จากสถานการณ์ของกัมพูชาที่มีปัญหาเกี่ยวกับการอ่านออกเขียนได้ของเด็กเป็นจำนวนมากทำให้หนึ่งในเป้าหมายของแผนหลักสูตรค.ศ.2005 – 2009 คือ การให้เด็กกัมพูชาเรียนรู้ความรู้พื้นฐานคือ ภาษาเขมร วรรณกรรมเขมรและคณิตศาสตร์⁵¹ ซึ่งการเรียนรู้ประวัติศาสตร์อาจจะไม่ใช่สิ่งที่หลักสูตรฉบับนี้ตระหนักเป็น ลำดับแรกแต่การสอดแทรกความรู้ทางประวัติศาสตร์กัมพูชามักสอดแทรกเข้าไปในการเรียนวิชาภาษาเขมร วรรณกรรมเขมรอยู่โดยตลอด

อีกหนึ่งในวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ การสร้างความเข้าใจและการเสริมสร้างความชื่นชมในบุคคลอื่นๆ รวมถึงวัฒนธรรมที่แตกต่างจากของตน อารยธรรมและประวัติศาสตร์ที่จะช่วยทำให้คนในสังคมมีความเท่าเทียมกันและความเข้าใจกันมากขึ้น⁵² จากเป้าหมายดังกล่าวจึงทำให้ในหลักสูตรสถานศึกษาต้องมีการเรียน ประวัติศาสตร์ซึ่งอยู่ในกลุ่มวิชาสังคมศึกษาเหมือนดังหลักสูตรในประเทศไทย

อย่างไรก็ตามกัมพูชาได้วางเป้าประสงค์ของแต่ละระดับชั้นไว้ เห็นได้ว่า ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งก็คือระดับชั้นประถมศึกษา - มัธยมศึกษาตอนต้น ความมุ่งหมายสำคัญคือการเรียนรู้ภาษาเขมรและการ เรียนรู้อัตลักษณ์ของชาติ⁵³ ดังนั้นการเรียนเนื้อหาประวัติศาสตร์ในช่วงระดับชั้นดังกล่าวถือว่า มีความสำคัญ

⁵⁰ MoEYS, (2004), Policy for curriculum development 2005-2009, p. preface.

⁵¹ Ibid. p. 4.

⁵² Ibid. p. 5

⁵³ Ibid. p. 9

เพราะทำให้เด็กที่เริ่มได้รับการศึกษาถูกปลูกฝังในเรื่องของอัตลักษณ์ของชาติได้อย่างดี และเพิ่มความรู้ในเชิงลึกเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชาติมากขึ้นไปอีกในการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

อย่างไรก็ตามแผนพัฒนาหลักสูตรของกัมพูชาในระยะต่อมาในค.ศ.2009 – 2013 ซึ่งไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงในวัตถุประสงค์และรายละเอียดของเนื้อหาวิชา เพียงแต่เพิ่มและปรับแผนพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในขณะนั้นมากยิ่งขึ้น นับตั้งแต่ค.ศ.2013 เป็นต้นมา กระทรวงศึกษา เยาวชนและกีฬาของกัมพูชาก็ได้ใช้แผนพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน

จากหลักสูตรดังกล่าวทำให้การศึกษาทั่วไปของกัมพูชาอยู่บนพื้นฐานของหลักสูตรแห่งชาติซึ่งประกอบด้วยสองส่วนหลักคือการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การศึกษาขั้นพื้นฐานแบ่งออกเป็นสามช่วงชั้นปี ช่วงชั้นปีที่ 1 (เกรด 1-3) ประกอบด้วย 27-30 บทเรียนต่อสัปดาห์ยาวนาน 40 นาที มีวิทยาศาสตร์และสังคมศึกษารวมถึงศิลปะ (3 บทเรียน) ช่วงชั้นปีที่ 2 (เกรด 4-6) มีจำนวนบทเรียนเท่ากัน แต่แตกต่างกันเล็กน้อย : สังคมศึกษารวมถึงศิลปะ (4 สำหรับเกรด 4 และ 5 สำหรับเกรด 5-6) ช่วงชั้นปีที่ 3 รอบที่สาม (เกรด 7-9) ประกอบด้วย 32-35 บทเรียน สังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ (6 บทเรียนตามลำดับ)

อย่างไรก็ตามประเด็นที่มีความสำคัญต่อการวางระบบการศึกษาหรือแนวทางในกัมพูชาปัจจุบันคือการสร้างความประณีตประนอมหรือความปรองดองทางสังคมภายหลังจากการผ่านชุดของสงครามมาอย่างยาวนาน สงครามที่ผ่านมาในกัมพูชาไม่ได้เป็นผลโดยตรงจากการเรียนรู้ในห้องเรียน อดีตที่ยากลำบากของกัมพูชาส่วนใหญ่เป็นผลมาจากแรงกดดันจากภายนอก อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่ามีหลายสิ่งที่สามารถทำได้ในห้องเรียนเพื่อส่งเสริมให้เกิดสันติภาพในกัมพูชา รัฐบาลมองว่า การสร้างความปรองดองดังกล่าว สามารถทำได้โดยวิธีพินจาริตดั้งเดิมของวัฒนธรรมกัมพูชาเพื่อที่รัฐบาลจะสามารถดำเนินการฟื้นฟูประเทศใด อย่างไรก็ตามสิ่งนี้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากสังคมมีความแตกแยกและขาดความเป็นเอกภาพผ่านระบบการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิสัมพันธ์ในโรงเรียนก่อให้เกิดการทำงานเพื่อความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันในหมู่ นักเรียนและครูและเจ้าหน้าที่ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายนี้ควรมีการจัดการกับวิธีการเปิดกว้างสำหรับการประชุมเชิงปฏิบัติการและการสัมมนาสำหรับครูและการเสริมสร้างความสงบสุขและความสามัคคีในด้านต่าง ๆ ลงในหลักสูตร นอกจากนี้ต้องพยายามสร้างและเน้นความสำเร็จที่ได้รับจากความร่วมมือภายในโรงเรียนและชุมชนซึ่งทุกคนสามารถมีส่วนร่วมและจะก่อให้เกิดผลสำเร็จในการลดความรุนแรงในอนาคตได้

เห็นได้ว่าหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับในแต่ละประเทศนั้น มุ่งเน้นให้เกิดอัตลักษณ์ของประเทศของตน ทำให้เกิดการสร้างค่านิยมความรักชาติหรือประเทศของตนขึ้น ดังเช่นที่หลุยส์ อัลธุสแซร์ (Louis Althusser) นักคิดชาวฝรั่งเศสกล่าวว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอุดมการณ์ของรัฐ หลักสูตรการศึกษาคือเนื้อหาความรู้ที่ผ่านการจัดเรียงลำดับก่อนและหลัง ให้มีความต่อเนื่องและสอดคล้องกันไปจนจบหลักสูตรเพื่อ

ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้และความทรงจำทางวัฒนธรรม (Cultural memory) ซึ่งรัฐต้องการให้รับรู้และจดจำไปสู่ผู้เรียนหลักสูตรนั้นๆ ทำให้ผู้เรียนจดจำความรู้และความทรงจำนั้นๆ ไปตลอดชีวิต⁵⁴ แม้ว่าหลักสูตรอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามแผนยุทธศาสตร์ของชาติในบางช่วงเวลา แต่แกนหลักสำคัญของเป้าหมายของแต่ละหลักสูตรยังคงเหมือนเดิม

จากแนวคิดดังกล่าวทำให้ การพัฒนาหลักสูตรต่างๆ ของทุกประเทศ อาจกล่าวได้ว่า วางอยู่บนพื้นฐานแนวคิดความจงรักภักดีต่อชาติ ต่อสถาบันต่างๆ ในสังคมเป็นหลัก ทำให้สิ่งที่ซ่อนเร้นภายใต้การเขียนหลักสูตรในสถานศึกษาคือ ความรู้สึกชาตินิยมที่มักเป็นเครื่องมือในกระบวนการสร้างรัฐชาติ การถ่ายทอดของอุดมการณ์ชาตินิยมรวมถึงอุดมการณ์ต่างๆ มักจะส่งผ่านแบบเรียนโดยผูกกับตัวหลักสูตรแกนกลาง จากแนวคิดดังกล่าวทำให้เมื่อมีการกล่าวถึงประเทศเพื่อนบ้านข้างเคียง เพื่อสร้างให้ประเทศของตนมีศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิจึงทำให้มักเกิดการกระทบกระทั่งกัน อีกทั้งแบบเรียนต่างๆ มักสอดแทรกความสัมพันธ์ในเชิงการเป็นผู้ชนะและผู้แพ้ ศัตรูและมิตร โดยเป็นการปลูกฝังผ่านเด็กและเยาวชนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาจนกระทั่งถึงระดับมัธยมศึกษาซึ่งการศึกษาในระดับชั้นดังกล่าวถือเป็นจุดเริ่มต้นที่มีผลอย่างมากต่อทัศนคติและการรับรู้ต่อประเทศเพื่อนบ้านต่อไปในอนาคต

⁵⁴ Louis Althusser. (2014). On the reproduction of capitalism: Ideology and ideological state apparatuses. p. 5.

บทที่ 3

วิชาประวัติศาสตร์ในสถานศึกษา

การศึกษาประวัติศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากสำหรับสังคมมนุษย์ เนื่องจากประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ ได้ทราบถึงความเป็นมา พัฒนาการตลอดจนถึงวัฒนธรรมของชนเผ่าของตนเอง การสามารถทราบถึงความเป็นมาของชนเผ่าหรือบรรพบุรุษของตนที่ผ่านมาหลายพันปี นำมาซึ่งความภาคภูมิใจที่ถือว่ามนุษย์นั้นเป็นอารยชนชั้นสูงของโลก และเป็นผู้ที่มีวัฒนธรรมสูงค่า

จากอุดมการณ์การสร้างรัฐชาติทำให้แต่ละกลุ่มชนที่อยู่ภายในประเทศจะต้องสามารถระบุสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมและอุดมการณ์ของตนได้ ข้อกำหนดเบื้องต้นสำหรับการสร้างความเป็นเอกภาพแห่งชาติคือการยอมรับประวัติศาสตร์และตำนานร่วมกัน แอนโทนี สมิธ (Anthony Smith) อ้างถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ร่วมในการสร้างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลทางอ้อมของ "ตำนานและสัญลักษณ์ของชุมชน" บทบาทของประวัติศาสตร์สามารถกล่าวได้ว่า ไม่เพียงแต่ก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพของชาติ แต่ยังก่อให้เกิดความสามัคคีเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่เจาะจงบางประการ หลายครั้งๆ ประวัติศาสตร์สามารถแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงได้หรือเบี่ยงเบนความสนใจเพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกชาตินิยมและพยายามให้เกิดการคงอยู่ของความรู้สึกดังกล่าวไปได้นานที่สุดเพื่อวัตถุประสงค์ร่วมกันหรือสาธารณะ การกล่าวถึงประวัติศาสตร์จะทำให้เกิดการกำหนดทิศทางต่อไปในอนาคตร่วมกันผ่านอดีต⁵⁵

นอกจากนี้ประวัติศาสตร์ยังหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะถูกใช้เป็นกลยุทธ์ทางเลือกของรัฐในการรวมตัวประชาชน ไม่ใช่เพียงแค่เรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตแต่เป็นแนวคิดใหม่ในการสร้างชาติหรือจิตสำนึกเกี่ยวกับการรวมชาติที่มาจากประวัติศาสตร์ เพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองโดยเฉพาะในประเทศที่ถูกครอบงำหรือกำลังตกอยู่ภายใต้ลัทธิจักรวรรดินิยมเช่นกัมพูชาและไทย

ประวัติศาสตร์ไม่ใช่สิ่งที่ประกอบไปด้วยเรื่องราวของสถานที่ การกระทำและวันที่เพียงเท่านั้น หากแต่ประวัติศาสตร์ยังมีผลต่อการตีความอดีตของแต่ละชาติที่บ่งบอกหรือเชื่อมโยงกับประเทศของตนเองในปัจจุบัน ประโยชน์ดังกล่าวของประวัติศาสตร์ทำให้เกิดการรับรู้ร่วมกันช่วยให้สมาชิกชุมชนสามารถสร้างความรู้สึกผูกพันกับประเทศใดประเทศหนึ่งในโลกและประวัติศาสตร์ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้าง ผลิตซ้ำ ค้นหาอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ประจำชาติของตน ดังนั้นประวัติศาสตร์จึงมีความสำคัญในการสร้างชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เช่นเดียวกับทุกประเทศบนโลกใบนี้

⁵⁵ Anthony Smith, (1986), *The Ethnic origins of Nations*, (Oxford : B. Blackwell), p. 200.

ประวัติศาสตร์นิพนธ์ก่อให้เกิดความขัดแย้งในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดกันมากกว่าหนึ่งประเทศ ความเป็นจริงประวัติศาสตร์ช่วยในการสร้างความทรงจำร่วมที่วิวัฒนาการกลายเป็นความทรงจำของชาติ ในประวัติศาสตร์นิพนธ์มักมีการซ่อนเจตจำนงแฝงของรัฐในการสร้างความเป็นเอกภาพ วิธีการนี้ทำให้ต้องสร้างภาพให้ตนเองเป็นประเทศที่ยิ่งใหญ่และประเทศอื่นกลายเป็นประเทศที่ด้อยกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่ผู้นำประเทศสนับสนุนลัทธิชาตินิยมซึ่งผู้นำมองว่าประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือที่โดดเด่นในการปลุกกระตือรือร้นให้ประชาชนต่อต้านศัตรูต่างชาติหรือเมื่อผู้นำต้องการดึงความสนใจของผู้คนจากกิจการภายในประเทศหรือการต่างประเทศ⁵⁶

อย่างไรก็ตามพัฒนาการของการวางหลักสูตรมักมีการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนไปของสังคม เพื่อให้เข้าใจพัฒนาการของหลักสูตรของทั้งสองประเทศที่วางแนวทางในการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์แก่เยาวชน จึงจำเป็นที่จะต้องมีการวิเคราะห์การออกแบบอดีตของหลักสูตรประวัติศาสตร์ในแต่ละยุคสมัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความเชื่อมโยงกับบริบทของสภาพการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในช่วงเวลาดังกล่าว อีกทั้งเพื่อเป็นการวิเคราะห์ถึงปัจจัยต่างๆ หรือบริบทที่ทำให้เกิดการวางหลักสูตรดังกล่าว

3.1 วิชาประวัติศาสตร์ในสถานศึกษาของไทย

วิชาประวัติศาสตร์ ในประเทศไทย เดิมใช้คำว่า “พงศาวดาร” พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของคำ พงศาวดาร (chronicle) ไว้ว่าคือ “เรื่องราวของเหตุการณ์เกี่ยวกับประเทศชาติหรือพระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุขของประเทศชาตินั้น เช่น พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์”⁵⁷ พงศาวดาร เป็นคำเก่าที่ใช้มานาน เท่าที่ปรากฏเป็นหลักฐานว่ามีใช้ พบในหนังสือประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2435 - 2507 คือมีข้อความกำหนดว่าหลักสูตรที่ใช้ใน พ.ศ. 2438 ให้มีวิชาพงศาวดารที่ต้องเรียน

ในสมัยมหาอำมาตย์เอก พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัติ ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ เริ่มนิยมใช้คำ “ประวัติศาสตร์” แทนคำ “พงศาวดาร” ดังที่พระองค์ทรงเล่าไว้ในหนังสือ เจ็ดรอบอายุ พระนิพนธ์พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ซึ่งประทานแก่ออร์สและธิดาว่า

“พ่อนั้นได้เข้าไปสอนพงศาวดารไทย และสากล (ในคณะรัฐประศาสนศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก่อนเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ) พ่อเข้าไปสอนได้เสนอให้เรียก ‘ประวัติศาสตร์’ ตามพระราชนิยมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะพงศาวดารนั้น โดยศัพท์คือ ‘เรื่องราวของพระ

⁵⁶ Maurice Halbwachs, (1997), *La mémoire collective* (Paris : Albin Michel), p. 127-128.

⁵⁷ กนกวรรณ ทองตะโก, <http://www.royin.go.th> (online)

อวดารหรือพระนารายณ์’ ซึ่งคนไทยเคลมเอาเป็นเกี่ยวข้องกับพระเจ้าแผ่นดิน...แต่เมื่อจะกล่าวถึงวิชาอย่างกว้างขวางแล้ว พอเห็นว่า ไม่เป็นคำที่ควรจะนำมาใช้กับประวัติของนานาประเทศ ซึ่งเขามิได้รู้เรื่องหรือยกย่องพระอวดารเป็นอันว่าเราเปลี่ยนเรียกวิชาพงศาวดารว่า ‘ประวัติศาสตร์...’⁵⁸

ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานกระแสเป็นคำแนะนำสนับสนุนเป็นอย่างดีว่า “หม่อมเจ้าธานีนิติ ได้ขอให้ข้าพเจ้าเขียนคำแนะนำสำหรับหนังสือที่เธอแต่งขึ้นนี้ ข้าพเจ้ารับแต่งให้ด้วยไมตรีเป็น 2 สถาน คือ สถานหนึ่งโดยเป็นญาติสนิทผู้หนึ่ง กับอีกสถานหนึ่งเป็นผู้พอใจศึกษาในทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี”⁵⁹

ดังนั้นการเรียนการสอนวิชาที่เรียกว่า “ประวัติศาสตร์” อย่างจริงจัง เริ่มปรากฏขึ้นในระดับมหาวิทยาลัยเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเรือนเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยใน พ.ศ. 2459 มีการจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ขึ้นเป็นวิชาความรู้พื้นฐานสำหรับนิสิตในคณะต่าง ๆ (นโยบายนี้ยังปรากฏในหลักสูตรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปัจจุบัน) ซึ่งเปิดสอนใน พ.ศ. 2477 ด้วย) ต่อมา ในปลายพ.ศ. 2466 เมื่อสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนสงขลานครินทร์ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมมหาวิทยาลัย ทรงดำเนินการปรับปรุงคณะแพทยศาสตร์และคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทรงจัดหลักสูตรสำหรับวิชาประวัติศาสตร์ด้วยพระองค์เอง โดยทูลเชิญและเชิญผู้ที่มีความรู้เฉพาะทางมาปาฐกถา เช่น สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงบรรยายประวัติศาสตร์ไทย และพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิติทรงบรรยายอิทธิพลของวัฒนธรรมอินเดียต่อวัฒนธรรมไทย เป็นต้น วิชาประวัติศาสตร์ถือเป็นวิชาของชนชั้นปกครอง หากแต่ยังไม่ปรากฏการเรียนการสอนในระดับต่ำกว่านั้น

3.1.1 วิชาประวัติศาสตร์ในหลักสูตรการศึกษาของประเทศไทยก่อนพ.ศ.2503

ในช่วงก่อนการประกาศใช้โครงการศึกษา พ.ศ. 2445 การเรียนการสอนในวิชาประวัติศาสตร์ได้มีมาบ้างแล้วในวิชาพงศาวดารหรือในวิชาภาษาไทยที่ให้อ่านพระราชพงศาวดารย่อตอนกรุงเก่า พงศาวดารปัจจุบัน และพระราชพงศาวดารพิสดาร ต่อมาใน พ.ศ. 2445 ได้มีการปรับเปลี่ยนหลักสูตรเป็น ประถม มัธยม และมัธยมสูง มีการกำหนดให้เรียนวิชาภูมิศาสตร์และพงศาวดารในระดับมัธยมศึกษา กำหนดว่าในปีที่ 1 เรียนภูมิศาสตร์สยามโดยละเอียด และให้หัดเขียนรูปประเทศสยาม ทั้งนี้ให้อธิบายพงศาวดารประกอบให้รู้เหตุผลของถิ่นที่สำคัญ

⁵⁸ แหล่งเดิม..

⁵⁹ แหล่งเดิม..

ใน พ.ศ. 2452 กรมศึกษาธิการปรับปรุงหลักสูตร กำหนดให้เพิ่มวิชาจรรยาและวิชาความรู้เมืองไทยในระดับมูลศึกษา โดยกำหนดไว้ว่า “เพื่อที่จะให้รู้จักบ้านเมืองตัวเองว่าเป็นอย่างไร โฉนจึงได้ตั้งหลักฐานเป็นปีกแผ่นแน่นหนาขึ้นได้ เพื่อจะเกิดความรักชาติบ้านเมืองและคิดบำรุงชาติบ้านเมือง โดยตั้งตัวให้เป็นพลเมืองดี”⁶⁰ โดยกำหนดรายการสอนเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ ภูมิศาสตร์ของประเทศไทยเพื่อให้รู้เกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของสยาม ประวัติศาสตร์ศึกษาเกี่ยวกับพงศาวดารโดยย่อของชาติไทย เพื่อที่จะได้รู้ถึงความเป็นมาของชาติ และระบบการปกครองเพื่อให้รู้ลักษณะการปกครองในขณะนั้นและการเป็นพลเมืองที่ดี

ในส่วนของระดับประถมศึกษา กำหนดให้เพิ่มวิชาจรรยา ภูมิศาสตร์ และพงศาวดาร ซึ่งก็คือความรู้ในเมืองไทยในระดับที่สูงขึ้น ในส่วนของการศึกษาพงศาวดาร หรือวิชาประวัติศาสตร์ในสมัยนั้น กรมวิชาการได้มีการปรับปรุง โดยมีเนื้อหาคือให้สอนพงศาวดารของชาติไทยโดยสังเขปและเกี่ยวกับระบบการปกครองให้ละเอียดขึ้น นอกจากนี้ยังให้ศึกษาบ้านเมืองของประเทศใกล้เคียง ทั้งในด้านภูมิศาสตร์และการปกครอง ซึ่งจะละเอียดขึ้นกว่าเดิมในระดับมัธยมศึกษา ที่จะเน้นศึกษาพงศาวดารโดยละเอียดและมีการศึกษาในประวัติศาสตร์โลก เช่น กรีก โรมัน และสอนเกี่ยวกับชาติตะวันตก ส่วนในระดับมัธยมสูง ไม่มีวิชาจรรยาและได้แยกวิชาพงศาวดารกับภูมิศาสตร์ออกจากกัน ในส่วนของวิชาพงศาวดาร ให้เรียนพงศาวดารสยามโดยพิสดารกับพงศาวดารโลกส่วนที่สำคัญ เนื้อหาเป็นลักษณะกว้างๆ สิ่งที่ทำให้ความสนใจมากก็คือ ความเจริญของบ้านเมือง และเหตุของความเจริญนั้นๆ วิชานี้จะสอนในภาษาอังกฤษก็ได้

ต่อมาการปรับปรุงหลักสูตรใน พ.ศ. 2456 มีการปรับปรุงในวิชาพงศาวดาร ในระดับมัธยมปลาย วิชาพงศาวดารในหลักสูตรใหม่นี้มีเพียงแต่สรุปความลงเป็นย่อๆ ว่า สอนพงศาวดารโลก ตั้งโครงการให้เหมาะสมแก่การที่จะให้นักเรียนได้ความรู้เรื่องความเจริญและอธยาศัยของมนุษย์ พอที่จะอ่านพงศาวดารของประเทศตัวเองและประเทศอื่นๆ เข้าใจ โรงเรียนจะต้องส่งหนังสือมายังกรมศึกษาธิการ เมื่อได้อนุญาตแล้วจึงจะอันใช้ได้ แต่ก็ยังคงแนหนังสือเล่มเดิมนั้นเองเป็นแนวการสอน และใน พ.ศ. 2464 ก็มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรอีกครั้งหนึ่ง แต่วิชาจรรยา ภูมิศาสตร์ และพงศาวดาร ยังใช้ตามเดิมที่ปรับปรุง ใน พ.ศ. 2456 แต่ช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจะมีการปรับในส่วนของเนื้อหาที่เกี่ยวกับการปกครองเพื่อให้นักเรียนเข้าใจระบอบใหม่ โดยในส่วนของวิชาประวัติศาสตร์ เน้นหนักในประวัติศาสตร์ของประเทศตะวันออกและเหตุการณ์ปัจจุบัน หลักสูตรนี้จะใช้จนมาถึงช่วง พ.ศ. 2480 ซึ่งจะการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยในระดับประถมจะเน้นการพาดูสถานที่เป็นหัวข้อใหม่ ส่วนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้เรียนเกี่ยวกับประวัติคนไทยที่สำคัญ 10 คน รู้จักประวัติศาสตร์เดิมของชนชาติไทยเฉพาะที่สำคัญๆ และให้เรียนประวัติศาสตร์สมัยราชธานีตั้งอยู่ที่สุโขทัย

⁶⁰ สิริวรรณ ศรีพหล. (2557). รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา. หน้า 8.

อยุธยา ธนบุรี และกรุงเทพฯ ส่วนมัธยมศึกษาตอนปลายให้เรียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยสมัยต่างๆ ละเอียดขึ้น เรียนประเทศต่างๆในแหลมอินโดจีน จีน และโลกหลังโลกหลังมหาสงคราม

ภายหลังการประกาศใช้หลักสูตรเตรียมอุดมศึกษา ซึ่งกำหนดขึ้นมาใหม่ใน พ.ศ. 2491 ได้กำหนดให้เรียนประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์โดยละเอียด ประวัติศาสตร์สากลโดยสังเขป โดยเรียนครอบคลุมทั้งยุโรป อเมริกา เอเชีย และออสเตรเลียนับตั้งแต่ ค.ศ. 1457 จนถึงปัจจุบัน ในส่วนหลักสูตรระดับประถมจะเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีน อังกฤษ สหรัฐฯ และฝรั่งเศส โดยสังเขป

ส่วนหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2493 ได้กำหนดให้เรียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทย ประวัติศาสตร์คนไทยที่สำคัญ และประวัติศาสตร์ชาติใกล้เคียง และ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2493 ได้กำหนดให้เรียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย ประวัติศาสตร์ทั่วไปคือ มนุษย์และศาสนา การพบดินแดนใหม่และการสำรวจ การขนส่ง การสื่อสาร สงครามและสันติภาพ และประวัติบุคคลสำคัญของโลก

ต่อมาใน พ.ศ. 2498 มีการปรับปรุงหลักสูตรเฉพาะชั้นเตรียมอุดมศึกษา กำหนดวิชาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์เป็นวิชาบังคับสำหรับเตรียมอักษรศาสตร์ปีที่ 1 และสังคมศึกษา ข. บังคับสำหรับเตรียมอักษรศาสตร์ปีที่ 2 นอกจากนี้ยังมีสังคมศึกษา ก เป็นวิชาเลือกสำหรับแผนกวิทยาศาสตร์

3.1.2 วิชาประวัติศาสตร์ในหลักสูตรการศึกษาของประเทศไทยตั้งแต่พ.ศ.2503

การแบ่งการจัดหลักสูตรเป็นเหตุการณ์ 2 ช่วงระยะเวลา โดยใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับปรุงหลักสูตร คือ ก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (พ.ศ.2503 – 2543) และหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (พ.ศ.2544 – ปัจจุบัน)

1. หลักสูตรการศึกษาของประเทศไทยก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (พ.ศ.2503–2543)

หลักสูตรพุทธศักราช 2503

ใน พ.ศ. 2503 กระทรวงศึกษาธิการ ได้ปรับปรุงหลักสูตรทุกระดับการศึกษาให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 เรียกว่า หลักสูตรพุทธศักราช 2503 แบ่งเป็น 4 ฉบับ คือ หลักสูตรประถมศึกษาตอนต้น หลักสูตรประถมศึกษาตอนปลาย หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น และหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย หลักสูตรนี้พัฒนาขึ้นบนอทธิพลแนวคิดการศึกษาจากสหรัฐอเมริกาฯ ทั้งด้านเทคนิค และกระบวนการทางการศึกษา⁶¹ ประกอบกับเป็นช่วงเวลาที่รัฐเร่งการพัฒนาของประเทศเพื่อให้สู่ความ

⁶¹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2525). ระบบการศึกษาไทยในรอบ 200 ปี : สมรรถนะของระบบ ผลกระทบ และแนวโน้มในอนาคต. หน้า 293-294.

เจริญก้าวหน้าทันสมัย ประกอบกระแสการเติบโตของลัทธิคอมมิวนิสต์และความต้องการที่จะรักษาแนวคิดอนุรักษนิยมไว้ในสังคม⁶² ทำให้การให้การศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อที่รัฐจะได้มีแรงงานในการพัฒนาประเทศ ทำให้รูปแบบหลักสูตรได้รับการพัฒนาให้มีลักษณะที่กว้าง เน้นหาการผสมผสานบูรณาการกันมากขึ้น โดยรวมวิชาต่างๆ มีเนื้อหาใกล้เคียงขึ้นเป็นหมวดวิชา โดยวัตถุประสงค์ของหลักสูตรนี้ มุ่งหมายให้ทุกคนได้รับการศึกษาตามควรแก่สภาพเพื่อเป็นพลเมืองที่ดี มีความรู้ ความสามารถที่จะประกอบอาชีพและทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ โดยเน้นความสำคัญของพุทธศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา

สำหรับการศึกษาในวิชาประวัติศาสตร์ จะถูกรวมเข้ามาสอนในวิชาสังคมศึกษามีหัวข้อย่อยในการศึกษา คือ ศิลธรรม หน้าพลเมือง ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ที่ว่าด้วยประวัติชนชาติไทย ประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ มีเนื้อหาประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับเมืองระหว่างไทย พม่า ลาว และกัมพูชา นอกนี้ยังมีการใช้คำว่า “เพื่อนบ้าน”⁶³ แสดงให้เห็นถึงการตระหนักถึงการที่ต้องสัมพันธ์กับประเทศที่มีอาณาเขตติดต่อกัน และเรียนรู้ประเทศเพื่อนบ้านผ่านแบบเรียนวิชาภูมิศาสตร์จึงเป็นเครื่องมืออย่างดีที่จะทำให้เรารู้จักประเทศเพื่อนบ้านรอบด้านมากขึ้น

หลักสูตรพ.ศ. 2503 เป็นการกล่าวถึงกัมพูชาครั้งแรก เห็นได้ในแบบเรียน สังคมศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 2 ได้กล่าวถึงว่า ขอม ละว้า มอญ เป็นเจ้าของดินแดนในประเทศไทยปัจจุบัน สำหรับภาพของกัมพูชาในฐานะเพื่อนบ้านของเราซึ่งปรากฏในหลักสูตร พ.ศ. 2503 อย่างเช่น แบบเรียนสังคมศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 ถูกเสนอผ่านแบบของความรู้ภูมิศาสตร์ ซึ่งจะแตกต่างจากการ จะกล่าวถึงกัมพูชาในเรื่องของที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ เมืองสำคัญ ทรัพยากร การประกอบอาชีพ การคมนาคม การปกครองของกัมพูชา และเน้นการอธิบายถึงการมีความสัมพันธ์อันดีมากกว่าที่จะเน้นการเป็นคู่แข่งกัน⁶⁴ ดังความตอนหนึ่งหนึ่งในแบบเรียนสังคมศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ว่า

“ไทยกับกัมพูชาเคยติดต่อกันมาแต่ครั้งโบราณ บางครั้งเคยทำสงครามรบพุ่งกัน และหลายครั้งที่กัมพูชาหรือเขมรต้องตกเป็นเมืองขึ้นของไทย เขมรและไทยเคยมีการติดต่อการค้าและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันอยู่เสมอ แต่น่าเสียดายที่ในขณะนี้ไทยและกัมพูชาไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกัน”⁶⁵

⁶² ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์. (2552). การผลิตความหมาย 'พื้นที่ประเทศไทย' ในยุคพัฒนา (พ.ศ. 2500 - 2509) หน้า 180.

⁶³ กรมวิชาการ. (2514). แบบเรียน ภูมิศาสตร์-ประวัติศาสตร์ หลักสูตร ปี 2503.

⁶⁴ ธิบัติ บัวคำศรี. (2552). กัมพูชาในแบบเรียนของไทย. (ออนไลน์).

⁶⁵ กรมวิชาการ. (2503). แบบเรียนสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. หน้า 39.

หรืออย่างในแบบเรียนบ้างเล่ม เช่น แบบเรียน ภูมิศาสตร์-ประวัติศาสตร์ หลักสูตรพ.ศ. 2503 ก็ได้มีการกล่าวถึงกัมพูชาในลักษณะเดียวกัน ไม่ได้แสดงถึงความเป็นคนอื่น เป็นศัตรูผู้รุกรานประเทศไทย มีสถานะที่ต่ำกว่าไทย หรือสร้างปัญหาให้แก่ไทย แต่มองว่ากัมพูชาเป็นเพื่อนบ้านที่ต้องอยู่ร่วมกัน⁶⁶ ได้กล่าวไว้ว่า

“ประเทศที่อยู่ใกล้ชิดกัน เช่น เขมร พม่าและไทยนี้ อุปมาเหมือนล้นกับพื้น ยิ่งใกล้กันมากก็มีเรื่องกระทบกระเทือนกันบ่อย ความผัดพ้อหมองใจกันระหว่างประเทศในสมัยก่อนก็ย่อมเป็นไปตามสิ่งแวดล้อมและการตัดสินใจของประมุขของแต่ละประเทศในสมัยนั้นๆ มิใช่เรื่องที่ต้องจดจำเป็นกล่าวโทษชนชาตินี้ๆอยู่ตลอดเวลา”⁶⁷

การมองกัมพูชาในแบบเพื่อนบ้านของเรา กัมพูชาก็จะมีสถานะที่ดีกว่า เป็นมิตรกว่า ใจได้มากกว่า นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอ กัมพูชาในลักษณะคู่มีอนาเทียว โดยเริ่มต้นด้วยการเล่าประวัติศาสตร์ย่อๆของ กัมพูชาตั้งโบราณจนถึงได้เอกราช จากนั้นก็แนะนำเมืองสำคัญคือพนมเปญ พระตะบอง และเสียมราฐ มีการเล่าถึงตำนานการตั้งเมือง เรื่องเครื่องแต่งกาย อาหารการกิน เวลาทำงาน ภาษา เงินตรา และเส้นทางคมนาคม⁶⁸ แต่กรณีที่เกิดการกล่าวถึงกัมพูชาในประวัติศาสตร์ชาติไทย กัมพูชาก็จะเป็นเพื่อนบ้านที่ไม่น่าคบ ฉวยโอกาสเวลาไทยติดพันสงคราม ยกทัพเข้ามาตีไทย เช่น แบบเรียนสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้กล่าวไว้ว่า

“ใน พ.ศ. 2118 ขณะที่สมเด็จพระมหาธรรมราชาและสมเด็จพระนเรศวรมหาราชยกทัพไปช่วยพระเจ้าหงสาวดีตีเมืองเวียงจันทน์ พระเจ้ากัมพูชาก็ยกทัพเรือมาตีกรุงศรีอยุธยาอีกครั้งหนึ่ง แต่เผอิญกองทัพไทยยกกลับมาเพราะสมเด็จพระนเรศวรประชวรไข้ทรพิษ เสด็จกลับมาทันกองทัพของเขมรพอดี ไทยตีกองทัพเขมรแตกพ่ายไปอีกครั้งหนึ่ง”⁶⁹

นอกจากนี้แบบเรียนและหนังสือในระดับประถมศึกษา มักจะกล่าวถึงเชิงเปรียบเทียบกับไทยอยู่เสมอ เช่น ไทยกัมพูชามีวัฒนธรรมที่คล้ายกันมาก การก่อสร้างต่างๆในพนมเปญมีลักษณะที่คล้ายเมืองไทยเป็นอย่างมาก เช่น พระราชวัง เป็นต้น และยังมีการแฝงด้วยอคติต่อกัมพูชา เช่น ในแบบเรียนสังคมศึกษา หลักสูตร พ.ศ. 2503 ได้กล่าวไว้ว่า

⁶⁶ ธิบัติ บัวคำศรี. (2552). กัมพูชาในแบบเรียนไทย. (ออนไลน์)

⁶⁷ กรมวิชาการ. (2514). แบบเรียน ภูมิศาสตร์-ประวัติศาสตร์ หลักสูตร ปี2503. หน้า 60.

⁶⁸ ธิบัติ บัวคำศรี. (2552). กัมพูชาในแบบเรียนไทย. (ออนไลน์).

⁶⁹ กรมวิชาการ. (2506). แบบเรียนสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. หน้า 50

“แต่โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ขาดการศึกษาและไม่ขยันขันแข็ง
เท่าที่ควร เขมรจึงเป็นประเทศที่ล้าหลังอยู่มาก”⁷⁰

และยังมองประวัติศาสตร์ของกัมพูชาโดยมีไทยเป็นศูนย์กลาง แต่ถึงกระนั้นก็ยังพยายามนำเสนอ
กัมพูชาในข้อมูลที่รอบด้านและในฐานะที่กัมพูชาเป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

กระแสการปฏิรูปการศึกษาแพร่กระจายไปทั่วโลก ใน พ.ศ. 2510 นักศึกษา จาก 52 ประเทศ ได้
ประชุมร่วมกันในเรื่องวิกฤตการณ์ทางการศึกษาของโลก เมื่อปี พ.ศ. 2514 มีการประชุมปฏิบัติการสำหรับนัก
การศึกษาของเอเชียและแปซิฟิกขึ้น⁷¹ ผู้แทนจากประเทศไทยได้สรุปผลการประชุมเพื่อนำมาใช้ในประเทศไทย
ว่า ในการจัดการศึกษาของเรานั้นมุ่งที่จะเอาอย่างตะวันตกมากเกินไป ไม่ได้คิดถึงสภาพความเป็นอยู่และ
วัฒนธรรมดั้งเดิมของเรา เป็นเหตุให้ประเทศพัฒนาไป ทางด้านวัตถุ ประชาชนเกิดความสับสนวุ่นวายทางคต
นิยมและวัฒนธรรม แก่งแย่งแข่งขัน ไม่มีความ เข้าใจเกี่ยวกับชาติอื่น ๆ เพียงพอ จึงเห็นควรที่จะได้มีการแก้ไข
ด้วยการปลูกฝังเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ให้รู้จักรับผิดชอบตนเองและสังคม รักความยุติธรรม เคารพผู้อื่นและ
เผยแพร่แนวคิดเรื่องปัญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน⁷²

จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ในช่วงหลังการปฏิรูปการศึกษาใน พ.ศ. 2517 มีการปรับเปลี่ยนในส่วน
รายวิชาสังคมศึกษาโดยเพิ่มเติมเนื้อหาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ลงไปในรูปแบบเรียน ทำ
ให้การนำเสนอภาพของกัมพูชาและประเทศเพื่อนบ้านจะเปลี่ยนไป จะเสนอภาพเพื่อนบ้านในฐานะที่เป็นส่วน
หนึ่งของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยจะเน้นภาพรวมในประเด็นลักษณะทางภูมิประเทศ ภูมิอากาศ
เกษตรกรรม ทรัพยากรแร่ธาตุ ก่อนจะกล่าวถึงสังคมวัฒนธรรมของในภูมิภาคนี้แล้วจึงกล่าวถึงเป็นรายประเทศ
ซึ่งจะเห็นได้ในแบบเรียน สังคมศึกษา เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มัธยมศึกษาตอนปลาย หลักสูตร 2518 การ
กล่าวถึงกัมพูชานั้นจะเริ่มตั้งแต่สมัยอาณาจักรฟูนันในพุทธศตวรรษที่ 6 จนถึงการขึ้นมามีอำนาจของเขมรแดง
ใน พ.ศ. 2518 การให้ข้อมูลเป็นไปในลักษณะที่ย่อแต่เห็นภาพที่ชัดเจน ไม่ผิดจากข้อเท็จจริง ซึ่งวิธีการนำเสนอ
ภาพกัมพูชาจะส่งผลจนไปถึงหลักสูตร พ.ศ. 2521 (ปรับปรุง พ.ศ. 2533)

หลักสูตรพุทธศักราช 2521 และ 2524

ใน พ.ศ. 2518 คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษาและคณะกรรมการวิเคราะห์
หลักสูตร ได้เสนอผลวิเคราะห์หลักสูตร 2503 โดยมีข้อเสนอให้ปรับระบบการศึกษาเป็นระดับประถม 6 ปี
มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และ มัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี โดยกำหนดให้เป็นการศึกษาภาคบังคับ นอกจากนี้

⁷⁰ ธิบัติ บัวคำศรี. (2552). กัมพูชาในแบบเรียนไทย. (ออนไลน์).

⁷¹ นฤมล นิมนวล. (2559). การเมืองในแบบเรียนชั้นมัธยมศึกษาของไทย. หน้า 47.

⁷² ส. ศิวรักษ์. (2517). ปรชญาการศึกษา. กรุงเทพฯ: เสดไทย, หน้า 158-165.

ประวัติศาสตร์ไปในด้านเดียว แต่ยังเรียนรู้ผ่านภูมิศาสตร์ ทรัพยากร ประชากร การเมืองการปกครองรวมถึงประวัติศาสตร์ แม้แต่การกล่าวถึงพม่าก็ไม่ได้ถูกกล่าวถึงในทางเลวร้ายมากนัก⁷⁵

หลักสูตรพุทธศักราช 2533 (ปรับปรุงหลักสูตรพุทธศักราช 2521)

หลักสูตรพุทธศักราช 2521 และ 2524 ยังคงเป็นหลักสูตรที่มีปัญหาในทางปฏิบัติ หลักสูตรไม่สอดคล้องกับสภาพความต้องการทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากจุดหมายของหลักสูตรมีการกำหนดไว้มากเกินไป และบางข้อไม่ชัดเจน ทำให้นักเรียนขาดความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทำให้ใน พ.ศ. 2533 กระทรวงศึกษาธิการได้มีการปรับปรุงหลักสูตรทั้ง 3 ระดับชั้น

หลักสูตร พ.ศ. 2533 ยังคงโครงสร้างของหลักสูตรเป็นมวลงประสพการณ์ 5 กลุ่ม เหมือนหลักสูตร พ.ศ. 2521 แต่เน้นการจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการกับท้องถิ่นมากขึ้น และให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนโดยทักษะกระบวนการ 9 ชั้น ในทุกกลุ่มประสพการณ์ ทุกวิชา และทุกระดับชั้น นอกจากนี้ยังมีการปรับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยแบ่งวิชาการสอนเป็นวิชาแกนบังคับ บังคับเลือก และเลือกเสรี โดยมีชาตต่างๆ 9 วิชา ประกอบด้วย ภาษาไทย สังคมศึกษา พลานามัย วิทยาศาสตร์ พื้นฐานวิชาชีพ คณิตศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ ศิลปะ และอาชีพ โดยการปรับปรุงนี้จะประกาศใช้ในหลักสูตร ประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) โดยบังคับใช้ในปีการศึกษา 2534

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเกิดขึ้นในสมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2531-2534) ซึ่งมีนโยบายการต่างประเทศคือ “เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า” ซึ่งเป็นนโยบายที่ผ่านคลายความตึงเครียดเดิมมาตั้งแต่สมัยสงครามเย็น โดยอาศัยความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันในยุคนี้เป็นช่วงที่เศรษฐกิจขยายตัวอย่างมากทั้งในเมือง ชนบท รวมถึงภาคการส่งออกและการออกไปขายแรงงานยังต่างประเทศ

จากคำแถลงนโยบายของรัฐบาลพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ.2534 ว่า

“รัฐบาลมุ่งให้ความสำคัญต่อการเร่งขยายโอกาสการศึกษาในระดับ
มัธยมศึกษา เพื่อเป็นฐานการขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เป็น 9 ปี
ตลอดทั้งปรับปรุง หลักสูตรการเรียนการสอนให้มีเนื้อหาสาระเหมาะสมกับ
สภาพท้องถิ่นควบคู่กับให้มีการเพิ่มพูนความรู้ผ่านระบบสื่อสารมวลชนต่าง ๆ

⁷⁵ เล่มเดียวกัน.

นอกจากนี้รัฐบาลมุ่งเน้นการเรียนการสอนคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมการผลิตและการใช้เทคโนโลยีในอนาคต และจะเร่งรัดการผลิตกำลังคนในสาขาวิชาชีพที่ขาดแคลนให้สามารถสนองความต้องการของตลาดแรงงาน”⁷⁶

ซึ่งจะสอดคล้องการเพิ่มเนื้อหาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ได้เพิ่มการเพิ่มสัดส่วนของวิชาประเทศของเราให้ปรากฏในทุกปีการศึกษา ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เปลี่ยนจาก เพื่อนบ้านของเรา ไปเป็น ทวีปของเรา คู่กับวิชา ประเทศของเรา 3 และได้มีการเพิ่มวิชาโลกของเราเป็นวิชาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ขณะที่วิชาเพื่อนบ้านของเราถูกโยกไปเป็นวิชาในหมวดเลือกเสรี แสดงให้เห็นความต้องการของรัฐสร้างแบบเรียนที่ให้ความรู้จักตัวเองพร้อมๆ ไปด้วยความรู้จักโลกภายนอกเพื่อตอบสนองกับนโยบายเปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้าของรัฐบาล⁷⁷

1.2 หลักสูตรการศึกษาของประเทศไทยหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (พ.ศ.2544-ปัจจุบัน)

หลักสูตรพุทธศักราช 2544

การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และสภาพเศรษฐกิจที่เคยถดถอยเนื่องมาจากวิกฤตการณ์ต้มยำกุ้งต้นทศวรรษ 2540 กระตุ้นให้เกิดกระแสชาตินิยมที่จะส่งผลให้ผู้คนในสังคมไทยมีความตื่นตัวที่จะกลับไปสร้างคำอธิบายต่างๆ บนฐานเศรษฐกิจที่ย่อยยับนั้น โดยเฉพาะการกลับไปหาคำอธิบายถึงตัวตน “ความเป็นไทย” ผ่านวัฒนธรรมประชานิยม (pop culture) ที่ความเป็นไทยถูกนำมาเสนอให้เข้าถึงผู้คนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านภาพยนตร์ที่กำลังได้รับกระแสการตอบรับอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างการผลิตภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ชาติที่ออกมาอย่างต่อเนื่องและได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เช่น ภาพยนตร์เรื่อง นางนาก (2542) ทำเงินกว่า 149.6 ล้านบาท บางระจัน (2543) ทำรายได้ 151 ล้านบาท และมาถึงจุดสูงสุดก็คือ สุริโยไท (2544) ทำรายได้ 550 ล้านบาท สุริโยไทจึงเป็นภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ที่มีรายได้สูงสุดเป็นประวัติการณ์จนถึงทุกวันนี้ การเกิดขึ้นมาของภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์เหล่านี้ได้ปลุกกระแสชาตินิยมขึ้นมาในสังคมไทย นอกจากนี้การประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 ได้กำหนดไว้ชัดเจนถึงหลักในการจัดการศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – 2544) ได้กำหนดว่าเพื่อสร้างให้การศึกษาไทยสร้างศักยภาพของประเทศไทย

⁷⁶ นฤมล นิมนวล. (2559). การเมืองในแบบเรียนชั้นมัธยมศึกษาของไทย. หน้า 68.

⁷⁷ ภิญญพันธ์ พจนะลาวัณย์. (2561). ประวัติศาสตร์สำเนียง. หน้า 84.

ในการพึ่งพาตนเอง และสร้างความก้าวหน้าและมั่นคงของเศรษฐกิจไทยในประชาคมโลก บนฐานของความเป็นไทย⁷⁸ ซึ่งจะส่งผลต่อการจัดทำหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรพุทธศักราช 2544

การพัฒนาหลักสูตรขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้จัดทำโดย คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นผู้กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรปี พ.ศ. 2544 เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2545 ในโรงเรียนนำร่องและโรงเรียนเครือข่ายในปีการศึกษา 2545 และในโรงเรียนทั่วประเทศในการศึกษา 2546 โดยทยอยใช้ปีละ 4 ชั้น จนครบ 12 ชั้นปี⁷⁹

หลักสูตรปี พ.ศ. 2544 ได้กำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์
2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่านรักการเขียน และรักการค้นคว้า
3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์
4. มีทักษะและกระบวนการโดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญหา และทักษะในการดำเนินชีวิต
5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค
7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม
9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

⁷⁸ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา. (2540). แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544. หน้า 57.

⁷⁹ สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2556). พัฒนาการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทย. หน้า 5.

สาระสำคัญของหลักสูตร พ.ศ. 2544 โดยสรุปคือ

1. เป็นหลักสูตรแกนกลางระดับชาติ ครอบคลุมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อความเป็นเอกภาพ แต่มีความหลากหลายในทางปฏิบัติ โดยมีการเทียบผลการเรียนระหว่าง การศึกษาทุกระบบ
2. เป็นหลักสูตรต่อเนื่อง 12 ปี ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย แบ่งเป็น 4 ช่วง ช่วงละ 3 ปี คือช่วงที่ 1 (ประถมศึกษาปีที่ 1 - 3) ช่วงที่ 2 (ประถมศึกษาปีที่ 4 - 6) ช่วงที่ 3 (มัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3) และ ช่วงที่ 4 (มัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6) เพื่อให้มีความยืดหยุ่นใน การศึกษาทุกระบบ และสามารถให้เรียนรู้ได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต
3. เป็นหลักสูตรที่ใช้มาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึง ประสงค์มีคุณภาพทั้งด้านความรู้ทักษะ เจตคติและคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม โดยกำหนดไว้ทั้ง มาตรฐานการเรียนรู้เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี และมาตรฐานการเรียนรู้เมื่อจบการศึกษา แต่ละช่วงชั้น
4. การจัดโครงสร้างของหลักสูตร กำหนดโครงสร้างเดียวตลอด 12 ปีประกอบด้วย 8 กลุ่มสาระการ เรียนรู้คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและ พลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ
5. การจัดกิจกรรม กำหนดให้กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้าง หลักสูตร ให้ เอื้อต่อการเรียนรู้ใน 8 กลุ่มสาระ ให้กว้างขวาง ขณะเดียวกันเป็นการเสริมสร้างให้ผู้เรียน รู้จัก ตนเอง เห็นคุณค่าของตนเอง ได้พัฒนาทักษะชีวิต พัฒนาความสามารถความถนัดของตนเองและ ผู้เรียนสามารถเลือกทำกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งที่คิดเอง และร่วมกิจกรรมที่จัดให้
6. การกำหนดเวลาเรียน เปิดโอกาสให้สถานศึกษากำหนดเวลาเรียนได้เอง ตามวิสัยทัศน์และ เป้าหมายการพัฒนาผู้เรียน โดยที่ส่วนกลางจะกำหนดเวลาเรียนไว้เป็นกรอบกว้างๆ คือ ระดับ ประถมศึกษา ช่วงชั้นที่ 1 และช่วงชั้นที่ 2 กำหนดเวลาเรียนไว้ปีละ 800 - 1000 ชั่วโมง หรือ ประมาณวันละ 4 - 5 ชั่วโมง ระดับมัธยมศึกษา ช่วงชั้นที่ 3 กำหนดไว้ประมาณปีละ 1,000 - 1,200 ชั่วโมง หรือประมาณ วันละ 5 - 6 ชั่วโมง และช่วงชั้นที่ 4 กำหนดเวลาเรียนไว้ไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง
7. การจัดการเรียนรู้ เน้นการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการทั้งในกลุ่มสาระ ข้ามกลุ่มสาระ และบูรณา การกับวิถีชีวิตของผู้เรียน โดยถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ด้วย ตนเอง จากสื่อที่หลากหลายและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆจากหนังสือเรียนและหนังสืออ่านเพิ่มเติม
8. การวัดผลและการประเมินผล ไม่มีระเบียบวัดผลประเมินผลจากส่วนกลาง แต่กระจายอำนาจให้ สถานศึกษาจัดระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการวัดผลประเมินผลได้เอง เน้นการประเมินผลตาม

สภาพจริง และการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ตลอดจนผลสัมฤทธิ์ ด้านการอ่าน การคิดวิเคราะห์และการเขียน เพื่อการควบคุมคุณภาพผู้เรียนโดยมีการประเมินภายในภายนอก และการประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพของผู้เรียนจากส่วนกลางเป็นช่วงชั้น

หลักสูตร พ.ศ. 2521 (ปรับปรุง พ.ศ. 2533)	หลักสูตร พ.ศ. 2544
1. หลักสูตรมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่มุ่งให้เกิดแก่ผู้เรียน	1. หลักสูตรไม่ที่กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ วางแผนทางให้สถานศึกษากำหนดเอง
2. วัตถุประสงค์ของกลุ่มวิชากำหนดไว้เป็นภาพรวม 3 ด้าน คือ -ด้านพุทธิพิสัย -ด้านทักษะพิสัย -ด้านจิตพิสัย	2. ทั้งนี้จะแตกต่างกันไปตามหลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระหมายถึงผลการเรียนรู้ของกลุ่มสาระ ต่างๆ ครอบคลุม 3 ด้าน -ด้านความรู้ -ด้านทักษะกระบวนการ -ด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม
3. จุดประสงค์ของการเรียนรู้รายวิชา และคำอธิบายรายวิชาว่าจะเรียนอะไรบ้าง	3. มาตรฐานและสาระการเรียนรู้เป็นแนวทางให้กลุ่มสาระกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้
4. เนื้อหารายวิชาหลักสูตรกำหนดไว้ในคำอธิบายรายวิชาว่าจะเรียนอะไรบ้าง	4. สาระการเรียนรู้กำหนดเป็นช่วงชั้น เพื่อความยืดหยุ่นของสถานศึกษา
5. มีจุดประสงค์การเรียนรู้เป็นตัวกำหนดทิศทางการจัดการเรียนการสอน ใช้ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของสถานศึกษาเป็นตัวกำหนดการสอน	5. การวางแผนการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ ทำ โครงการการสอนรายปีรายภาค -วางแผนการประเมินยึดจุดประสงค์การเรียนรู้ -ทำแผนการสอนรายคาบการวางแผนการจัด ประสบการณ์ การเรียนรู้ -จัดทำหน่วยการเรียนรู้บูรณาการ -วางแผนการประเมินยึดมาตรฐานการเรียนรู้ จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้รายคาบ

**ตารางที่ 3 เปรียบเทียบหลักสูตรพุทธศักราช 2533 กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2544**

ที่มา : เอกสารประกอบการพิจารณา เรื่อง การปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตร พ.ศ. 2544 ถือเป็นหลักสูตรแกนกลางการศึกษาที่ให้เป็นแนวทางและแม่บท เพื่อให้แต่ละโรงเรียนจัดทำหลักสูตรของแต่ละโรงเรียนเอง เพื่อที่สาระการเรียนรู้มีความยืดหยุ่นและหลากหลายแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจของแต่ละพื้นที่ เพื่อที่ความต้องการให้หลักสูตรมีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่น นอกจากนี้เพื่อที่จะให้ชุมชน ผู้บริหารโรงเรียน และครูมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ออกแบบหลักสูตรที่เหมาะสมตามบริบทท้องถิ่นตนเอง แต่การที่ให้แต่ละสถานศึกษาเป็นผู้จัดพิมพ์หลักสูตรเป็นของตนเอง ได้สร้างปัญหาความสับสนและความไม่เข้าใจ ระหว่างหน่วยงานนโยบายคือกรมวิชาการ กับหน่วยปฏิบัติคือสถานศึกษา เนื่องจากสถานศึกษาส่วนใหญ่เป็นขนาดกลางและขนาดเล็ก ซึ่งไม่มีความพร้อมด้านวิชาการและบุคลากรที่สามารถดำเนินการจัดทำและบริหารหลักสูตรได้ตามคาดหวังของกรมวิชาการ ประกอบกับสภาพที่โรงเรียนส่วนใหญ่ต้องอาศัยหนังสือเรียนและแผนการสอนที่เอกชนเป็นผู้จัดทำ ตลอดจนกระทรวงศึกษาธิการไม่มีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับหนังสือเรียนตามหลักสูตร พ.ศ. 2544 ทำให้กระทรวงศึกษาธิการและสำนักพิมพ์เอกชนไม่สามารถจัดทำแบบเรียนได้ทัน ถึงแม้จะประกาศใช้หลักสูตรจนครบทุกช่วงชั้นปี แต่แบบเรียนในหลายกลุ่มสาระก็ยังขาดแคลน นอกจากนี้สถานศึกษาส่วนใหญ่ได้จัดทำหลักสูตรที่กำหนดสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังมากเกินไป ทำให้หลักสูตรแน่น

ถึงจะมีปัญหาดังกล่าวแต่หลักสูตร พ.ศ. 2544 ก็มีข้อดีที่ช่วยส่งเสริมการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมและบทบาทในการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและมีแนวคิดและหลักการในการส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมที่ชัดเจน ทำให้คณะกรรมการการศึกษาได้นำหลักสูตร พ.ศ. 2544 มาทบทวนและปรับปรุง เพื่อพัฒนามาสู่หลักสูตรแกนกลางศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

ประถมศึกษาปีที่1-3	ประถมศึกษาปีที่4-6	มัธยมศึกษาปีที่1-3	มัธยมศึกษาปีที่4-6
เข้าใจเรื่อง วัน เดือน ปี และการนับช่วงเวลาตามปฏิทินทั้งแบบไทยและสากล ที่สัมพันธ์กับอดีต ปัจจุบัน และอนาคต	เข้าใจเรื่องทศวรรษ ศตวรรษ สหัสวรรษ และยุคสมัยที่สัมพันธ์ กับอดีต ปัจจุบัน และอนาคต	เข้าใจความหมาย ความสำคัญของการนับเวลา การแบ่งช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ และการเทียบศักราชในระบบต่างๆ เพื่อให้สามารถ เข้าใจ เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ได้อย่างถูกต้อง	วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างยุคสมัย ประวัติศาสตร์และตระหนักถึงความสำคัญ ในความต่อเนื่องของเวลา

ตารางที่ 4 สารและมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นของกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ใน
สารที่ 4ประวัติศาสตร์

ที่มา : เอกสารประกอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 คู่มือการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระ
การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ในส่วนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมได้มีการแบ่งเป็น 5 สารซึ่งประกอบด้วย สารที่1 ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม สารที่2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม สารที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สารที่ 4 ประวัติศาสตร์ และสารที่ 5 ภูมิศาสตร์ จะเห็นได้ว่าสารที่ 4 และ 5 จะเป็นวิชาที่เคยกระจัดกระจายอยู่ในวิชาประเทศของเรา เพื่อนบ้านของเรา ทวีปของเรา โลกของเรา สารทั้งสองได้ถูกจัดระบบใหม่ให้แยกเนื้อหากัน⁸⁰ โดยในส่วนของสารประวัติศาสตร์จะมีมาตราที่เป็นเป้าหมายในการศึกษา ประกอบด้วย มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยของประวัติศาสตร์สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผล มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆอย่างเป็นระบบ มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบันในแง่ความสัมพันธ์ และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น มาตรฐาน ส 4.3 : เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความภาคภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย จากจุดประสงค์ของหลักสูตร พ.ศ. 2544 ในข้อที่ 7-9 จะเห็นได้ว่าการจัดหลักสูตรนั้นได้เน้นความภาคภูมิใจในไทย ปลูกฝังความชาตินิยม และเมื่อประกอบกับเนื้อหาในแบบเรียน เช่น ประวัติศาสตร์ ประถมศึกษาปีที่4 ของสำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ ใน บทที่ 3 ชาติไทยของเรา เรื่อง การตั้งถิ่นฐานของผู้คนบนแผ่นดินไทย

“ตลอดประวัติศาสตร์ชาติไทย บรรพบุรุษไทยตั้งแต่อดีตได้ร่วมกันเสียสละเพื่อรักษาบ้านเมือง และสร้างความเจริญรุ่งเรืองสืบต่อกันมา ตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี จวบจนปัจจุบันคือ รัตนโกสินทร์ การเรียนรู้เรื่องชาติของเรา จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เรารู้ว่า บ้านเมืองที่เราได้อยู่อาศัยอย่างมีความสุข และความมั่นคงดังเช่นทุกวันนี้มีความเป็นมาอย่างไร เพื่อที่เราจะได้ระลึกถึงคุณความดีของบรรพบุรุษที่ได้ สร้างชาติ สร้างวัฒนธรรมไว้ให้เราในปัจจุบัน”⁸¹

⁸⁰ ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัฒน์. (2561). ประวัติศาสตร์สำเนียง. หน้า 84

⁸¹ สุพน ทิมอำ; และ วิริยะ บุญยะนิวาสน์ (2547). หนังสือสาระการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ประถมศึกษาปีที่ 4. หน้า 34.

นอกจากนี้เมื่อมองในมาตรฐานในรายวิชาประวัติศาสตร์และตัวชี้วัดในในทุกช่วงชั้น อาจจะสร้างอคติ บดบังสมรรถนะในการสร้างความรู้ใหม่ไปในตัวผู้เรียน และความภาคภูมิใจในความเป็นไทยนี้เองที่เป็นตัว ปัญหาที่ทำให้ความรู้ความเข้าใจเพื่อนบ้านเบี่ยงเบนไปด้วย

ในส่วนแบบเรียนจะใช้เรียนปีการศึกษาละครั้งซึ่งจะแตกต่างจากแบบเรียนของในหลักสูตรก่อนๆ ส่วนใหญ่จะประกอบการศึกษาเทอมละ 1 เล่มแยกกันอย่างอิสระ เช่น วิชา ส 101 ประเทศของเรา 1, ส 102 ประเทศของเรา 2 เป็นต้น นอกจากนี้ได้นำหลักการความรู้ทางโบราณคดีมาใช้อธิบายเรื่องประวัติศาสตร์อย่าง เห็นได้อย่างชัดเจน แนวคิดนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่ในการศึกษาไทย การอธิบายในลักษณะนี้จะเห็นได้ตั้งแต่ หลักสูตร พ.ศ. 2518 ในการอธิบายประวัติศาสตร์ของชาติต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ในกรณีของ ประวัติศาสตร์ไทยจะเห็นเค้าได้ชัดเจนในหลักสูตร พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และจะเห็นได้ชัดใน การอธิบายประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติไทยของหลักสูตร พ.ศ. 2544 ที่จะเริ่มอธิบายประวัติศาสตร์ของ ไทยด้วยการกล่าวถึงการอพยพและการตั้งถิ่นของมนุษย์ในประเทศไทยในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ จะเห็นได้ใน ประวัติศาสตร์ ประถมศึกษาปีที่ 4 ของกระทรวงศึกษาธิการในบทสนทนาระหว่างครูแก้วที่เพิ่งได้ไป พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกับก้องที่เพิ่งได้ไปโบราณสถานบ้านเชียง

“ผืนแผ่นดินไทยของเราเป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้มี มนุษย์เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ตั้งแต่เมื่อหลายหมื่นปีมาแล้ว...จากที่เรียนกันในวันนี้ ทำให้ทราบว่าผู้คนตั้งถิ่นฐานอยู่ อาศัยในบริเวณไทยมาตั้งแต่สมัยก่อน ประวัติศาสตร์ และมีพัฒนาการต่อมาเป็นลำดับ จนกระทั่งเป็นอาณาจักรที่มี ความเจริญรุ่งเรืองหลายแห่ง ซึ่งเราควรภาคภูมิใจในอารยธรรมเก่าแก่ใน ดินแดน ประเทศไทยของเรา”⁸²

ส่วนในแบบเรียนของเอกชน เช่น สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ จะมีการเสนอถึงแนวคิดอื่นๆในการตั้ง ถิ่นฐานในประเทศแต่ก็ยังคงใช้หลักการความรู้ทางโบราณคดีมาอธิบายในประวัติศาสตร์ ซึ่งลักษณะแนวคิดก็ ยังคงเห็นใน ประวัติศาสตร์ ประถมศึกษาปีที่ 5 และ ประถมศึกษาปีที่ 6 ของหลักสูตร พ.ศ. 2544

นอกจากนี้แบบเรียนในหลักสูตรประวัติศาสตร์ พ.ศ. 2544 ยังได้สร้างภาพลักษณ์ของชนชาติใน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยทัศนคตินิยมแบบอนุรักษนิยม มองชนชาติในภูมิภาคนี้ว่าเป็น “คนอื่น” ที่ไม่น่าไว้วางใจ เป็นศัตรูผู้รุกรานประเทศไทย มีสถานะที่ต่ำกว่าไทย สร้างปัญหาให้แก่ไทย⁸³ ในกรณีของ

⁸² ศิริพร ดาบเพชร และคณะ. (2547). หนังสือการเรียนรู้พื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. หน้า 14.

⁸³ เปรมโรจน์ บางอ้อ. (2556). แนวคิด “ชาตินิยม” ในแบบเรียนประวัติศาสตร์ ระดับประถมศึกษา ในหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หน้า 45-46.

กัมพูชานั้น ภาพความรู้เกี่ยวกับกัมพูชาที่มากในประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่เรื่องกำเนิดของชนชาติไทยเรื่อยมา จนถึงอาณาจักรสุโขทัยเป็นภาพที่แปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัย จากเดิมที่ขอมเคยเป็นเจ้าของดินแดนและพ่อขุนบางกลางหาวกับพ่อขุนผาเมืองขับไล่ขอมออกไปจากสุโขทัยในแบบเรียน หลักสูตร พ.ศ. 2521 (ปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้อธิบายไว้ในหลักสูตร พ.ศ. 2544 ได้เปลี่ยนมาคำอธิบายใหม่เป็นว่าขอมเป็นชนชาติหนึ่งที่อาศัยอยู่ในดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบันและขอมสบาดโขลญลำพงก็เป็นเพียงเจ้าเมืองหนึ่งที่พยายามตั้งตนเป็นใหญ่ หลังการสวรรคตของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ความว่า

“ในกลางพุทธศตวรรษที่ 18 อิทธิพลของกษัตริย์กัมพูชาในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาได้เสื่อมลง โดยภายหลังที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 สวรรคตราว พ.ศ. 1762 ทำให้ดินแดนที่เคยอยู่ภายใต้อิทธิพลของกัมพูชาต่างขยายอำนาจ ดังที่ปรากฏในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 2 กล่าวถึงพ่อขุนศรีนาวนำถมซึ่ง ปกครองสุโขทัยอยู่ที่เมืองเซียง (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย) ประมาณ พ.ศ. 1762 ทำสงครามกับเจ้าเมืองทางตะวันตกที่พยายามแผ่อำนาจปกครองสุโขทัย การแผ่อำนาจของเจ้าเมืองทางตะวันตกประสบความสำเร็จ เมื่อขอมสบาดโขลญลำพงยึดเมืองศรีลัชนาลัย สุโขทัย ซึ่งเป็นเวลาภายหลังจากพ่อขุนศรีนาวนำถมสวรรคต ทำให้พระโอรสของพระองค์คือ พ่อขุนผาเมืองร่วมกับพระสหายคือ พ่อขุนบางกลางหาวต่อสู้เข้ายึดเมืองศรีลัชนาลัยและสุโขทัยกลับคืนมา”⁸⁴

คำอธิบายในลักษณะเกิดขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงข้อครหาที่กัมพูชาโจมตีว่าไทยเป็นผู้รุกรานดินแดนกัมพูชาที่ปรากฏเห็นอยู่ในหนังสือของกัมพูชา เช่น ประวัติศาสตร์ สังเขปเกี่ยวกับความสัมพันธ์ เขมร-สยาม ของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช, ผู้กลืนกินแผ่นดินเขมร (The Eaters of Khmer Earth)” ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เป็นต้น

ภาพความรู้เกี่ยวกับกัมพูชาในประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาที่ปรากฏมากที่สุดในหนังสือแบบเรียนไทยจะเป็นความสัมพันธ์ในด้านการสงคราม ซึ่งจะเห็นได้จากตัวอย่างแบบเรียนประวัติศาสตร์ มัธยมศึกษาปีที่ 1 ความว่า

“อยุธยามีความสัมพันธ์ทางด้านการสงครามกับเขมรเริ่มตั้งแต่สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) เป็นต้นมา จนถึง พ.ศ. 1989 สมัยสมเด็จพระบรม

⁸⁴ พลับพลึง คงชนะ. (2546). หนังสือสาระการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. หน้า 85

ราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) พระองค์ยกทัพไปรบเขมรจนได้เมืองนครธม แต่ช่วงเวลาไม่นานเขมรได้ย้ายเมืองหลวงจากนครธมไปอยู่เมืองบาลาญ และเมืองพนมเปญตามลำดับ เพื่อหนีการโจมตีอยุธยา ความสัมพันธ์เขมรอยุธยา มักจะเป็นการทำสงครามมากกว่าการผูกไมตรี เนื่องจากคราวใดที่อยุธยา เข้มแข็ง เขมรมักจะนอบน้อม แต่ถ้าอยุธยาอ่อนแอ หรือมีศึกติดพันกับพม่า เขมรก็มักจะถือโอกาสลอบเข้ามาโจมตีไทย ดังนั้นสมัยของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจึงทรงยกทัพไปตีเขมรซึ่งย้ายราชธานีไปอยู่ที่เมืองละแวก และมีชัยชนะเด็ดขาด”⁸⁵

และยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เขมรอยู่ในฐานะประเทศราช เมื่อใดเขมรเข้มแข็งขึ้นก็จะแข็งเมือง ไทยก็ยกทัพไปปราบ และ เมื่อใดไทยทำสงครามกับพม่า เขมรก็จะส่งทหารมารุกราน แบบเรียนหลักสูตร พ.ศ. 2544 ได้จัดความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาไว้ว่าเป็นความสัมพันธ์กับประเทศที่มีฐานะอ่อนแอกว่า ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น นอกจากกัมพูชาจะถูกมองว่าเป็น “ประเทศราชของเมืองไทย” ซึ่งเป็นความรู้ที่ปรากฏในแบบเรียน เช่น ในแบบเรียน ประวัติศาสตร์ ประถมศึกษาปีที่ 6 ได้กล่าวถึงประเทศราชในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นไว้ว่า

“ประเทศราชเป็นหัวเมืองชายแดน ที่เป็นคนละเชื้อชาติ มีฐานะเป็นเมืองประเทศราช เช่น ญวน เขมร เวียดนาม ลาว พม่า เป็นต้น”⁸⁶

นอกจากนี้มักจะกล่าวถึงเขมรในช่วงเวลานั้นว่า เหตุการณ์ในประเทศเขมรมักจะเป็นเรื่องยุ่งยาก เพราะเจ้าในราชวงศ์แตกสามัคคีกันและแย่งราชบัลลังก์กันเสมอ ที่ต้องให้ไทยเข้าไปช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาภายในของเขมร ซึ่งยังแสดงความเหนือกว่าของไทย แม้ว่าไทยในสมัยธนบุรีจะอยู่ในช่วงฟื้นฟูและรวมดินแดนให้เป็นปึกแผ่นหลังการเสียกรุงฯ ดังที่ปรากฏในแบบเรียน เช่น แบบเรียนประวัติศาสตร์ มัธยมศึกษาปีที่ 3 ว่า

“ลักษณะความสัมพันธ์ คือ การให้ความช่วยเหลือและการขยายอำนาจเพื่อความมั่นคง เริ่มจากภายในเขมรเกิดความแตกแยกและแย่งชิงอำนาจกันระหว่างพระรามราชา (นักร้องคน) กับพระนารายณ์ราชา (นักร้องคน) พระรามราชาสู้ไม่ได้จึงหันมาพึ่งไทย สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมีพระราชสาสน์ไปถึงพระนารายณ์ราชาให้สวามิภักดิ์ แต่พระนารายณ์ราชาไม่ยอม

⁸⁵ วุฒิชัย มูลศิลป์ และคณะ. (2547). หนังสือสาระการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. หน้า 154.

⁸⁶ วุฒิชัย มูลศิลป์; และสุพน ทิมอ่ำ. (2548). หนังสือสาระการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ประถมศึกษาปีที่ 6. หน้า 61

จึงโปรดเกล้าฯให้พระยาอภัยรณฤทธิ์ (ด้วง) และพระยาอนุชิต (บุญมา) ยกทัพไปตีเขมรใน พ.ศ. 2112 แต่ยังประสบความสำเร็จก็มีข่าวลือไปว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินสวรรคตระหว่างปราบชุมนุมนครศรีธรรมราช แม่ทัพทั้งสองจึงยกทัพกลับ เพราะเกรงว่าจะเกิดความยุ่งยากที่กรุงธนบุรี ต่อมาใน พ.ศ. 2414 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้เสด็จยกทัพไปตีเขมรและได้ชัยชนะ พระนารายณ์ราชาหลบหนีไปพึ่งเวียงจันทน์ทรงสถาปนาให้พระรามราชาขึ้นครองเขมร ต่อมาพระนารายณ์ได้กลับมาสวามิภักดิ์ จึงทรงโปรดแต่งตั้งให้เป็นพระมหาอุปโยราช (วังหน้า) เหตุการณ์ในเขมรจึงสงบลง”

ความรู้เกี่ยวกับความยุ่งยากในการสืบราชสมบัติเขมรที่ส่งผลให้ไทยเข้าไปจัดการจะคงอยู่ถึงในช่วงพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวแบบที่ปรากฏในแบบเรียน⁸⁷ เมื่อล่วงเข้าถึงสมัยรัชการพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยเริ่มเผชิญการคุกคามจากชาติตะวันตก ความรู้เกี่ยวกับเขมรก็จะมีการปรับเปลี่ยนอีกครั้ง เขมรในความรู้ของไทยก็จะมีลักษณะเป็นดินแดนที่สร้างปัญหาให้กับไทยในกรณีพิพาทกับชาติตะวันตก ดังที่ปรากฏ ในหนังสือแบบเรียนประวัติศาสตร์ มัธยมศึกษาปีที่ 3 ว่า

“สมัยรัชกาลที่ 4 ไทยมีความสัมพันธ์กับฝรั่งเศส เนื่องจากฝรั่งเศสแผ่อิทธิพลเข้ามาในเขมร ทำให้ไทย ต้องผ่อนปรนกับฝรั่งเศส เพื่อป้องกันมิให้ปัญหาไทยเขมรลุกลามจนฝรั่งเศสใช้เป็นข้ออ้างเข้ามาโจมตียึดครองไทย”⁸⁸

ยิ่งเมื่อเข้าในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เขมรจะมีส่วนช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ความน่ากลัวของภัยคุกคามในการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตก การเสียดินแดน และภาพของการที่ไทยถูกคุกคามจนสูญเสียเอกราช โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสียดินแดนในช่วงหลังวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 ซึ่งจะสร้างความเกลียดชังในชาติตะวันตก แต่ช่วยในการเสริมสร้างภาพลักษณ์ของกษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ฐานะที่ผู้นำประเทศชาติพ้น ดังที่ปรากฏ ในหนังสือแบบเรียนประวัติศาสตร์ มัธยมศึกษาปีที่ 3 ว่า

“ในการดำเนินความสัมพันธ์กับฝรั่งเศส ไทยใช้วิธีการเจรจาอย่างสันติภาพพยายามหลีกเลี่ยงการปะทะด้วยกำลังทหาร ยอมประนีประนอมผ่อนปรนยอมเสียสละส่วนน้อยเพื่อรักษาส่วนใหญ่ โดยไทยต้องเสียดินแดนในส่วนที่

⁸⁷ วุฒิชัย มูลศิลป์ และคณะ. (2547). หนังสือสาระการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. หน้า 181-182

⁸⁸ เล่มเดียวกัน. หน้า 187

เคยเป็นเมืองประเทศราชให้กับฝรั่งเศส ดังนี้ แคว้นสิบสองจุไทย (พ. ศ. 2431) ดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง (พ. ศ. 2436) ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง (พ. ศ. 2446) และดินแดนเขมรส่วนใน (มณฑลบูรพา) (พ.ศ. 2446) โดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อนที่จะต้องสูญเสียดินแดนฝั่ง ซ้ายแม่น้ำโขงเมื่อ ร.ศ. 112 (พ. ศ. 2436) ไทยได้เกิดปะทะกับกำลังทหารฝรั่งเศสที่นำเรือรบเข้ามาปิดอ่าวไทยที่เรียกว่า “วิกฤตการณ์ ร.ศ. 112” ไทยสู้กำลังและอาวุธของฝรั่งเศสไม่ได้ในที่สุดก็ต้องยอมรับ เงื่อนไขของฝรั่งเศสด้วยการเสียดินแดนใน พ.ศ. 2436 และ พ.ศ. 2446 ตามลำดับและสุดท้ายไทยต้องเสียดินแดนอีกครั้งหนึ่งให้กับฝรั่งเศสใน พ.ศ. 2449 เพื่อแลกกับเมืองด่านซ้าย เมืองตราดและเกาะต่างๆที่อยู่ใต้แหลมสิงห์ไปจนถึงเกาะกูดกลับคืนมาจากฝรั่งเศสรวมทั้งแลกกับการแก้ไขปัญหาลิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้ในระดับหนึ่ง”⁸⁹

นับตั้งแต่จากนี้ไปเรื่องของกัมพูชาจะเริ่มหายไปจากหน้าแบบเรียนของไทย เมื่อมีตัวละครใหม่คือชาติตะวันตกออกมามีบทบาทในฉากประวัติศาสตร์ชาติไทย⁹⁰

หลักสูตรแกนกลางพุทธศักราช 2551

จากการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ให้เป็นหลักสูตรแกนกลางในการศึกษาของประเทศได้พบว่าหลักสูตร พ.ศ. 2544 ยังต้องมีการปรับปรุงเนื่องจากสาเหตุและปัญหาต่อไปนี้ ได้แก่ ปัญหาความสับสนในผู้ปฏิบัติการในสถานศึกษา ปัญหาหลักสูตรแน่นเกินไปเนื่องจากสถานศึกษากำหนดสาระและผลการเรียนรู้มากเกินไป ปัญหาในการเทียบโอน และปัญหาคุณภาพผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ นอกจากนี้เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 -2555) ต้องการที่เน้นพัฒนาคุณภาพของคนในสังคมไทยให้มีคุณธรรมและความรอบรู้อย่างเท่าทัน เพื่อนำไปสู่การการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมฐานความรู้อย่างมั่นคง กระทรวงศึกษาจึงได้มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตรมาเป็น หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่เพิ่มสมรรถสำคัญของผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน และกำหนดตัวชี้วัดมาให้เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหการศึกษาให้ทันกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการด้านต่าง ๆ ของโลกยุคโลกาภิวัตน์ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของทุกประเทศรวมทั้งประเทศไทยด้วย เพื่อสร้างการศึกษาที่จะผลิตประชากรที่มีคุณภาพที่มีทักษะในการพัฒนาประเทศ

⁸⁹ เล่มเดียวกัน. หน้า 188

⁹⁰ ธิติ บัวคำศรี. (2552). กัมพูชาในแบบเรียนไทย. (ออนไลน์).

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรปี พ.ศ. 2551 ในปีการศึกษา 2552 ในโรงเรียนต้นแบบ การใช้หลักสูตรและโรงเรียนที่มีความพร้อมตามรายชื่อที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ใช้หลักสูตรใหม่ในชั้น ประถมศึกษาปีที่1-ประถมศึกษาปีที่6, มัธยมศึกษาปีที่1 และ มัธยมศึกษาปีที่4 ปีการศึกษา 2553 ให้ใช้ หลักสูตรใหม่ ในชั้น ประถมศึกษาปีที่1-ประถมศึกษาปีที่6 และชั้น มัธยมศึกษาปีที่1 มัธยมศึกษาปีที่2 มัธยมศึกษาปีที่4 และ มัธยมศึกษาปีที่5 และตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 เป็นต้นไป ให้ใช้หลักสูตรใหม่ในทุกชั้นเรียน

สำหรับโรงเรียนทั่วไป ในปีการศึกษา 2553 ให้ใช้หลักสูตรใหม่ในชั้น ประถมศึกษาปีที่1-ประถมศึกษาปีที่6, มัธยมศึกษาปีที่1 และมัธยมศึกษาปีที่4 ปีการศึกษา 2554 ให้ใช้หลักสูตรใหม่ในชั้น ประถมศึกษาปีที่1-ประถมศึกษาปีที่6 มัธยมศึกษาปีที่1 มัธยมศึกษาปีที่2 มัธยมศึกษาปีที่4 และ มัธยมศึกษาปีที่5 และตั้งแต่ปีการศึกษา 2555 เป็นต้นไป ให้ใช้หลักสูตรใหม่ในทุกชั้นเรียน ทั้งนี้ให้เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีอำนาจในการยกเลิก เพิ่มเติม เปลี่ยนแปลงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และวิธีการจัดการศึกษา

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร พ.ศ. 2551

มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในการปฏิบัติตาม หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดมั่นปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย
4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครอง ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่ง บำเพ็ญประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

สาระของสำคัญของหลักสูตร พ.ศ. 2551 ประกอบไปด้วย

1. เพิ่มวิสัยทัศน์ หลัก สูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ใช้อยู่ในปัจจุบันและปรับจุดมุ่งหมายหลักสูตรให้ชัดเจนขึ้น ซึ่งแต่เดิมกำหนดให้สถานศึกษาจัดทำวิสัยทัศน์ของหลักสูตรในระดับสถานศึกษา แต่ขาดการกำหนดวิสัยทัศน์ในระดับชาติ ทำให้เป้าหมายทิศทางการจัดการศึกษาขาดความเป็นเอกภาพ ในการปรับปรุงจึงมีการกำหนดวิสัยทัศน์หลักสูตรในระดับชาติขึ้นเพื่อให้เป็น เป้าหมายที่ชัดเจนตรงกันในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนของชาติ ดังนี้

"หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ"⁹¹

2. เพิ่มสมรรถนะสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน มุ่งเน้นให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ๕ ด้าน คือ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิต และการใช้เทคโนโลยี โดยครูผู้สอนต้องปลูกฝังและพัฒนาให้เกิดกับผู้เรียนทุกกลุ่ม สาระการเรียนรู้

3. ปรับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ หลักสูตรใหม่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ลักษณะอันพึงประสงค์ประกอบด้วย รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์, ซื่อสัตย์สุจริต, มีวินัย, ใฝ่เรียนรู้, อยู่อย่างพอเพียง, มุ่งในการทำงาน รักความเป็นไทย, มีจิตสาธารณะสถานศึกษาสามารถกำหนดลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมได้โดยมุ่ง พัฒนาให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก

4. ปรับตัวชี้วัดให้มี 2 ประเภท คือ ตัวชี้วัดชั้นปีเป็นเป้าหมายในการพัฒนาการเรียนรู้แต่ละชั้นปีในระดับการศึกษาภาคบังคับ (ประถมศึกษาปีที่ 1-มัธยมศึกษาปีที่ 3) และตัวชี้วัดช่วงชั้นเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (มัธยมศึกษาปีที่ 4-6) เพื่อที่จะสามารถสะท้อนมาตรฐานการเรียนรู้มีความเจาะจงและมีความเป็นรูปธรรม นำไปใช้ในการกำหนดเนื้อหา จัดทำการเรียนรู้ จัดการสอน และเป็นเกณฑ์สำคัญสำหรับวัดประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพ การกำหนดตัวชี้วัดในลักษณะนี้ช่วยให้เกิดความ

⁹¹ กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551. (ออนไลน์).

เป็นเอกภาพ และมีความชัดเจนในการจัดการเรียนรู้และการประเมินผลในแต่ละระดับชั้น รวมทั้งช่วยแก้ปัญหาการเทียบโอนระหว่างสถานศึกษา เพราะเดิมมีการกำหนดมาตรฐานช่วงชั้นกว้าง ๆ แล้วให้โรงเรียนกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังแต่ละปีเอง ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนและมีความแตกต่างระหว่างหลักสูตรของสถานศึกษาแต่ละแห่ง เป็นอย่างมาก

5. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองตามศักยภาพ เสริมให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัยสร้างจิตสำนึก อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มี 3 ลักษณะ คือ

1. กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนกิจกรรมนักเรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีวินัย เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เช่น ลูกเสือ เนตรนารียุวกาชาด นักศึกษาวิชาทหาร
2. กิจกรรมนักเรียน กิจกรรมเน้นทักษะพื้นฐานด้านการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การคิดพื้นฐานการติดต่อสื่อสาร กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและพื้นฐานการเป็นมนุษย์ เน้นการเรียนรู้แบบบูรณาการ
3. กิจกรรมพัฒนาสังคมและสาธารณะประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีจิตสาธารณะ เช่น กิจกรรมอาสาพัฒนา ต่าง ๆ

7. เวลาเรียน ประถมศึกษาปีที่1-ประถมศึกษาปีที่6 จัดการเรียนเป็นรายปี เรียนวันละไม่เกิน ๕ ชั่วโมง กำหนดให้กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทั้ง 3 กิจกรรมในชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1-มัธยมศึกษาปีที่3 ปีละ 120 ชั่วโมง และกำหนดให้สถานศึกษาจัดสรรเวลากิจกรรมพัฒนาสังคมและสาธารณะประโยชน์ ในชั้น ประถมศึกษาปีที่1-ประถมศึกษาปีที่6 รวม 60 ชั่วโมง (ปีละ 10 ชั่วโมง) การจัดการเรียนรู้ เป็นกระบวนการสำคัญนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติผู้สอนต้องพยายามคัดสรรการเรียนรู้โดยช่วยให้ผู้เรียนเรียน ผ่านสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตรประกอบด้วย

1. หลักการจัดการเรียนรู้ เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และการพัฒนาสมองเน้นให้ความรู้และคุณธรรม
2. กระบวนการเรียนรู้ ในการจัดการผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝนพัฒนา ผู้สอนต้องทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ และสามารถเลือกใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. การออกแบบการจัดการเรียนรู้ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจ แล้วพิจารณาออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

8. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตั้งอยู่บนพื้นฐาน 2 ประการคือ ประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียน และตัดสินผลการเรียนการประเมินตามตัวชี้วัดจะสะท้อนสมรรถนะผู้เรียน การประเมินมี 4 ระดับ คือ ชั้นเรียนสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และชาติ การประเมินในชั้นเรียนจะประเมินโดยครู ผู้เรียน เพื่อน

หรือผู้ปกครองก็ได้ต้องใช้เทคนิคประสบการณ์หลากหลายและสม่ำเสมอ เช่น การซักถาม การสังเกต การตรวจการบ้าน การใช้แบบทดสอบ ฯลฯ

9. เกณฑ์การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ต้องคำนึงถึงการพัฒนาผู้เรียนแต่ละคน เก็บข้อมูลสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ระดับประถมศึกษาผู้เรียนต้องมีเวลาเรียน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมดผู้เรียนต้องได้รับการประเมินทุกตัวชี้วัด และผ่านตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนดไว้ ต้องได้รับการตัดสินผลการเรียนทุกรายวิชาผู้เรียนต้องได้รับการประเมิน และมีผลการประเมินผ่านตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด ในการอ่าน คติวิเคราะห์ เขียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนการตัดสินผลจะให้เป็นตัวเลข ตัวอักษร หรือร้อยละก็ได้ การประเมินการอ่าน คติวิเคราะห์ เขียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ให้ ระดับ ดีเยี่ยม ดี และ ผ่านการประเมินกิจกรรมและพัฒนาผู้เรียน ผ่าน ไม่ผ่านการรายงานผลการเรียน ต้องรายงานให้ผู้ปกครองทราบเป็นระยะๆ อย่างน้อยภาคเรียนละครั้ง

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544	หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551
1.วิสัยทัศน์ ไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจน แต่เกริ่นนำไว้ในความนำ	1. กำหนดวิสัยทัศน์แสดงเจตนารมณ์ด้านคุณภาพผู้เรียน
2. หลักการกำหนดไว้ชัดเจน	2. เพิ่มเติมหลักการเรื่องการกระจายอำนาจ
3. มีการกำหนดจุดหมายไว้ครอบคลุมการพัฒนาทุกองค์ประกอบ	3. จุดหมายมีการปรับปรุงใช้ให้กระชับ ชัดเจน แต่ยังคงครอบคลุมการพัฒนาคนทุกองค์ประกอบ
4. ไม่ได้มีการกำหนดสมรรถนะสำคัญไว้เฉพาะกระจายอยู่ทุกกลุ่มสาระ	4. กำหนดสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนที่ได้จากการ พัฒนาผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้
5.มีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ทุกกลุ่มสาระและเกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและการจบหลักสูตร	5. มีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ชัดเจน และเพิ่มเติมคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะ รวมทั้งกำหนดไว้ในเกณฑ์การวัดและประเมินผลการเรียน
6. กำหนดสาระ มาตรฐานการเรียนรู้ไว้เป็น 8 กลุ่มสาระ รวม 76 มาตรฐานการเรียนรู้	6. กำหนดสาระมาตรฐานการเรียนรู้ไว้เป็น 8 กลุ่ม สาระเช่นเดิม และปรับปรุงมาตรฐานการเรียนรู้ให้ ชัดเจน ลดความซ้ำซ้อนเหลือ 67 มาตรฐานการ เรียน
7.กำหนดผลการเรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้หลังประกาศใช้หลักสูตร	7. กำหนดตัวชี้วัดและสาระแกนกลางไว้ชัดเจน ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น กำหนดเป็นรายปี มัธยมศึกษาตอนปลายกำหนดเป็นช่วงชั้น

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กับหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551

ที่มา : เอกสารประกอบการพิจารณา เรื่อง การปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

แต่ถึงจะพยายามนำข้อเสียของหลักสูตร พ.ศ. 2544 มาปรับปรุงแต่หลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. 2551 ก็ยังมีข้อด้อยและปัญหาบางอย่างจากหลักสูตรเดิมก็ยังคงไม่ได้รับการแก้ไข ปัญหาดังกล่าวคือ การที่หลักสูตรนี้ยังคงเป็นหลักสูตรที่มีสาระมากเกินไปจนเกินไป ผู้เรียน ประถมศึกษาปีที่1 – มัธยมศึกษาปีที่6 ต้องเรียนมากถึง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้บวกกับอีก 1 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นอกจากนี้ในแต่ละกลุ่มสาระยังมีวิชาย่อยลงซ้อนลงไปอีก เช่น กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ จะมีวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา เป็นต้น เมื่อมีวิชามากก็มีความจำเป็นที่จะต้องมีครูจำนวนมากในการสอน แต่โรงเรียนส่วนมากยังขาดแคลนครู ทำให้การสอนนักเรียนอาจจะได้รับความรู้ไม่เท่ากัน เนื่องจากในบางที่ครูต้องสอนในหลายวิชา นอกจากนี้การที่มีวิชาเรียนเป็นจำนวนมากยังส่งผลให้นักเรียนนั้นมีการบ้านจำนวนมากที่ต้องรับผิดชอบ ทำให้นักเรียนไม่ได้มีเวลาที่ได้เล่นหรือพัฒนาทักษะที่สนใจ และการที่มีวิชาที่ต้องเรียนเป็นจำนวนมาก อาจจะส่งผลให้ความรู้และการพัฒนาพื้นฐานสำคัญนั้นไม่แน่นและมีความรู้ที่ผิวเผินเพียงเท่านั้น และการที่ใช้มาตรฐานและตัวชี้วัดความสำเร็จเดียวกัน ทั้งที่ศักยภาพ ความพร้อม และความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง เช่น นักเรียนที่อยู่ตามพื้นที่ทุรกันดาร ตามป่า ตามเขา ที่ส่วนใหญ่ต้องการพัฒนาในด้านการอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น เมื่อหลักสูตรใช้เป้าหมายเดียวกับนักเรียนที่อยู่ในเมือง ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพของนักเรียน และเป็นการแก้ปัญหาและพัฒนาไม่ตรงจุด⁹²

นอกจากนี้หลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. 2551 ยังเป็นหลักสูตรที่เน้นกรอบ รูปแบบ วิธีการดำเนินการมากกว่าที่จะนำไปสอนเด็กจริง หลักสูตรนี้จึงเต็มไปด้วยหลักการ รายละเอียดในการทำหลักสูตร การเกิดปัญหาในลักษณะนี้เพราะในขณะที่ร่างและจัดทำหลักสูตรมักจะนำแต่ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านหลักการ ทฤษฎี ไม่ได้รับรู้ความเป็นไปในการนำหลักสูตรเหล่านี้ไปปฏิบัติจริง จึงเกรงว่ารายละเอียดทั้งหลายจะตกหล่น ส่งผลให้เกิดตัวชี้วัดมากกว่า 2,000 ตัวชี้วัด และใช้คำในที่มีความเป็นหลักการทฤษฎีมากเกินไปทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อน รวมถึงการที่มีกรอบและวิธีการที่ยิบย่อย ทำให้เกิดความยุ่งยากต่อภาคปฏิบัติ⁹³ ผลสุดท้ายทำให้เกิดการลอกหลักสูตรของสถานศึกษาเพื่อมิได้ตรวจสอบมากกว่าจะนำไปใช้สอนจริง ทำให้ครูจำนวนไม่น้อยที่สอนโดยไม่ดูหลักสูตรสถานศึกษาแต่จะสอนตามประสบการณ์

⁹² กลุ่มงานคณะกรรมการการศึกษา 3 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2557). เอกสารประกอบการพิจารณา เรื่อง การปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (ออนไลน์).

⁹³ แหล่งเดิม.

เดิม เนื้อหาเดิมหรือตามตำราที่วางขายในท้องตลาด จึงทำให้การพัฒนาไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ความต้องการที่จะปรับปรุงเนื้อหาให้มีความทันสมัย และต้องการแก้ปัญหาในข้อด้อยของหลักสูตรบางประการ ทำให้ใน พ.ศ. 2560 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มีได้มีการตัดรายวิชาและตัวชี้วัดที่ซ้ำซ้อนในวิชาคณิตศาสตร์ และในวิทยาศาสตร์ได้เพิ่มสาระเทคโนโลยีเข้าไปและแยกส่วนวิชาวิทยาศาสตร์สำหรับผู้ที่มีแผนการเรียนเน้นวิทยาศาสตร์และไม่เน้นวิทยาศาสตร์ออกจากกัน ทั้งในด้านมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด นอกจากนี้ยังได้มีการปรับปรุงวิชาภูมิศาสตร์ในกลุ่มสาระสังคมศึกษาให้มีความทันสมัยมากขึ้น การปรับปรุงนี้จะนำไปใช้ครอบคลุมทุกโรงเรียนในปีการศึกษา 2563

สำหรับในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ วิชาประวัติศาสตร์ก็ยังเป็นหนึ่งในวิชาที่อยู่ในกลุ่มสาระศึกษา ซึ่งทำให้วิชาประวัติศาสตร์นั้นจะต้องแบ่งเวลาการสอนกับวิชาอื่นๆในกลุ่มสาระสังคม ซึ่งนักเรียนจะได้เรียนวิชาสังคมศึกษาอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง ทำให้ชั่วโมงในการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์จึงมีน้อย ซึ่งข้อถกเถียงเกี่ยวกับความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์สำหรับเยาวชนไทยในสถานศึกษาก็ได้มีการถกเถียงและพูดคุยกันมานานพอสมควรแต่ไม่มีพลังพอที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงให้หน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องตระหนักถึงความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์⁹⁴ จนกระทั่งวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2551 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 พระราชทานพระราชดำรัสในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา 76 พรรษา ซึ่งพระองค์มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์ในไทยความตอนหนึ่งว่า

“แต่เสียดายตอนนี้ท่านนายกฯ เขาไม่ให้เรียนประวัติศาสตร์แล้วนะ ฉันก็ไม่เข้าใจ เพราะตอนที่ฉันเรียนอยู่ที่สวิตเซอร์แลนด์ ไม่มีประวัติศาสตร์อะไรเท่าไร แต่เราก็ต้องเรียนประวัติศาสตร์ของสวิส แต่เมืองไทยนี้ บรรพบุรุษเลือดทาแผ่นดิน กว่าจะมาถึงที่ให้เราอยู่ นั่งอยู่กันสบาย มีประเทศชาติ เรากลับไม่ให้เรียนประวัติศาสตร์ ไม่รู้ว่าใครมาจากไหน เป็นความคิดที่แปลกประหลาดอย่างท้อเมริกากลามไปเขาก็สอนประวัติศาสตร์บ้านเมืองเขา ที่ไหนประเทศไหน เขาก็สอน แต่ประเทศไทยไม่มี ไม่ทราบว่าเป็นดินนี้ รอดไปอยู่จนบัดนี้เพราะใคร หรือว่ายังไงกัน อันนี้น่าตกใจ ชาวต่างประเทศยังไม่ค่อยทราบว่า นักเรียนไทยไม่มีการสอนประวัติศาสตร์ชาติเลย”⁹⁵

⁹⁴ ผู้จัดการออนไลน์. (2551). ประวัติศาสตร์ไทย? วิชาที่หายไปจากตารางเรียน. (ออนไลน์).

⁹⁵ น้ำเพชร คชเสนี สัตยารักษ์. (2560). พระราชดำรัส สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 ปี 2551. (ออนไลน์)

ได้ทำให้เกิดการตอบสนองจากผู้รับผิดชอบอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นสมชาย วงศ์สวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น ได้กล่าวว่าจะเน้นดำเนินการรื้อฟื้นวิชาประวัติศาสตร์อย่างเร่งด่วน โดยเรียกประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อหารือ และจะเสนอต่อนายกรัฐมนตรีเพื่อนำมาสู่การเรียนการสอนประวัติศาสตร์ตามพระราชเสาวนีย์ ทำให้ได้มีการสั่งการให้แก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยขึ้น⁹⁶ แต่เมื่อมีการยุบพรรคพลังประชาชนในวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2551 ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ ประกอบกับเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานก็ได้มีการเปลี่ยนแปลง ทำให้วิชาประวัติศาสตร์ในโรงเรียนไม่ได้รับการสานต่อ และถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นหลักสูตร พ.ศ. 2551 แต่ถึงกระนั้นก็ได้มีการเพิ่มเวลาเรียนวิชาประวัติศาสตร์เป็นสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมงในทุกระดับชั้น⁹⁷ โดยจะใช้กับโรงเรียนนาร่องในปีการศึกษา พ.ศ. 2552 ส่วนโรงเรียนทั่วไปจะใช้ในปีการศึกษา พ.ศ. 2553 แต่การบังคับใช้หลักสูตรใหม่นั้นไม่ได้เปลี่ยนแปลงโดยทันที แต่ค่อยๆ ปรับเปลี่ยนไปตามความพร้อม อย่างเร็วที่สุดก็คือ กำหนดให้บังคับใช้โรงเรียนต้นแบบในปีการศึกษาปี 2552 และอย่างช้าที่สุดก็คือ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2555 เป็นต้นไป นั้นหมายถึงการประกาศบังคับใช้กับทุกโรงเรียนและทุกชั้นเรียนโดยทั่วกัน⁹⁸ ทำให้หนังสือเรียนวิชาประวัติศาสตร์ในหลักสูตร พ.ศ. 2544 ยังคงใช้จนมาถึง พ.ศ. 2554 ในหลายโรงเรียน

กระแสเกี่ยวกับการปรับปรุงวิชาประวัติศาสตร์ได้หายไปจนกระทั่งหลังการรัฐประหารของพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชาในวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มีความต้องการที่จะสร้างความปองดองภายหลังความขัดแย้งทางการเมืองมาหลายปี คสช. ได้พยายามใช้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือในการสร้างความปองดอง ซึ่งจะเห็นได้ในวันที่ 9 มิ.ย.หลัง คสช. เข้ายึดอำนาจได้ไม่ถึง 1 เดือน ดร. สุทธศรี วงษ์สมาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แถลงว่า

*"ในสถานการณ์ปัจจุบันที่ต้องเร่งสร้างความสมานฉันท์และความ
ปรองดองให้เกิดขึ้นแก่คนในชาติในส่วนของการศึกษาคงเป็นเรื่องของการ
ส่งเสริมการเรียนการสอนในวิชาดังกล่าวให้มากขึ้น เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนมี
ความรักความสามัคคีกัน"*⁹⁹

⁹⁶ ผู้จัดการออนไลน์. (2551). "สมชาย" สนองพระราชเสาวนีย์รื้อวิชาประวัติศาสตร์. (ออนไลน์).

⁹⁷ ผู้จัดการออนไลน์. (2552). สพฐ.ปรับโครงสร้างวิชาประวัติศาสตร์ ให้เรียนเพิ่ม 1 ชม./สัปดาห์ทุกชั้น. (ออนไลน์).

⁹⁸ กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551. (ออนไลน์).

⁹⁹ ผศ.พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2560). 'สำนึกประวัติศาสตร์' หนึ่งในกลไกสร้าง 'ความปรองดอง' ของ คสช. (ออนไลน์).

ไม่ถึง 1 สัปดาห์ต่อมา กระทรวงศึกษาธิการได้มีความเห็นให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ดำเนินการปรับปรุงวิชาประวัติศาสตร์และหน้าที่พลเมือง ซึ่งอยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ด้วยการแยกวิชาการทั้งสองออกจากกัน และให้พิจารณาเพิ่มเวลาเรียนวิชาประวัติศาสตร์ให้มากขึ้นด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนมีความรักชาติ มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องประวัติศาสตร์ ศาสนา เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ มีความสามัคคี และเห็นความสำคัญของเอกลักษณ์และประวัติความเป็นมาของประเทศไทย โดยจะทำการเพิ่มเนื้อหาในประเด็นสำคัญ เช่น เรื่องการรักษาดี รักษาสามัคคี พระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์¹⁰⁰ นอกจากนี้ยังเกิดการตั้งคณะกรรมการจำนวนหนึ่งเพื่อผลิตตำราประวัติศาสตร์และสื่อการสอนขึ้นมากมาย โดยมีเค้าโครงหลักเป็นประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยม เช่น ผลิตชุดหนังสือประวัติศาสตร์สุขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ ที่จัดทำเป็นกล่องสวยงาม แจกจ่ายไปตามโรงเรียน และอบรมครูทั่วประเทศ ถึงแม้ว่าภายหลังแนวความคิดที่จะแยกวิชาประวัติศาสตร์ออกมาเป็นวิชาเดียวจะตกไป แต่ก็มีการจัดทำคู่มือการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ และหนังสืออ่านนอกเวลา โดยจะนำไปเพิ่มในส่วนของกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ โดยใช้วิชาประวัติศาสตร์เป็นฐานการเรียนรู้ในการกำหนดกิจกรรม และในช่วง พ.ศ. 2558 สพฐ.ได้จัดกิจกรรมร่วมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 ด้วยการประกาศให้เดือนสิงหาคมเป็นเดือนแห่งการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ตามแนวพระราชดำริ โดยให้โรงเรียนใน 225 เขตจัดกิจกรรมเน้นการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาชุมชน และคัดตัวแทนละ 5 โรงเรียน รวม 1,125 โรงเรียนเพื่อจัดทำสรุปให้แก่ สพฐ.¹⁰¹

ในช่วงปลายพ.ศ. 2559 สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา(สวก.) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ได้เริ่มจัดทำคู่มือและปรับกระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติไทยโดยจะเริ่มใช้ในปีการศึกษา พ.ศ. 2560 ซึ่งจากเดิมเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์จะให้ครูเป็นผู้สอนหน้าห้อง และให้เด็กท่องจำ เปลี่ยนเป็นกระบวนการที่ให้เกิดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ผ่านทักษะการคิดวิเคราะห์ผ่านกิจกรรม การลงพื้นที่ ท่องถิ่น ชุมชน เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติไทย ภายใต้การกำหนดชุดกิจกรรม 5 เรื่อง ได้แก่ ความเป็นมาของชาติไทย สัญลักษณ์ของชาติไทย สถาบันพระมหากษัตริย์ บรรพบุรุษไทย และภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งจะใช้ชุดกิจกรรมเหล่านี้ประกอบไปด้วยใบงาน ใบกิจกรรม ใบความรู้ และเฉลย ผ่านการทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน คิดวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อเป็นการลดการท่องจำและเน้นกระบวนการคิดแบบนักประวัติศาสตร์¹⁰² นอกจากนี้ตั้งแต่ช่วงที่ คสช. ได้เข้ามามีอำนาจได้มีการจับอบรม

¹⁰⁰ ไทยรัฐออนไลน์. (2557). คืบหน้าสอน 'ประวัติศาสตร์-หน้าที่พลเมือง' เริ่มใช้เทอม 2/57. (ออนไลน์).

¹⁰¹ คมชัดลึก. (2558). ชุดสิงหาคมเดือนเรียนรู้ประวัติศาสตร์ สพฐ.มอบ 225 เขต-ร.ร.จัดกิจกรรมสร้างสำนึกรักชาติ. (ออนไลน์).

¹⁰² คมชัดลึก. (2559). สพฐ.ปรับการสอนประวัติศาสตร์ ชุดกิจกรรม 5 เรื่อง-เลิกท่องจำ. (ออนไลน์).

บุคลากรกันมากขึ้น มีทั้งอบรมโดยนักวิชาการ ทั้งทหาร ซึ่งทำให้เกิดความสับสนขัดแย้งกันในเรื่องของข้อมูล ทั้งประวัติศาสตร์แนวใหม่ และประวัติศาสตร์แนวดั้งเดิม ไม่มีเนื้อหาและทิศทางที่ชัดเจน¹⁰³

ส่วนในมาตรฐานและตัวชี้วัดของสาระประวัติศาสตร์ ได้มีการเปลี่ยนแปลงตัวชี้วัดบ้างอัน ถ้าดูการเปรียบเทียบมาตรฐาน ส 4.1 ในของหลักสูตร พ.ศ. 2544 และ 2551 ได้ดังนี้

“เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยของ
ประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการ ทางประวัติศาสตร์ บนพื้นฐานของความเป็น
เหตุเป็นผล มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ” (ปี 2544)¹⁰⁴

“เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทาง
ประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ
อย่างเป็นระบบ” (ปี 2551)¹⁰⁵

พบว่าในมาตรฐาน ส 4.1 มีการตัดคำว่า “บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผล” ออกจากประโยค ซึ่งเป็นที่น่ากังขาว่า ผู้จัดทำหลักสูตร ตั้งใจจะออก ด้วยเหตุผลว่าเป็นคำที่ฟุ่มเฟือย หรือมีความหมายตรงตามนั้นกันแน่ ว่า ความเป็นเหตุเป็นผลในวิชาประวัติศาสตร์นี้ไม่สำคัญนัก นอกจากนั้นความเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างที่ชัดเจนมากอีกประการก็คือ ในระดับช่วงชั้นที่ 1, 2 และ 3 ได้แยกมาตรฐานออกมาเป็นตัวชี้วัดระดับชั้นปี จะเหลือเพียงช่วงชั้นที่ 4 ที่ยังคงตัวชี้วัดรวมมัธยมศึกษาปีที่4-6 ดังนั้นตัวชี้วัดจึงมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมอยู่มาก และยังมีการเพิ่มตัวชี้วัดที่บรรจุเนื้อหาว่าด้วย “ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ขึ้นอีกครั้ง หลังจากที่เคยมีเนื้อหาคล้ายกันนี้ปรากฏในวิชาเพื่อนบ้านของเรา หัวข้อนี้ถือว่าเกี่ยวกับเรื่องอาเซียนโดยตรง ซึ่งจะอยู่ในส่วนมาตรฐานการเรียนรู้ที่ ส 4.2 ในตัวชี้วัดของ ประถมศึกษาปีที่6 – มัธยมศึกษาปีที่1 ที่จะให้เรียนรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ประวัติศาสตร์ของประเทศเพื่อนบ้านและประเทศอื่นๆ ต่างๆในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้¹⁰⁶

3.2 วิชาประวัติศาสตร์ในสถานศึกษาของกัมพูชา

ในตอนที่ยุโรปเริ่มเข้ามาปกครองยังไม่มีการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับกัมพูชาหรืออินโดจีน ทำให้ฮองรี รูสซีเยร์ (Henri Russier) หัวหน้าแผนกการเรียนการสอนของกัมพูชาเป็นผู้เขียนหนังสือ “ประวัติศาสตร์สังเขปราชอาณาจักรกัมพูชา: จากอดีตถึงปัจจุบัน” พิมพ์ในค.ศ.1914 ที่ไซ่ง่อน หนังสือเล่ม

¹⁰³ ผศ.พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2560). เมื่อความรู้เปลี่ยนแต่ “ตำราประวัติศาสตร์ไม่เปลี่ยน” (ออนไลน์).

¹⁰⁴ กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544. (ออนไลน์).

¹⁰⁵ กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551. (ออนไลน์).

¹⁰⁶ แหล่งเดิม.

ดังกล่าวได้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในโรงเรียนในกัมพูชาเกี่ยวกับแนวคิดที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของประวัติศาสตร์ คือ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หนังสือเล่มนี้ถูกเขียนขึ้นมาจากข้อกังวลทางวิชาการที่ต้องการขยายการศึกษา ประวัติศาสตร์สำหรับนักเรียนและผู้สนใจ โดยผู้เขียนคือ สมาชิกของสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ (l'École française d'Extrême-Orient) โดยรูสซีเยร์ในเขียนไว้ในกิจกรรมประกาศโดยหวังว่า หนังสือเล่ม ดังกล่าว

“ยิ่งไปกว่านั้นหนังสือช่วยให้รู้จักประเทศกัมพูชามากขึ้น -
เพื่อทำให้ชาวกัมพูชารักประเทศตนเองมากขึ้น - เพื่อนร่วมชาติของเรา
เราจะไม่เสียใจที่เราได้ทำเกินเป้าหมายของเรา”¹⁰⁷

เนื้อหาในแบบเรียนดังกล่าวประกอบด้วยบทที่ 1 กำเนิดกัมพูชาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 18 แบ่งเนื้อหา ออกเป็น 3 ส่วนคือ อาณาจักรฟูนันและเจนละ, อาณาจักรพระนครและกัมพูชาช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 บทที่ 2 การต่อสู้กับสยามและอันนัม แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วนเช่นกัน การรุกรานของสยาม การรุกรานของ เวียดนาม การเข้าแทรกแซงของฝรั่งเศส บทที่ 3 แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วนคือ สมเด็จพระนโรดมและพระสื วัตถ์ โครงการสร้างการปกครองของรัฐในอารักขาและผลงานของฝรั่งเศส

ต่อมาการศึกษาในวิชาประวัติศาสตร์ในช่วงแรก เรียนแต่ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสเท่านั้น กำหนดให้ เรียนสองชั่วโมงในระดับชั้นที่ 1 หนึ่งชั่วโมงในระดับชั้นที่ 2¹⁰⁸

ปีที่ 1 ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสและภาพรวมของรัฐต่างๆ ในยุโรปตั้งแต่ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ

การเริ่มเข้าสู่สมัยใหม่ของฝรั่งเศส

การรุกรานครั้งใหญ่ การค้นพบทางทะเล

การฟื้นฟูศิลปวิทยาการและการปฏิรูปศาสนา กฎฎีกาแห่งเมืองนองต์และขันติธรรมทาง ศาสนา

การต่อสู้ของฝรั่งเศสกับราชวงศ์ฮอสเตรีย ค.ศ.1494-1658 สนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียและปิเร นิส ความยิ่งใหญ่ของฝรั่งเศสในยุโรป

การสถาปนาระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในฝรั่งเศส: ฟร็องซัวที่ 1 เฮนรีที่ 4 ริเชอลิเออ มา ชาแรง

¹⁰⁷ ดูรายละเอียดใน Henri Roussier, (1914) *Histoire sommaire du Royaume de Cambodge: des origines à nos jours*.

¹⁰⁸ ANOM, Indochine 242, *Extrait des délibérations du conseil gouvernement de l'Indochine française (session ordinaire de 1927)*

หุล์ยส์ที่ 14 : ราชสำนักและรัฐบาล – อุตสาหกรรม การค้าและการเดินเรือ : คอลแบร์
วรรณกรรม ศิลปะ วิทยาศาสตร์ : ศตวรรษของหุล์ยส์ที่ 14

หุล์ยส์ที่ 15 : การเมืองระหว่างประเทศ กองทัพหลวง : ลูว์วี่ สนิสส์ญาอุเทรค
ฝรั่งเศสภายใต้หุล์ยส์ที่ 15 การปกครองสมบูรณาญาสิทธิราชย์ รัฐสภา
การเมืองระหว่างประเทศของฝรั่งเศสในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18
ความคิดใหม่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 นักปรัชญาการเมืองและนักเศรษฐศาสตร์
ฝรั่งเศสในค.ศ.1789 - ภาพวาดสมัยระบอบเก่า วิฤตเศรษฐกิจ ข้อตกลงของรัฐ
การปฏิวัติ รัฐสภาแห่งรัฐธรรมนูญและการประกาศสิทธิมนุษยชน
สถานิติบัญญัติและความล่มสลายของราชวงศ์ สภาคอนเวนชั่นและสาธารณรัฐ
การต่อสู้ระหว่างการปฏิวัติกับยุโรป

ระบบกงสุล

การเมืองระหว่างประเทศของนโปเลียน สภาคองเกรสแห่งเวียนนา

รัฐบาลในยุคฟื้นฟู

รัฐบาลของหุล์ยส์ ฟิลิปส์

อักษรศาสตร์ ศิลปะ วิทยาศาสตร์ในฝรั่งเศสช่วงครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 19

สาธารณรัฐที่ 2

สาธารณรัฐที่ 2 ประวัติศาสตร์ในประเทศ

สาธารณรัฐที่ 2 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นโยบายชาตินิยม : การรวม
ชาติอิตาลีและการรวมชาติเยอรมัน – สงครามค.ศ.1870

สาธารณรัฐที่ 3 – การเมืองภายใน – แล่งการณ์แห่งชาติ – กฎหมายทหาร – การพัฒนา
ระบบการศึกษา - กฎหมายสังคม

สาธารณรัฐที่ 3 – การเมืองระหว่างประเทศ: ฝรั่งเศสและฝ่ายพันธมิตร – ฝ่ายไตรภาค –
การขยายอาณานิคม

วรรณคดี ศิลปะ วิทยาศาสตร์ในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 20

การเปลี่ยนถ่ายสู่อุตสาหกรรม การค้าและวิธีการสื่อสาร

ปีที่ 2 การขยายอิทธิพลของอารยธรรมยุโรป

ความสัมพันธ์ของยุโรปกับส่วนอื่นๆ ของโลกก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 15

การค้นพบเส้นทางเดินเรือตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 15 – 16

การสถาปนาระบอบอาณานิคมของโปรตุเกส สเปน ฝรั่งเศสและรัสเซีย

การแข่งขันของแย่งชิงอาณานิคมฝรั่งเศสและอังกฤษในคริสต์ศตวรรษที่ 19

การเกิดประเทศสหรัฐอเมริกา

การเกิดของประเทศในลาตินอเมริกาและอเมริกาใต้

การขยายอิทธิพลของรัสเซีย อังกฤษและฝรั่งเศสในเอเชีย

การขยายอิทธิพลของยุโรปในเอเชียเนียบ

การรับเอาอารยธรรมยุโรปในประเทศที่เป็นเอกราช วิทยาศาสตร์ของชาวยุโรปและการประยุกต์ใช้ ความคิดของชาวยุโรปและการเมือง

รัฐบาลอาณานิคมเล็งเห็นถึงการศึกษาวิชาสำคัญสองวิชาที่เป็นศาสตร์พื้นฐานในการเรียนรู้คือ วิชาประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์จึงกำหนดให้ในระดับมัธยมศึกษาเรียนวิชาประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์อาทิตย์ละ 3 ชั่วโมง โดยวิชาประวัติศาสตร์เรียนคาบละ 1 ชั่วโมงและครึ่งชั่วโมง นอกจากนี้เนื้อหาในการเรียนการสอนยังเปลี่ยนไปไม่ได้เรียนประวัติศาสตร์ของฝรั่งเศสเพียงอย่างเดียว แต่เรียนประวัติศาสตร์อินโดจีนด้วย

“วิชาประวัติศาสตร์ไม่ได้ใช้วิธีการพรรณนา เนื่องจากมีความลึกลับของรายละเอียดทางประวัติศาสตร์ในบางช่วงเวลาและในบางครั้งประวัติศาสตร์ก็สร้างความเจ็บปวด ในบางตอนก็มีความน่าผิดหวังและไม่แน่นอน การเรียนรู้วิวัฒนาการในความผิดพลาดที่เกิดขึ้นหลังจากการต่อสู้ทั้งภายในและภายนอกในโลกของฆราวาส เด็กในโลกตะวันออกจะได้เรียนรู้โลกใหม่ หลักสูตรของเราจึงเน้นไปที่อารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ในช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ในเวลานั้น ทั้งอารยธรรมตะวันออกพอๆ กับอารยธรรมตะวันตก และปิดท้ายด้วยการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลปะและสังคมอินโดจีน มันจะดีมากกว่าสำหรับชาวอินโดจีนที่จะเรียนรู้ศตวรรษอันยิ่งใหญ่ของเมืองพระนครหรือการปรับปรุงเวียดนามให้ทันสมัยในสมัยกษัตริย์ชาลองภายใต้การช่วยเหลือของฝรั่งเศส มากกว่าการเรียนรู้ความขัดแย้งในสงครามร้อยปีหรือสงครามปฏิวัติในฝรั่งเศส ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 – 19 ซึ่งเป็นผลลัพธ์จากมุมมองของการศึกษาประวัติศาสตร์ทั่วไป ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นรางวัลของความพยายามที่จะสร้างความ เป็นปัจเจกชน มาตุภูมิ ชาติและอาณานิคมฝรั่งเศส”¹⁰⁹

เนื้อหาการสอนประวัติศาสตร์ในสมัยอาณานิคม ในที่นี้เน้นไปที่ระดับมัธยมศึกษาซึ่งมีเนื้อหาที่ชัดเจนมากกว่าในระดับประถมศึกษาช่วงค.ศ.1927 ในระดับมัศึกษามีการแบ่งเนื้อหาดังต่อไปนี้¹¹⁰

¹⁰⁹ Ibid.,

¹¹⁰ Ibid.,

ปีที่ 1 ประวัติศาสตร์อารยธรรมทั่วไป (จากอดีตจนถึงการปฏิวัติ)

ยุคก่อนประวัติศาสตร์ – ยุคก่อนประวัติศาสตร์ การเพาะปลูก การใช้เครื่องมือจากหิน ศิลปะ
ยุคก่อนประวัติศาสตร์

ชาติพันธุ์ – บทบาท การแบ่งชาติพันธุ์ (ผิวขาว)

อารยธรรมตะวันตกโบราณ

อียิปต์ – อารยธรรมอียิปต์ลุ่มแม่น้ำไนล์ เมมฟิส ทิป วัฒนธรรมการตาย โบราณสถาน

อัสซีเรียน – อารยธรรมแม่น้ำไทกริส-ยูเฟรติส บาบิโลนและนิเนเวห์ สถาปัตยกรรมและ
ประติมากรรมอัสซีเรียน ดาราศาสตร์ของชาวคาลเดียน

ยิว – ปาเลสไตน์ ความเชื่อว่าพระเจ้ามีองค์เดียว เยรูซาเลม การแบ่งคัมภีร์ไบเบิล

เปอร์เซีย – อิหร่าน ศาสนาของชาวเปอร์เซีย ชัยชนะของพวกเปอร์เซีย เซแทรัป สงคราม
กรีก-เปอร์เซีย

อารยธรรมเก่าแก่บริเวณทะเลเมดิเตอร์เรเนียน

กรีก – ลักษณะภูมิประเทศ อารยธรรมก่อนโฮเมอร์ โอลิมปิก อาณานิคมเฮเลนิก ระบบนคร
รัฐ สปาร์ต้าและเอเธนส์ อภินิหาริปโตและประชาธิปไตย ศตวรรษของเพริคลีส อะโครโพลิส มาเซโดเนีย การ
แผ่แพร่อารยธรรมกรีกในตะวันตก

โรมัน – อารยธรรมอิทรัสคัน ลาติน ราชอาณาจักรโรมัน : การต่อต้าน การเมือง วิวัฒนาการ
ทางศาสนาและธรรมเนียม กองทัพโรมัน ชัยชนะ จักรวรรดิโรมัน ศตวรรษของออกุส

โลกของพวกอนารยชน – อนารยชนเยอรมัน การรุกรานครั้งใหญ่

สังคมตะวันตกในยุคกลาง – ระบบฟิวดัล การลดอำนาจศูนย์กลาง สงคราม ; ข้าทาส ความ
อดอยาก โรคภัยไข้เจ็บ การล่มสลายของระบบฟิวดัล

อารยธรรมในยุคกลาง – มหาวิทยาลัย ลาติน วรรณคดีฝรั่งเศสในยุคกลาง ศิลปะโรมันและ
โกธิค

การค้นพบเส้นทางทางทะเลระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 15 – 16 – จักรวรรดิอาณานิคม ผล
ทางการเมืองและสังคมจากการค้นพบ

การฟื้นฟูศิลปวิทยาการในฝรั่งเศสและยุโรป – การพิมพ์ มนุษย์นิยม นักเขียนฝรั่งเศสช่วง
คริสต์ศตวรรษที่ 16 ศิลปินอิตาลี

การปฏิรูปศาสนา – การปฏิรูปศาสนาของนิกายลูเธอร์และคาลวิน เฮนรีที่ 8 และแอ็งกลิกัน
การต่อต้านการปฏิรูปศาสนาของคาทอลิก

ราชาธิปไตย – ชัยชนะอันยิ่งใหญ่ต่ออังกฤษของฝรั่งเศสริเชอลิเยอและหลุยส์ที่ 14

สมัยคลาสสิก – นักประพันธ์ในศตวรรษของหลุยส์ที่ 14 นักปรัชญา ศิลปะ เกียรติภูมิซึ่ง
ฝรั่งเศสในยุโรป

ปีที่ 2 ประวัติศาสตร์อารยธรรมทั่วไป

I. ตะวันตก

การปฏิวัติ : ลำดับเหตุการณ์ อิทธิพล การกำจัดอภิสิทธิ์ในสังคม

นโปเลียนที่ 1 : ผลงาน ชัยชนะ

พัฒนาการทางการเมืองของยุโรป โดยเฉพาะฝรั่งเศสในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19

อักษรศาสตร์ วรรณกรรมศิลปะในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ในฝรั่งเศสและยุโรป

ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ การปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์และเศรษฐกิจ

การขยายดินแดนของคนผิวขาว อาณานิคมของยุโรป ความแตกต่างของการปกครอง :
ความหนาแน่นของประชากร การปกครองโดยตรง รัฐในอารักขา อิทธิพล การอพยพของคนผิวขาวไปยังทวีป
อเมริกาในโอเชียเนียและแอฟริกาใต้ การแบ่งแอฟริกา ประวัติความเป็นมาของจักรวรรดิอาณานิคมฝรั่งเศส

อิทธิพลของฝรั่งเศส – การเข้าแทรกแซง อำนาจสูงสุดทางปัญญา วีรบุรุษในสงครามโลกครั้งที่
ที่ 1

II. ตะวันออก

อินเดียโบราณ – ดราวิเดียนและอารยัน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ พราหมณ์ฮินดู พุทธ
ศาสนา : สังคม วรรณะ

ลักษณะเด่นของวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ อาณาจักรต่างๆ อินเดียมุสลิม ความคิดและ
ศิลปกรรมฮินดู อิทธิพลที่มีต่ออินโดจีน ศิลปะเขมร

จีน – สภาพทางกายภาพ ประชากรจีน ราชวงศ์ต่างๆ การรุกรานและชัยชนะเหนือดินแดน
อื่นๆ ระบอบการปกครองและสังคม ศาสนา: ขงจื้อ เต๋า พุทธศาสนาและอิสลาม ศาสนาคริสต์ในจีน ภาษา
วรรณคดี วรรณกรรม สถาปัตยกรรม ภาพวาด เครื่องปั้นดินเผาจีน รายงานทางการเมืองและวัฒนธรรมของ
จีนและอินโดจีน

ญี่ปุ่น - หมู่เกาะต่างๆ ของญี่ปุ่น ศาสนาชินโต ระบบศักดินาสวามิภักดิ์ ระบอบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ศิลปะญี่ปุ่น

ความสัมพันธ์ระหว่างเอเชียและยุโรปในยุคใหม่ – เส้นทางการค้าในสมัยโบราณและสมัย
กลาง นักเดินทางผู้ยิ่งใหญ่และภารกิจ

เอเชียในคริสต์ศตวรรษที่ 19 – ความสัมพันธ์กับยุโรป พัฒนาการของจีน ญี่ปุ่นและสยาม

ปีที่ 3 ประวัติศาสตร์อารยธรรมทั่วไป

I – ประวัติศาสตร์อินโดจีน

a) ยุคก่อนประวัติศาสตร์ – มนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ การอพยพของพวกจาม เขมร อันนัมและไท

b) รัฐและอารยธรรมต่างๆ – ความยิ่งใหญ่และการล่มสลายของอาณาจักรจามปาและเขมร เวียดนามภายใต้การปกครองของจีน ตารางสรุปการต่อสู้ระหว่างจีนและอันนัม อารยธรรมจีนในอันนัม

c) รัฐสมัยใหม่ในอินโดจีน – การสถาปนาอาณาจักรอันนัมสมัยใหม่โดยกษัตริย์ชาลองและมินห์หม่าง การเกิดใหม่ของอินโดจีนภายใต้อิทธิพลของฝรั่งเศส การรื้อฟื้นอำนาจของกัมพูชาและลาว วิวัฒนาการจักรวรรดิอันนัม การสถาปนาสหภาพอินโดจีน

II – ศิลปกรรมอินโดจีน ลักษณะเฉพาะ

a) ศิลปะจาม – โบราณสถานเมืองหมี่เซิน

b) ศิลปะเขมร – วิวัฒนาการสถาปัตยกรรม : พระขรรค์ บายน พิมานอากาศ ตาแก้ว นครวัด ทับหลังที่บายนและนครวัด

c) ศิลปะจีน-อันนัม – วัดขงจื้อ วัดอันนัม สถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีศพ : หลุมศพที่เมืองเว้ การประดับตกแต่ง

III – สถาบันในอินโดจีน

ศึกษาโดยสังเขปองค์กรทางการเมืองและการบริหารของสหภาพอินโดจีนฝรั่งเศสและองค์กรต่างๆ ในแต่ละประเทศ

ในขณะที่ลัทธิชาตินิยมในกัมพูชาเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการเกิดความรู้สึกชาตินิยมภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส แต่เพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงหลังประกาศเอกราชเพื่อให้สอดคล้องกับการเป็นประเทศเกิดใหม่ วิถีของประเทศที่เพิ่งเป็นเอกราชในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่พยายามจะหลุดพ้นจากอิทธิพลของตะวันตก ทำให้ต้องพยายามสร้างอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของประเทศตนเองขึ้นมาแสดงถึงความต่อเนื่องของวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของกัมพูชา ระบอบการปกครองทางการเมืองในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมแห่งอิสรภาพ (Culture of Independence) ทางที่ดีที่สุดคือ การย้อนหาอดีตและพยายามนำมาอดีตอันยิ่งใหญ่กลับคืนมาดังเช่น ที่กัมพูชา มักย้อนกลับไปหาสมัยอาณาจักรพระนครอยู่เสมอ นครวัดถูกใช้ในเชิงสัญลักษณ์ของการเป็นตัวแทนอุดมการณ์ชาตินิยมของกัมพูชา เห็นได้จากรัฐบาลทุกยุคทุกสมัยของกัมพูชา เลือกที่จะใช้รูปของนครวัดไปประทับไว้บนธงชาติ แม้กระทั่งรัฐบาลสมัยกัมพูชาประชาธิปไตย (เขมรแดง) ซึ่งเป็นยุคสมัยที่เกิดการฆ่าล้างพันธุ์ในกัมพูชา อีกทั้งเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงอำนาจและชัยชนะเหนือประเทศเพื่อนบ้านรอบๆ กัมพูชาอีกด้วย “ทุกสมัยในการสร้างประเทศชาติ ประชาชนเขมรเราได้สร้างวัฒนธรรมที่

ยิ่งใหญ่อันหนึ่ง คือวัฒนธรรมเขมร วัฒนธรรมเขมรเป็นแหล่งผลักดันอย่างแรงกล้าให้แรงรวมใจของประชาชนเขมร และเป็นความภาคภูมิใจของลูกเขมรทุกคน”¹¹¹

สมเด็จพระสันตปาปาจะพูดถึงบรรพบุรุษของเขาและความภูมิใจของคนกัมพูชาที่มีต่อเมืองพระนคร ซึ่งชาวฝรั่งเศสที่ได้ค้นพบในค.ศ.1850 และช่วยสร้างสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นชาติของกัมพูชาขึ้นมาเป็นจำนวนมาก เดิมพระนครถือว่าเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมและแสวงบุญมากกว่าประวัติศาสตร์ อแลง ฟอเรสต์ (Alain Forest) แสดงให้เห็นว่ามันเป็นความคิดของประเพณีวัฒนธรรมในอดีตที่สร้างอัตลักษณ์ของกัมพูชา¹¹²

อย่างไรก็ตามจากปัญหาสงครามกลางเมืองทำให้แบบเรียนถูกทำลายและการศึกษาที่หยุดชะงัก กัมพูชามีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคนในสาขาวิชาอื่นๆ มากกว่าวิชาที่เป็นพื้นฐานเช่นประวัติศาสตร์ องค์กรยูเนสโกได้สรุปสภาพการศึกษาของกัมพูชาไว้ว่า

“การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์กัมพูชาได้สังหารคนที่ผ่านการเรียนการสอนในหลักสูตรก่อนหน้านี้ และคนรุ่นปัจจุบันเติบโตขึ้นโดยปราศจากความเข้าใจในช่วงช่วงเวลาที่มีดমনที่สุดในประวัติศาสตร์ประเทศของพวกเขา คนเหล่านั้นมีโอกาสในการรักษาและสร้างความภาคภูมิใจทางวัฒนธรรม แต่การเลือกตั้งที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งทำให้สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้มเหลว”¹¹³

วิชาประวัติศาสตร์เปิดสอนในมหาวิทยาลัยพนมเปญในค.ศ.1980 เพื่อส่งเสริมความรู้และความเข้าใจในประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์ประจำชาติของกัมพูชา รวมถึงกิจกรรมระดับนานาชาติ

ในหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาของกัมพูชาปัจจุบันได้กล่าวถึงเป้าหมายของการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไว้ว่า ให้นักเรียนได้มีส่วนในการพัฒนาชาติและให้ใช้ประสบการณ์ในอดีตเพื่อประโยชน์แก่ปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับอนาคต นอกจากความมุ่งหมายที่จะให้การเรียนรู้ประวัติศาสตร์เป็นประโยชน์

¹¹¹ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). **ศึกษาสังคม 10**. หน้า 158.

¹¹² Alain Forest, (1979), **Le Cambodge et la colonisation française. Histoire d'une colonisation sans heurts 1897-1920**, Paris : L'Harmattan, p. 464.

¹¹³ UNESCO, **Education and Fragility in Cambodia** International Institute for Educational Planning, p.16

แก่การพัฒนาชาติของตน ยังมุ่งส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ “ให้มีความรู้สึกของการเคารพและการสนับสนุนวัฒนธรรมและอารยธรรมของชาติและระหว่างชาติ”¹¹⁴

3.3 ประเด็นความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ไทย – กัมพูชาที่ปรากฏในแบบเรียนในหลักสูตรปัจจุบัน

แบบเรียนหรือหนังสือเรียนทำหน้าที่เป็นสื่อการเรียนรู้ที่ช่วยให้การจัดการศึกษาบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาในระบบของไทย และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลง หลักสูตรการศึกษา หนังสือเรียนจะถูกเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับหลักสูตรด้วย ดังนั้นแบบเรียนเป็นสื่อที่ไว้วางใจให้กับเยาวชนเป็นเครื่องมือในการสร้างเด็กและเยาวชนเป็นไปตามทิศทางที่นโยบายการศึกษาของแต่ละประเทศกำหนด ครูต้องพึงแบบเรียนเป็นหลักในการสอน ความสำคัญของหนังสือแบบเรียนเห็นได้จากที่ยูเนสโกตระหนักว่า แบบเรียนเป็นวรรณกรรมที่แพร่หลายแก่เยาวชนมากที่สุด โดยเสนอแนะว่า "สื่อการเรียนการสอนโดยเฉพาะหนังสือแบบเรียนไม่ควรมีเนื้อหาที่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด ความไม่ไว้วางใจ ปฏิกริยาที่มีต่อเชื้อชาติและการถูกเกลียดชังชาติอื่นๆ"¹¹⁵

แบบเรียนยังมีการสอดแทรกเนื้อหาต่างๆ ที่นำไปสร้างคุณลักษณะที่รัฐพึงประสงค์ให้เยาวชน ดังเช่นที่หนังสือเรียนเขมรเน้นปลูกฝังให้คนเขมรขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน มีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ประหยัดอดออม รู้จักเสียสละเพื่อประเทศชาติ เป็นต้น หนังสือเรียนสอนเรื่องไหนมากเป็นพิเศษ แสดงว่าเรื่องนั้น เป็นเรื่องที่สังคม “ขาด” และคาดหวังให้เกิดมี จึงจะต้องเน้นย้ำ จากการวางกรอบแนวคิดแบบเรียนดังกล่าวเชื่อมโยงกับสภาพของประเทศกัมพูชาที่คาดหวังให้เด็กและเยาวชนร่วมกันสร้างชาติหลังจากผ่านพ้นสงครามกลางเมืองมานานหลายปี อีกทั้งในปัจจุบันประเทศกัมพูชาตรงข้ามกับประเทศไทยตรงที่มีจำนวนประชากรในวัยทำงานมาก ในขณะที่ไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การสร้างกรอบแนวคิดดังกล่าวจะเป็นแนวทางที่ดีที่ทำให้เด็กและเยาวชนที่จะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตตระหนักในเรื่องนี้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวที่แบบเรียนมักมีวัตถุประสงค์ที่แฝงไปด้วยแนวนโยบายของรัฐ และในบางครั้งต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ ในขณะที่หนังสือเรียนภาษาเขมรพูดถึงเรื่องของความขยัน รู้จักเสียสละ แต่จะไม่ค่อยพูดถึงเรื่องความ “สามัคคี” เหมือนหนังสือเรียนไทย เนื่องจากประเด็นเรื่องความสามัคคีในประเทศไทยเป็นสิ่งที่รัฐบาลคาดหวังให้เกิดในหมู่ประชาชนหลังจากเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองในประเทศที่ก่อให้เกิดความแตกแยก

¹¹⁴ Kingdom of Cambodia. (1996). Curriculum for lower secondary level.

¹¹⁵ มัทนียา พงศ์สุวรรณ. (2547). การเสนอแนวทางการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา. หน้า 131.

การวิเคราะห์ประเด็นทางประวัติศาสตร์ไทย – กัมพูชาที่ปรากฏในแบบเรียนนั้น ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาจากหลักสูตรสถานศึกษาดังแต่ระดับชั้นประถมปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 6 แบบเรียนจากทางฝั่งไทยศึกษาจากแบบเรียนที่ตีพิมพ์โดยกระทรวงศึกษาธิการเนื่องจากเป็นตัวชี้วัดได้เป็นอย่างดีถึงทัศนคติหรือทิศทางของการเขียนประวัติศาสตร์ภายใต้บริบทของผู้เขียนที่ผ่านการเลือกสรรจากกระทรวงศึกษาธิการมาแล้ว และหนังสือแบบเรียนที่ตีพิมพ์โดยกระทรวงศึกษาธิการอาจกล่าวได้ว่า เป็นต้นแบบของแบบเรียนเรื่องอื่นๆ ในการกำหนดหัวข้อในการเรียนการสอน ในขณะที่ในกัมพูชาหนังสือแบบเรียนตีพิมพ์โดยกระทรวงอบรม ยูวชนและกีฬาหรือกระทรวงศึกษาธิการตีพิมพ์ในค.ศ.2018 และยังไม่มีสำนักพิมพ์เอกชนพิมพ์หนังสือแบบเรียนจำหน่าย

3.3.1 เนื้อหาประวัติศาสตร์ในแบบเรียนไทย

ในส่วนของเนื้อหาแบบเรียนจุดเด่นของแบบเรียน พ.ศ. 2551 คือการนำเนื้อหาเกี่ยวกับเพื่อนบ้านในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กลับมาอีกครั้ง มีการส่งเสริมให้นักเรียนเรียนเพื่อ “รู้เขา” จากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเนื้อหานี้ได้หายไปหลักสูตร พ.ศ. 2544 ซึ่งจะทำให้เห็นมุมมองของประเทศเพื่อนบ้านที่หลากหลายมากขึ้น ส่วนหนึ่งมาจากนโยบายของการส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านให้มากขึ้น อีกทั้งเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ในแบบเรียนไทยในปัจจุบัน ยังมีการเน้นเกี่ยวกับวิธีการทางประวัติศาสตร์มากขึ้น ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้เรื่องวัน เวลาและสถานที่ ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการศึกษาศาสตร์ทางประวัติศาสตร์ด้วยความหวังว่า วิชาประวัติศาสตร์จะไม่ใช่วิชาท่องจำ หากแต่ต้องใช้การวิเคราะห์จากข้อมูลและหลักฐานที่มีให้ตรงตามศาสตร์ของวิชาดังกล่าว

ในเนื้อหาแบบเรียน แรกเริ่มมีการกล่าวถึงอาณาจักรโบราณในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรในดินแดนสุวรรณภูมิ แต่การลงเนื้อหาเกี่ยวกับรายละเอียดต่างๆ ยังไม่มากนัก ซึ่งจะเห็นได้ในกรณีเนื้อหาเกี่ยวกับกัมพูชา ซึ่งในแบบเรียนนี้ได้กล่าวย้อนประวัติศาสตร์กัมพูชาไปถึงสมัยฟูนันและกล่าวถึงต้นกำเนิดของกัมพูชานั้นเริ่มในสมัยเจนละว่าสามารถสร้างความยิ่งใหญ่จากการสามารถยึดอาณาจักรฟูนันจนมาเป็นอาณาจักรนครวัดที่ยิ่งใหญ่ได้อย่างไร ในแบบเรียน พ.ศ. 2544 แทบจะไม่ปรากฏเนื้อหาในลักษณะนี้ในหนังสือแบบเรียนของในหลายๆ สำนัก การเล่าประวัติศาสตร์เพื่อนบ้านส่วนใหญ่จะใช้ประวัติศาสตร์ไทยเป็นแกนกลาง ดังนั้นประวัติศาสตร์ของกัมพูชาจะเริ่มปรากฏในแบบเรียนในช่วงการก่อตั้งสุโขทัยจะมีไม่ค่อยมีประวัติศาสตร์ในช่วงก่อนหน้านั้น ซึ่งในหลักสูตร พ.ศ. 2551 จะแตกต่างออกไปจะเห็นได้จากในแบบเรียนประวัติศาสตร์ของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้กล่าวไว้ว่า

“อาณาจักรเจนละตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง และเคยอยู่ใต้อำนาจของฟูนันมาก่อน แต่ในพุทธศตวรรษที่ 12 เจนละกลายเป็นอาณาจักรใหญ่ สามารถยึดครองอาณาจักรฟูนันได้ อาณาจักรเจนละนี้ในจารึก

ภาษาสันสกฤตสมัยหลังเรียกว่า “กัมพูชา” และเป็นบรรพบุรุษของอาณาจักรนครหลวง (Angkor) ของกัมพูชา ที่เริ่มต้นประมาณพุทธศตวรรษที่ 15”¹¹⁶

หรือการกล่าวถึงปราสาทนครวัดเพื่อแสดงพัฒนาการมาอย่างยาวนานของเขมร อย่างที่กล่าวในแบบเรียนเล่มเดียวกันว่า

“ปราสาทนครวัดสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 17 ในสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 กษัตริย์ ของกัมพูชาที่ตั้งราชธานีอยู่ที่เมืองพระนคร (Angkor) ในปัจจุบันคือเมืองเสียมราฐหรือเสียมเรียบ บริเวณตอนกลางของประเทศกัมพูชา ปราสาทนครวัดเป็นสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่สร้างด้วยหินบนพื้นที่กว่า 2 ตารางกิโลเมตร เป็นปราสาทหินที่มีพัฒนาการทางด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมสูงสุด มีแผนผังที่ได้สัดส่วนและวางรูปแบบสิ่งก่อสร้างได้อย่างเป็นระเบียบ ลักษณะเป็นปราสาท 3 หลัง บนฐาน 5 ชั้นมีระเบียง 3 ชั้นล้อมรอบ เป็นศาสนสถานในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในลัทธิไวษณพนิกาย ซึ่งเป็นลัทธิที่นับถือพระวิษณุหรือพระนารายณ์เป็นเทพสูงสุดนอกจากความโดดเด่นของสถาปัตยกรรม แล้วงานศิลปกรรมภาพสลักนูนสูงและนูนต่ำตามระเบียง และตามผนังบนปราสาทแห่งนี้ มีความงดงาม แสดงให้เห็นความสามารถของช่างฝีมือชั้นเยี่ยมจำนวนมากที่ได้ร่วมกันสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมแห่งนี้ อาณาจักรเขมรเป็นอาณาจักรที่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนานตั้งแต่ก่อนพุทธศตวรรษที่ 10 จนถึงสมัยที่มีความเจริญสูงสุด สามารถสร้างสรรค์ปราสาทนครวัด ซึ่งนอกจากองค์การยูเนสโกได้ประกาศยกย่องให้เป็นมรดกโลกใน พ.ศ. 2535 แล้ว ผลงานที่เป็นมรดกทางอารยธรรมชั้นที่ยังเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นสิ่งมหัศจรรย์ของโลกอีกด้วย”¹¹⁷

หลังการเรียนรู้เรื่องอาณาจักรโบราณ นักเรียนจะเรียนเนื้อหาต่างๆ ตามลำดับยุคสมัย มีการกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่อาณาจักรไทยในเวลานั้นอยู่ภายใต้อิทธิพลของอารยธรรมเขมร เช่น การเปลี่ยนแปลงทางศาสนา

¹¹⁶ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). หนังสือเรียนรายวิชาขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่1. หน้า 43.

¹¹⁷ เล่มเดียวกัน. หน้า 86-87.

“การสร้างศาสนสถานอันยิ่งใหญ่ในแนวคิดศาสนาพราหมณ์-ฮินดู หรือพุทธศาสนานิกายมหายานมากมายหลายแห่ง เช่น ปราสาทนครวัด ปราสาทนครธม ปราสาทเขาพระวิหาร ประชากรได้ถูกเกณฑ์มาสร้างศาสนสถานขนาดใหญ่มากมาย ซึ่งหลายแห่งใช้เวลานานหลายสิบปีทำให้ประชาชนเดือดร้อนจึงหันมารับนับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท”¹¹⁸

นอกจากนี้ยังแสดงถึงที่วัฒนธรรมเขมรมีอิทธิพลต่อประเทศไทยในทางด้านสังคม ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณี ซึ่งจะเห็นได้จากบทสนทนาระหว่างครูและวิชาในแบบประวัติศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้กล่าวไว้ว่า

คุณครู “ มีบางประเทศเท่านั้น ที่มีอิทธิพลทางวัฒนธรรมต่อสังคมไทย เช่น เขมร เราปรับปรุงแบบทาง วัฒนธรรมอันเก่าแก่ของเขมรมาประยุกต์ใช้ในดินแดนไทยหลายประการ เช่น ทางด้านศิลปกรรม ในรัชสมัยของพระเจ้าปราสาททอง พระองค์ทรงส่งช่างไปถ่ายแบบปราสาทเขมรมาสร้างสถาปัตยกรรมในกรุงศรีอยุธยา เช่น ที่พระปรางค์วัดไชยวัฒนาราม และปราสาทนครหลวง จังหวัดกรุงศรีอยุธยา

ทางด้านประติมากรรมก็เช่นเดียวกัน ในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง มีการสร้างพระพุทธรูปด้วยหินทรายสีแดงเป็นจำนวนมาก แต่ที่สำคัญคือการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่อันเป็นพระพุทธรูปที่ทรงเครื่องตามแบบกษัตริย์

นอกจากนี้ประเพณีสำคัญหลายอย่าง โดยเฉพาะประเพณีในราชสำนักได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมของเขมร เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา”

วิชา “ประเพณีเหล่านี้เป็นวัฒนธรรมของเขมรหรือครับ”

คุณครู “วัฒนธรรมเหล่านี้เขมรรับมาจากอารยธรรมอินเดีย แล้วไทยไปรับมาจากเขมรอีกทอดหนึ่ง”

วิชา “อารยธรรมอินเดียนี้แพร่ไปไกลมากเลยนะครับ”¹¹⁹

¹¹⁸ เล่มเดียวกัน. หน้า 52.

¹¹⁹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). หนังสือเรียนรายวิชาขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. หน้า 72 - 73.

หรือในแบบเรียนประวัติศาสตร์ของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้กล่าวถึงอิทธิพลของเขมรในระบอบการปกครอง ศาสนาในยุคสุโขทัยโดยกล่าวว่า

“พระมหากษัตริย์ที่ 1 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่รอบรู้ในหลักธรรมทั้งทางพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ทรงได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมการปกครองจากเขมร ดังจะเห็นได้จากพระองค์ทรงใช้พระนามกษัตริย์ว่า “พระบาทกัมมรเตงอัญศรี” และทรงนำความเชื่อในศาสนาพราหมณ์มาใช้ในการปกครองอาณาจักรตามแบบอย่างการปกครองของเขมร ดังเช่น ทรงสร้างเทวรูปพระอิศวร พระนารายณ์ และเทพเจ้าอื่นๆ ในศาสนาพราหมณ์ ตลอดจนสร้างเทวสถานของศาสนาพราหมณ์ไว้หลายแห่ง เช่น ที่กำแพงเพชร เป็นต้น”¹²⁰

ดังเช่นหลักการเรียนประวัติศาสตร์ทั่วไปคือ การเรียนที่จะรู้จักตนเองก่อนที่จะรู้จักผู้อื่น ในแบบเรียนไทยมีการเขียนถึงการก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย ในหลักสูตรนี้ได้เปลี่ยนคำอธิบายเกี่ยวกับการก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย จากที่ในหลักสูตร พ.ศ. 2544 ได้พยายามอธิบายว่าขอมนั้นไม่เกี่ยวข้องกับกัมพูชาในปัจจุบันเป็นชนชาติหนึ่งที่อาศัยอยู่ในดินแดนที่เป็นประเทศไทยใน แต่ในหลักสูตร พ.ศ. 2551 จะอธิบายว่าเขมนั้นคือกัมพูชาจะเห็นจากเนื้อหาแบบเรียนเดียวกันว่า

“เมื่ออาณาจักรนครหลวงของกัมพูชาเสื่อมอำนาจลงเปิดโอกาสให้ชนชาติไทยที่อยู่ทางเหนือของประเทศไทยและลาวปัจจุบันตั้งตนเป็นอิสระ เช่น พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ตั้งอาณาจักรสุโขทัยขึ้นใน ราว พ.ศ. 1792 พ่อขุนมั่งรายกษัตริย์แห่งเชียงรายได้สถาปนาเชียงใหม่เป็นเมืองหลวงแห่งอาณาจักรล้านนาใน พ.ศ. 1839 ต่อมาสุโขทัยได้ขยายอำนาจเข้าแทนที่อิทธิพลเขมรในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน และลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง จนถึงคาบสมุทรมลายู และในพุทธศตวรรษที่ 19 ชนชาติไทยอีกสาขาหนึ่งก็ได้สถาปนาอาณาจักรล้านช้างมีศูนย์กลางอยู่ที่หลวงพระบางอีกแห่งหนึ่ง”¹²¹

จะเห็นว่ามีการใช้คำว่า “อาณาจักรพระนครหลวงของกัมพูชา” และยังได้กล่าวอีกว่า “สุโขทัยได้ขยายอำนาจเข้าแทนที่อิทธิพลเขมร” ซึ่งเป็นการอธิบายว่าเขมนั้นมีความเกี่ยวข้องกับกัมพูชาและการอธิบาย

¹²⁰ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). หนังสือเรียนรายวิชาขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. หน้า 142.

¹²¹ เล่มเดียวกัน. หน้า 53.

ในลักษณะนี้กับเป็นการยอมรับว่าไทยเคยอยู่ภายใต้อิทธิพลของเขมร นอกจากนี้คำอธิบายของขอมสบาดโขลญลำพงที่แต่เดิมในหลักสูตร พ.ศ. 2544 จะอธิบายว่า “ขอมสบาดโขลญลำพงก็เป็นเพียงเจ้าเมืองหนึ่งที่เคยอยู่ภายใต้การปกครองของเขมรและพยายามตั้งตนเป็นใหญ่ หลังการสวรรคตของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7” แต่ในหลักสูตรปัจจุบันจะอธิบายว่า

“ต่อมาเกิดเหตุการณ์ยึดอำนาจในเมืองสุโขทัย เป็นเหตุให้ขอมสบาด
โขลญลำพง (สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นข้าหลวงเขมรที่ควบคุมดูแลเมืองสุโขทัย)
ยึดอำนาจการปกครองสุโขทัยและศรีสัชนาลัย”¹²²

ซึ่งคำอธิบายในลักษณะมองได้สองแง่มุมในแง่มุมหนึ่งเราก็สามารถมองได้ว่า ขอมสบาดโขลญลำพงเป็นข้าหลวงเขมรที่พยายามตั้งตัวเป็นใหญ่ซึ่งจะมีลักษณะใกล้เคียงกับคำอธิบายลักษณะเดิม หรือก็สามารถมองได้ว่า ขอมสบาดโขลญลำพงเป็นข้าหลวงของเขมรที่พยายามเข้ายึดสุโขทัยเพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของเขมร เท่ากับการต่อสู้ของพ่อขุนผาเมืองกับพ่อขุนบางกลางหาวเป็นการต่อสู้เพื่อปลดแอกสุโขทัยออกจากเขมร จะเห็นได้จากข้อความที่ปรากฏในแบบเรียนได้ต่อไปนี้

“ต่อมาเกิดเหตุการณ์ยึดอำนาจในเมืองสุโขทัย เป็นเหตุให้ขอมสบาด
โขลญลำพง (สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นข้าหลวงเขมรที่ควบคุมดูแลเมืองสุโขทัย)
ยึดอำนาจการปกครองสุโขทัยและศรีสัชนาลัย พ่อขุนผาเมืองกับพ่อขุนบาง
กลางหาวซึ่งเป็นพระสหายกันได้ร่วมมือกันขับไล่เขมรในเมืองสุโขทัยและศรีสั
ชนาลัยได้ พ่อขุนผาเมืองได้อภิเษกพ่อขุนบางกลางหาว พร้อมทั้งมอบพระแสง
ขรรค์ชัยศรี และพระนามของพระองค์คือ “ศรีอินทราธิราช” ให้พ่อขุน
บางกลางหาวขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองกรุงสุโขทัยทรงใช้พระนามว่า “ศรีอินทรา
ธิราช”¹²³

ในส่วนภาพความรู้เกี่ยวกับกัมพูชาในประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา ไม่ได้แตกต่างจากหลักสูตร พ.ศ. 2544 มีการกล่าวถึงการก่อตั้งอาณาจักรอยุธยาไว้ว่า

ในปลายพุทธศตวรรษที่ 19 อาณาจักรไทยที่อยู่ทางที่ราบลุ่มแม่น้ำ
เจ้าพระยาตอนล่างก็มีความเข้มแข็ง จนสามารถตั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองหลวง
ใน พ.ศ. 1893 และสามารถขยายอำนาจเข้าแทนที่สุโขทัยอย่างรวดเร็วต่อมา

¹²² เล่มเดียวกัน. หน้า 108.

¹²³ เล่มเดียวกัน.

ได้ขยายอำนาจเข้าไปในดินแดนของอาณาจักรกัมพูชาทางแถบที่ราบลุ่มแม่น้ำ
โขงได้สำเร็จ”¹²⁴

จากแบบเรียนประวัติศาสตร์ของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่กล่าวถึงบริบทในเชิงสงครามไว้ความว่า

“ในด้านความสัมพันธ์ทางการเมือง อยุธยาต้องการเขมรเป็นประเทศ
ราชของอยุธยา เพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านตะวันออกของอาณาจักร ทั้ง
อยุธยาต้องการกำลังคนและบรรณาการจากเขมร ดังนั้น เมื่อใดที่อยุธยา
เข้มแข็งกว่า เขมรจะยอมอ่อนน้อมอยู่ในอำนาจอยุธยา แต่ถ้าอยุธยาอ่อนแอ
หรือติดศึกสงครามกับพม่า เขมรจะแยกตัวเป็นอิสระและลอบโจมตีอยุธยา

อยุธยาเริ่มทำสงครามกับเขมรตั้งแต่สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1
จนถึงสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 อยุธยายกทัพไปรบและยึดได้เมือง
นครธม เมืองหลวงของเขมร ต่อมาเขมรย้ายเมืองหลวงหลายครั้งจนสุดท้ายมี
เมืองพนมเปญเป็นเมืองหลวง

ใน พ.ศ. 2136 สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงยกทัพไปตีเขมรและมี
ชัยชนะ เนื่องจากเขมรมีอาณาเขตด้านตะวันออกติดกับญวน (เวียตนาม) ใน
สมัยอยุธยาตอนปลายญวนเริ่มขยายอำนาจเข้ามาในเขมร ทำให้อยุธยาต้อง
คอยป้องกันมิให้เขมรอยู่ในอำนาจของญวน จนสิ้นสมัยอยุธยา”¹²⁵

ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์แบบเดิมที่ปรากฏในแบบเรียนหลักสูตร พ.ศ. 2544 กล่าวคือ เป็น
ความสัมพันธ์ลักษณะเพื่อนบ้านไว้ใจไม่ได้และความสัมพันธ์ในลักษณะสงคราม หรือ สามารถตีความเป็น
ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาไว้ว่าเป็นความสัมพันธ์กับประเทศที่เป็นรัฐประเทศราชของไทย ทำให้
เนื้อหาในส่วนของอยุธยาขึ้นไม่แตกต่างจากเดิมมากนัก

เช่นเดียวกับประวัติศาสตร์ช่วงอยุธยาภาพความรับรู้เกี่ยวกับกัมพูชาในประวัติศาสตร์สมัย
รัตนโกสินทร์ไม่ได้มีความแตกต่างจากเดิมมากนัก ยังคงสร้างภาพความรับรู้ว่าเขมนั้นแตกแยกกันเองภายใน
โดยที่เจ้าในราชวงศ์ของเขมรแตกสามัคคีกันและแก่งแย่งราชบัลลังก์กันเสมอ และไทยจะต้องเข้าไปไกล่เกลี่ย
และช่วยเหลืออยู่เสมอ ไม่ต่างจากแบบเรียนหลักสูตร พ.ศ. 2544 จะเห็นได้จากแบบเรียนประวัติศาสตร์ของ
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้กล่าวไว้ว่า

¹²⁴ เล่มเดียวกัน. หน้า 53.

¹²⁵ เล่มเดียวกัน. หน้า 77-78.

“เขมร ในสมัยรัชกาลที่ 1 เขมรเป็นเมืองประเทศราชของไทย พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯให้เจ้าพระยาอภัยภูเบศร (แบน ต้นสกุลอภัยวงศ์) ปกครองเมืองพระตะบอง และเสียมราฐ เรียกว่า เขมรส่วนใน เพื่อเป็นบำเหน็จความชอบ ต่อมาเจ้านายเขมรเกิดขัดแย้งกันเอง ฝ่ายหนึ่งจงรักภักดีต่อไทย อีกฝ่ายหนึ่ง คือ สมเด็จพระอุไทยราชากษัตริย์เขมรทรงฝักใฝ่เวียดนาม”¹²⁶

อย่างไรก็ตามช่วงที่ประวัติศาสตร์ไทยและกัมพูชาเกี่ยวพันกันอย่างมากและแบบเรียนไทยมักกล่าวถึงอยู่เสมอคือ เมื่อเข้าสู่ช่วงสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นช่วงการขยายตัวของลัทธิจักรวรรดินิยมที่เกี่ยวข้องกับการเสียดินแดนของสยามประเทศ เช่น วิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 ภาพลักษณ์ของเขมรในหลักสูตร พ.ศ. 2551 ไม่ได้แตกต่างกับ หลักสูตร พ.ศ. 2544 จะเห็นได้จากแบบเรียนประวัติศาสตร์ของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กล่าวไว้ว่า

“ในสมัยรัชกาลที่ 4 ฝรั่งเศสเริ่มแผ่อิทธิพลเข้าไปในดินแดนประเทศราชของไทย โดยขอเข้าไปอารักขาเขมรทางฝ่ายไทยต้องยินยอมแต่โดยดี เพราะไม่อาจต้านทานอำนาจของฝรั่งเศสได้ ในสมัย รัชกาลที่ 5 ฝรั่งเศสได้ขยายอำนาจเข้าไปในดินแดนลาว ฝรั่งเศสใช้วิธีทุกอย่างทั้งวิธีการเจรจาและใช้เรือรบมาปิดปากน้ำเจ้าพระยาและคุกคามอธิปไตยของไทยใน พ.ศ. 2436 ไทยพยายามต่อต้านด้วยการใช้กำลังทหาร แต่ไม่อาจต่อต้านได้ ทำให้รัฐบาลไทยจำเป็นต้องยกดินแดนลาวทั้งหมดให้แก่ฝรั่งเศส เพื่อรักษาเอกราชของชาติไว้”¹²⁷

เป็นภาพลักษณ์เดิมที่เขมรจะมีส่วนช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ความน่ากลัวของภัยคุกคามในการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตก การเสียดินแดน และภาพของการที่ไทยถูกคุกคามจนสูญเสียเอกราช โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสียดินแดนในช่วงหลังวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 และการเสริมสร้างภาพลักษณ์ของกษัตริย์ในฐานะที่ผู้นำระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในฐานะที่นำประเทศชาติพ้นภัย เนื้อหาของระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เกี่ยวกับวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 จะมีความละเอียดกว่าของระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสียดินแดนในช่วงหลังวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 ซึ่งจะสร้างความเกลียดชังในชาติตะวันตกในหนังสือแบบเรียนประวัติศาสตร์ มัธยมศึกษาปีที่ 3 ว่า

¹²⁶ เล่มเดียวกัน. หน้า 75.

¹²⁷ เล่มเดียวกัน. หน้า 62.

“ในการดำเนินความสัมพันธ์กับฝรั่งเศส ไทยใช้วิธีการเจรจาอย่างสันติภาพ พยายามหลีกเลี่ยงการปะทะด้วยกำลังทหาร ยอมประนีประนอมผ่อนปรน ยอมเสียสละส่วนน้อยเพื่อรักษาส่วนใหญ่ โดยไทยต้องเสียดินแดนในส่วนที่เคยเป็นเมืองประเทศราชให้กับฝรั่งเศส ดังนี้ แคว้นสิบสองจุไทย (พ. ศ. 2431) ดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง (พ. ศ. 2436) ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง (พ. ศ. 2446) และ ดินแดนเขมรส่วนใน (มณฑลบูรพา) (พ.ศ. 2446) โดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อนที่จะต้องสูญเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเมื่อ ร.ศ. 112 (พ. ศ. 2436) ไทยได้เกิดปะทะกับกำลังทหารฝรั่งเศสที่นำเรือรบเข้ามาปิดอ่าวไทยที่เรียกว่า “วิกฤตการณ์ ร.ศ. 112” ไทยสู้กำลังและอาวุธของฝรั่งเศสไม่ได้ในที่สุดก็ต้องยอมรับ เงื่อนไขของฝรั่งเศสด้วยการเสียดินแดนใน พ.ศ. 2436 และ พ.ศ. 2446 ตามลำดับและสุดท้ายไทยต้องเสียดินแดนอีกครั้งหนึ่งให้กับฝรั่งเศสใน พ.ศ. 2449 เพื่อแลกกับเมืองด่านซ้าย เมืองตราดและเกาะต่างๆ ที่อยู่ใต้แหลมสิงห์ไปจนถึงเกาะกูดกลับคืนมาจากฝรั่งเศสรวมทั้งแลกกับการแก้ไขปัญหาลิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้ในระดับหนึ่ง”¹²⁸

นับตั้งแต่จากนี้ไปเรื่องของกัมพูชาจะเริ่มหายไปจากหน้าแบบเรียนของไทย เมื่อมีตัวละครใหม่คือชาติตะวันตกออกมามีบทบาทในฉากประวัติศาสตร์ชาติไทย

อย่างไรก็ตามในเนื้อหาแบบเรียนประวัติศาสตร์ไทยได้ขยายช่วงเวลาการศึกษาประวัติศาสตร์กัมพูชาจนถึงปัจจุบัน มีการกล่าวถึง ประวัติศาสตร์กัมพูชาตั้งแต่เป็นเอกราชสถาปนาประเทศเป็นราชอาณาจักรกัมพูชา การปกครองของเขมรแดงและการเข้ายึดครองกัมพูชาของเวียดนาม สหประชาชาติกับการฟื้นฟูสันติภาพในกัมพูชา ซึ่งในแบบเรียนส่วนใหญ่ของหลักสูตรปี พ.ศ. 2544 เนื้อหาของเขมรจะสิ้นสุดลงที่ไทยเสียเขมรส่วนในให้แก่ฝรั่งเศสในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งจะปรากฏส่วนนี้ในแบบเรียนของชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่กล่าวถึงเรื่องนี้โดยตรงซึ่งจะสอดคล้องกับตัวชีวิตของ ประถมศึกษาปีที่ 6 – มัธยมศึกษาปีที่ 1 จะเห็นตัวอย่างการกล่าวถึงเขมรแดงและฟื้นฟูตัวของกัมพูชาในแบบเรียนประวัติศาสตร์ของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กล่าวไว้ว่า

“เมื่อเขมรแดงยึดอำนาจการปกครองประเทศได้แล้ว จึงเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไปสู่ระบบคอมมิวนิสต์ แต่ใช้วิธีการรุนแรงบังคับประชาชนและกวาดล้างฝ่ายตรงข้าม สร้างความหวาดกลัวแก่ประชาชนเป็นอัน

¹²⁸ เล่มเดียวกัน. หน้า 188

มาก ต่างพากันลี้ภัยมายังประเทศไทยหลายแสนคนและมีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก
 เขมรแดงสนิทสนมกับจีนต่อต้านเวียดนาม สร้างความไม่พอใจแก่เวียดนาม
 อย่าง มาก ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2521 กองทัพเวียดนามได้บุกกรุงเขมรแดง
 พนมเปญ ทหารเขมรแดงได้หลบหนีเข้าป่าและทำสงครามต่อต้านเวียดนาม
 ต่อไป เวียดนามจัดตั้งรัฐบาลกัมพูชาซึ่งนิยมเวียดนามเป็นผู้บริหารประเทศ การ
 กระทำของเวียดนามดังกล่าว นานาประเทศรวมทั้งสมาคมอาเซียนบางประเทศ
 ได้สนับสนุนเจ้าสิทธิในการเป็นผู้นำรวมกำลังผู้รักชาติ ชาวกัมพูชาเปิดฉากทำ
 สงครามกองโจรกับเวียดนามทางเวียดนามไม่สามารถปราบปรามชาวกัมพูชา
 ฝ่ายต่อต้านได้ ประกอบกับเวียดนามเริ่มเบื่อหน่ายสงครามและเศรษฐกิจของ
 ประเทศก็อยู่ในฐานะตกต่ำจึงยอมรับการไกล่เกลี่ยของสหประชาชาติ
 สหประชาชาติได้เข้าไปมีบทบาทในการฟื้นฟูสันติภาพ ให้มีการเลือกตั้งทั่วไปใน
 กัมพูชาและจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ขึ้นมาบริหารประเทศ หลังจากนั้นรัฐบาล
 กัมพูชาพยายามปราบปราม กองกำลังเขมรแดงบางส่วน ซึ่งยังก่อกบฏต่อต้าน
 รัฐบาล อีกหลายปีต่อมาเขมรแดงจึงยอมสลายตัวและบางส่วนก็เข้าร่วมกับ
 รัฐบาลปัจจุบันรัฐบาลกัมพูชามีฐานะมั่นคงมากขึ้นตามลำดับ ผู้นำกัมพูชา
 ซึ่งมาจากหลายพรรคการเมืองหันมาประนีประนอมกันมากขึ้นเพื่อสร้างความ
 ประองดองในชาติ สำหรับทางด้านเศรษฐกิจนั้น กัมพูชานำระบบทุนนิยมมา
 ผสมผสานกับระบบสังคมนิยม เช่นเดียวกับเวียดนามและลาวมาเป็นแนวทางใน
 การพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งยังล่าช้าอยู่มาก เพื่อให้พื้นฐานะประเทศยากจนของ
 โลก ”

การเรียนรู้ดังกล่าวถือว่าแตกต่างไปจากหลักสูตรก่อนๆ มาก ดังเนื้อหาในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา
 ส101 ส102 ประเทศของเรา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 ซึ่ง
 เขียนขึ้นในช่วงสงครามเย็นทำให้มีวัตถุประสงค์อย่างให้ประชาชนจะต้องร่วมมือกันกำจัดภัยอันตรายที่กระทบ
 ต่อความมั่นคง ของประเทศไทย ได้แก่ภัยจากคอมมิวนิสต์ ซึ่งอนุมานได้ว่า ภัยจากคอมมิวนิสต์ใกล้ตัวที่สุดคือ
 ภัยจากประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคอมมิวนิสต์ ดังที่ว่า

“สมควรที่คนไทยทุกคนจะต้องเข้าใจ จะต้องรู้ตัว จะต้องเป็นห่วงและ
 จะต้องร่วมมือกันกำจัดภัยอันตรายนี้ให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว ถ้าคนไทยมีความ
 ประมาทและไทยเรา ต้องเสียเอกราชไปอีก ก็คงไม่อาจจะกอบกู้มาได้อีกอย่าง
 ครั้งก่อน ๆ เพราะภัยครั้งนี้ใหญ่หลวงนัก หากประเทศไทยถูกลัทธิร้ายนี้ยึดไป

ได้แล้ว ก็จะถูกทำลายล้างหมดทั้ง ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ตลอดจน
ชีวิตความเป็นอยู่อย่างไทยทั้งปวง จะไม่มี โอกาสให้กอบกู้เอกราชได้อีกเลย”¹²⁹

นอกจากนี้ มีประเด็นที่เป็นที่ถกเถียงในปัจจุบัน หลังจากที่คณะกรรมการมรดกโลกจากยูเนสโก (UNESCO) ประกาศรับรอง 'โขนกัมพูชา' เป็นมรดกโลกหลังจากการประชุม ณ ประเทศมอริเชียส โดยให้ละคร โขนของกัมพูชาเป็นมรดกโลกที่จับต้องไม่ได้ของมวลมนุษยชาติอย่างเป็นทางการ ขณะที่ 'โขนไทย' ยังต้องรอ การพิจารณา ละครโขนเองถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ 'โขนไทย' และ 'โขนกัมพูชา' ทว่า การขึ้น ทะเบียนได้เรียงลำดับตามภาษาอังกฤษ จึงทำให้โขนของกัมพูชาได้รับการพิจารณาและประกาศเป็นมรดกก่อน ทันทีที่กระแสรองรับรองโขนกัมพูชาเป็นมรดกโลกถูกเผยแพร่ออกไป นำมาสู่การวิจารณ์อย่างดุเดือดทั้งสอง ฝ่าย ซึ่งการขึ้นทะเบียน “ละครโขนของวัดสวายอันเค็ด” หรือละครโขนของประเทศกัมพูชา เป็นการขึ้น ทะเบียนในประเภทที่ 2 : รายการที่ต้องได้รับการสงวนรักษาอย่างเร่งด่วน (Urgent Safeguarding List) ซึ่งมี สาระสำคัญคือความเป็นโขนที่ชุมชนร่วมกันฟื้นฟูและอนุรักษ์ ขณะที่การขึ้นทะเบียน 'โขนไทย' เป็นการขึ้น ทะเบียนในประเภทที่ 1 : บัญชีรายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ (Representative List) หมายความว่ามีความสำคัญคือเป็นการแสดงที่มีการปฏิบัติสืบทอดอยู่ทั่วประเทศ ซึ่งถือเป็นการยื่นเสนอให้ ยูเนสโกพิจารณาต่างประเภทกันนั่นเอง ในแบบเรียนได้มีการกล่าวถึงศิลปะดังกล่าวไว้ว่า¹³⁰

“ในสมัยรัตนโกสินทร์เป็นที่นิยมมาก ดังปรากฏพระราชนิพนธ์เรื่อง
รามเกียรติ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และ
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แต่เดิมโขนมักเล่นในราชสำนัก
ระหว่างวังหน้ากับวังหลวง แต่จะแสดงให้ประชาชนได้ชมในงานพระราชพิธี
การเล่นโขนนี้เริ่มจากการเล่นคู่กับหนังใหญ่ดังปรากฏจอหนังในการเล่นโขน
หน้าจอ และมีการผสมผสานระบำ รำฟ้อน กระบี่กระบอง ผสมปีพาทย์ และ
การพากย์”

แบบเรียนไทยเลือกที่จะให้ความรู้แก่นักเรียนแบบกลางๆ ใช้ข้อมูลในการอธิบาย ไม่ได้ใส่อคติหรือ การเขียนที่ก่อให้เกิดเป็นประเด็นปัญหา ส่วนหนึ่งมาจากแบบเรียนเขียนขึ้นก่อนเหตุการณ์ที่เป็นที่ถกเถียง และอีกส่วนหนึ่งเมื่อมีการอธิบายถึงข้อเท็จจริงทำให้เห็นได้ว่า ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องจุดชนวนให้มีปัญหา

¹²⁹ กรมวิชาการ. (2503). แบบเรียนสังคมศึกษา ประเทศของเรา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2. หน้า 83, 90.

¹³⁰ สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือเรียนรายวิชาขั้นพื้นฐานประวัติศาสตร์
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. หน้า 115.

กล่าวโดยสรุปภาพลักษณะของเขมรที่ปรากฏในแบบเรียนไทยนั้น ถึงแม้ว่าไทยนั้นจะได้รับอิทธิจากเขมรในทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมเป็นอย่างมากที่เห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีจำนวนมากบ่งบอกถึงอิทธิพลของเขมรที่มีต่อราชสำนัก ที่มีการหยิบยืมมาทั้งด้านภาษา ราชาศัพท สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์จากราชสำนักเขมร แต่มิติทางวัฒนธรรมนี้กลับถูกเบียดบังด้วยประวัติศาสตร์ความขัดแย้งระหว่างกัน จะเห็นได้ในแบบเรียนว่ามีเนื้อหาประวัติศาสตร์ด้านการเมืองการปกครองที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ด้านการสงครามมากที่สุด เช่น การขับไล่เขมรออกจากดินแดนจึงเป็นการทำให้เห็นภาพชัดเจนของยุคเริ่มต้นของราชธานีแห่งแรก การที่เขมรตกเป็นประเทศราชของอยุธยา นอกจากนี้ในเชิงภูมิศาสตร์การเมืองแล้วเขมรเป็นดินแดนที่อยู่ระหว่างสยามกับญวน ดังนั้นทั้งสองฝ่ายในยามเข้มแข็งก็พยายามที่จะมีอำนาจเหนือเขมรเสมอมา และนั่นก็ทำให้เขมรถูกแทรกแซงทางการเมืองจากทั้งสองรัฐ จึงไม่แปลกที่ราชสำนักเขมรเลือกที่จะรับโมตริ และโจมตีอยุธยาสลับกันไปมา แต่ทัศนคตินี้ไม่ถูกทำให้เห็นชัดเจนในแบบเรียน แต่มักจะเสนอข้อมูลที่ชี้ชวนให้เห็นว่า เขมรเป็นประเทศที่ไว้วางใจไม่ได้ ความสัมพันธ์เช่นนี้เกิดขึ้นเรื่อยมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ส่งผลให้คนไทยเกิดความคิดอคติและความเข้าใจผิดที่มีต่อกัมพูชาและทำให้เกิดความรู้สึกเหนือกว่าเรื่อยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

3.3.2 เนื้อหาประวัติศาสตร์ในแบบเรียนกัมพูชา

แบบเรียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชาในปัจจุบันอยู่ภายใต้กรอบของหลักสูตรในค.ศ.2015 ซึ่งวิชาประวัติศาสตร์รวมเป็นหนึ่งในกลุ่มสาระสังคมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

“รับความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีและธรรมเนียม สิ่งแวดล้อม, ประวัติศาสตร์, ภูมิศาสตร์, กฎหมายและการเมืองของกัมพูชาและประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาค

รักษาดิถีธรรมชาตินิสัยและราชาเป็นผู้มีการศึกษาและมีความรับผิดชอบพลเมืองและภาคภูมิใจในประเทศของพวกเขาและความเคารพต่อประเทศอื่น ๆ ศาสนา”¹³¹

เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ โดยเน้นไปที่การรู้จักตนเองเพื่อก่อให้เกิดการเข้าใจในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของประเทศของตนเพื่อเป็นการปูพื้นฐานที่สำคัญก่อนอันดับแรก โดยวิชาประวัติศาสตร์ที่มีการกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของประเทศกัมพูชาปรากฏในแบบเรียน

¹³¹ MoEYS. (2015) *Curriculum Framework of General Education and Technical Education*. (Phnom Penh: Ministry of Education, Youth and Sport), p. 5.

โดยจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์กัมพูชาเริ่มต้นที่อาณาจักรฟูนัน ในหนังสือแบบเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 บทที่ 2 กล่าวถึงการรับอารยธรรมอินเดียเข้ามาในอาณาจักร

“...เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 1 พระบาท ษุน เตียน ได้ขึ้นเสวยราชสมบัติที่ นครพนม แล้วทรงได้อภิเษกสมรสพระนาง ลีว ยี เป็นมเหสี พระองค์ได้ทำให้ พระนครมีความเจริญเป็นอย่างมาก และได้เผยแพร่อารยธรรมอินเดียสู่ ประชาชนเขมร แล้วทำให้ประชาชนนับถือศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนา...”

132

ในแบบเรียนเขมรได้มีการกล่าวถึงอาณาจักรโบราณเริ่มแรกคือ อาณาจักรฟูนัน

“เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 8 ทูตจีนชื่อคังไถ (K'ang Tai) ซึ่ง เดินทางมาเยือนดินแดนแถบสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงและที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง ตอนใต้ ระหว่าง พ.ศ. 788-793 ได้บันทึกว่าในบริเวณนี้มีอาณาจักรแห่งหนึ่ง เรียกว่า ฟูนัน เป็นอาณาจักรที่มีความเจริญรุ่งเรือง มีตัวอักษรใช้แล้ว แต่เป็น ตัวอักษรอินเดีย หลักฐานบันทึกจากพ่อค้า นักเดินเรือ และพระภิกษุชาวจีน ทำให้ นักวิชาการสันนิษฐานว่า ศูนย์กลางของอาณาจักรน่าจะตั้งอยู่ทางใต้ของ เขมร บริเวณเมืองออกแก้วหรือออกแหว (Oc-eo) และมีพื้นที่ครอบคลุม ดินแดนของกัมพูชาและบางส่วนของประเทศไทยในปัจจุบัน อาณาจักรฟูนันมี

ปฐมกษัตริย์ของกัมพูชาเสวยราชสมบัติที่นครพนมซึ่งในประเทศไทยรู้จักกันในชื่อของ อาณาจักร ฟูนัน เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเจริญของอาณาจักรดังกล่าว ในฐานะอาณาจักรแรกในดินแดนเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะเรื่องการยกสถานะของผู้หญิงเหนือกว่าชายซึ่งเป็นค่านิยมที่แตกต่างจากมุมมอง ของโลกตะวันตกแต่เป็นวัฒนธรรมที่แพร่หลายอยู่ในภูมิภาคนี้

“...ในสมัยนครพนมการอยู่อาศัยของชาวบ้าน เป็นการอยู่รวมกันเป็น หมู่บ้าน ตำบล นับตั้งแต่ 50 ถึง 60 ครัวเรือนขึ้นไป พวกเขาสร้างบ้านจากไม้สูง จากพื้นมุงด้วยใบไม้ แต่ละบ้านมีการประดับตกแต่งตามความนิยมอย่างทันสมัย และมีรั้วล้อมรอบอย่างดี แต่ละหมู่บ้านมักจะมีสระน้ำรวมสำหรับใช้ ผู้คนมัก นิยมใส่ผ้าถุงและใส่รองเท้า แต่บางคนก็เดินเท้าเปล่าก็มี ชาวนครพนมมีใจสื่

¹³² กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). *ศึกษาสังคม 4* หน้า 103.

ตรง ไม่โลก สมัยนครพนมเป็นสังคม “หญิงเป็นใหญ่” ซึ่งถือว่าผู้หญิงเป็นใหญ่
ในครอบครัวและสังคม..”¹³³

นอกจากนี้มีการกล่าวถึงมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศซึ่งแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของ
อาณาจักรโบราณของกัมพูชาควบคู่ไปกับการบรรยายถึงสภาพวิถีชีวิตของประชาชนซึ่งเน้นในเรื่องของการ
จัดการระบบชลประทานที่เป็นอารยธรรมที่ขึ้นชื่ออย่างมากของอารยธรรมเขมร

“...คนในสมัยนครพนมมักทำเกษตรและทำการค้า เกษตรกรทำนาทำ
ไร่ เลี้ยงสัตว์ ทอผ้า ช่างประติมากรรม ล่าสัตว์ ช่างทอง เป็นต้น... ส่วนพ่อค้า
แม่ค้าขายเครื่องใช้ เช่น ฝ้านุ่ง ทอง เงิน งาช้าง นอแรด ชีผึ้ง ไม้หอม... สมัย
นั้นเป็นสมัยที่ประเทศมีชื่อเสียง สูงส่ง รุ่งเรือง เพราะประชาชนเข้าใจถึง
ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ ส่วนในด้านการเกษตรก็มีความเจริญก้าวหน้า
เป็นอย่างมาก เนื่องจากประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำ...”¹³⁴

ตามด้วยการกล่าวถึงอาณาจักรเจนละการสืบทอดของอาณาจักรเขมรในอดีตมีความเชื่อมโยงจาก
อาณาจักรฟูนันไปยังอาณาจักรเจนละและจากเจนละไปยังอาณาจักรพระนคร

“อาณาจักรเจนละตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง และ
เคยอยู่ใต้อำนาจของฟูนันมาก่อน แต่ในพุทธศตวรรษที่ 12 เจนละกลายเป็น
อาณาจักรใหญ่ สามารถยึดครองอาณาจักรฟูนันได้ อาณาจักรเจนละนี้ในจารึก
ภาษาสันสกฤตสมัยหลังเรียกว่า “กัมพูชา” และเป็นบรรพบุรุษของอาณาจักร
นครหลวง (Angkor) ของกัมพูชา ที่เริ่มต้นประมาณพุทธศตวรรษที่ 15
ผู้ปกครองของทั้งฟูนัน จามปา และเจนละ นับถือศาสนาฮินดู และศาสนา
พุทธนิกายมหายาน ซึ่งนำมาผสมผสานกับความเชื่อเดิม”

อาณาจักรเจนละเป็นยุคแห่งความเจริญรุ่งเรืองทางการทหารของอาณาจักรดังกล่าว ขยาย
อำนาจเหนือดินแดนที่เป็นประเทศเพื่อนบ้านในปัจจุบัน แต่การอธิบายความเชื่อมโยงฟูนันกับเจนละนั้น เน้น
ไปที่การย่ำว่า อาณาจักรเจนละคือ อาณาจักรที่บรรพบุรุษชาวเขมรจริงๆ ซึ่งต่างจากฟูนันที่ชาวเขมรอยู่
ภายใต้การปกครอง เนื้อหาเกี่ยวกับอาณาจักรเจนละอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 5 ดังปรากฏว่า

“...เจนละเป็นอาณาจักรหนึ่งที่มีดินแดนกว้างขวางและมีกษัตริย์เป็น
ผู้ปกครอง ผู้คนในสมัยเจนละมีความเชื่อว่าพวกเขาเกิดมาจากภาษาสีกัมพูและ

¹³³ เล่มเดียวกัน. หน้า 104.

¹³⁴ แหล่งเดิม.

อัปสรเมรา แต่ความเป็นจริงแล้วบรรพบุรุษเขมรเป็นคนดั้งเดิมที่สร้างอาณาจักรเจนละ อาณาจักรนี้สมัยที่ยังอ่อนแอ เป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรพนม ในขณะที่อาณาจักรพนมแตกแยกกัน อาณาจักรเจนละก็ได้ลุกขึ้นต่อต้านและได้ปกครองเหนือดินแดนที่กว้างขวาง สืบเนื่องการขยายดินแดนไปทางทิศตะวันตก อาณาจักรเจนละมีดินแดนอย่างกว้างขวาง โดยทางเหนือติดกับประเทศจีน ทางใต้ถึงทะเลเขมรและอนุทวีปมลายู ทางตะวันออกติดกับประเทศจามปา ทางตะวันตกติดกับประเทศพม่า...”¹³⁵

รูปแบบการเขียนไล่เรียงเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญภายในอาณาจักรเจนละและการแสดงให้เห็นถึงบทบาทของกษัตริย์องค์สำคัญๆ ที่มีคุณูปการต่อดินแดนกัมพูชา แสดงถึงพระปรีชาสามารถของกษัตริย์กัมพูชาในอดีตดังเช่นที่ปรากฏในชนบทการเขียนประวัติศาสตร์ที่เน้นบทบาททางด้านการทำสงครามขยายดินแดน โดยแยกออกเป็นหัวข้อออกมาว่า “กษัตริย์ที่มีชื่อเสียง และเหตุการณ์สำคัญ ในสมัยเจนละ” โดยอธิบายไว้คร่าวๆ ว่า

“- พระบาททวารวรมันที่ 1 พระองค์ครองราชย์ในปี ค.ศ. 550-600 เป็นกษัตริย์ที่กอบกู้เจนละในพ้นจากอาณาจักรพนมและได้สร้างเมืองหลวงที่บริเวณวัดภู

- พระบาททมิฬทวารวรมัน ครองราชย์ในปี ค.ศ. 600-615 เป็นแม่ทัพที่เก่งกล้า ได้สืบเนื่องนโยบายขยายดินแดนปกครองแม่น้ำมูล

- พระบาททมิฬทวารวรมันที่ 1 ครองราชย์ในปี ค.ศ. 615-63 เป็นกษัตริย์ที่เก่งกล้าที่สุดในการรวบรวมรัฐเล็กๆ และได้ยุติสงครามระหว่างเจนละกับนครพนม พระองค์ทรงย้ายเมืองหลวงมาตั้งอยู่ที่สมโบร์ไพรพุก เมืองอิตานปุระ

- พระบาทชัยวรมันที่ 1 ครองราชย์ในปี ค.ศ. 655-68 พระองค์ได้ขยายดินแดนถึงแม่น้ำแม่น้ำ (แม่น้ำเจ้าพระยา)”¹³⁶

การเล่าเหตุการณ์ในรูปแบบดังกล่าว ปรากฏต่อมาเมื่อมีการกล่าวถึงประวัติศาสตร์สมัยจตุรมุขในคริสต์ศตวรรษที่ 15 ปรากฏในแบบเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก็ได้กล่าวถึงพระบาททมิฬทวารวรมันที่ 1 ไว้ดังนี้คือ

¹³⁵ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). ศึกษาสังคม 5. หน้า 109.

¹³⁶ เล่มเดียวกัน. หน้า 109.

พระองค์ได้ปลดแกราชธานีจากกษัตริย์สยามพญาเพร็ก แล้วสร้างราชธานีจตุมขมมงคล และทำให้ประเทศชาติมีความสงบสุขเรื่อยมา”¹³⁷

“...พระบาทพญาายตเป็นกษัตริย์ที่ย้ายเมืองหลวงมาตั้งที่จตุมข
พระองค์ได้สร้างราชธานีให้มีความเจริญรุ่งเรืองในทุกด้านอย่างต่อเนื่อง ทรง
ได้จัดให้มีความสัมพันธ์กับต่างประเทศอย่างเป็นมิตร เช่น จีน จาม ญวน และ
ชวา...”¹³⁸

ในแบบเรียนของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีการกล่าวถึงหัวข้อ สงครามปลดปล่อยจังหวัดทางตะวันตกจากสยาม เนื่องจากพระองค์มีพระทัยปกครองประเทศชาติให้รุ่งเรือง อุดมสมบูรณ์เสมอพระองค์มีความสำนึกต่อชาติ เสียหายแผ่นดินที่ขาดไปทางตะวันตก ที่ได้เสียให้สยามไปที่ผ่านมา ทำให้ในค.ศ.1475

“พระองค์ประกาศทำสงครามปลดแผ่นดินเขมรที่สยามเอาไปในรัชกาล
พระราชาก่อนๆ กลับมา ทรงนำทัพด้วยพระองค์เอง...ในสงครามทวงคืนอาณา
เขตทั้งหมดข้างต้นนี้ พระราชาทรงพระเกษมสำราญมาก ด้วยเห็นราษฎรเขมรที่
อยู่ที่นี่ได้กลับมารวมกำลังกันกับกองทัพชาติ เพื่อกำจัดศัตรูในแผ่นดินให้หมด
จากมาตุภูมิ พระราชาเขมรตัดสินพระทัยตีกำจัดศัตรูสยามให้สลายหมดไป”¹³⁹

อย่างไรก็ตามสงครามครั้งนี้ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากออกญาจักรีแมนที่เป็นหัวหน้าทัพเสียชีวิต ในสมรภูมิ หลังจากได้รับบาดเจ็บหนัก และด้วยกองทัพเขมรถอยกำลัง แผนการสลายราชธานีสยามก็ต้องยุติ ในแบบเรียนกล่าวว่า “วิบัติราชวงศ์เขมรก็ประทุขึ้นอีกครั้ง” ในแบบเรียนมองว่า ความแตกแยกในราชวงศ์ที่เกิดขึ้นนั้น นำมาซึ่งผลวิบากอย่างเลวร้ายแก่สังคมเขมร เช่น โจรกรรม ความอดอยาก ไม่มีความสงบ โรคระบาด ทำให้ประชาชนได้รับความทุกข์ยากไปทุกแห่งหน

ในแบบเรียนของกัมพูชา มีการพูดถึงการใกล้เคียงความขัดแย้งภายในราชวงศ์เขมรอยู่หลายครั้ง เช่น ในสมัยสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิ ตัดสินพระทัยให้ศรีราชาและศรีสุริโยทัยไปประทับที่กรุงศรีอยุธยา (ประเทศสยาม) พระบาทธรรมราชาถูกกษัตริย์สยามอภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์กรุงกัมพูชาในค.ศ. 1486 ที่ราชธานีจตุมข แต่หลังจากช่วยใกล้เคียงความขัดแย้งภายในราชวงศ์เขมรมา กษัตริย์สยามเรียกรองเอาจังหวัดที่พระบาทศรีราชาเพิ่งได้คืนมานั้นกลับไปทั้งหมด¹⁴⁰

¹³⁷ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). **ศึกษาสังคม 8**. หน้า 108-109.

¹³⁸ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). **ศึกษาสังคม 6**. หน้า 102.

¹³⁹ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). **ศึกษาสังคม 8**. หน้า 109-110.

¹⁴⁰ เล่มเดียวกัน. หน้า 110-111.

หลังจากนั้นเนื้อหาของประวัติศาสตร์ในแบบเรียนกัมพูชากล่าวถึงเมืองละแวกและเมืองอุดงซึ่งเป็นราชธานีเก่า ในรายละเอียดส่วนใหญ่มักกล่าวถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับสงครามและการแบ่งฝักฝ่ายในราชสำนักเขมร โดยเฉพาะในสมัยเมืองอุดงค์ แบบเรียนกล่าวถึง “กษัตริย์เขมรที่เสวยราชย์อย่างต่อเนื่องที่เมืองอุดง ล้วนเป็นกษัตริย์ที่ไร้ความสามารถในการสร้างราชธานี และทำให้ประเทศมีความจลาจลเป็นระยะเวลาหลายปี”¹⁴¹

ความแตกแยกการแบ่งฝักฝ่ายในราชสำนักกัมพูชายังคงมีมาโดยตลอดนำไปสู่ความขัดแย้งในราชวงศ์และการแทรกแซงของกองทัพญวน – สยามครั้งสำคัญนำไปสู่การเกิดสงครามที่ยาวนานเกือบ 15 ปีคือสงครามอันนัมสยามยุทธที่เป็นการแย่งชิงดินแดนเขมรของญวนและสยาม รวมถึงการที่จังหวัดพระตะบองและเสียมเรียบอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม ซึ่งเป็นที่มาของความวุ่นวายของกัมพูชาในเวลานั้น

“ค.ศ. 1794 สยามได้นำพระองค์เองมาเสวยราชย์ที่อุดงค์ แต่สยามได้ปกครองจังหวัดเสียมราฐและพระตะบอง พระองค์เองสวรรคตโดยมีลูกชาย 5 คนคือ พระองค์จัน พระองค์ภิม พระบาทองค์สงวน พระบาทองค์อิม และพระบาทองค์ดวง

โดยทั้งพระองค์ 5 ทรงพระเยาว์เกินไป กิจการ ภายในประเทศตกอยู่กับเจ้าฟ้าปกที่สนิทกับสยาม ตอนนั้นเจ้าเมืองทั่วประเทศได้ก่อจลาจล แต่ละคนประกาศความเป็นเอกราช ทำให้สยามยกพระอุทัยราชาองค์จันท์ขึ้นครองราชย์ในปีค.ศ. 1806 ในตอนนั้นญวนได้บังคับพระองค์จันท์ให้อยู่ภายใต้อิทธิพลญวน จนถึงปีค.ศ. 1811 สยามยกทัพมากำจัดพระบาทอุทัยราชาองค์จันท์ที่อุดงค์ พระองค์ได้หนีไปไพรนคร สยามได้ยกพระองค์สงวนให้ขึ้นครองราชย์ แต่ในปีค.ศ. 1813 พระเจ้ายาลองประเทศเวียดนามได้สั่งกองทัพให้แห่พระบาทอุทัยราชาองค์จันท์กลับมาเสวยราชย์ที่อุดงค์ ส่วนพระองค์สงวนได้กลับมาประทับที่สยามและสวรรคตที่นั่น...

...จนถึงค.ศ. 1836 เจ้าเมืองโพธิสัตว์ได้ให้ทัพสยามเข้าเมืองโพธิสัตว์และกำปงชนัง ตอนนั้นพระบาทองค์จันท์พึ่งทัพญวนให้ช่วยขับไล่ทัพสยาม และในที่สุดสยามได้ยกทัพถอยกลับไป พระบาทองค์จันท์ทรงสวรรคตในค.ศ. 1834”¹⁴²

¹⁴¹ กระทรวงอบรม เยวชน และกีฟา. (2018). ศึกษาสังคม 6. หน้า 118-119.

¹⁴² เล่มเดียวกัน. หน้า 122-123.

ในทางกลับกันมีหัวข้อที่กล่าวถึง การแทรกแซงของเขมรเพื่อช่วยสยามและญวน โดยช่วยสยามจากการทำศึกในสงครามเก้าทัพและเวียดนามในกรณีของกบฏเต๋ยเซิน ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

เนื้อหาในแบบเรียนระดับมัธยมศึกษาของกัมพูชาจะมีรายละเอียดเนื้อหาที่เข้มข้นมากและมีการบรรยายด้วยถ้อยคำที่รุนแรงอย่างเห็นได้ชัด เช่น มีการกล่าวว่า “ในค.ศ.1794 พระองค์เองได้ราชาภิเษกในพระชนม์ 22 พรรษาที่กรุงเทพฯ เครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ โดยเฉพาะพระแสงขรรค์ชัยศรีที่เจ้าฟ้าแบน (เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์) ได้ลักเอาไปให้สยามก็ถูกคืนมาให้เขมร” หรือการใช้คำว่า “การกลืนกิน” ดินแดนทางตะวันตกของเขมรโดยพวกสยามกล่าวถึง เหตุการณ์ที่สยามส่งสารมาให้กษัตริย์เขมรเพื่อผนวกเมืองพระตะบอง เมืองพระนคร และจกัลเข้ากับดินแดนสยาม เพื่อเป็นการตอบสนองแด่พระเจ้าสยามที่ได้เลี้ยงดูพระองค์เองตอนพระองค์ไปประทับอยู่เมืองสยาม พระองค์เองสะท้อนใจอย่างมากและได้ส่งสารตอบปฏิเสธกลับไป ทำให้พระเจ้าตากสินโกรธเป็นอย่างมาก แล้วส่งสารสุดท้ายว่า ถ้ากษัตริย์เขมรไม่เอาจังหวัดเหล่านี้ไปให้สยาม ประเทศเราทั้ง 2 จะกลายเป็นศัตรูกัน พระองค์เองไม่มีทางเลือกก็ยอมใจทำตามการขอของกษัตริย์สยาม¹⁴³ และมีการกล่าวถึงจังหวัดพระตะบองหลังจากที่เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์เสียชีวิตค.ศ. 1809 ได้มีการแต่งตั้งลูกชายขึ้นดำรงตำแหน่งแทน การแต่งตั้งดังกล่าวของสยาม “แสดงให้เห็นถึงการถือครองจังหวัดทางตะวันตกอย่างเต็มที่ โดยเกิดแบบแผนรัฐบาลตามแบบสยาม”¹⁴⁴

อย่างไรก็ตามต้องถือว่า แบบเรียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชาให้พื้นที่กับการเรียนรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านมากกว่าประเทศไทย โดยเฉพาะการเรียนรู้เกี่ยวกับประเทศไทยในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โดยเริ่มตั้งแต่ ความเป็นมาของชนชาติไท สมัยสุโขทัย อโยธยาและอารยธรรมเขมร พระเจ้าตากสินและราชวงศ์จักรี รัฐประหาร และการเปลี่ยนชื่อจากสยามเป็นไทยค.ศ.1932 รัฐประหารทหารเผด็จการค.ศ.1992 เหตุการณ์พฤษภาทมิฬและพิบัติทางการเมืองค.ศ. 2006-2010 ยังไม่รวมกับที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกัมพูชาในระดับชั้นอื่นๆ อย่างไรก็ตามข้อมูลบางส่วนเป็นข้อมูลที่ผิด เช่น การเขียนถึงพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลว่า เป็นรัชกาลที่ 7¹⁴⁵

3.3.3 ประเด็นประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชาในแบบเรียน

ประเด็นประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชาที่ปรากฏในแบบเรียนของทั้งสองฝ่าย เมื่อนำมาวิเคราะห์จะพบว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ประการแรกมาจากข้อจำกัดในตัววิชาประวัติศาสตร์ที่เกิดจากการขาดแหล่งข้อมูล ทำให้มีการตีความจากความเข้าใจของตน ซึ่งอาจจะถูกครอบงำโดยอคติหรือจากปัจจัยอื่นๆ

¹⁴³ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). *ศึกษาสังคม 8*. หน้า 123-124.

¹⁴⁴ เล่มเดียวกัน. หน้า 124.

¹⁴⁵ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). *ศึกษาสังคม 9*. หน้า 152.

ในขณะที่ประการที่สองมาจากขนบธรรมเนียมการเขียนประวัติศาสตร์ที่เน้นในเรื่องของทฤษฎีมหาบุรุษผู้ซึ่งเป็นมหาบุรุษจากชัยชนะในสงคราม อีกทั้งข้อมูลทางสังคมและเศรษฐกิจก็มีไม่มากนักทำให้ไม่เพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์ต่อไป

1. ข้อจำกัดของแหล่งข้อมูลและการตีความตามความเข้าใจ

อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชาในแบบเรียนควรต้องทำความเข้าใจถึงข้อจำกัดทางประวัติศาสตร์ กัมพูชาประสบปัญหาเกี่ยวกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์เช่นเดียวกันกับประเทศไทย เนื่องจากเอกสารชั้นต้น พระราชพงศาวดารส่วนใหญ่ที่หลงเหลือมาจนถึงปัจจุบันมีน้อยมาก นอกจากนี้จากการทำสงครามภายในที่เกิดการแย่งชิงบัลลังก์และสงครามภายนอกที่ศัตรูบุกเข้ามา ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมากมายต่อหลักฐานต่างๆ อีกทั้งสถานที่เก็บรวบรวมเอกสารทางประวัติศาสตร์มากมายถูกทำลายจากการทำสงครามนับตั้งแต่สงครามกลางเมืองในค.ศ.1970 เป็นต้นมา ทำให้หลักฐานและเอกสารทางประวัติศาสตร์อื่น ๆ หายไป ดังนั้นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์กัมพูชาและสยามจึงมีไม่มากนัก การศึกษาส่วนใหญ่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศนี้จำเป็นต้องพึ่งพาแหล่งข้อมูลทุติยภูมิเช่นพงศาวดาร อย่างไรก็ตามแหล่งข้อมูลเดียวกันนี้ก็มีข้อขัดแย้งกัน ทำให้ต้องมีการนำมาวิเคราะห์ตีความก่อนที่จะนำไปใช้

ตามปกติพงศาวดารเป็นแหล่งข้อมูลที่รู้จักกันดีในหมู่นักประวัติศาสตร์ พงศาวดารใช้เป็นแหล่งข้อมูลเบื้องต้น แต่เหตุการณ์ต่างๆ อาจไม่ได้เป็นความจริงเสมอไป เพราะผู้เขียนสามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ ดังนั้นการชำระพงศาวดารในแต่ละครั้งผู้เขียนสามารถลบหรือเพิ่มรายละเอียดบางอย่างเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการเมืองในเวลานั้น ยกตัวอย่างเช่น พงศาวดารของอาณาจักรอยุธยาถือเป็นประวัติศาสตร์ที่พิสูจน์ความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับกัมพูชาในอดีต พงศาวดารเหล่านี้ไม่ได้เป็นของปลอมเหมือนที่พบในกัมพูชา แต่เป็นที่ชัดเจนว่าข้อความบางอย่างไม่ถูกต้องและเป็นหัวข้อของที่นักประวัติศาสตร์หยิบมาเป็นข้อถกเถียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 14 และ 15

2. ขนบธรรมเนียมการเขียนประวัติศาสตร์

นอกจากนี้ขนบการเขียนประวัติศาสตร์ในภูมิภาคที่ขาดแคลนข้อมูลในเชิงสังคมและเศรษฐกิจเพราะการจดบันทึกเน้นไปที่การเขียนเชิดชูวีรกรรมของกษัตริย์ในการทำสงครามทำให้ข้อมูลที่ใช้ในการเรียนการสอนก็ไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงวีรกรรมสำคัญต่างๆ ได้ โดยเฉพาะในสมัยอยุธยาซึ่ง อยุธยาต้องการเขมรเป็นประเทศราชของอยุธยา เพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านตะวันออกของอาณาจักร ทั้งอยุธยายังต้องการกำลังคนและบรรณาการจากเขมร¹⁴⁶ ซึ่งการพูดถึงเหตุการณ์ดังกล่าว เมื่อมีผู้ชนะ ก็ต้องมีผู้แพ้ซึ่งก็คือ

¹⁴⁶ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือเรียนรายวิชาขั้นพื้นฐานประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. หน้า 77.

ประเทศเพื่อนบ้านนั่นเอง ดังเช่นที่ปรากฏในแบบเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของกัมพูชาซึ่งกล่าวถึงพระบาทศรีราชากษัตริย์กัมพูชาไว้ว่า

“...พระบาทศรีราชา ขึ้นครองราชย์ต่อจากพระบาทนารายณ์ราชา
หนึ่งปีต่อมา พระบาทศรีสุริโยทัย ซึ่งเป็นหลานได้ก่อความจลาจลเป็นครั้งที่ 3
รบเพื่อชิงราชสมบัติจากพระองค์...”

“...ความซุลมุนในประเทศก็เกิดขึ้น ในขณะที่เขมรติดการต่อสู้แย่งชิง
ราชสมบัติกันนั้น สยามก็เข้ามาโจมตีได้จังหวัด นครราชสีมา จันทบุรี และบริเวณ
เมืองพระนคร

โดยทรงมีพระทัยรักชาติและไม่อยากให้เสียดินแดน พระบาทศรีราชา
ทรงก็นำทัพไปขับไล่สยามจากดินแดนเขมร และทรงได้สั่งให้พระบาทธรรม
ราชาผู้เป็นน้องออกไปต่อต้านกับพระบาทศรีสุริโยทัย

หลังจากขับไล่สยามออกจากดินแดนเขมรแล้ว พระบาทศรีราชาก็ยก
ทัพกลับมาจตุมุข แต่ในเวลานั้นพระองค์ไม่สามารถเข้ามากรุงจตุมุขได้เพราะ
กองทัพพระบาทธรรมราชาสกัดกั้นไว้ ...”¹⁴⁷

ในบางครั้ง บางเหตุการณ์มีการกล่าวถึงในแบบเรียนของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงฝ่ายเดียว เช่นกรณีพระ
บาทธรรมราชาถูกบังคับให้มอบจังหวัดจันทบุรีให้กับสยาม ซึ่งเหตุการณ์นี้ไม่ได้มีการบันทึกหรืออยู่ในการรับรู้
ของฝ่ายสยามคือ

“พระบาทธรรมราชา (1486-1504) พระธรรมราชาขึ้นเสวยราชย์
ปกครองราชอาณาจักรกัมพูชาในปี ค.ศ. 1486 หลังจากพระศรีราชาและพระ
บาทศรีสุริโยทัยเสด็จไปอยู่อยุธยาตามแผนของแม่ทัพสยามแล้ว ต่อมาสยามก็
บังคับให้พระบาทธรรมราชามอบจังหวัดนครราชสีมาและจันทบุรีให้สยามเป็นการ
ตอบแทน

การมอบจังหวัดทั้ง 2 ให้สยามได้ทำให้พระบาทศรีราชา ซึ่งกำลัง
ประทับอยู่ที่ประเทศสยามมีความเจ็บป่วยจนทรงประชวรหนัก และสวรรคต
ที่ดินแดนสยาม ส่วนพระบาทศรีสุริโยทัย ก็ทรงสวรรคตในดินแดนสยาม
เช่นกัน”¹⁴⁸

¹⁴⁷ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). ศึกษาสังคม 6. หน้า 10.

¹⁴⁸ เล่มเดียวกัน. หน้า 104.

นอกจากนี้มีการกล่าวถึงการพึ่งพากรุงศรีอยุธยาเพื่อระงับเหตุการณ์ในเขมร

“หลังจากทำสงครามระหว่างกันในเวลาหลายปีมา ไม่มีฝ่ายใดได้รับชัยชนะ พระบาทธรรมราชาทรงจัดให้ราชทูตเขมรไปขอความช่วยเหลือจาก กษัตริย์สยาม ขณะนั้นกษัตริย์สยามพอพระราชหฤทัยเป็นอย่างมากแล้วสั่งให้แม่ทัพสยามนำทัพเข้ามากรุงจตุมุขทันที โดยประกาศแก่ราษฎรเขมรว่า สยาม มาช่วยแก้ปัญหาเขมร

แม่ทัพเขมรที่จตุมุขและแม่ทัพสยามได้ประชุมวางแผนกำจัดพระบาท ศรีราชาและพระบาทศรีสุริโยทัย หลังจากประชุมพระบาทธรรมราชาทรงส่งพระ ราชสาส์นขออนุญาตเชิญพระบาทศรีราชาและพระบาทศรีสุริโยทัยเข้ามาราชธานี จตุมุขเพื่อรวบรวมความปรองดองชาติ

ขณะนั้นพระบาทศรีราชาทรงมีพระทัยลังเล แต่มีพระทัยรักใน มิตรภาพ พระองค์ทรงยอมเข้าประชุม ส่วนพระบาทศรีสุริโยทัย ทรงเห็นว่าพระ บาทศรีราชาตกลงแล้ว พระองค์ก็ไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ ทรงตัดสินใจพระทัย เข้าร่วมประชุมโดยมีสยามเป็นผู้ปรองดอง

หลังจากพระราชเขมรเข้าประชุม สยามได้ใช้กลอุบายบังคับของ อัญเชิญพระบาทศรีราชาและพระบาทศรีสุริโยทัยไปประทับที่กรุงศรีอยุธยา”¹⁴⁹

ประเด็นประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชาในแบบเรียนที่สามารถนำไปสู่ความขัดแย้งได้ เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้อยู่ในความทรงจำของคน แม้ว่าในปัจจุบันแบบเรียนของไทย และกัมพูชาพยายามที่จะมีการปรับปรุงเกี่ยวกับเนื้อหาของเหตุการณ์ดังกล่าว แต่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ความ พยายามดังกล่าวถือเป็นการเคลื่อนไหวในเบื้องต้นที่จะเปลี่ยนภาพจำของผู้คน เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ สำคัญที่มีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้คนและเสริมสร้างความไม่เป็นมิตรกัน สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. “ขอมไม่ใช่เขมร”

เนื้อหาในแบบเรียนไทยที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของกัมพูชามักมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับ ประวัติศาสตร์ไทยยุคสมัยต่างๆ ตั้งแต่ยุคสุโขทัย อยุธยา ธนบุรีและรัตนโกสินทร์ มักเริ่มที่ประวัติความเป็นมา ของการกำเนิดรัฐและอาณาจักรของกัมพูชา ประเด็นในเรื่องการพูดถึงพวกขอมหรือเขมร วาทกรรมในเรื่อง ของขอมไม่ใช่เขมรหรือเขมรได้หายไปจากการเขียนในแบบเรียนของไทยแล้ว ภาพลักษณ์ที่ปรากฏในเนื้อหา ประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนของไทยนั้น กัมพูชาคืออาณาจักรที่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่

¹⁴⁹ เล่มเดียวกัน. หน้า 107.

ศตวรรษที่ 6 ได้รับคติความเชื่อด้านการปกครองจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งได้ส่งผลต่อรูปแบบการปกครองของกัมพูชา และนำมาสู่รูปแบบการปกครองของไทยในเรื่องความเป็นสมมติเทพของกษัตริย์ในเวลาต่อมา สอดคล้องกับการกล่าวถึง ศิลปวัฒนธรรมของกัมพูชาทั้งในอดีตและปัจจุบัน ได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ด้านสถาปัตยกรรม รองลงมาคือ ด้านศิลปวัฒนธรรมของกัมพูชา

อย่างไรก็ตามในแบบเรียนกัมพูชาประเด็นเรื่องภูมิหลังของชาวเขมร กลับเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องบนข้อสันนิษฐานว่า “เขมรคือชาวอินเดียหรือไม่” มีการนำเสนอความเห็นจากหลายๆ ทฤษฎี ทั้งทฤษฎีที่กล่าวว่าคนเขมรอพยพมาจากอินเดียตอนเหนือเข้ามาเผยแพร่อารยธรรมเหนือนินแดนแหลมสุวรรณภูมิ รวมถึงทฤษฎีที่บอกว่า ชนชาติเขมรอยู่ในดินแดนบริเวณนี้มานานแล้ว¹⁵⁰

ในขณะเดียวกันแบบเรียนกัมพูชาเน้นย้ำถึงความสืบเนื่องทางเชื้อชาติตั้งแต่สมัยอาณาจักรเจนละและมาตอกย้ำอีกครั้งเมื่อกล่าวถึงอาณาจักรพระนครที่ถือว่าเป็นหนึ่งในอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผ่านภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษของพวกเขาได้เลือกสรรแล้ว อีกทั้งลักษณะของคนในเมืองพระนครคือ อัตลักษณ์ของเขมรทั้งหมด

“บรรพบุรุษเขมรเลือกที่ตั้งบริเวณเมืองพระนครเป็นราชธานีไม่ใช่เป็นความบังเอิญ เมืองพระนครสถิตอยู่ตรงกลางของพระราชอาณาจักรกัมพูชาของเรา บริเวณนี้เป็นที่ชุมนุมของพ่อค้าทั้งทางบกและทางน้ำ และเต็มไปด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติทุกอย่าง เช่น ปลาในบึงตวนเลสาบ กวาง ไม้ดีๆ และหินทรายสำหรับสร้างปราสาท ที่ราบลุ่มรอบๆ บึงตวนเลสาบเป็นดินตะกอนอุดมไปด้วยแร่ธาตุสำหรับการทำการเกษตรทุกอย่าง

ชาวเขมรในสมัยเมืองพระนครเป็นชนชาติมีใจอดทน อดุสาหะ พยายาม และมีความทะเยอทะยาน”¹⁵¹

2. กรณีเมืองละแวก

ในสมัยที่กษัตริย์กัมพูชามีราชธานีอยู่ที่กรุงละแวก ละแวกเป็นสถานที่ประวัติศาสตร์ที่ขมขื่น ตั้งอยู่ที่อำเภอกำแพงนครหงษ์ จังหวัดกำแพงเพชร บ้านถายนี้อ้างอิงโดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชและเป็นราชธานีเขมรกระทั่งถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 หลังจากพระองค์ขึ้นเสด็จก่อนในค.ศ. 1526 ซึ่งในประวัติศาสตร์ไทยมักกล่าวถึงสงครามครั้งนี้อยู่บ่อยครั้งเกี่ยวกับการทำพิธีปฐมกรรมกษัตริย์เขมรคือ พระยาละแวก พงศาสดาของ

¹⁵⁰ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). *ศึกษาสังคม 7*. หน้า 116-117.

¹⁵¹ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). *ศึกษาสังคม 8*. หน้า 103-105.

ไทยเขียนไว้ว่า กษัตริย์เมืองละแวกบุกเข้ามาและอพยพชาวบ้านออกจากทางตะวันออกของอาณาจักรใน ขณะที่สมเด็จพระนเรศวรทรงติดพันทำสงครามอยู่กับพม่า ทำให้สมเด็จพระนเรศวรจึงตัดสินใจประกาศแก้แค้นเขมร มีการระบุในหนังสือประวัติศาสตร์ว่า อยุธยาส่งกองกำลังไปยังกัมพูชา สมเด็จพระนเรศวรมหาราช กล่าวว่า “ผู้ปกครองของเขมรกดขี่ข่มเหงประชาชนและไม่ซื่อสัตย์ เนรคุณ”¹⁵² พงศาวดารไทยมีการบรรยายให้เห็นถึงเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นการล้างแค้นพระยาละแวกซึ่งเป็นที่รู้จักในนามของพิธีปฐมกรรมซึ่งเป็นพิธีที่สังหารกษัตริย์กัมพูชาอย่างเหี้ยมโหดที่แสดงถึงอำนาจและเป็นการกระทำที่ถูกเหยียดหยามศัตรูชั้นสูงสุด โดยการตัดศีรษะแล้วเอาเลือดของพระยาละแวกมาล้างเท้าสมเด็จพระนเรศวร ในแบบเรียนเขมรปรากฏข้อความเกี่ยวกับพิธีนี้ว่า “ที่ประเทศสยามมีวัดหนึ่งชื่อ วัดใหญ่ชัยมงคลในจังหวัดอยุธยา มีภาพเชือดคอ กษัตริย์เขมรเอาเลือดล้างเท้ากษัตริย์สยาม”¹⁵³

อย่างไรก็ตามงานเขียนของมิชชันนารีตะวันตกที่เข้าไปในอาณาจักรเขมรในช่วงนั้น เปิดเผยว่าการประหารชีวิตด้วยพิธีปฐมกรรมไม่เคยเกิดขึ้นจริง สอดคล้องกับข้อมูลของขจร สุขพานิช นักประวัติศาสตร์ไทย ผู้มีชื่อเสียงซึ่งไม่เชื่อว่าพิธีกรรมที่ปรากฏไว้ในพงศาวดารนั้นเกิดขึ้นจริง เขาเชื่อว่า กษัตริย์เขมรพระยาละแวกหลบหนีไปอยู่ในลาวใต้ได้ เพื่อส่งเสริมมุมมองใหม่เกี่ยวกับอดีตและการปฏิเสธ “ชาตินิยมผู้คลั่งไคล้” ในรูปแบบเก่า ทำให้การตีพิมพ์หนังสือชื่อ “พระนเรศวร ติเมืองละแวก แต่ไม่ได้ ‘ฆ่า’ พระยาละแวก” ซึ่งนำเสนอข้อมูลมุมมองและทฤษฎีใหม่ที่ตรงกันข้ามกับงานเขียนประวัติศาสตร์ก่อนหน้านี้ แต่การรับรู้ใหม่เหล่านี้ดูเหมือนจะไม่ได้มีผลต่อการเปลี่ยนมุมมองของคนไทยส่วนใหญ่ต่อกัมพูชา การรับรู้ในแบบเก่ายังคงปรากฏอยู่โดยขาดความรู้ความเข้าใจในหมู่คนไทยที่บอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ผ่านนักประวัติศาสตร์สมัครเล่นที่ไม่ได้มีการปรับปรุงหรือแก้ไขข้อมูลให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ

ในแบบเรียนของกัมพูชากล่าวถึงสาเหตุของการสร้างเมืองละแวก รวมถึงที่มาของเมืองเสียมเรียบหรือในสยามเรียกว่า “เสียมราฐ” ไว้ว่า

“...หลังจากได้ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์พระบาทจันทราชาทรงได้ให้สร้างราชธานีแห่งใหม่ชั่วคราวที่บริเวณแห่งหนึ่งของจังหวัดโพธิ์สัตว์ ขณะนั้นพระเจ้าสยามได้บังคับให้พระจันทราชาเอาช้างเผือกไปถวาย แต่ทรงปฏิเสธสงครามเขมรสยามได้ปะทุขึ้นที่บริเวณเมืองพระนคร ในที่สุดกองทัพเขมรได้ฆ่าและขับไล่สยามไป ต่อมาประชาชนเขมรมักเรียนบริเวณนั้นว่า เสียมเรียบ (สยามราบ) – แปลว่า สยามแพ (ผู้วิจัย)

¹⁵² ดูรายละเอียดในพระราชพงศาวดารกรุงเก่า

¹⁵³ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2017). ประวัติศาสตร์ 11. หน้า 137.

ต่อมาทรงเห็นว่า บริเวณโพธิสัตว์อยู่ใกล้เสียมเรียบเกิน พระ
จันทราชาทรงก็จัดให้สร้างราชธานีใหม่ตรงบริเวณละแวก (กำ
ปงชนัง)...”¹⁵⁴

ในแบบเรียนของกัมพูชาได้มีการกล่าวถึงที่มาของสงครามครั้งดังกล่าวไว้ว่า

“ในรัชกาลพระบาทลัตถาที่ 1 ประเทศพม่ายกทัพมารบกับสยามตลอด
ดังนั้นพระเจ้าสยามได้ขอให้ทัพเขมรไปช่วย โดยโยงตามความสัมพันธ์เขมร-
สยามในปีค.ศ. 1576 พระบาทลัตถาที่ 1 ทรงจัดให้พระบาทศรีสุริโยพรรณนำ
ทัพไปช่วยสยาม โดยมีทัพช่วยนี้ กองทัพสยามได้กำจัดทัพพม่า สยามไม่ได้
ขอบคุณต่อทัพเขมร แต่กลับมาดูถูกทัพเขมร

ต่อมาไม่นานเท่าไร พม่าได้ยกทัพเข้ามาตีสยามอีกครั้ง คราวนี้พระบาท
ลัตถาที่ 1 ทรงรับสั่งให้ทัพเขมรโจมตีเอาจังหวัดเขมรที่สยามเคยเอากลับคืน
มา”¹⁵⁵

ในสมัยอยุธยาซึ่งติดพันศึกกับพม่า ตามเอกสารไทยกล่าวถึงการที่ กัมพูชาฉวยโอกาสโจมตีอยุธยาถึง
6 ครั้ง แบบเรียนไทยกล่าวไว้ว่า “เมื่อใดที่อยุธยาเข้มแข็งกว่า เขมรจะยอมอ่อนน้อมอยู่ในอำนาจอยุธยา แต่
ถ้าอยุธยาอ่อนแอหรือติดศึกสงครามกับพม่า เขมรจะแยกตัวเป็นอิสระและลอบโจมตีอยุธยา”¹⁵⁶ ตรงกันกับ
ในแบบเรียนกัมพูชาได้กล่าวถึงเหตุการณ์ดังกล่าวไว้ว่า ในสมัยพระบาทจันราชา (1516 - 1566)

“ขณะที่สยามกำลังติดพันสงครามกับพม่านั้น พระบาทจันราชาทรง
ได้รับสั่งให้กองทัพโจมตีเอาจังหวัดของเขมรที่สยามเคยเอามาไปกลับคืนมาเช่น
จังหวัดจันทบุรี เป็นต้น”¹⁵⁷ และในสมัยพระบาทบรมราชา (1566-1576)
“พระองค์ทรงรับสั่งทัพให้ตีสยามเอาจังหวัดนครราชสีมา (โคราช) ที่สยามเอา
ไปกลับมา กษัตริย์สยามหันมาเป็นมิตรกับเขมรในปี ค.ศ. 1576”¹⁵⁸

¹⁵⁴ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). ศึกษาสังคม 6. หน้า 110.

¹⁵⁵ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). ศึกษาสังคม 6. หน้า 113.

¹⁵⁶ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือเรียนรายวิชาชั้นพื้นฐานประวัติศาสตร์
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. หน้า 77.

¹⁵⁷ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). ศึกษาสังคม 6. หน้า 111.

¹⁵⁸ เล่มเดียวกัน.

กรณีนี้แสดงให้เห็นถึงข้อควรระวังเมื่อใช้หลักฐานประเภทพงศาวดารที่ผู้นำสามารถเปลี่ยนเนื้อหาเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของตน การกระทำเช่นนี้นำไปสู่การสร้างจินตภาพที่เป็นปฏิกิริยาและถูกประเทศกัมพูชา

กรณีดังกล่าวที่มักเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติด้านลบต่อคนที่อ่านหรือรู้ประวัติศาสตร์ในช่วงดังกล่าว ตามความคิดของไทย กัมพูชาเป็นเสมือนประเทศราชซึ่งต้องส่งเครื่องราชบรรณาการไปช่วยอยุธยา และถวายความจงรักภักดี แต่กลับตรงกันข้าม ดังนั้นพฤติกรรมของชาวกัมพูชาจึงถูกมองว่าเป็นการทรยศเป็นที่มาของคำที่ว่า "ขอมแปรพักตร์" เหตุการณ์นี้ได้มีการอธิบายไว้ในแบบเรียนกัมพูชาว่า

“ในรัชกาลพระบาทลัทธิธำ 1 (1576 – 1586) ประเทศพม่ายกทัพมารบกับสยามตลอด ดังนั้นพระเจ้าสยามได้ขอให้ทัพเขมรไปช่วย โดยโยงตามความสัมพันธ์เขมร-สยามในปีค.ศ. 1576 พระบาทลัทธิธำ 1 ทรงจัดให้พระบาทศรีสุริโยพรรณนำทัพไปช่วยสยาม โดยมีทัพช่วยนี้ กองทัพสยามได้กำจัดทัพพม่าสยามไม่ได้ขอบคุณต่อทัพเขมร แต่กลับมาดูถูกทัพเขมร

ต่อมาไม่นานเท่าไร พม่าได้ยกทัพเข้ามาตีสยามอีกครั้ง คราวนี้พระบาทลัทธิธำ 1 ทรงรับสั่งให้ทัพเขมรโจมตีเอาจังหวัดเขมรที่สยามเคยเอากลับคืนมา”¹⁵⁹

“พระราชเขมรสมัยนั้นพยายามปกป้องแล้วตีเอาดินแดนที่สยามปกครองกลับคืนมา เช่น นครราชสีมา ปราจีนบุรี จันทบุรี เป็นต้น ในค.ศ. 1576 เขมรได้ลงสนธิสัญญาผูกความสัมพันธ์เขมร-สยาม”¹⁶⁰

อันที่จริงคำว่า "ขอมแปรพักตร์" สามารถใช้ได้ทั้งสองความหมาย ความหมายแรกหมายถึง เกี่ยวข้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์ในสมัยที่รัชกาลที่ 4 ที่เรียกเมืองเขมร – ไทยซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นของประเทศไทยว่า “แผ่นดินเขมรสีภาค” ดินแดนขอมแปรพักตร์ตั้งอยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำป่าดงที่ทอดตัวขยายไปทางทิศตะวันตกของ ทะเลสาบเขมร ทำให้เมืองในบริเวณนี้มีทั้งชื่อไทยและชื่อภาษาเขมร เช่น ฉะเชิงเทราคือชื่อเขมรแปดริ้วคือ ชื่อไทย ดังนั้นทุกวันนี้ผู้คนที่อาศัยอยู่พื้นที่ดังกล่าวถือว่าเป็นผลมาจากการผสมปะปนกันระหว่างเขมรและไทย ตั้งแต่ค.ศ.1782 ในดินแดนขอมแปรพักตร์มีเมืองใหม่เกิดขึ้นหลายเมืองและมีคนไทยอาศัยอยู่

¹⁵⁹ เล่มเดียวกัน. หน้า 113.

¹⁶⁰ เล่มเดียวกัน. หน้า 114-115.

เช่นเดียวกับเมืองอื่นๆ เมืองเหล่านี้ได้แก่ มงคลบุรี ศรีโสภณ วัฒนานคร อรัญประเทศจนถึงพระตะบองและเสียมเรียบ¹⁶¹

อย่างไรก็ตามนักประวัติศาสตร์หลายคนเช่น Lawrence P. Briggs และ Michael Vickery คิดว่าสงครามครั้งนี้ไม่ได้เป็นสงครามที่เกิดขึ้นจริง แต่เป็นการเพิ่มเข้ามาในหลัง เพราะเหตุการณ์ดังกล่าวไม่ได้มีการบันทึกไว้ในพงศาวดาร"หลวงประเสริฐ" ซึ่งเป็นพงศาวดารฉบับที่เก่าแก่ที่สุดของไทย ในทางตรงกันข้ามพงศาวดารเมืองละแวก (Lovek) พงศาวดารเก่าแก่ของกัมพูชามีการอธิบายไว้ว่า อยุธยาโจมตีเขมร ชาวเขมรผู้นำสงสารต้องอยู่ภายใต้การปกครองของลูกชายกษัตริย์อยุธยา 3 คน อย่างไรก็ตามเรื่องราวดังกล่าวไม่ได้ปรากฏในหลักฐานทางฝั่งไทย ในค.ศ.1855 กษัตริย์มีการตีพิมพ์พงศาวดารเขมรแต่มีการแก้ไขในรายละเอียดเรื่องราวดังกล่าว จากลูกชาย 3 คนของกษัตริย์อยุธยาให้เปลี่ยนเป็นลูกชาย 3 คนของกษัตริย์กัมพูชา¹⁶² อย่างไรก็ตาม ความหมายคำว่า ขอมแปรพักตร์ในความหมายที่สองนี้เป็นที่รู้จักกันดีในการรับรู้ของไทย ขอมแปรพักตร์จึงมีความหมายเชิงลบในหมู่คนไทยซึ่งพวกเขามักใช้เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมของคนที่ไม่จริงจังไม่ซื่อสัตย์ ทฤษฎี ทักหลัง เปลี่ยนข้างไปมาในชีวิตประจำวัน

เหตุที่ทำให้เมืองละแวกมักถูกกล่าวถึงในบริบทของสงครามไทย-กัมพูชาและมีการโยงเข้ากับทัศนคติหรือภาพจำทางด้านลบอีกหลายประเด็น ในแบบเรียนกัมพูชากล่าวถึงความแข็งแกร่งของป้อมปราการเมืองละแวกไว้อย่างมากมาย ดังนี้

“ออกญาเสนาบดี จัดแจงเกณฑ์ประชาชนตัดไม้ ขนหิน ตัดหิน หาบดิน เพื่อสร้างบันทายละแวก และพระบรมราชวัง หัวหน้าคนงานให้เขาขุดฐานเรียงหิน 6 คอกล้อมบันทายเป็นสามมุม แล้วเหนือดินปึกกระดานทำบันทายนี้สูง 17 คอก ด้านบนหนา 10 คอก เชิงกำแพง 22 คอก ส่วนมุมที่ 4 คือแม่น้ำพระองค์ทำกำแพงป้องกัน 5 ชั้น พร้อมทั้งปลูกไม้ไผ่อย่างหนา (ความหนา 2 วา) และมีประตูใหญ่ 8 ประตู ในประตูแต่ละประตู มีป้อมหนึ่ง ป้อมทั้ง 8 มีความสูง 22 สอก สำหรับใส่ปืนใหญ่ ในกำแพงชั้นที่ 1 ล้วนแต่มีทหารปืนยาวและศาลาขมุนม ศาลาแรกศาลชั้นต้น และศาลอุทธรณ์ ในกำแพงชั้นที่ 3 ล้วนแต่มีทหารอาวุธสั้น ดาบ มีดขอ มีด ในกำแพงชั้นที่ 4 ล้วนแต่มีทหารรักษาพระองค์ โรงละครและพระพลับพลาทอดพระเนตรละคร ในกำแพงชั้นที่ 5 ตั้งโรงพระปัจจาเกาตร และตำหนักสัมฤทธิ์พินามสำราญ ภิรมย์กลุ่มครุบา บุโรหิต

¹⁶¹ ศานติ ภักดีคำ. (2554). ขอมแปรพักตร์สงครามเขมร ไทย จริงหรือ เขมรรบไทย ว่าด้วยประวัติศาสตร์การสงครามระหว่างไทย-เขมร. หน้า 93.

¹⁶² เล่มเดียวกัน.

และกลุ่มมหาดเล็ก ในกำแพงนี้มีพระบรมราชวังห้ายอดปิดทองและทาร์ก โดยประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือ พระแก้ว พระตรอแลงแกง และพระโค จำนวน 12 องค์ ที่อยู่ในท้องพระโคเหล่านั้นมีคัมภีร์กระบวนศาสตร์... ที่มีคุณค่ามาก และก็มีตำหนักพระสนมกรมการ พระราชบุตรพระราชธิดา และมีคลังใหญ่ๆ เช่น คลังข้าวสารข้าวเปลือก เกลือปลาร้า ปลาแห้ง ปลากรอบ และคลังศาสตราวุธ บันทายละแวกมีความกว้าง 2 กม. และยาว 3 กม. และใช้ระยะเวลาสร้าง 3 ปี (ค.ศ. 1527 – 1529)”¹⁶³

ทางฝั่งกัมพูชากรณีสงครามเมืองละแวกก็เป็นเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดการมีอคติและมองสยามเป็นศัตรู โดยเฉพาะ การบุกโจมตีละแวกของชาวสยามในค.ศ. 1594 และการเข้ายึดเมืองละแวกมารวมกัน เป็นการสร้างการต่อสู้ครั้งสำคัญและมีผลต่อมุมมองทางประวัติศาสตร์ในความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ โดยกล่าวว่า

“สยามยกทัพเข้ามาทำสงครามกับเขมรอีกครั้ง โดยได้ล้มสัญญาความสัมพันธ์ในค.ศ. 1576 ในการทำสงครามนี้ กองทัพเขมรไม่ค่อยกระตือรือร้นในการรบ เพราะน้อยใจต่อพระบาทลัตถาที่ 1 ที่ยกพระราชโอรสที่ยังเด็กให้สวดยราชย์ ดังนั้นกองทัพสยามสามารถโจมตีเข้าได้อย่างง่ายดายจนล้อมเมืองละแวกได้ หลังจากล้อมเมืองละแวกเป็นระยะเวลา 3 เดือน กองทัพสยามก็หมดเสบียงและเจ็บป่วยจนล้มตายอย่างต่อเนื่อง เมื่อสถานการณ์เป็นเช่นนี้ กองทัพสยามก็ถอยทัพกลับ แต่สยามก็ได้ใช้กลยุทธ์โยนเงินดั่งเข้าไปในพงไม้ไผ่ที่ล้อมรอบเมืองละแวก และให้ไส้ศึก (จารบุรุษ) มาอยู่ในดินแดนเขมร ต่อมาเขมรเราพากันตัดไม้ไผ่เพื่อเอาเงินดวง พงไม้ไผ่เมืองละแวกได้ขาดเป็นช่วงๆ ครั้นสยามได้รับข่าวจากไส้ศึก กษัตริย์สยามก็ได้ยกทัพเข้าโจมตีกัมพูชาทันที ขณะนั้นกองทัพเขมรไม่ค่อยเอาใจใส่ต่อต้านกับศัตรู พวกหนีถอยจนมาอยู่รวมกันข้างในเมือง สถานการณ์แบบนี้พระบาทลัตถาที่ 1 และพระราชบุตรของพระองค์ทรงหนีออกจากเมืองละแวกไปประทับอยู่เวียงจันทน์ประเทศลาว พระบาทศรีสุริโยพรรณทรงนำทัพสู้รบอย่างแข็งแกร่งที่สุด แต่ไม่สามารถผลักดันทัพสยามให้ออกจากเมืองได้ กองทัพสยามตีได้เมืองละแวก เมืองละแวกถูกทัพสยามทำลายสิ้นในค.ศ. 1594 **ทรัพย์สินสมบัติของมีค่า**

¹⁶³ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). ศึกษาสังคม 8. หน้า 114-115.

**และคัมภีร์ตำราเขมรถูกสยามเก็บส่งไปอยุธยาหมด สยามได้นำพระบาทศรี
สุริโยพรรณและนักปราชญ์เขมรไปเมืองสยามหมดอีกด้วย”¹⁶⁴**

การเกิดขึ้นของเหตุการณ์โจมตีเมืองละแวก อาจถูกนำมาไปเชื่อมโยงกับการล่มสลายของเมืองพระนคร อาณาจักรอันยิ่งใหญ่ของเขมร เมื่อมีการผลิตซ้ำเกี่ยวกับการโจมตีของสยามที่เมืองพระนครในแบบเรียน และยังคงย้ำด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับการโจมตีเมืองละแวก ดังที่ปรากฏ “กรุงอยุธยาได้ตั้งขึ้นดินแดนของเขมร และตีรุกเข้ามาที่กรุงพระนครหลายครั้งหลายครา พร้อมทั้งรวบรวมเอาสิ่งของที่มีค่า เกณฑ์ประชาชน และนักปราชญ์ราชบัณฑิตเขมรเอาไปประเทศของตน และยังได้ทำลายสิ่งก่อสร้าง ปราสาท และระบบน้ำรอบเมืองพระนครให้หมดสิ้นเกือบไม่มีเหลือ การทำลาย เหล่านั้น ที่เป็นสาเหตุผลักดันให้พระบาทพญาชาติดีลีนพระทัยเปลี่ยนราชธานีเขมรมาตั้งที่กรุงจตุรพักตทางภาคใต้ของประเทศ”¹⁶⁵ และยังคงย้ำในแบบเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 “เวลาที่ทำสงครามกับสยาม พวกมันไม่เพียงแต่ทำลายบ้านเรือน ทรัพย์สมบัติ ผลผลิตการเกษตร ฆ่าฟัน เกณฑ์ประชาชนเท่านั้น แต่ยังทำลายเศรษฐกิจเขมรถึงรากถึงโคนในทีเดียว เช่น ทำลายบาราย ระบบชลประทาน ทำลายไร่นา”¹⁶⁶ “สยามได้เกณฑ์ประชาชนเขมร 70 พันคน และรวบรวมทรัพย์สมบัติมีค่าเอาไปเมืองสยามหมด สยามทำร้ายประชาชนเขมรอย่างโหดเหี้ยม พวกสยามได้จัดตั้งเจ้าเมืองเขตสยามให้ปกครองเขมรและกดขี่ทำร้ายเขมร”¹⁶⁷

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงสยามในหัวข้อที่เกี่ยวกับการล่มสลายของละแวกและวิบากกรรมไว้ว่า “ค.ศ.1580 พม่าได้เข้าโจมตีประเทศสยามอย่างหนัก เวลานั้นกษัตริย์สยามได้ส่งพระราชสาส์นขอความช่วยเหลือจากกษัตริย์เขมร เขมรนำทัพไปช่วยสยามทำสงครามกระทั่งได้รับชัยชนะต่อทัพพม่า หลังจากได้รับชัยชนะต่อพม่าแล้วสยามเนรคุณเขมร ได้ยกทัพมาตีเขมรหลายครั้งหลายครา”¹⁶⁸

เดวิด แชนด์เลอร์ (David Chandler) กล่าวว่า "ประวัติศาสตร์ไทยและกัมพูชาเห็นว่า การยึดครองเมืองละแวกเป็นจุดเปลี่ยนในประวัติศาสตร์ของกัมพูชานำมาซึ่งความอ่อนแอของกัมพูชาและเกิดการขึ้นสู่อำนาจของสยาม มีผลต่อคนทั้งสองประเทศในการอ้างถึงความอ่อนแอของกัมพูชาและความเหนือกว่าผู้อื่นของสยาม"¹⁶⁹ ดังที่มีการเขียนไว้ในแบบเรียน

¹⁶⁴ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). **ศึกษาสังคม 6**. หน้า 113-114.

¹⁶⁵ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). **ศึกษาสังคม 8**. หน้า 139-140.

¹⁶⁶ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). **ศึกษาสังคม 10**. หน้า 164.

¹⁶⁷ **เล่มเดียวกัน**. หน้า 170.

¹⁶⁸ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). **ศึกษาสังคม 8**. หน้า 118-119.

¹⁶⁹ David Chandler. (2000). **A history of Cambodia**. p. 86.

“หลังจากบันทายละแวกแตก ประเทศกัมพูชาหมดอุทยานภาพ และ
ตกไปเป็นรัฐอ่อนแอหนึ่งในบริเวณเอเชียอาคเนย์ พวกสยามได้รวบรวมเอาพระ
โค พระแก้ว ทรัพย์สมบัติ ตำรา และเอกสารต่างๆ เป็นจำนวนมากเอาไปสยาม
เขมรได้เสีย ของมีค่าของชาติ ตำรากฎหมาย นักปราชญ์ราชบัณฑิต และ
วัฒนธรรมเขมรก็ถดถอยลงนับตั้งแต่นั้นมา ประเทศชาติตกไปในความร่นวาย
และความอดอยาก เข้ามาทำลายประชาชนเขมรทั่วทั้งประเทศ ประเทศ
กัมพูชาได้เสียอาณาเขตด้านตะวันตก และพ่ายแพ้ เช่น จังหวัดจันทบุรี
ปราจีนบุรี นครราชสีมา พระตะบอง เสียมเรียบ โพธิ์สัตว์”¹⁷⁰

อย่างไรก็ตามเรื่องราวเกี่ยวกับพระยาละแวกและสงครามเมืองละแวกช่วยอธิบายและทำความเข้าใจ
เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาในหมู่คนไทย สงครามและความโกลาหลในกัมพูชามักถูกอธิบาย
ว่า เป็นความผิดของผู้ปกครองที่ไม่น่าไว้วางใจและการแบ่งฝักฝ่ายภายในราชสำนักกัมพูชาเอง ในขณะที่การ
รุกรานกัมพูชาของสยามมักถูกตีความว่า เป็นความจำเป็นของสยามที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องและควบคุม
สถานการณ์ดังกล่าวให้สงบและเพื่อป้องกันไม่ให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตกัมพูชาตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของเวียดนาม (มักพบในการผลิต
ซ้ำในยุคหลังเมื่อเวียดนามบุกยึดกัมพูชาในค.ศ.1979)

3. ตำนานพระโคพระแก้ว

แบบเรียนกัมพูชากล่าวถึง อาณาจักรอยุธยาอาณาจักรเขมรหลายครั้ง มีการจับตัวกษัตริย์และ
ประชาชนและความมั่งคั่งที่ทั้งหมดของกัมพูชาถูกนำเอาไปอยู่ที่อยุธยา นี่คือการที่กัมพูชาต้องย้ายเมือง
หลวงไปที่อื่นและเพื่อให้ไกลจากอยุธยามากขึ้น เหตุการณ์นี้สะท้อนเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่แท้จริงซึ่ง
เกี่ยวข้องกับการที่อาณาจักรเขมรที่รู้จักกันดี "พระโคพระแก้ว"¹⁷¹ ตำนานเล่าเรื่องราวของกษัตริย์สยามที่ขโมยว้าววิเศษ
ที่เขมรเรียกกันว่า พระโค ไปไว้ที่ราชสำนักของตนหลังจากสู้รบกันหลายครั้งที่เมืองละแวก ในการตีความ
ตำนานนักประวัติศาสตร์หลายคนเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นการรวมเอา "ความทรงจำยอดนิยาม" ที่เล่าถึง พระ
แก้วเป็นคน ในขณะที่พระโคเป็นว้าววิเศษที่พูดได้และมีคาถาอาคมที่แกร่งกล้า ชาวเขมรมีความเชื่อว่า พระโค
คือ วัวของพระอิศวรกลับชาติมาเกิด ในท้องของพระโคเป็นที่เก็บหนังสือและศิลปวิทยาการต่างๆ ของเขมรไว้

ส่วนหนึ่งของตำนานนี้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์สยาม – เขมรเผยให้เห็นว่ากษัตริย์แห่ง
สยามมีความตั้งใจที่จะยึดเอาดินแดนเขมรไปเป็นของตน จึงพยายามยั่วให้เกิดการชนไถ่ระหว่างกษัตริย์เขมร
และสยาม หากเขมรแพ้ต้องถูกบังคับให้มอบที่ดินให้สยาม ชาวสยามมีไก่ที่ดุร้ายที่สุดทำให้ชนะการแข่งขัน

¹⁷⁰ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). ศึกษาสังคม 8. หน้า 118-119.

¹⁷¹ Ly Daravuth and Ingrid Muan. (2001). Preah Ko Preah Kaew: A Cambodia legend.

ก่อนที่จะละทิ้งดินแดนเขมร กษัตริย์เขมรขอต่อสู้ใหม่อีกหน กษัตริย์สยามยอมรับคำทำดังกล่าว กษัตริย์เขมรจึงเดินทางไปทูลราชอาณาจักรเพื่อค้นหาไกชนที่คิดว่าน่าจะเอาชนะไกชนสยามได้ พระโคได้ยินเกี่ยวกับเรื่องนี้ และตกลงที่จะช่วยเหลือกษัตริย์เขมร โดยแปลงร่างเป็นไก่และเอาชนะไกสยามได้ง่าย ทำให้กษัตริย์สยามต้องการแก้แค้น แต่คราวนี้มีการพนันโดยใช้ช้างแทนที่จะเป็นไก่ พระโคใช้เวทมนตร์ของเขาอีกครั้งเปลี่ยนตนเองเป็นช้างและชนะการต่อสู้อีกครั้ง

กษัตริย์สยามได้ท้าทายให้มีการแข่งขันกับกษัตริย์กัมพูชาอีกครั้ง โหรหลวงตรวจพบว่า ผีงเขมรมีพระโคและพระแก้วคอยช่วย พระโคมีคาถาอาคมและศิลปะวิทยาการในทุกๆ ด้าน ศิลปะ การทหารและวรรณกรรมซึ่งเขมรได้รับมาจากอินเดีย ดังนั้นการต่อสู้ระหว่างกองทัพสยามและเขมรจึงไม่มีความเสมอภาคกัน กษัตริย์ไทยจึงเรียกประชุมเสนาบดีเพื่อจะหาทางกำจัดพระโคและทำให้คาถาอาคมของพระโคเสื่อมลง จึงมีการวางอุบายให้แข่งขันควายขึ้นมาแทน แต่ใช้ควายเหล็กที่มีพลังมากกว่าพระโค ทำให้พระโคพระแก้วต้องหลบหนีเพื่อหนีรอดพ้นการจับตัวจากสยาม

จากนั้นทัพสยามก็ไล่ตามพวกเขาไปยังป้อมปราการเขมรแห่งเมืองละแวกซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นเมืองหลวงของเขมร ในเวลานั้นตามตำนานเล่า ละแวกถูกล้อมรอบด้วยป่าไผ่หนาซึ่งทำหน้าที่เป็นปราการป้องกันศัตรู ทหารสยามพยายามที่จะบุกเข้าไป แต่คืบหน้าช้ามาก เพื่อให้การเข้าไปทำได้ง่ายขึ้น แม่ทัพสยามมีความคิดที่เยี่ยมยอดในการใช้กลอุบาย โดยแทนที่จะยิงลูกกระสุนปืนใหญ่ไปที่ป้อมปราการ เขากลับให้ทหารยิงเหรียญเงินเข้าไปในป่าไผ่ ทั้งทหารและชาวบ้านที่อยู่ในป้อมปราการ เมื่อเห็นว่าเป็นเงินก็รีบไปเก็บโดยตัดไม้ไผ่จะหมดเพื่อเก็บเศษเงิน ทำให้กองทัพสยามบุกเข้ามาในป้อมปราการได้อย่างง่ายดายและจับพระโคพระแก้วไปได้

ตำนานนี้บางสำนวนสิ้นสุดแค่นั้น แต่ในขณะที่บางสำนวนยังคงมีต่อ โดยเฉพาะในสำนวนที่พิมพ์ใน ค.ศ.1950 พระโคพระแก้วถูกกักตัวโดยชาวสยามแต่ก็สามารถหลบหนีและกลับไปกัมพูชาได้ กองทัพสยามไล่ตามพวกเขาอีกครั้งและคราวนี้พวกเขาหลบซ่อนตัวอยู่ในฝูงควาย พระโคเสกตัวเองและพี่ชายของเขาให้กลายเป็นควาย ทหารไทยไม่สามารถหาพวกเขาเจอได้ ทำให้พวกทหารสยามใช้เชือกหนังลงอาคมเพื่อหาพระโคและพระแก้ว เนื่องจากควายธรรมดาสามารถเดินผ่านเชือกนี้ได้ แต่พระโคกับพระแก้วไม่สามารถผ่านไปได้ มิฉะนั้นคาถาอาคมในตัวพระโคจะเสื่อม ทำให้ชาวสยามจับพวกเขากลับมาที่สยามซึ่งพวกเขาถูกขังอยู่ในป้อมปราการโดยมีกำแพงเจ็ดชั้นที่และมีการผลัดเปลี่ยนเวรยามเฝ้าอย่างใกล้ชิด แม้กระทั่งทุกวันนี้ตำนานยังคงเล่าว่า พระโคพระแก้วยังอยู่ภายใต้การควบคุมของคนไทย เหตุการณ์นี้ทำให้ชาวสยามพัฒนาทางด้านสติปัญญาขึ้นมาเพราะตามตำนานกล่าวถึง ชาวสยามได้ฝ่าท้องพระโคแล้วเอาศิลปะวิทยาการต่างๆ ออกมา สิ่งนี้ทำให้กัมพูชาเกิดความตกต่ำทางด้านสติปัญญาจนเป็นยุคมืดของกัมพูชา ในขณะที่สยามเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น ในบาง

สำนวนมีการกล่าวถึงการเสกตนเองให้เป็นหินของพระโคพระแก้วเพื่อป้องกันไม่ให้สยามสามารถใช้พลังหรือคาถาอาคมเวทมนตร์ของพระโคได้อีก

ทุกวันนี้ ตำนานพระโคพระแก้วยังคงเป็นส่วนหนึ่งของจินตนาการของชาวเขมรตามที่ชาวชนบทบางคนมักอ้างถึงการกลับชาติมาเกิดของพระโคและพระแก้วและข้อเท็จจริงเหล่านี้ได้รับการรายงานอย่างกว้างขวางจากสื่อมวลชน บางคนถึงกับอ้างว่ามีวัดที่มีเวทมนตร์สามารถรักษาคนป่วยและกระทำการอัศจรรย์อื่น ๆ ได้

ตำนานดังกล่าวยังคงมีบทบาทสำคัญในทุกวันนี้และมีอิทธิพลต่อความรู้สึกโกรธแค้นของชาวเขมรในความสัมพันธ์ทางสังคมและการเมืองกับคนไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นตำนานที่ตอกย้ำความยิ่งใหญ่ของสยามและยุคมีดของกัมพูชา สำหรับชาวเขมรพระโคเป็นผู้พิทักษ์วัฒนธรรมเขมร มีความรู้ที่ได้มาจากอินเดียอย่างมากมาทำให้อาณาจักรเขมรยิ่งใหญ่และเป็นช่วงเวลาแห่งความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดของเขมรในภูมิภาคนี้ “ตำนานเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญสำหรับคนกัมพูชา [...] เป็นการกล่าวถึงความฉลาดแกมโกงของสยามที่ยึดเอารากฐานของวัฒนธรรมกัมพูชา [...] พวกเขาทั้งหมดบุกเข้าไปในดินแดนกัมพูชาครั้งเดียวและฆ่าผู้คนจำนวนมาก”¹⁷² ตำนานนี้ยังคงได้รับการสอนในโรงเรียนและบ่อยครั้งมีการนำมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองเช่นในค.ศ.1960 เมื่อประเทศไทยมีปัญหาเกี่ยวกับกัมพูชา สมเด็จพระสันตปาปาใช้ตำนานดังกล่าวปลุกกระแสชาตินิยมโดยมีการแสดงละครเวทีในเรื่องนี้และมีการถ่ายทอดทางวิทยุติดต่อกันหลายคืน

ในแบบเรียนกัมพูชามีการกล่าวถึงพฤติกรรมของไทยที่เกิดขึ้นจากการบุกเมืองพระนคร ทำให้ชาวสยามเจริญรุ่งเรืองขึ้น สอดคล้องกับตำนานของพระโคพระแก้วในมุมมองของคนเขมร

“ชาวสยามที่ได้ลงมาจากทางภาคเหนือในคริสต์ศตวรรษที่ 13 นั้น ไม่มีมรดกวัฒนธรรม อารยธรรมของตนเองเลย คือพวกเขารวมตัวกันเป็นหลายกลุ่มปกครองโดยเจ้าเมือง ส่วนอักษรและศิลปะก็ไม่หลงเหลือมรดกเช่นกัน พวกสยามได้คัดลอกเอาสมบัติวัฒนธรรมเขมรมี ตัวอักษร ศาสนา ศิลปะ วิธีการปกครอง รัฐบาล และกระบวนกฎหมายต่างๆ นอกจากนี้พวกเขาได้ตีและยึดครองจังหวัดเขมรจำนวนหนึ่งและเข้ารุกล้ำกรุงพระนคร จึงได้เกิดเป็นวัฒนธรรมอารยธรรมสยาม คำเขมรเป็นจำนวนมากได้กลายเป็นคำยืมในภาษาไทย พระเจ้ารามคำแหงได้แก้ไขแปลงอักษรศาสตร์เขมรเป็นอักษรศาสตร์สยาม สยามได้ปรับวัฒนธรรม อารยธรรมเขมรไปเป็นของตน ตัวอย่างในคริสต์ศตวรรษที่ 18 และ

¹⁷² Alexander Hinton, (2006), Khmerness and the Thai ‘other’. Violence, discourses and symbolism in the 2003 Anti-thai riots in Cambodia in *Journal of Southeast Asian Studies*, 37: n°3, p. 458.

19 สยามได้ส่งกองทัพเข้ารุกรานดินแดนเขมร (พระตะบอง เสียมเรียบ ศรี
โสภณ)¹⁷³

สำหรับคนกัมพูชาจากข้อความข้างต้นทำให้เกิดการตอกย้ำความคิดที่ว่า ความปรารถนาของชาวสยามในการยึดดินแดนเขมรเป็นสัญลักษณ์ในนิทานเรื่องนี้ การได้พระโคไปไว้ในครอบครองทำให้สยามได้รับอิทธิพลความรู้จากเขมรไปเป็นอย่างมากและพัฒนาศิลปะวิทยาการต่างๆ ในสมัยอยุธยาได้อย่างรวดเร็ว จนกระทั่งมีอำนาจเหนือดินแดนเขมรทั้งหมด

วิธีที่สยามจัดการเพื่อยึดป้อมปราการและจับตัวพระโคพระแก้ว ถูกตีความในมุมมองคนเขมรว่า เป็นการใช้ความฉลาดแกมโกงเพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะ ในขณะที่กรณีของคนเขมรถือเป็นความโลภของชาวละแวก และการขาดศีลธรรมจรรยาในยามที่พุทธศาสนาเริ่มเสื่อม การขาด "ความคิดที่ถูกต้อง" และ "พฤติกรรมที่เหมาะสม" นี้นำไปสู่การสูญเสียทรัพยากรที่มีค่าที่สุดของเขมรที่อยู่ในท้องของพระโคซึ่งแน่นอนว่าทำให้อาณาจักรเขมรลดความเข้มแข็งและไม่สามารถที่จะเป็นผู้นำในการปกครองภูมิภาคนี้ต่อไป ประเด็นที่ได้มักได้รับการกล่าวถึง มากที่สุดคือพฤติกรรมของไทยใน กำหนดพลังและความสามารถในการปกครองภูมิภาค ประเด็นนี้มักถูกพูดถึงอยู่เสมอและมีการเน้นย้ำโดยโยงเข้ากับหลักศีลธรรมเมื่อกกล่าวถึงเหตุการณ์การตัดต้นไม้

4. ปราสาทเขาพระวิหาร

กรณีของปราสาทเขาพระวิหารที่เป็นข้อพิพาทกันมาอย่างยาวนาน ปราสาทพระวิหารสร้างจากหินทรายตั้งอยู่บนยอดเขาที่มีลักษณะภูเขายอดตัดที่ล้อมรอบด้วยหน้าผาสูง อยู่บนผาเปี้ยตาดี (Pey Tadi) ของเทือกเขาพนมดงรัก ซึ่งเป็นเส้นเขตแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ไทยได้ดินแดนเขมรส่วนในคือจังหวัดพระตะบองและศรีโสภณ กลับมาปกครองอีกครั้ง แต่ไทยก็ต้องคืนดินแดนดังกล่าวกลับไปให้ฝรั่งเศสหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จุดเริ่มต้นของความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อ รัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงครามที่กลับมาหลังรัฐประหาร ค.ศ.1947 ก็ได้ส่งทหารเข้าไปยึดปราสาทเขาพระวิหารเป็นของไทยอีกครั้ง การสูญเสียดินแดนเขาพระวิหารให้ไทย สร้างความรู้สึกเกลียดชังให้คนเขมรทุกระดับอย่างมาก และสมเด็จพระเจ้าสีหนุ มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะได้ปราสาทเขาพระวิหารคืนมา แต่ผู้ริเริ่มการทวงคืนคือ ประเทศฝรั่งเศสโดยความเห็นชอบของกัมพูชา ได้คัดค้านอำนาจอธิปไตยไทยเหนือเขาพระวิหารตั้งแต่ ค.ศ.1949 เมื่อ กัมพูชาได้เอกราชจากฝรั่งเศสแล้วใน ค.ศ.1953 สมเด็จพระสันตปาปาขึ้นเรื่องฟ้องต่อศาลโลก (International Court of Justice) เมื่อ 6 ตุลาคม ค.ศ.1959 ให้คืนปราสาทเขาพระวิหารให้กัมพูชา

¹⁷³ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). *ศึกษาสังคม 8*. หน้า 139-140.

จากมุมมองของคนไทย กัมพูชาเป็นจุดกำเนิดของความขัดแย้ง ดังนั้นจิตสำนึกของประวัติศาสตร์ได้ทำให้พฤติกรรมของฝ่ายตรงข้ามให้อยู่ในระดับอาชญากรหรือต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความขัดแย้ง เช่น หนังสือของสิริ เปรมจิตต์ สงครามระหว่างไทยกับเขมรและปราสาทเขาพระวิหาร ได้อธิบายสงครามตามมุมมองของคนไทย โดยผู้เขียนสรุปความคิดเห็นไว้ว่า

“เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชานั้น เป็นผลมาจากการกระทำของกษัตริย์หรือผู้ปกครองคนอื่น ๆ สงครามกับเขมร หรือขอมที่รุกรานของดินแดนไทย”¹⁷⁴

อย่างไรก็ตามปัญญาชนชาวกัมพูชาไม่เห็นด้วยกับแนวคิดนี้ พวกเขาคิดว่า ในตรงกันข้ามความโลภของไทยเป็นรากฐานของความขัดแย้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันการยุ่งเกี่ยวกับกัมพูชานับเป็นจุดเริ่มต้นของการยึดครองอำนาจในอดีตอีกครั้งของไทย ความคิดนี้ถูกถ่ายทอดให้กับเด็กกัมพูชาในช่วงสังคมนิยมผ่านหนังสือเรียนของพวกเขา

ปราสาทเขาพระวิหารถือเป็นประเด็นสำคัญในกรณีพิพาทไทย – กัมพูชาและเป็นเรื่องที่ยังคงส่งผลให้เกิดความกินแหนงแคลงใจกันจนถึงปัจจุบัน ดังที่ปรากฏในแบบเรียนว่า

“ในสมัยวิทยาศาสตร์นี้ อีกครั้ง โจรสยามก็ไม่มีเกรงและพูดอ้างว่า ปราสาทเขมรจำนวนหนึ่ง เช่น พระวิหาร เป็นต้นนั้น เป็นมรดกของชาวสยาม อีกทั้งอ้างโดยไม่อายว่า: เป็นผลงานของกษัตริย์เขมร ที่ในสมัยนั้นประทับอยู่ตามแนวภูเขาระยะทางหลายพันกิโลเมตรทางภาคเหนือของพระราชอาณาจักรเขมร แต่ตรงกันข้ามศาลโลก กรุงเฮก ได้รับรู้ว่าเป็นมรดกของชาวเขมรอย่างแท้จริงในวันที่ 15 เดือนมิถุนายน ค.ศ. 1962”¹⁷⁵

การที่ศาลโลกตัดสินให้ปราสาทเขาพระวิหารเป็นของกัมพูชา ในแบบเรียนได้มีการกล่าวไว้ว่า “ผลงานของสมเด็จพระนโรดมสีหนุ คือการฟ้องศาลโลก ทวงคืนดินแดนและปราสาทพระวิหาร ที่ประเทศไทยได้ส่งกำลังกองทัพเข้ามารุกรานโดยผิดกฎหมาย นับตั้งแต่ค.ศ. 1954 มาให้มาตุภูมิ และประชาชนเขมร ในวันที่ 15 เดือนมิถุนายน ค.ศ. 1962”

เหตุการณ์ดังกล่าวยังโยงเข้ากับความขัดแย้งระหว่างไทยและกัมพูชาที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยและเป็นชุดๆ ในแบบเรียนได้กล่าวถึงการตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับไทย “ในวันที่ 23 เดือนตุลาคม ค.ศ. 1961 รัฐบาลกัมพูชาได้ตัดความสัมพันธ์ทางการทูตเป็นชั่วคราวกับไทย และตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศ

¹⁷⁴ สิริ เปรมจิตต์, (2503), สงครามระหว่างไทยกับเขมร และปราสาทเขาพระวิหารของไทย, หน้า 101

¹⁷⁵ เล่มเดียวกัน. หน้า 140.

เวียดนามทางใต้ ในวันที่ 27 เดือนสิงหาคม ค.ศ. 1963 เพื่อตอบโต้กับการรุกรานอิสรภาพและการฆ่า ฉกชิง ปล้น ประชาชนเขมรที่บริสุทธิ์อยู่ตามพรมแดน โดยไม่เคารพกฎหมายสากล”¹⁷⁶

จุดเริ่มต้นการนำเข้าสู่การพิจารณาของศาลโลก ครั้งที่ 2 โดยที่ปราสาทเขาพระวิหารตกเป็น ศูนย์กลางความขัดแย้งและข้อพิพาท เมื่อกัมพูชาได้เสนอให้ขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารให้เป็นมรดกโลกต่อ องค์การยูเนสโก ในแบบเรียนกัมพูชาได้มีการกล่าวถึง“นอกจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) ขึ้นทะเบียน ปราสาทพระวิหารเขมรเป็นมรดกโลก ที่กรุงควิเบก ประเทศแคนาดา เมื่อวันที่ 7 เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2008 มา ทหารชุดดำไทยได้ก้าวเข้ามายังประเทศกัมพูชาหลายครั้งหลายครา ซึ่งในนั้นมีการประทะกันด้วยอาวุธ ลักษณะใหญ่ 3 ครั้ง คือครั้งที่ 1 ในวันที่ 15 เดือนกรกฎาคม ปี 2008 ครั้งที่ 3 ในวันที่ 3 เดือนเมษายน ปี 2009”¹⁷⁷

กรณีเขาพระวิหารยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่อาจจะถูกหยิบยกมาเพื่อใช้ประโยชน์ทางการเมืองได้ เสมอจากประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ขัดแย้งและเปราะบางต่อความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศคือไทยกับ กัมพูชา ส่วนใหญ่แล้วเกิดจากการรณรงค์จากในประเทศก่อนจะขยายเป็นประเด็นระหว่างประเทศ ทั้งนี้การ ปลุกฝังชาตินิยมของระบบการศึกษาและสื่อมวลชนของทั้งสองชาติก็เป็นสาเหตุของการหยิบประเด็นทาง ประวัติศาสตร์เหล่านี้ขึ้นมาทำให้เกิดความขัดแย้งกัน

¹⁷⁶ กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). ศึกษาสังคม 9. หน้า 114.

¹⁷⁷ เล่มเดียวกัน. หน้า 155.

บทที่ 4

จากแบบเรียนสู่แนวโน้มใน

การปรับปรุงประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย – กัมพูชาในหลักสูตรสถานศึกษา

4.1. ผลจากสำนึกทางประวัติศาสตร์ในสถานศึกษาที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง

ในปัจจุบัน แม้ว่าแบบเรียนจะถูกตีความว่า เป็นเครื่องมือในการแสดงถึงอุดมการณ์ชาตินิยมของรัฐ โดยเฉพาะกรณีแบบเรียนประวัติศาสตร์ที่มีการเน้นหรือย้ำในเรื่องของเกียรติยศและเกียรติภูมิของชาติต่างๆ ซึ่งควรทำความเข้าใจกับบริบททางประวัติศาสตร์หรือปัจจัย รวมถึงข้อจำกัดในการเขียนประวัติศาสตร์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มักก่อให้เกิดความกินแหนงแคลงใจหรือการกระทบกระทั่งกันของประเทศในภูมิภาคดังกล่าว

ความรู้สึกของสยามหรือไทย เกิดขึ้นในภาวะที่ลัทธิล่าอาณานิคมขยายตัว ชาตินิยมไทยจึงมีความจำเป็นที่เน้นการตอบโต้การคุกคามผู้มารุกราน แต่ในเมื่ออำนาจรัฐของสยามไม่เคยถูกล้มล้างโดยจักรวรรดินิยม ลัทธิครองความเป็นเจ้าถือตนเองเป็นใหญ่เหนือผู้อื่นรอบๆ บ้าน และผู้อื่นภายในบ้านของตนเอง จึงไม่เคยถูกท้าทายหรือลดทอนลงไป สำนึกประวัติศาสตร์ของลัทธิชาตินิยมไทย เน้นแต่การต่อสู้เพื่อรอดพ้นจากลัทธิล่าเมืองขึ้นของชาวตะวันตก แต่ในอีกด้านหนึ่งกลับปิดบังมองข้ามการกดขี่ชนกลุ่มน้อยต่างศาสนา ต่างอารยธรรมภายในดินแดนของสยาม จากแนวคิดดังกล่าวทำให้ไทยมองประเทศเพื่อนบ้านในฐานะที่ด้อยกว่าอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งการผลิตซ้ำในเรื่องของความหวาดระแวง ความไวใจไม่ได้ของกัมพูชาก็ยังคงมีอยู่

การรับรู้ที่ได้รับการจดจำในสังคมไทยแม้กระทั่งในสังคมเขมรสุรินทร์ จากการวิจัยของอเล็กซานดร้า เดอเนส (Alexandra Denes) ซึ่งสัมภาษณ์คนจากจังหวัดสุรินทร์ที่พูดภาษาเขมร หนึ่งในคู่สนทนาของเขายกเขาเมื่อพูดถึงประเทศกัมพูชาว่า "ฉันรู้สึกว่ ประเทศกัมพูชาสกปรกและผู้คนไม่น่าเชื่อถือ"¹⁷⁸ โดยแบ่งปันประสบการณ์โดยเล่าว่า เมื่อซื้ออาหารในตลาดของกัมพูชา คนขายพยายามหลอกลวงเธออยู่บ่อยครั้งไม่ว่าจะให้ของใกล้เคียงหรือให้น้อยกว่าที่ซื้อ นอกจากนี้ในระหว่างสงครามเธอและสามีได้ดูแลผู้ลี้ภัยชาวเขมรเสมือนเป็นลูก ๆ ของพวกเขา แต่เด็กเหล่านี้กลับไม่สำนึกในบุญคุณเป็นขโมย ทำให้คนไทยรู้สึกไม่เชื่อใจคนเขมรอยู่

¹⁷⁸ Alexandra Denes, (2006), *Recovering Khmer ethnic identity from the Thai national past: An Ethnography of the localism movement in Surin province*, Ph.D. Thesis, Cornell University, p. 243.

ตลอดเวลา ผู้ให้ข้อมูลได้สรุปว่า ความไม่เชื่อใจต่างๆ จะไม่เกิดขึ้นกับคนเขมรสุรินทร์เพราะเขมรสุรินทร์เป็นคนไทยทำให้สามารถที่จะไว้วางใจได้

จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ในยุคก่อนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน นักวิชาการของไทยไม่มีความใส่ใจหรือมีความสนใจในการศึกษาประวัติศาสตร์ของประเทศเพื่อนบ้านมากนักซึ่งแตกต่างจากพวกนักประวัติศาสตร์ชาวอเมริกัน ยุโรปและญี่ปุ่นซึ่งศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยและอินโดจีนมานานเกินกว่าสามทศวรรษ สำหรับนักประวัติศาสตร์ในเมืองไทยมองว่า อินโดจีนมีความน่าสนใจน้อยมาก ดังนั้นสภาพการณ์การศึกษาเกี่ยวกับอินโดจีนในประเทศไทยในปัจจุบัน แม้ว่าจะมีการศึกษามากขึ้น แต่โดยภาพรวมยังไม่ห่างไกลจากสิ่งที่ชาลวิทย์ เกษตรศิริ นักประวัติศาสตร์อธิบายไว้ในค.ศ.1991 ว่า ในเวลานั้นสถาบันการศึกษาของไทยยังไม่ได้มีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เขาเขียนว่า "แม้ว่าประเทศไทยจะอยู่ในภูมิภาคนี้ แต่ก็ไม่ได้มีความพยายามอย่างจริงจังในการศึกษา รัฐบาลไทย ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการรู้เล็กน้อยเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้าน" ในปัจจุบันแบบเรียนของประเทศไทยมีการนำเสนอมุมมองประวัติศาสตร์ที่ในบริบทอื่นๆ หรือแม้กระทั่งการส่งเสริมให้เรียนรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น ซึ่งมีแนวโน้มที่จะปรับไปในทิศทางที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามมีคนจำนวนไม่น้อยที่ยังคงยึดติดภาพของประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ในสถานะที่ด้อยกว่าอยู่

กรณีกัมพูชา ในหนังสือแบบเรียนกัมพูชามักกล่าวถึงความยิ่งใหญ่ของอารยธรรมและชนชาติเขมรซึ่งปรากฏในเชิงให้ได้รับรู้ถึงความยิ่งใหญ่ของกัมพูชา เป็นผลสืบเนื่องมาจากการค้นพบเมืองพระนครของฝรั่งเศสและทำการบูรณะ ก่อให้เกิดกระบวนการ “ทำเมืองพระนครให้เป็นเขมร” (Khmerized the Angkor) ทำให้นครวัดซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเมืองพระนครก็กลายมาเป็นสัญลักษณ์ของชาติกัมพูชาด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามในความเป็นชาติเขมรนั้นมีการอธิบายผ่านความหมายของชาติในเชิงวัฒนธรรม เพราะเป็นระบบที่ผู้คนมีความคิดความเชื่อร่วมกัน ผ่านประเพณี จารีตต่างๆ ซึ่งเป็นผลของการที่ฝรั่งเศสเข้ามาทำให้กัมพูชาทันสมัย ดังนั้นในแบบเรียนกัมพูชามักกล่าวถึงเรื่องประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ ที่มีมาแต่อดีตกาลโดยเฉพาะในสมัยพระนคร¹⁷⁹ เพราะสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นเสมือนสิ่งที่ยึดโยงกัมพูชาเข้ากับความภูมิใจของตน

อย่างไรก็ตามในทางกลับกันไม่อาจปฏิเสธได้ถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่ปรากฏในสังคมกัมพูชา หากสังเกตจะพบว่า พุทธศาสนาเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ยึดโยงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกัมพูชา เปรียบเทียบได้กับความเป็นมลายูคือ ต้องนับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้นจึงเป็นคำตอบที่ว่า พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อระบบความคิดของชาวเขมรเป็นอย่างมาก ซึ่งฝรั่งเศสรู้ถึงประเด็นปัญหานี้ดีถึงขนาดพยายามลดอิทธิพลของพุทธศาสนาของ

¹⁷⁹ ดูรายละเอียดใน Penny Edwards, (2008), *Cambodge; the cultivation of a nation, 1860-1945*. (Hawaii: university of Hawaii).

ไทยลง เพราะเชื่อว่า สามารถจะช่วยให้สยามกลับมามีอิทธิพลต่อกัมพูชาได้อีกครั้ง¹⁸⁰ อย่างไรก็ตามประเด็นความสัมพันธ์ในเชิงพุทธศาสนาที่แน่นแฟ้นของทั้งสองประเทศ กลับไม่ค่อยได้พูดถึงหรือแพร่หลายในหมู่ของประชาชนทั่วไป ตามความเป็นจริงในอดีตพระสงฆ์กัมพูชามักเดินทางไปศึกษาเปรียญธรรมในสยาม ซึ่งนักวิชาการมองว่า เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ฝรั่งเศสต้องปฏิรูปการศึกษาในประเทศกัมพูชา

นอกจากนี้วาทกรรมเสียดินแดนใน ร.ศ. 112 ยังได้สร้างความเกลียดชังคนเขมรในไทย โดยเฉพาะกรณีเขาพระวิหาร เช่น นายเมือง ตราว นักศึกษากัมพูชาที่กำลังศึกษาอยู่ในวิทยาลัยเกษตรได้ให้สัมภาษณ์กับทางหนังสือพิมพ์ไทยรัฐไว้ว่า

“ตอนมาเรียนในไทย ช่วงแรกๆ ก็เจอโดนคนไทยบอกว่า เขมรเอาเขาพระวิหารของไทยไปบ้าง เอาดินแดน 4 รัฐในยุคที่ฝรั่งเศสครอบครองอาณานิคมไปบ้าง เอาตัวอักษรไทยไปบ้าง”

หรือในเช่นเดียวกับนายปราบ (นามสมมติ) ที่ได้ให้สัมภาษณ์กับทางหนังสือพิมพ์ไทยรัฐไว้ว่า

“ตอนที่มาเรียนใหม่ๆ เพื่อนๆ ที่นี่เขาจะบอกอยู่บ่อยๆว่าพวกเราเอาเขาพระวิหารของคนไทยไป และก็เอาตัวหนังสือไทยไปด้วย”

ยังไม่แน้มติทางวัฒนธรรมที่มักจะปฏิเสธว่าเขมรในปัจจุบันเป็นคนละพวกกับเขมรโบราณที่เคยมีอารยธรรมรุ่งเรือง ซึ่งนั่นก็เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นได้ชัดเจนถึงการเหยียดหยาม และยกตนเหนือกว่าของคนไทยต่อเขมร ซึ่งการเกิดเนื้อหาในลักษณะนี้เกิดจากรัฐใช้แบบเรียนเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่ใช้ปลูกสร้างความเป็นชาติ การปลูกฝังและถ่ายทอดประวัติศาสตร์แห่งชาติผ่านแบบเรียนและระบบการศึกษาของรัฐ ได้กลายเป็นส่วนสำคัญที่ปลูกฝังให้คนในชาติไทยมีทัศนคติที่ไม่มีดีต่อกัมพูชา ซึ่งจะประกอบกับการนำเสนอของสื่อที่มักจะนำเสนอภาพลักษณะของกัมพูชาในแง่ลบอย่าง ที่ ผศ.ชานนท์ ไชยทองดี อาจารย์ประจำสาขาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ได้กล่าวถึงไว้ว่า

“ที่ผ่านมามีสื่อไทยมักให้ภาพของประเทศกัมพูชาไปในลักษณะของพื้นที่ที่ให้นักการเมืองไทยหรือผู้ร้ายไปหลบซ่อน โดยมีผลประโยชน์บางอย่างเคลือบแฝง ภาพของความล้าหลังปรากฏในวรรณกรรมเพื่อนบ้านที่ชวนให้เราสงสัยสงสัยกับคนที่ไปสมสู่กับบุ หล่ำนั่นหลอมรวมเป็นมายาคติที่ชวนให้เรายากที่จะมองเห็นและกันในแง่บวก แต่แปลก ที่หากภาพของประเทศหรือประชาชนชาวกัมพูชาได้รับการนำเสนอจากองค์กรระหว่างประเทศ โดยมีนักแสดงชื่อดัง

¹⁸⁰ Anne Ruth Hansen, (2011), *How to Behave: Buddhism and Modernity in Colonial Cambodia, 1860-1930*, (Hawaii: university of Hawaii).

เป็นสื่อบุคคล เรากลับให้ความสนใจ ต่อประเทศกัมพูชาในฐานะของพื้นที่ที่ควร
ใส่ใจดูแลมากกว่าการเหยียดหยาม”¹⁸¹

สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดของหลักสูตรและสะท้อนแบบเรียนที่ส่งผลให้เกิดทัศนคติในเชิงที่ไม่ดี ซึ่งหากมองลึกลงไปแล้ว ไม่ใช่เพียงแต่ประเทศไทยเท่านั้น กัมพูชาก็เช่นกัน ผลจากสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นจากการบ่มเพาะหรือปลูกฝังมานาน ก่อให้เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งในโลกยุคปัจจุบัน และกลายเป็นชนวนปัญหาในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บ่อยครั้งที่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า การกระทบกระทั่งที่เกิดขึ้นเกิดจากการดำเนินนโยบายของรัฐบาลแต่ละประเทศ หากแต่การกระตุ้นหรือเร้าสิ่งต่างๆ เป็นไปอย่างง่ายดายเมื่อประชาชนมีสำนึกร่วม

เหตุการณ์สำคัญ 2 เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงยี่สิบปีที่ผ่านมา สะท้อนให้เห็นถึงปมความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ที่สั่งสมมาอย่างยาวนานและสะท้อนถึงความไม่ระมัดระวังหรือไม่รู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านของตนดีพอ ซึ่งนำไปสู่การสร้างความไม่พอใจมากยิ่งขึ้น

1. กรณีเผาสถานทูตไทย ณ กรุงพนมเปญ

เมื่อบทความในหนังสือพิมพ์รัสมิอังคอร์ (Rasmei Angkor) ตีพิมพ์ในเดือนมกราคม ค.ศ.2003 โดยอ้างว่า สวณันท์กล่าวไว้ว่า “ฉันเกลียดคนเขมรเพราะพวกเขามาขโมยนครวัดของเราไป แล้วถ้าฉันเกิดใหม่ได้ในชาติหน้า ฉันจะขอให้ตัวเองเกิดเป็นหมาดีกว่าจะเกิดเป็นคนเขมร” ซึ่งสวณันท์ไม่เคยกล่าวเช่นนั้นเลย สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อวิทยุกัมพูชาอื่น ๆ ได้หยิบยกเอารายงานดังกล่าวและปลุกความรู้สึกชาตินิยมเพิ่มขึ้น มีการแจกจ่ายบทความดังกล่าวในโรงเรียน สมเด็จพระราชาธิบดีกัมพูชาออกมากล่าวอย่างรุนแรงและเรียกร้องให้ชาวเขมรเลิกดูละครไทย ผลจากการปลุกกระแสดังกล่าวทำให้ชาวกัมพูชาประมาณหนึ่งพันคนเดินขบวนประท้วงไปตามท้องถนนในกรุงพนมเปญ และบางส่วนมุ่งหน้าเดินขบวนไปยังสถานทูตไทยในกรุงพนมเปญเพื่อสนับสนุนให้คว่ำบาตรรายการโทรทัศน์จากไทย นำไปสู่การเกิดการจลาจลในวันที่ 29 มกราคม ซึ่งสถานทูตไทยถูกเผาและมีการปล้นสะดมทรัพย์สินของธุรกิจไทยในกัมพูชา

ในช่วงการจลาจลเหตุการณ์เผาสถานทูตไทยในกรุงพนมเปญในค.ศ.2002 ในคำปราศรัยอย่างเป็นทางการของรัฐบาลกัมพูชาแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมรุนแรงก้าวร้าวของชาวสยามที่เป็นผลมาจากในอดีต ในขณะเดียวกันผู้ประท้วงชาวกัมพูชาก็ชูป้ายประท้วงเขียนข้อความว่า โจรชาวไทย (Chao Siem) ที่ประตูทางเข้าสถานทูตเพื่อแสดงความรู้สึกถึงการคุกคามและความไม่พอใจต่อประเทศไทย¹⁸² เหตุจลาจลดังกล่าว

¹⁸¹ กานดา ประชุมวงศ์. (2560). นศ.กัมพูชาในไทยยังถูกเหยียด ชี้แบบเรียนรัฐเป็นเครื่องมือสร้างอคติ. (online).

¹⁸² Alexander Hinton, (2006), *Khmerness and the Thai 'other'*, p. 458.

สะท้อนถึงความสัมพันธ์ในประวัติศาสตร์ที่ไม่แน่นอนระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา ตลอดจนปัจจัยทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองที่พัวพันกับทั้งสองประเทศ

รัฐบาลไทยได้ส่งเครื่องบินทหารไปอพยพชาวไทย รวมไปถึงนักการทูตทั้งหมดออกจากกัมพูชา และขับนักการทูตกัมพูชาออกนอกประเทศเพื่อเป็นการตอบโต้ พร้อมกับสั่งปิดพรมแดนของประเทศที่ติดกับกัมพูชา แต่ก็ห้ามไม่ให้ผ่านเฉพาะชาวไทยและชาวกัมพูชาเท่านั้น ได้มีการเปิดพรมแดนอีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2546 หลังจากรัฐบาลกัมพูชาจ่ายเงิน 6 ล้านดอลลาร์สหรัฐเป็นค่าชดเชยสำหรับสถานทูตไทยที่ถูกทำลายไป

เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นโดยเชื่อมโยงกับหลายๆ ประเด็น เช่น ประเด็นการต่อต้านสื่อและวัฒนธรรมไทย ประเด็นการแข่งขันทางธุรกิจ ประเด็นทางการเมืองภายใน หากแต่ปัจจัยพื้นฐานคือ การรับรู้ในเชิงประวัติศาสตร์ที่ฝังรากลึกและผู้ที่เกี่ยวข้องรู้ว่า ประเด็นดังกล่าวเมื่อมีการจุดชนวนทำให้ง่ายต่อการนำไปสู่การต่อต้านจากคนส่วนใหญ่ ดังนั้นการใช้เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เป็นภาพจำของคนในสังคมมาโดยตลอดมาเป็นตัวปลุกเร้าจึงใช้ได้ผลเสมอ

2. การประทุจากกัมพูชาจากกรณีภาพยนตร์ล่า-ท้า-ผี (Ghost Game)

ภาพยนตร์เรื่อง ล่า-ท้า-ผี เข้าฉายในเดือนเมษายน ค.ศ.2006 ภาพยนตร์ดังกล่าวบอกเล่าเรื่องของเรียลลิตี้โชว์ซึ่งทีมงานได้รวบรวม 11 คนเผชิญสิ่งลึกลับร่วมกันในพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทยซึ่งชุดสุดท้ายที่เข้าไปต้องตายอย่างน่าสยดสยองทำให้หลังจากนั้นไม่มีใครกล้าเข้าไปอีก ภาพยนตร์เรื่องดังกล่าวมีเนื้อหาและมีฉากเหมือนกับชุดทวลสแลงในกรุงพนมเปญของกัมพูชา ซึ่งเขมรแดงใช้เป็นทีที่ทรมานและสังหารนักโทษในช่วง ค.ศ.1975 – 1979 ในภาพยนตร์ได้ใช้ชื่อสถานที่จำลองที่เป็นคุุสมัยเขมรแดงว่า เรือนจำลู่โทษ 21 ซึ่งชุดทวลสแลงของเขมรแดงนั้นเรียกว่า S-21 ในอดีตเป็นสถานที่ที่มีผู้ต้องขังเป็นผู้หญิง ผู้ชายแลเด็กมากกว่า 16,000 คน ที่โดนทรมานทารุณและถูกสังหาร

เจ้าหน้าที่กระทรวงวัฒนธรรมกัมพูชาห้ามฉายภาพยนตร์ดังกล่าว ภาพยนตร์หรือวัสดุใดๆ ของภาพยนตร์เรื่องนี้ที่พบในกัมพูชาจะถูกยึดทันที เนื่องจากการทำร้ายชื่อเสียงของประเทศโดยนำเอาอดีตที่ทรมานของชาวกัมพูชาไปเป็นจุดขาย โดยนายยู ฌาง (Youk Chhang) ผู้อำนวยการศูนย์เอกสารข้อมูลกัมพูชา (Documentation Center of Cambodia) ที่เก็บรวบรวมหลักฐานเพื่อเอาผิดผู้นำเขมรแดงได้กล่าวว่า “มันเหมือนเป็นการรื้อฟื้นความทรงจำอันแสนเจ็บปวด ไม่ใช่เพียงชาวกัมพูชาเท่านั้นแต่สำหรับเหยื่อทุกรายต่างก็ต้องการปลุกไสความทรงจำที่เลวร้ายนั้นให้หลุดออกไป” ในขณะที่คุณ สาเมน ผู้อำนวยการฝ่ายพิพิธภัณฑสถาน กระทรวงวัฒนธรรมซึ่งดูแลชุดทวลสแลง กล่าวว่า “ผู้สร้างภาพยนตร์จากไทยทำลายชื่อเสียงของกัมพูชาอย่างไร ความรับผิดชอบ สิ่งที่เกิดขึ้นในประเทศของเราคือเรื่องภายในของเรา” เขากล่าว “ฉันสงสัยว่าทำไมคนไทยถึง

ทำหนังเรื่องนี้ คนไทยไม่ต้องทนทุกข์ทรมานกับเรื่องนี้ เราไม่อนุญาตให้มีการผลิตเรื่องราวที่รุนแรงและโหดร้ายเกี่ยวกับประเทศไทยและคนไทย” ลุง นุง อติตทหารเขมรแดงซึ่งอาศัยอยู่ในไพลินก็ออกมากล่าวว่า “ถ้าพวกเขาเป็นกลาง พวกเขาจะสร้างภาพยนตร์เกี่ยวกับรัฐบาลไทยที่ฆ่าคนหลายพันคนในสงครามยาเสพติด” เขากล่าวอ้างถึงการปราบปรามยาเสพติดอย่างรุนแรงในประเทศไทยในค.ศ.2003¹⁸³

จากกรณีดังกล่าวทำให้ทีมผู้สร้างออกมาขอโทษ โดยย้ำว่าไม่ได้มีเจตนาทำไปด้วยความบริสุทธิ์ใจและแสดงความเสียใจต่อเหตุการณ์ดังกล่าว ทีมผู้สร้างได้ส่งจดหมายไปยังเอกอัครราชทูตกัมพูชาในกรุงเทพฯ เพื่อขอพบกับเจ้าหน้าที่ในกรุงพนมเปญเพื่อขออภัยอย่างเป็นทางการ พวกเขายังเพิ่มข้อจำกัดความรับผิดชอบที่มีรายละเอียดมากขึ้นในภาพยนตร์ โดยเน้นว่ามันเป็นนิยายมากกว่าประวัติศาสตร์ แต่การห้ามฉายภาพยนตร์จากทางฝั่งกัมพูชายังคงดำเนินต่อไป¹⁸⁴

เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อน วัฒนธรรมการใช้ประโยชน์จากผู้บริโภคของไทยและการขาดความระมัดระวังในประเด็นที่มีความอ่อนไหวในเชิงวัฒนธรรม การไม่สนใจและเลือกหยิบความทรงจำทางประวัติศาสตร์อันเลวร้ายมาแปรเปลี่ยนเป็นความสยองขวัญที่ไร้ความคิด เป็นการแสดงที่โง่เขลาและขาดความรู้ในเรื่องความอ่อนไหวทางวัฒนธรรม¹⁸⁵ อาจเป็นประเด็นที่นำไปสู่ความขัดแย้งที่ลุกลามมากขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะกับเรื่องการสูญเสียและความทรงจำอันเจ็บปวดที่ชาวกัมพูชาหลายคนไม่อาจลืมเลือน หากแต่น้อยคนนักในสังคมไทยที่จะเรียนรู้เรื่องการสูญเสียดังกล่าวแบบละเอียดและเรียนรู้อย่างเข้าใจ ภาพจำเดี่ยวเกี่ยวกับการปกครองของเขมรแดงในสังคมไทยคือ การเกิดผู้อพยพชาวเขมรเป็นจำนวนมากตามบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา แต่มีน้อยคนที่จะเข้าใจว่า เกิดอะไรขึ้นในกัมพูชา ผลผลิตของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ยังก่อให้เกิดนโยบายสร้างความปรองดองของคนในชาติขึ้น ภายหลังที่กัมพูชาเผชิญความแตกแยกออกเป็นเสี่ยงๆ ในขณะที่รัฐบาลกัมพูชาพยายามทำให้เกิดนโยบายดังกล่าวเพื่อลบล้างความทุกข์ของชาวกัมพูชาจำนวนมากที่ผ่านประสบการณ์สูญเสียในช่วงเวลานั้น บริษัทสร้างภาพยนตร์ของไทยกลับนำเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อันเจ็บปวดดังกล่าวเป็นเรื่องของความสนุกสนาน อย่างไรก็ตามสถานการณ์ของเหตุการณ์นี้ไม่ได้มีความรุนแรงมากเท่ากับเหตุการณ์เขาสถานทูต

4.2 ความพยายามในการปรับปรุงหลักสูตรประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน

การศึกษาประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่ส่งเสริมการเรียนรู้และชี้ให้เห็นพัฒนาการของมนุษยชาติ สร้างความเป็นอัตลักษณ์ของชาติ สิ่งต่างๆ เหล่านี้อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจ ในการศึกษาวิชาดังกล่าวจำเป็นที่

¹⁸³ Setting of Thai Horror Film: A Fictional S-21, (2006, 26 April). **Cambodia daily**.

¹⁸⁴ Scenes in Ghost Game being Re-shot: report, (2006, 8 May). **Cambodia daily**.

¹⁸⁵ **Ibid.**

ต้องมีกรอบในการวางหลักสูตรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษา มีการปรับปรุงแบบเรียนให้สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรและครูผู้สอนก็มีบทบาทสำคัญเช่นกัน

4.2.1 ไทยและกัมพูชา

ในพ.ศ.2559 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) วางแนวทางขับเคลื่อนการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทยตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ เน้นไปที่ 5 หัวข้อ คือ สถาบันพระมหากษัตริย์ ความเป็นมาของชาติไทย สัญลักษณ์ชาติไทย บรรพบุรุษ และภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทย ที่สำคัญต้องสอนให้เด็กคิดวิเคราะห์มากกว่าท่องจำ และเน้นให้ผู้เรียนลงพื้นที่แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ดร.พะโยม ชิณวงศ์ รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กพฐ.) กล่าวว่า

“ต่อไปครูต้องเน้นต้องสอนให้เด็กคิดวิเคราะห์มากกว่าท่องจำว่า ประวัติศาสตร์ไทยมีความเป็นมาอย่างไร ต้องทำให้เด็กคิดเอง ต่อยอดการเรียนรู้ว่า สิ่งที่คุณสอนนั้น เกิดขึ้นจริงหรือไม่ด้วยการศึกษาค้นคว้า และหาหลักฐานมาอ้างอิง และหากเขตพื้นที่ใดมีโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ได้อย่างโดดเด่น ก็ให้นำมาเป็นต้นแบบให้แก่โรงเรียนอื่น ๆ ได้โดยไม่จำเป็นต้องรอการกำหนดรูปแบบการสอนจากส่วนกลาง”¹⁸⁶

ปัญหาส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นเกิดจากกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแบ่งย่อยออกเป็น 5 สาระ และวิชาประวัติศาสตร์เป็นหนึ่งใน 5 สาระดังกล่าว การที่เนื้อหากระจายไปในหลายศาสตร์ ทำให้ครูผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ขาดความเข้าใจในวิธีการทางประวัติศาสตร์และเนื้อหา เลือกที่จะสอนโดยการท่องจำ มากกว่าที่จะมีการวิเคราะห์หรือสังเคราะห์ การออกแบบหลักสูตรที่ส่งเสริมให้นักเรียนวิเคราะห์จะทำให้ผู้เรียนสร้างสรรค์องค์ความรู้โดยการเสาะแสวงหาคำตอบและพยายามนำหลักฐาน สถานการณ์หรือปัจจัยต่างๆ มาช่วยเสริมในการหาคำตอบคำถามที่ไม่ใช่มีเพียงแต่การท่องจำ

อย่างไรก็ตามการปฏิรูปวิชาประวัติศาสตร์มีแนวความคิดมาตั้งแต่ค.ศ.1999 ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียรได้กล่าวไว้ว่า ได้เขียนบทความเรื่องการเรียนการสอนประวัติศาสตร์โดยพยายามปลูกฝังหลักการเรื่อง “จุดไฟใรู้ นำข้อมูลเข้าสู่พื้นฐาน รู้จักวิจารณ์วิเคราะห์” ซึ่ง “จุดไฟ ใรู้” คือส่งเสริมสุขภาพจิตความอยากรู้ในเด็ก ระดับชั้นอนุบาลหรือประถม คือฝึกให้เขารู้จักสิ่งใกล้ตัวก่อน เช่น ฝึกให้รู้จักเล่าเรื่องครอบครัว เล่าเรื่องชุมชน ฝึกให้เด็กไปสืบเรื่องความเป็นมาของชื่อสถานที่ใกล้ตัว นำมาเล่าเรื่องให้เพื่อนฟัง ให้รู้จักวิธีการถ่ายทอด

¹⁸⁶ เดลินิวส์, 14 ธันวาคม 2559, ขู 5 อีเมลสำคัญสอนประวัติศาสตร์ในโรงเรียน เน้นเด็กคิดวิเคราะห์, (online)

เรื่องราวเสียก่อน “นำข้อมูลเข้าสู่พื้นฐาน” คือการสร้างความคุ้นเคยให้ได้ระดับมัธยมนับรู้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์อย่างง่าย ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ชาติ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ส่วน “รู้จักวิจารณ์วิเคราะห์” คือการฝึกให้เด็กในระดับมัธยมปลายมีทักษะการวิเคราะห์จากข้อมูลขั้นต้น ไม่ใช่ฟังจากคำเล่าลือ ซึ่งถ้าเป็นการศึกษาในโลกตะวันตก อย่างในประเทศอังกฤษ เยอรมนี คือการส่งเสริมการอ่านเอกสารขั้นต้นให้เด็กมีจิตวิเคราะห์หรือ critical mind อย่างเป็นเหตุเป็นผล¹⁸⁷

ในปัจจุบันทักษะที่จำเป็นในการจัดการเรียนการสอนคือ ทักษะของการพัฒนานักเรียนให้สอดคล้องกับยุคคริสต์ศตวรรษที่ 21 หนึ่งในแนวคิดสำคัญคือ เรื่องการเป็นพลเมืองโลก ที่ทางกระทรวงศึกษาธิการของไทยตระหนักเช่นกัน การเข้าใจในแนวคิดดังกล่าวจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความรักและความภูมิใจในชาติของตน เข้าใจลักษณะของแต่ละวัฒนธรรม นำไปสู่การคิด วิเคราะห์แยกแยะข้อมูล วิพากษ์จากหลักฐานที่มีมากกว่าการเชื่อตามๆ กัน วิชาประวัติศาสตร์ต้องศึกษาในเชิงวิเคราะห์แบบไม่ให้ถูกรอบำทางความคิด ขอดึงข้อสังเกตว่าการศึกษาประวัติศาสตร์เหมาะกับสังคมประชาธิปไตยมากที่สุด เพราะทุกคนมีสิทธิที่จะคิด มีสิทธิที่จะถกเถียง นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการอ่าน การเขียน การพูดที่ทำให้พัฒนาทักษะในการสื่อสารอีกด้วย

หลักสูตรที่วางไว้จึงเน้นไปที่การถ่ายทอดประวัติศาสตร์โดยช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตจนถึงปัจจุบัน เกิดความเข้าใจในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของกลุ่มชนที่แตกต่าง การพยายามสร้างความประนีประนอมในสังคม ไม่แบ่งแยก แบ่งเขาหรือเรา แต่เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันให้ได้ภายใต้ความแตกต่างดังกล่าว

ในกัมพูชา ในขณะนี้อยู่ในระหว่างการปรับปรุงหลักสูตร ทำให้เนื้อหาในการเรียนการสอนเปลี่ยนแปลงไป แต่เดิมมีการศึกษาเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์โลกก่อน ต่อมาเนื้อหาจะลงไปที่การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ประเทศกัมพูชา ศึกษาเกี่ยวข้องกับภูมิภาค การปรับปรุงในครั้งนี้ สิ่งที่กัมพูชาเน้นมากคือ การรู้จักตัวเอง ซึ่งถือเป็นสิ่งแรกที่กระทรวงศึกษาธิการ เยาวชนและกีฬา กัมพูชาคาดหวัง เพราะนักเรียนต้องรู้จักตนเองก่อน ก่อนที่จะรู้จักคนอื่น แล้วถึงเรียนประวัติศาสตร์ภูมิภาค หมายความว่า “เราเรียนบ้านของเราก่อน ค่อยไปเรียนประเทศเพื่อนบ้านเรา ค่อยไปเรียนคนที่อยู่ไกลบ้านเรา”¹⁸⁸

ในการศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ของประเทศกัมพูชา แบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ ในหลักสูตรเก่า เรียนกันมานานมาก เน้นการท่องจำไม่ได้มีการวิเคราะห์ หลักสูตรใหม่ เน้นการเรียนรู้ละเอียดต่อเนื่อง โดยแบ่งไว้ว่า

¹⁸⁷ สัมภาษณ์พิเศษ : ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร ถอดรหัสมนุษย์จากมนุษย์ http://rescom.trf.or.th/display/keydefault.aspx?id_colum=2965 (online)

¹⁸⁸ สัมภาษณ์อนุกรรมการวิชาประวัติศาสตร์ ณ กระทรวงศึกษาธิการ เยาวชนและกีฬา เมื่อวันที่ 1 เมษายน ค.ศ.

เด็กในระดับชั้นต่างๆ ต้องเรียนรู้อะไรบ้าง เช่น ระดับประถมศึกษา ให้นิสิตรู้จักมนุษย์ ดินแดนและสถานที่ ส่วนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้นิสิตรู้จักมนุษย์และอารยธรรม และสำหรับระดับมัธยมศึกษาปลาย ให้นิสิตเกี่ยวกับ กัมพูชา และความสัมพันธ์ทั้งนานาชาติ เช่น ความสัมพันธ์ภายในภูมิภาคหรือความสัมพันธ์ภายนอกภูมิภาค ว่ามันส่งอิทธิพลซึ่งกันและกันอย่างไรบ้าง¹⁸⁹

ในขณะที่หลักสูตรใหม่ที่เรากำลังปรับอยู่และจะใช้ในอนาคต

“สิ่งที่เราอยากทำในปัจจุบันคือเราไม่สอนนักเรียนโดยมองเห็นแต่
ความผิดของคนอื่นหรือคน ตัวอย่างเช่น ให้นิสิตเห็นว่าสยามรุกราน ไม่ให้เห็นแบบนี้
อีกแล้ว ดังนั้นคือเราหาวิธีอย่างไรมาสอนเขาให้รู้จักความผิดของตัวเอง ว่าเรา
ผิดอะไร ว่าเราเป็นอย่างไร ที่สองคือเราเน้นเรื่องลักษณะของวัฒนธรรม
สันติภาพที่เขาได้แทรกเรื่องประชาคมโลกอยู่ในนั้น อะไรคือประชาคมโลก
เมื่อใดที่เขมรเข้าใจลักษณะของประชาคมโลก เขาจะเข้าใจว่าอะไรคือคุณค่า
วัฒนธรรมของชาติตน เข้าใจคุณค่าวัฒนธรรมของชาติอื่น ตอนนั้นความสงบ
สันติภาพจะเกิดขึ้นในตัวของเขา ในชุมชนของเขา ในประเทศ”¹⁹⁰

การปรับปรุงหลักสูตรประวัติศาสตร์ของกัมพูชาอยู่ภายใต้การปรับปรุงหลักสูตรชาติที่เริ่มมาตั้งแต่ ค.ศ.2015 ที่ประกอบด้วยปรับปรุงเนื้อหาในหลายๆ วิชา โดยพื้นฐานในการปรับปรุงเน้นไป การศึกษา แบบสามมิติฐาน (Competency-based) คือ หลักสูตรที่มุ่งเน้นสมรรถนะ โดยแบ่งย่อยเป็นความสามารถ ทางสมรรถนะ (Competency) และความสามารถทางความคิด (Concept) ความสามารถทางสมรรถนะ ประกอบไปด้วย ความรู้ ทักษะและเจตคติต่างๆ เพื่อพัฒนาต่อยอดเป็นสมรรถนะ ในขณะที่ความสามารถทาง ความคิดคือ สอนให้นักศึกษาเรียนรู้วิธีคิดแบบต่างๆ เช่น การคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดแบบระบบ การวาง หลักสูตรที่ปรับปรุงใหม่ของกัมพูชาอยู่บนพื้นฐานการเรียนรู้ที่สำคัญ 2 ประการนี้ เมื่อนำมาประกอบกับการ เรียนประวัติศาสตร์คือ ให้นักเรียนมีความสามารถในการจำข้อความได้ หลีกเลียงข้อความที่สร้างความขัดแย้ง ใช้ข้อมูลที่เชื่อถือ และสิ่งสำคัญคือ นักเรียนจะต้องเรียนรู้ในเรื่องของแนวโน้มของโลกในอนาคต ซึ่งสอดคล้อง กับทักษะการเรียนรู้ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 เรียนเพื่อนำเหตุการณ์ในอดีตมาทำความเข้าใจปัจจุบันและ เตรียมพร้อมต่อไปในอนาคต ซึ่งต้องเน้นย้ำว่า เหตุการณ์ในอดีตไม่สามารถที่จะเลือนหายไปได้ หากแต่เรียนรู้ อดีตเพื่อหลีกเลียงความขัดแย้งหรือปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้ง กัมพูชาได้นิยามการเรียนรู้ตาม ความสามารถทางสมรรถนะไว้ว่า เรียนตามพรสวรรค์และทักษะของตนเองเพื่อแก้ไขปัญหาในปัจจุบันและ

¹⁸⁹ แหล่งเดิม.

¹⁹⁰ แหล่งเดิม.

อนาคต¹⁹¹ ทางฝั่งกระทรวงศึกษาธิการได้มีการพิมพ์หนังสือประวัติศาสตร์เล่มใหม่ que แสดงให้เห็นถึงความพยายามคือ ดำเนินการแก้ไขโดยพิมพ์หนังสือประวัติศาสตร์กัมพูชาสมัยอาณาจักรกัมพูชาที่ 2 ชั้นที่ 12 (เทียบเท่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6) ของกระทรวงขึ้นในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2017 ซึ่งเป็นฉบับสังเขปที่มีรายละเอียดไม่มากนักเสมือนเป็นแนวทางให้ผู้สอนมากกว่า

อย่างไรก็ตามการปรับปรุงหลักสูตรประวัติศาสตร์โดยปรับเปลี่ยนเนื้อหาในทัศนะของอนุกรรมการวิชาประวัติศาสตร์กัมพูชา มองว่า อาจจะเป็นวิธีการที่ไม่ยั่งยืน การทำตามแนวคิดการศึกษาแบบสามัตถิยฐาน น่าจะได้ผลในระยะยาว ต้องสอนให้นักเรียนเข้าใจว่า เหตุการณ์ประวัติศาสตร์โดยไม่มีการซ่อนเร้นหรืออำพราง แต่นำเสนอด้วยความเข้าใจและรู้ว่าเรียนอะไร เพื่ออะไร ทำให้วิชาประวัติศาสตร์จึงต้องสลับไปมาระหว่าง ความสามารถทางสมรรถนะและความสามารถทางความคิด เหมือนดังเช่น วิชาหน้าที่พลเมืองที่ ต้องการส่งเสริมการเป็นพลเมืองโลก ไม่ใช่แค่เป็นพลเมืองกัมพูชาหรือพลเมืองประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เด็กในระดับประถมศึกษาต้องเรียนรู้เรื่องครอบครัวตนเองก่อนที่สะท้อนเรื่องคนและสถานที่

การปรับหลักสูตรดังกล่าวจะช่วยก่อให้เกิดความเข้าใจภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์สำหรับนักเรียนและครูผู้สอนมากขึ้น ในขณะที่คณะอนุกรรมการวิชาประวัติศาสตร์ยอมรับว่า การปรับปรุงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับประเทศเพื่อนบ้าน ในทัศนะเชิงลบทำได้ลำบาก หรืออาจจะกล่าวได้ว่า ทำไม่ได้เลย เพราะท้ายที่สุดยังคงมีกรอบของความเป็นรัฐชาติครอบงำอยู่ แต่สิ่งที่ทำได้คือ การปรับแก้ในการนำเสนอ โดยเมื่อก่อนมีการพูดถึงประเทศเพื่อนบ้านในแบบเรียนเพียงเล็กน้อย เปลี่ยนโดยการนำเสนอให้มากขึ้นและพยายามให้ครูผู้สอนดึงเอาประสบการณ์ประวัติศาสตร์ในด้านดีของเขา ข้อดี ข้อเสียที่นำพาให้ประเทศของเขาเจริญมานำเสนอต่อนักเรียน เพื่อให้ลูกหลานเขมรได้เห็นตัวอย่างที่ดี ข้อดี ข้อเสียของแต่ละประเทศและนำมาเปรียบเทียบ เพื่อมาใช้เป็นบทเรียนเพื่อพัฒนาชาติตนเองต่อไป

4.2.2. Asean Curriculum Sourcebook

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพ.ศ.2551 ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงในนัยยะสำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงในการเริ่มต้นหน้าในการเรียนรู้เรื่องประชาคมอาเซียนและความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยมีการนำ ASEAN Curriculum Sourcebook หรือคู่มือหลักสูตรอาเซียนซึ่งรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการของชาติสมาชิกอาเซียนได้ตกลงร่วมกัน มาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียนและสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันของอาเซียน ถือเป็นหลักสูตรแกนกลางของอาเซียนภายใต้ปรัชญาขั้นพื้นฐาน การไม่แทรกแซงสิทธิมนุษยชน ยกย่องความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐานของอาเซียนเพื่อการแข่งขันกับกลุ่มประเทศหรือภูมิภาคอื่นและเพื่อให้เยาวชนอาเซียนมีบริบทของการอยู่ร่วมกัน ให้คุณค่าและ

¹⁹¹ แหล่งเดิม.

คงไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมอาเซียน คำนึงถึงวิถีทางที่พลเมืองอาเซียนดำรงชีวิตและปรับตัวเข้ากับความเป็นจริง และแสวงหาโอกาสท่ามกลางความหลากหลายทางเชื้อชาติศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม รวมทั้งเพื่อให้บรรลุถึงสิ่งที่อาเซียนจะต้องดำเนินการและคำนึงถึงโลกของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ทำให้มีการเรียนการสอน จัดเป็น 1) รายวิชาเพิ่มเติม 2) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร 3) โดยเป็นการประกันผลได้ว่าผู้เรียนมีคุณภาพตามที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กำหนดไว้ขณะเดียวกันก็เป็นการเตรียมการให้ผู้เรียนมีความรู้ทักษะกระบวนการและเจตคติค่านิยมของพลเมืองไทยที่มีความรู้ความเข้าใจและสามารถอยู่ในประชาคมอาเซียนได้อย่างดีภายใต้คำขวัญ « หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งอัตลักษณ์ หนึ่งประชาคม » (One Vision, One Identity, One Community)¹⁹²

ASEAN Curriculum Sourcebook แบ่งระดับการจัดการเรียนรู้ใน 3 ระดับได้แก่ ประถมศึกษาตอนปลาย มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ครอบคลุม 7 สาขาวิชา ได้แก่ ประวัติศาสตร์และสังคมศึกษา วิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ หน้าที่พลเมืองและจริยศึกษา ภาษาและวรรณกรรม ศิลปะสุขศึกษาและพลศึกษา และเทคโนโลยีการศึกษา ในการออกแบบคู่มือดังกล่าวเป็นการนำช่องทาง 4 ช่องทางมาเชื่อมโยงกันได้แก่

ประชาชน – รายบุคคล กลุ่มชาติพันธุ์ มรดกทางวัฒนธรรม รัฐบาลและพลเมืองสุขภาพความปลอดภัยบทบาททางเพศและบทบาทระหว่างชั้นอายุภายใน

สถานที่ - ครอบครัวและสังคม ลักษณะทางกายภาพลักษณะภูมิประเทศระบบนิเวศ ภูมิอากาศผลกระทบจากพลวัตธรรมชาติต่างๆ

สื่อ - สิ่งที่เป็นรูปธรรมเช่นเครื่องอุปโภคบริโภคสิ่งประดิษฐ์งานหัตถกรรมงานศิลป์และโบราณสถานโบราณวัตถุ

แนวคิด - ศาสนาระบบความเชื่อปรัชญาค่านิยมโลกทัศน์รูปแบบการปกครองเทคโนโลยีการยอมรับและการปรับตัว

กรอบเนื้อหาในการเรียนรู้ที่สำคัญตามที่ปรากฏใน ASEAN Curriculum Sourcebook ได้แก่

1) ความรู้เกี่ยวกับอาเซียน (Knowing ASEAN) : การเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียน (โครงสร้างสมาชิกภาพความมุ่งประสงค์และแนวทางปฏิบัติ) และการสำรวจลักษณะที่สำคัญความสำเร็จและสิ่งท้าทายในอนาคต

¹⁹² จันทรา ตันติพิงศานุรักษ์. ดร.ชยพร กระต่ายทอง, (2559), *แนวทางการนำ ASEAN Curriculum Sourcebook สู่การปฏิบัติ*, (online)

2) การเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์และความหลากหลาย (Valuing Identity and Diversity) : การสำรวจความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมและความเชื่อการตระหนักรู้และชื่นชมในความแข็งแกร่งซึ่งมีอยู่ในความเหมือนของประชาชน (รายบุคคลหรือกลุ่ม) เช่นเดียวกับลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน

3) การเชื่อมโยงโลกและท้องถิ่น(Connecting Global and Local) การสำรวจประเด็นของท้องถิ่นที่คาดว่าจะได้รับอิทธิพลจากการพัฒนาและแนวโน้มของโลกอย่างไรและเหตุการณ์ในท้องถิ่นในอาเซียนส่งผลต่อสภาพการณ์ของโลกอย่างไร

4) การส่งเสริมความเสมอภาคและยุติธรรม (Promoting Equity and Justice) : การส่งเสริมหลักการของความเสมอภาคและความยุติธรรมและให้เครื่องมือและข้อมูลแก่ผู้เรียน (ทางวิทยาศาสตร์และทางการเมืองและหลัก

5) การทำงานร่วมกันเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน (Working Together for a Sustainable Future) : การตระหนักถึงความกดดันที่เกิดจากทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดและการเพิ่มจำนวนประชากรและผลกระทบต่อความยั่งยืนในขณะเดียวกันก็กระตุ้นให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันภายในชุมชนและนอกชุมชนเพื่อให้อาเซียนที่มั่งคั่งสันติสุขและยั่งยืนของอาเซียนปรัญญา) เพื่อใช้วิเคราะห์สถานการณ์ที่ซับซ้อนและสามารถตอบสนองได้อย่างเหมาะสม

หากหลักสูตรนี้ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายว่า จะทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันภายใต้ประชาอาเซียนได้ อย่างไรก็ตามการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนในประเทศไทยตามหลักสูตรนี้ มีการเพิ่มสาระความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น แต่เนื้อหาส่วนใหญ่ เป็นเพียงข้อมูลพื้นฐาน เช่น คำทักทายเบื้องต้น หน่วยเงิน ธง อาหาร และชุดประจำชาติเท่านั้นแต่ยังขาดองค์ความรู้ในบริบทด้านการอยู่ร่วมกัน ด้วยความเข้าใจความแตกต่างในฐานะข้อเท็จจริง โดยเฉพาะกับประเด็นทางประวัติศาสตร์ที่เป็นเรื่องค่อนข้างบอบบางและอาจจะทำให้เป็นอุปสรรคต่อการที่จะอยู่ร่วมกันในภูมิภาคต่อไปในอนาคต

ในขณะที่กัมพูชาไม่ได้มีการนำเอาหลักสูตรนี้ไปใช้บูรณาการกับหลักสูตรมากเท่าที่ควรเนื่องจากกำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินการปรับปรุงหลักสูตร ในกัมพูชามีวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านก็คือ วิชาภูมิศาสตร์ ไม่ได้มีแยกออกเป็นวิชาอาเซียนเหมือนดังประเทศไทย แต่ในวิชาภูมิศาสตร์ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องอันใดกับประวัติศาสตร์เลย เช่น เรียนเรื่องการตรวจสอบลักษณะดินหรือการเกษตรกรรม อาจจะพอที่จะหาจุดร่วมได้บ้าง ตัวอย่างเช่น ตอนนีเขมรหนึ่งที่เป็นประเทศหนึ่งที่ผลิตข้าว ส่วนไทยก็เป็นประเทศที่ผลิตข้าวเหมือนกัน หมายความว่าประเทศที่มีลักษณะเหมือนกัน¹⁹³

¹⁹³ แหล่งเดิม.

4.2.3 การปรับปรุงภายใต้โครงการความร่วมมือจากองค์การยูเนสโก

ในพ.ศ.2561 กระทรวงศึกษาธิการเยาวชนและกีฬาร่วมมือกับสำนักงานยูเนสโกพนมเปญจัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการสะท้อนโดยได้รับการสนับสนุนจากเงินทุนจากกองทุนจากประเทศเกาหลีใต้เมื่อวันที่ 4 – 6 มิถุนายน พ.ศ. 2561 ณ โรงแรม President ภายใต้กรอบของโครงการมีชื่อว่า "การสนทนาแลกเปลี่ยนพหุวัฒนธรรมและวัฒนธรรมแห่งสันติภาพในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผ่านประวัติศาสตร์ร่วมกัน" (Promoting Intercultural Dialogue and a Culture of Peace in South-East Asia through Shared Histories) กัมพูชาได้รับเลือกเป็นหนึ่งในเจ็ดประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ร่วมกับมาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไน ฟิลิปปินส์ เวียดนาม และประเทศไทยเพื่อดำเนินโครงการนำร่องดังกล่าว: ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งจัดทำโดยผู้เชี่ยวชาญระหว่างประเทศของประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยใช้หัวข้อประวัติศาสตร์ร่วมกันได้แก่ คนและสถานที่ แรกเริ่มของศูนย์กลางอำนาจ ข้าวและเครื่องเทศ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และโลก โดยคัดเลือกครูเข้าร่วมโครงการนำร่องดังกล่าวจากโรงเรียนมัธยมสองโรงเรียนคือ โอนุวิทยาลัยพระสิสุวดีกับโรงเรียนโซฮือในพระตะบอง¹⁹⁴ ทั้งสองโรงเรียนที่กัมพูชาเลือกนำร่องเพราะอนุวิทยาลัยพระสิสุวดีตั้งขึ้นภายใต้ระบอบอาณานิคมของฝรั่งเศสและโรงเรียนโซฮือในพระตะบองอยู่ในเขตที่ประเทศไทยเคยปกครองมาก่อน ดังนั้นจึงอาจมีมุมมองทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันออกไปจากตัวประวัติศาสตร์ในการรับรู้ของคนส่วนใหญ่ในกัมพูชา

การเข้าร่วมโครงการดังกล่าวของกัมพูชาเป็นผลมาจากการส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และการลดความขัดแย้ง ซึ่งทางกัมพูชากำลังทำเรื่องนี้อยู่ พร้อมๆ กับที่เกิดโครงการของยูเนสโกโครงการนี้ขึ้น “รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการก็ให้การสนับสนุนมากเกี่ยวข้องกับความเข้าใจประวัติศาสตร์ เพราะการทะเลาะเกิดขึ้น เพราะเราไม่เข้าใจประวัติศาสตร์ของเรา เมื่อมีความชัดเจนในประวัติศาสตร์ เราไม่รู้ว่าเป็นอย่างไร ได้ยินแต่เขาว่า ก็เชื่อไปตามเขา ดังนั้นปัญหาจึงเกิดขึ้น”¹⁹⁵ ดังนั้นทางกัมพูชาพยายามส่งเสริมเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรใหม่ โดยหลักสูตรนั้นมีลักษณะแตกต่างจากหลักสูตรเก่า และก็พยายามทำความเข้าใจ หากจุดดี ไม่เพียงแต่แค่เขียนหลักสูตรขึ้นมาใหม่ แต่อนุกรรมการประวัติศาสตร์ต้องเขียนถึงวิธีการสอนให้กับครูด้วย ซึ่งในขณะนี้กัมพูชากำลังดำเนินการต่อไป

อย่างไรก็ตามในมุมมองของกัมพูชา หลักสูตรที่สร้างขึ้นโดยยูเนสโกจะสัมฤทธิ์ผลคือ ต้องเริ่มจากกระบวนการอบรมครูให้มีความรู้และเข้าใจ ให้ครูเปลี่ยนแปลงทัศนคติของตนเอง พร้อมรับสิ่งใหม่ ครูที่ไม่ได้

¹⁹⁴ Press Release: Reflection Workshop on the shared histories Project: http://www.unesco.org/new/en/phnompenh/about-this-office/singleview/news/press_release_reflection_workshop_on_the_shared_histories_p/

¹⁹⁵ แหล่งเดิม.

เข้ารับอบรมจะไม่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมโครงการดังกล่าวและยังไม่เข้าถึงหัวใจการสอนตามหลักสูตรนี้คาดหวังให้เป็น โดยเฉพาะกับวิชาประวัติศาสตร์เป็นเรื่องละเอียดอ่อน โดยต้องยอมรับตามตรงว่าครูประวัติศาสตร์มักมีความชาตินิยมสูง ถ้าทางกระทรวงเปลี่ยนทันทีจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับความคิดของครูที่มีอคติเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว “ดังนั้นต้องทำการอบรมให้เขาเข้าใจก่อนว่า ทำไมถึงต้องเข้าร่วมโครงการนี้ เพราะตอนนี้เราไม่ได้อยู่กับอดีตกาล มันเกิดขึ้นแล้ว เราไม่สามารถเปลี่ยนมันได้ แต่เราสามารถหลีกเลี่ยงบางสิ่งที่ยังเกิดขึ้นในอดีตไม่ให้เกิดขึ้นในอนาคตได้ เพราะโลกอยากให้เราอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ฉะนั้นอดีตที่เจ็บปวดหลีกเลี่ยงไม่ให้อุณหภูมิหลามหรือมนุษยชาติที่อยู่บนโลกใบนี้ต้องพบเจออีกต่อไป เพราะสงครามและการทะเลาะกัน ไม่ได้สร้างความก้าวหน้าหรือความเจริญให้กับประเทศ ไม่มีประโยชน์ใด” ซึ่งทางกัมพูชามองว่าจะใช้ครูที่ผ่านการอบรมดังกล่าว เป็นครูพี่เลี้ยง (mentor) ให้กับครูคนอื่นๆ ต่อไปได้ ดังนั้นการอบรมครูก่อนที่จะสอนนักเรียนจึงเป็นเรื่องสำคัญ มีการส่งเสริมให้ครูตามเขตพื้นที่การศึกษาต่างๆ และตามโรงเรียนเข้าอบรมในหลักสูตรที่เกี่ยวข้อง และเพื่อเป็นแนวทางต่อครูในการเรียนการสอนทำให้ทางกระทรวงศึกษากัมพูชาได้เขียนหนังสือคู่มือเกี่ยวกับการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ให้ครูด้วย ซึ่งยังไม่เสร็จ ครูที่จะสอนในหลักสูตรนี้ได้จะต้องเรียนรู้และมองเหตุการณ์อย่างเข้าใจ ปราศจากความรู้สึกชาตินิยม เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งต่อไปในอนาคต

ในขณะที่ฝั่งไทยการดำเนินงานอยู่ภายใต้โครงการใหญ่ โดยมีหลักสูตรเป็นกรอบ มีการปรับปรุงแบบเรียนและการฝึกหัดครูซึ่งสิ่งต่างๆ ส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียน โครงการของยูเนสโกเป็นโครงการใหม่ที่เชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ เป็นการจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) ซึ่งถ้าหากยังไม่มีความพร้อมเป็นอันตรายต่อคุณภาพการศึกษา อย่างไรก็ตามโครงการดังกล่าวทำขึ้นภายใต้วัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองโลก ซึ่งเปิดโอกาสให้แต่ละประเทศมาร่วมแบ่งปันประสบการณ์ อภิปรายนำเสนอหลักสูตรประวัติศาสตร์ ซึ่งทางฝั่งไทยก็ตระหนักว่า สิ่งปรากฏในหลักสูตรประวัติศาสตร์ล้ำสมัย หากมองตามความเป็นจริง หลักสูตรนี้ใช้การบูรณาการทุกศาสตร์ทางสังคมศึกษาเกิดขึ้นภายใต้ปรัชญาของการเกิดค่านิยมหลัก (Core Value) ร่วมกัน โดยโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการเลือกจากความเต็มใจของครูสอนที่ทำโครงการหลายๆ โครงการในการพัฒนาค่านิยมดังกล่าว เช่น โรงเรียนราชินีบูรณะ จังหวัดนครปฐม เป็นศูนย์อาเซียน โรงเรียนวัดนวลนรดิศ มิวชาโลกศึกษา ให้เกิดการพัฒนาวิชาตามหลักสูตรยูเนสโกขึ้นภายในหนึ่งเทอม ใช้ชั่วโมงเรียนทั้งหมด 26 ชั่วโมง ภายใต้ระบบเชิงความคิดและมีการวางแผนคิดสำคัญทางประวัติศาสตร์ ให้ความสำคัญของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาเป็นลำดับได้ เพราะเดิมประวัติศาสตร์ชาติใช้รูปแบบ Concept – Content – Structure ส่งเสริมการทำวิจัยของครูนำไปสู่การสร้างนโยบายก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่สามารถพัฒนามาเป็นทักษะที่มีสมรรถนะและเจตคติที่ดี

การจัดการศึกษาโดยการนำไปบูรณาการในการวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ ทำให้แก้ปัญหาได้ เน้นการใช้ความรู้ ใช้โลกทัศน์ มุมมองประวัติศาสตร์มาประยุกต์ใช้ได้ ในปัจจุบันที่โลกไม่มีพรมแดน มีกลุ่มชาติพันธุ์เป็นสังคมพหุวัฒนธรรม การเขียนอัตลักษณ์ของกลุ่มคนที่หลากหลายควรที่จะต้องเขียนผ่านเรื่องใดบ้าง เพื่อเกิดการเรียนรู้อย่างเข้าใจ ทางฝั่งไทยเห็นตรงกับกัมพูชาว่า การฝึกอบรมครูเป็นเรื่องสำคัญ ต้องมีครูที่มีคุณภาพและมีความเข้าใจในตัววิชาประวัติศาสตร์¹⁹⁶

การเริ่มปรับปรุงดังกล่าวสามารถส่งผลต่อนักเรียนได้ หากเรามองจากธรรมชาติของนักเรียน เด็กจะเรียนรู้และฉลาดหลักแหลม หากรัฐบาล ผู้นำชุมชนและผู้ปกครองครอบคลุมเห็นคุณค่าของความกลมกลืนทางสังคมและคุณค่าของเด็ก เช่น หากทัศนคติของครูผู้ปกครองและผู้อื่นที่สำคัญในสังคม สะท้อนให้เห็นถึงการเหยียดเชื้อชาติและความโกรธต่อเพื่อนบ้านในภูมิภาคอาเซียนความเกลียดชังเก่าที่มีคือ แหล่งที่มาของความรุนแรงซึ่งต้องได้รับการแก้ไขและไม่นำประเด็นเหล่านี้มาทำให้เกิดปัญหา การศึกษาในโรงเรียนสามารถช่วยในการเปลี่ยนทัศนคติเก่าให้เกิดทัศนคติใหม่ได้มาก การใช้คำพูดปลูกฝังความเป็นชาติต้องลดน้อยลงและเหลือให้น้อยที่สุดในการสอนที่ดีในโรงเรียน ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะเกิดได้โดยนักการศึกษา โดยเฉพาะกับพวกครูในโรงเรียนที่ต้องการข้อมูลในเชิงทักษะและอำนาจในการดำเนินการ

¹⁹⁶ สัมภาษณ์ดร.เฉลิมชัย พันธุ์เลิศ ผู้อำนวยการสถาบันสังคมศึกษา เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2562

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

ในโลกปัจจุบันที่มีการเรียนการสอนภายใต้แนวคิดการเป็นพลเมืองโลกทำให้หลักสูตร Shared Histories ที่ได้รับการสนับสนุนโดยยูเนสโกเพื่อลดความขัดแย้งในกลุ่มประเทศอาเซียนนั้น ได้รับความสนใจจากประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ของอาเซียน อย่างไรก็ตามไม่อาจปฏิเสธได้ว่า กระบวนการเปลี่ยนถ่ายดังกล่าวต้องเริ่มจากการสนับสนุนภายในประเทศ ซึ่งประเทศไทยเองอยู่ในช่วงการปรับปรุงหลักสูตรในกลุ่มสาระสังคมศึกษาเพื่อตอบสนองแนวคิดเรื่องการเป็นพลเมืองโลก ในขณะที่กัมพูชากำลังดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน กระบวนการปรับปรุงหลักสูตรประวัติศาสตร์ เมื่อเกี่ยวข้องกับประเทศอื่นๆ ควรที่จะเริ่มจากระดับในประเทศ ภูมิภาคไปจนถึงระดับโลก ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดกระแสกดดันจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกได้

แม้ว่าหลักสูตรของยูเนสโกมีความน่าสนใจ แต่วิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่ส่งเสริมอัตลักษณ์ความเป็นชาติ ซึ่งต้องยอมรับตามความเป็นจริงว่า แต่ละชาติพยายามที่จะมีประวัติศาสตร์ของตนเพื่อแสดงถึงความยิ่งใหญ่ในอดีต ดังนั้นหลักสูตรของยูเนสโกคงจะเป็นหลักสูตรเสริมหรือหลักสูตรทางเลือก ซึ่งนักการศึกษาไทยมองว่า หากใช้เป็นหลักสูตรประวัติศาสตร์ได้จริง อาจจะต้องรอนานกว่า 50 ปี ซึ่งอาจจะไม่ทันได้ใช้ในวงชีวิตของพวกเรา ในขณะที่ทางกัมพูชาก็กล่าวถึงว่า หัวข้อประวัติศาสตร์หลัก 4 ประเด็นที่ยูเนสโกกำหนด ทางกัมพูชาก็ไม่คิดว่าจะนำมาใช้ได้ทั้งหมด เพราะทางกัมพูชาต้องยึดตามหลักสูตรชาติเป็นอันดับแรก ทำให้เนื้อหาที่ยูเนสโกกำหนดอาจจะแยกไปตามเนื้อหาในบทเรียนต่างๆ

นอกจากนี้หลักสูตรที่ยูเนสโกทำขึ้น เกิดประเด็นคำถามที่เชื่อมโยงเข้ากับมหาอำนาจว่า เหตุใดใส่ใจกับประเทศอาเซียนเป็นพิเศษ ซึ่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพ ควรเน้นกับประเทศมหาอำนาจมากกว่าประเทศในอาเซียนที่มีความขัดแย้งกันถือเป็นเรื่องเล็กน้อย เมื่อเทียบกับประเทศมหาอำนาจกระทำกับประเทศที่อ่อนแอกว่า อีกทั้งประเทศสมาชิกอาเซียน เช่น สิงคโปร์ ลาวก็ไม่ได้เข้าร่วม ซึ่งประเทศสิงคโปร์เป็นคนเขียนหลักการด้วยซ้ำและตามหลักการของอาเซียน ถ้าประเทศใด ประเทศหนึ่งไม่เห็นด้วย เท่ากับว่าหลักสูตรนี้คงไม่ได้ใช้ ดังนั้นในทัศนะของกัมพูชามองว่า ทางเลือกของหลักสูตรของยูเนสโกคงจะเหมาะกับการเอามาผนวกในหลักสูตรใหม่ของกัมพูชามากกว่า ซึ่งในขณะนี้ยังอยู่แค่กระบวนการทดลองกับกลุ่มโรงเรียนนำร่องซึ่งรอผลว่า ผลลัพธ์เกิดขึ้นกับนักเรียนอย่างไร

การปรับปรุงหลักสูตรประวัติศาสตร์โดยภาพรวมควรเน้นไปที่การใช้ทักษะของการวิพากษ์หรือระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ให้เป็นประโยชน์ซึ่งจะทำให้นักเรียนเข้าใจถึงข้อจำกัดหรือบริบทปัจจัยต่างๆ

เช่น การเขียนเน้นย้ำในเรื่องการทำสงคราม เกิดขึ้นเนื่องจากการที่หลักฐานต่างๆ มักมีการเน้นไปยังศูนย์กลางอยู่ที่กษัตริย์หรือสุลต่าน พระราชวงศ์และบุคคลในราชสำนัก ข้อมูลหรือขอบเขตงานประเภทนี้เป็นข้อมูลที่ถูกเลือกสรร (Selected Facts) มาแล้ว โดยผู้บันทึกเลือกมาเพราะเห็นว่าควรแก่การบันทึกและแหล่งข้อมูลก็เป็นข้อมูลที่เลือกสรรมาก่อนแล้ว (pre selected facts) อีกทอดหนึ่ง จะเลือกมาเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกษัตริย์สุลต่าน พระราชวงศ์และบุคคลในราชสำนักโดยตรง ถ้ามีข้อมูลอื่นที่นอกเหนือจากนี้ เช่น พุดถึงสามัญชนก็จะพุดในส่วนที่คนเหล่านั้นเกี่ยวข้องกับบุคคลดังกล่าวข้างต้น จากจารีตการเขียนประวัติศาสตร์ดังกล่าวเชื่อมโยงกับทฤษฎีมหาบุรุษที่แสดงให้เห็นถึงความเก่งกล้าสามารถในการรบเหนือดินแดนอื่นๆ ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงในอดีตภูมิภาคดังกล่าวยังไม่มีรัฐชาติดังเช่นในปัจจุบัน ไม่ได้มีการกำหนดเส้นพรมแดนของแต่ละประเทศ อีกทั้งยังมีการถ่ายเทวัฒนธรรมแลกเปลี่ยนกันไปมา

นอกจากนี้การบันทึกเรื่องราวต่างๆ ที่เน้นยังศูนย์กลางอยู่ที่กษัตริย์หรือสุลต่าน พระราชวงศ์และบุคคลในราชสำนักทำให้การบันทึกข้อมูลทางสังคมและเศรษฐกิจน้อยมาก ถ้าเทียบกับส่วนที่เกี่ยวข้องกับราชสำนักและกษัตริย์ ทำให้เมื่อมีการเขียนประวัติศาสตร์มักหลีกเลี่ยงการเขียนประวัติศาสตร์ในเรื่องของการทำสงครามไม่ได้ แม้ว่าอาจจะเสนอมุมมองอื่นๆ แต่จากข้อจำกัดเรื่องข้อมูลทางสังคมและเศรษฐกิจก็ทำให้หนีไม่พ้นการเขียนประวัติศาสตร์การเมือง

อีกประการหนึ่งคือ ธรรมเนียมปฏิบัติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นไม่ได้มีประเพณีการบันทึกเรื่องราวในอดีตของตนอยู่เลย ยกเว้นในเวียดนาม ที่มีนักประวัติศาสตร์ของราชวงศ์ต่างๆ ได้จดบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ อย่างจริงจัง จากเหตุผลดังกล่าวทำให้การใช้หลักฐานดังกล่าว ผู้ใช้ควรพึงระวังไว้ว่า หน้าที่ส่วนใหญ่ของพงศาวดารพื้นถิ่นคือ การบันทึกและบรรยายเหตุการณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเจริญ ความเสื่อม สงคราม ชัยชนะ ความพ่ายแพ้ ไม่ใช่เพื่อบันทึกเรื่องราวในอดีตตามความเป็นจริง แต่เป็นการบันทึกเรื่องราวต่างๆ เพื่อใช้ในจุดมุ่งหมายอื่นซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายทางจิตใจคือ เพื่อสร้างความชอบธรรม เพื่อยกย่องเทิดทูน เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพหรือเพื่อแสดงถึงระเบียบแบบแผนทางด้านศีลธรรมของสังคม ดังนั้นพงศาวดารเหล่านี้อาจสร้างอดีตที่ผิดไปจากความเป็นจริงเพื่อประโยชน์ในขณะนั้น เช่น การยกสถานะของตระกูลที่แย่งชิงราชสมบัติได้สำเร็จ พงศาวดารดังกล่าว อาจทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องหมายบอกถึงอำนาจราชสิทธิ์ของผู้ปกครอง การเลือกใช้พงศาวดารดังกล่าวในฐานะหลักฐานประวัติศาสตร์จำเป็นที่จะต้องตระหนักและวิพากษ์ถึงข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

ดังนั้นการเรียนประวัติศาสตร์จึงควรเรียนแบบนำเอาสาระเรื่องราวในประวัติศาสตร์จากแหล่งต่างๆ มาตีความ เพื่อทำความเข้าใจเหตุผลที่มาที่ไปของเรื่องราวในประวัติศาสตร์ โดยไม่เน้นความถูกต้อง ไม่สรุปไว้ล่วงหน้า เน้นการเชื่อมโยงเหตุการณ์ สาระ เพื่อให้คำอธิบายแสดงผล เพื่อฝึกฝนความคิด และการ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือโต้แย้งข้อสันนิษฐานต่างๆ ในประวัติศาสตร์ ทักษะของการตีความปรับเปลี่ยนไปตามวุฒิภาวะของผู้เรียน

นอกจากนี้ควรเพิ่มรายละเอียดเกี่ยวกับการเรียนรู้ประเทศเพื่อนบ้านให้มากขึ้น โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงปัจจุบัน เพื่อช่วยให้นักเรียนเอาไปคิดวิเคราะห์และต่อยอด เช่น กรณีการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความโหดร้ายของรัฐบาลเขมรแดง ทำให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศขึ้น หรือการส่งเสริมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ผ่านตำนานเรื่องเล่า สะท้อนวัฒนธรรม เช่น การให้นักเรียนไทยได้ฝึกอ่านตำนานสำคัญของประเทศกัมพูชา เช่น ตำนานพระทองนาคนาง เพื่อให้เข้าใจถึงความคิด รูปแบบและความรู้สึกเฉพาะที่ก่อให้เกิดความเป็นอัตลักษณ์ของชาติดังกล่าว

การส่งเสริมการพยายามทำความเข้าใจด้วยการศึกษาความหมาย ความสำคัญ และกระบวนการศึกษาทางประวัติศาสตร์ จะทำให้ผู้ศึกษาเป็นผู้ที่ตระหนักถึงความเป็นจริงของ “เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์” ทั้งนี้เนื่องจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์จะถูกถ่ายทอดออกมาให้อยู่ในรูปของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทั้งในรูปของเอกสารที่เขียนขึ้นในขณะที่เกิดเหตุการณ์นั้น หรือเขียนขึ้นภายหลังจากเกิดเหตุการณ์นั้นไปนานแล้ว ในเอกสารฉบับนั้นๆ ผู้ที่บันทึกอาจจะเขียนขึ้นด้วยความรู้สึกมีอคติหรือไม่มีอคติก็ได้ หรือหากเป็นวัตถุลุลอลจนถึงสิ่งก่อสร้างต่างๆ อาจมีการทำต่อเติมขึ้นมาภายหลัง ซึ่งเป็นการบิดเบือนจากความเป็นจริง ดังนั้นการจะทราบถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ซึ่งได้เกิดและผ่านมาเป็นเวลานานแล้ว จำเป็นต้องใช้หลักฐานที่กล่าวถึงข้างต้น มาพิจารณาอย่างเป็นเหตุเป็นผลตามกระบวนการทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้ได้คำตอบที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุดและน่าเชื่อถือมากที่สุดนั่นเอง

ในแบบเรียนควรกล่าวถึงวัฒนธรรมร่วมหรือประวัติศาสตร์ในมุมมองบริบทอื่นๆ เช่น ใช้เกณฑ์ทางวัฒนธรรมเดียวกัน เช่น พุทธศาสนา พราหมณ์ฮินดู อิสลาม หรือภาพรวมภายใต้ร่มใหญ่ของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เช่น ยุคการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความเป็นเมืองท่านานาชาติ หลีกเลี่ยงการเขียนประวัติศาสตร์ในเชิงสงครามอย่างเดียว หรือการอธิบายที่มาของความขัดแย้งโดยใช้มุมมองรอบด้าน เช่น ปัจจัยทางเศรษฐกิจหรือสังคม เหมือนกรณีเมืองฉะแวกที่มีความอุดมสมบูรณ์มากทำให้สยามต้องเข้าโจมตี การทำสงครามแย่งชิงกัมพูชากับเวียดนามจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ เป็นต้น และการเพิ่มแหล่งที่มาของข้อมูลให้มากขึ้นเพื่อเห็นถึงความหลากหลายของมุมมอง หรือการเรียนรู้ผ่านแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เช่น สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ ซึ่งให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านแหล่งเรียนรู้ตามการวิเคราะห์ของตน รวมถึงการสอดแทรกแนวคิดประวัติศาสตร์อื่นๆ เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ผู้อพยพ จุลประวัติศาสตร์ (Microhistory) ผ่านกระบวนการคิดค้นของนักประวัติศาสตร์และนักการศึกษาาร่วมกัน และให้ผู้ปฏิบัติซึ่งก็คือครูไปทดลองใช้ โดยการส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยงระหว่างครูในโรงเรียนและอาจารย์ในมหาวิทยาลัย เพื่อสร้าง Platform network learning community ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวิชาประวัติศาสตร์ ในเชิงวิชาการ

จากมหาวิทยาลัยสู่สถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งอาจจะรวมไปถึงการปรับเปลี่ยนทัศนคติและความคิดของครู

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในรูปแบบของความเป็นภูมิภาคเชื่อมโยงกับโลกที่เป็นโลกาภิวัตน์ จะนำมาซึ่งการลดความเป็นชาตินิยม เขียนประวัติศาสตร์ในเชิงการศึกษาภูมิภาค และต้องส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนว่า ประวัติศาสตร์คือ เหตุการณ์ในอดีตที่อธิบาย ณ เวลาที่เกิดเหตุการณ์ขึ้น ดังนั้นไม่ควรจะเอาบริบทของปัจจุบันมาตัดสิน นอกจากนี้การเรียนรู้จากศาสตร์อื่นๆ อาจนำมาใช้ในการลดความขัดแย้งได้ เช่น การพูดถึงเรื่องสิทธิมนุษยชน การใช้วาจาสร้างความเกลียดชัง (Hate Speech) และ การกลั่นแกล้งบนโลกออนไลน์ (Cyberbullying) ก็สอนนักเรียนในเรื่องการไม่ดูถูกหรือกล่าวร้ายผู้ใดโดยไม่มีหลักฐานยืนยัน

อย่างไรก็ตามสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดอาจจะต้องเกี่ยวข้องกับการให้ครูในโรงเรียนเป็นครูที่จบสายตรงทางประวัติศาสตร์เพื่อที่จะเข้าใจบริบทและระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์ในการส่งเสริมการเรียนรู้การสอนและการสร้างความตระหนักรู้ให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น

ANOM, Indochine 242, Extrait des délibérations du conseil gouvernement de l'Indochine française (session ordinaire de 1927).

ANOM, Ministère des Colonies. Agence économique de la France d'outre-mer, Agence économique des colonies françaises, puis Agence économique de la France d'outre-mer, Service des renseignements commerciaux et d'orientation économique, Indochine, Enseignement général, Dossier 1 1913/1954.

ANOM, Ministère des Colonies. Agence économique de la France d'outre-mer, Agence économique des colonies françaises, puis Agence économique de la France d'outre-mer, Service des renseignements commerciaux et d'orientation économique, Indochine, Enseignement général, Dossier Dossier 2 1874/1954

ANOM, Ministère des Colonies. Agence économique de la France d'outre-mer, Agence économique des colonies françaises, puis Agence économique de la France d'outre-mer, Service des renseignements commerciaux et d'orientation économique, Indochine, Enseignement général, Dossier Dossier Dossier 3 1898/1954

ANOM, Ministère des Colonies. Agence économique de la France d'outre-mer, Agence économique des colonies françaises, puis Agence économique de la France d'outre-mer, Service des renseignements commerciaux et d'orientation économique, Indochine, Enseignement général, Dossier Dossier Dossier Dossier 4 1908/1953

เอกสารภาษาไทย

วิทยานิพนธ์

นฤมล นิ่มนวล. (2559). การเมืองในแบบเรียนชั้นมัธยมศึกษาของไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2503-2551.

ปริญญาณิพนธ์. ร.ม. (การปกครอง). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. อัดสำเนา.

เปรมโรจน์ บางอ้อ. (2556). แนวคิด “ชาตินิยม” ในแบบเรียนประวัติศาสตร์ ระดับประถมศึกษา ใน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. ปริญญาณิพนธ์. ศศ.ม.

(ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา.

ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์. (2552). การผลิตความหมาย 'พื้นที่ประเทศไทย' ในยุคพัฒนา (พ.ศ. 2500 -

2509) ปริญญาณิพนธ์. ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อัดสำเนา.

มัทนียา พงศ์สุวรรณ. (2547). การเสนอแนวทางการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับ

ราชอาณาจักรกัมพูชา. วิทยานิพนธ์นิพนธ์. ค.ม. (พัฒนศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อัดสำเนา.

ศุภัทรา อำนาจสวัสดิ์. (2547). การจัดการศึกษาของชาติในสมัยรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์.

ปริญญาณิพนธ์. ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. อัด

สำเนา.

หนังสือ

กรมวิชาการ. (2503). แบบเรียนสังคมศึกษา ประเทศของเรา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2. กรุงเทพฯ:

คุรุสภา.

กรมวิชาการ. (2514). แบบเรียนภูมิศาสตร์-ประวัติศาสตร์ หลักสูตร ปี2503. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.

กรมวิชาการ. (2506). แบบเรียนสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.

กรมวิชาการ. (2545). เอกสารประกอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 คู่มือการจัดการ

เรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: กรม

วิชาการ.

ชาตรี สำราญ. (2545). จากหลักสูตรแกนกลางสู่...หลักสูตรสถานศึกษา (เล่ม 2). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-

สฤษดิ์วงศ์

พลับพลึง คงชนะ. (2546). หนังสือสาระการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1.

กรุงเทพฯ: พัฒนาวิชาการ

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์. (2555). การศึกษาในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ภาควิชา

พื้นฐานการศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์. (2561). ประวัติศาสตร์สำเนียง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: มติชน.

รุ่งฤทธิ์ ศยามานนท์. (2519). นโยบายรัฐบาลไทย พ.ศ. 2475-2519. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิภาดา พินลา. (2560, กรกฎาคม - ธันวาคม). เทคนิคการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ สำหรับครูสังคมศึกษา ในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 21. วารสารปาริชาติ. 30(2): 1-19.

วุฒิชัย มูลศิลป์ และคณะ. (2547). หนังสือสาระการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

วุฒิชัย มูลศิลป์ และคณะ. (2547). หนังสือสาระการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

วุฒิชัย มูลศิลป์; และ สุพน ทิมอ่ำ. (2547). หนังสือการเรียนรู้พื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

วุฒิชัย มูลศิลป์ และสุพน ทิมอ่ำ. (2548). หนังสือสาระการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ประถมศึกษาปีที่ 6. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

ศานติ รักดีคำ. (2554). ขอมแปรพักตร์สงครามเขมร ไทย จริงหรือ เขมรรบไทย ว่าด้วยประวัติศาสตร์ การสงครามระหว่างไทย-เขมร. กรุงเทพฯ: มติชน.

ศิริพร ดาบเพชร และคณะ. (2547). หนังสือการเรียนรู้พื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.

ส. ศิวรักษ์. (2517). ปรัชญาการศึกษา. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย

สุนทร ชุตินานนท์; และคณะ. (2553). ทศนคติเหยียดหยามเพื่อนบ้านผ่านแบบเรียน ขาดินยอมในแบบเรียนไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน.

สุพน ทิมอ่ำ; และ วิริยะ บุญยะนิवासน์. (2547). หนังสือสาระการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ประถมศึกษาปีที่ 4. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

สัญญา รัตนวรารักษ์. (2540). **สรุปวิเคราะห์มัธยมศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สิริ เปรมจิตต์. (2502). **สงครามระหว่างไทยกับเขมร และประสาทเขาพระวิหารของไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา

สิริวรรณ ศรีพหล. (2557). **รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2556). **พัฒนาการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2525). **ระบบการศึกษาไทยในรอบ 200 ปี : สมรรถนะของระบบ ผลกระทบ และแนวโน้มในอนาคต**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : กองวิจัยการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2540). **แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544**. กรุงเทพฯ : ธรรมบัณฑิต.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). **หนังสือเรียนรายวิชาขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากร.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). **หนังสือเรียนรายวิชาขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากร.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). **หนังสือเรียนรายวิชาขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากร.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). **หนังสือเรียนรายวิชาขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากร.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). **หนังสือเรียนรายวิชาขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากร.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). **หนังสือเรียนรายวิชาขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากร.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). **หนังสือเรียนรายวิชาขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากร.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). **หนังสือเรียนรายวิชาขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากร.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). **หนังสือเรียนรายวิชาขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากร.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). **หนังสือเรียนรายวิชาขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากร.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). **หนังสือเรียนรายวิชาขั้นพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากร.

ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

กานดา ประชุมวงศ์. (2560). นศ.กัมพูชาในไทยยังถูกเหยียด ชี้แบบเรียนรัฐเป็นเครื่องมือสร้างอคติ.

สืบค้น เมื่อ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2562, จาก <https://www.tcijthai.com/news/2017/14/scoop/7158>

กฤษฏีกา พัชรพานนท์; และ บัลลังก์ โรหิตเสถียร. (2557). **ปรับหลักสูตร**. สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2562, จาก

http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=37450&Key=news_act

กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544**. สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน พ.ศ. 2562, จาก [http://math.ipst.ac.th/wp-](http://math.ipst.ac.th/wp-content/uploads/2015/PDF/Curriculum%202544.pdf)

[content/uploads/2015/PDF/Curriculum%202544.pdf](http://math.ipst.ac.th/wp-content/uploads/2015/PDF/Curriculum%202544.pdf)

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551**. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2562, จาก

http://lib.edu.chula.ac.th/FILEROOM/CABCU_PAMPHELT/DRAWER01/GENERAL/DATA0000/00000218.PDF

กลุ่มงานคณะกรรมการการศึกษา 3 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2557). **เอกสารประกอบการพิจารณา เรื่อง การปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2562, จาก

https://www.parliament.go.th/ewtcommittee/ewt/edu/download/article/article_20141126091853.pdf

คมชัดลึก. (2558). **ขุสึงหาคมเดียนเรียนรู้ประวัติศาสตร สพฐ.มอบ 225 เขต-ร.ร.จัดกิจกรรมสร้างสำนึกรักชาติ**. สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2562, จาก

<https://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=42408&Key=hotnews>

คมชัดลึก. (2559). **สพฐ.ปรับการสอนประวัติศาสตร์ ขุซุดกิจกรรม 5 เรือง-เลิกท่องจำ**. สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2562, จาก

<http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=47012&Key=hotnews>

ไทยรัฐออนไลน์. (2557). **คึบหน้าสอน 'ประวัติศาสตร-หน้าทึพลเมือง'เริมใช้เทอม 2/57**. สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2562, จาก <https://www.thairath.co.th/content/435438>

จีบตี บัวคำศรี. (2552). **กัมพูชาในแบบเรียนของไทย**. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2562, จาก

[https://www.academia.edu/25571517/กัมพูชาในแบบเรียนของไทย](https://www.academia.edu/25571517/กัมพูชาในแบบเรียนของไทย/Images_of_Cambodia_as_portrayed_in_Thai_textbooks_2009_)
_Images_of_Cambodia_as_portrayed_in_Thai_textbooks_2009_

ฐาเพ็ชร คชเสนี สัตยารักษ์. (2017). พระราชดำรัส สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่9 ปี 2551. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2562, จาก

https://www.youtube.com/watch?v=o739hFMM5Hg&feature=youtu.be&fbclid=IwAR05iCngphL2QsHQ2pLeY6xK0XwoQdhn1MweuEwgRsUU_sYZxRL7-Ay16PM

ผู้จัดการออนไลน์. (2551). ประวัติศาสตร์ไทย? วิชาที่หายไปจากตารางเรียน. สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2562, จาก

<http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=4040&Key=hotnews>

ผู้จัดการออนไลน์. (2551). “สมชาย” สนองพระราชเสาวนีย์รื้อวิชาประวัติศาสตร์. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2562, จาก <https://mgronline.com/qol/detail/9510000095629>

ผู้จัดการออนไลน์. (2552). สพฐ.ปรับโครงสร้างวิชาประวัติศาสตร์ ให้เรียนเพิ่ม 1 ชม./สัปดาห์ทุกชั้น. สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2562, จาก

<https://mgronline.com/qol/detail/9520000044745>

ผศ.พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2560). เมื่อความรู้เปลี่ยนแต่ “ตำราประวัติศาสตร์ไม่เปลี่ยน” สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2562, จาก https://www.matichon.co.th/education/news_784656

ผศ.พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2560). 'สำนักประวัติศาสตร์' หนึ่งในกลไกสร้าง 'ความปรองดอง' ของ คสช. สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2562, จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-47455652>

ผศ.ดร.รัฐพงศ์ บุญญานุวัตร. (2561). ปราบปรามการฉ้อโกง ‘บุพเพสันนิวาส’ มิติแห่งการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ โดย ผศ.ดร.รัฐพงศ์ บุญญานุวัตร. สืบค้นเมื่อ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2562, จาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_880899

สยามรัฐ. (2559). สพฐ.เพิ่มความเข้มข้นวิชาประวัติศาสตร์-ภูมิศาสตร์. สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2562, จาก <https://siamrath.co.th/n/3127>

เอกสารภาษาเขมร

หนังสือ

กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). **ศึกษาสังคม 1**. พนมเปญ: หน่วยงานตีพิมพ์และเผยแพร่.

กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). **ศึกษาสังคม 2**. พนมเปญ: หน่วยงานตีพิมพ์และเผยแพร่.

- กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). **ศึกษาสังคม 3**. พนมเปญ: หน่วยงานตีพิมพ์และเผยแพร่.
- กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). **ศึกษาสังคม 4**. พนมเปญ: หน่วยงานตีพิมพ์และเผยแพร่.
- กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). **ศึกษาสังคม 5**. พนมเปญ: หน่วยงานตีพิมพ์และเผยแพร่.
- กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). **ศึกษาสังคม 6**. พนมเปญ: หน่วยงานตีพิมพ์และเผยแพร่.
- กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). **ศึกษาสังคม 7**. พนมเปญ: หน่วยงานตีพิมพ์และเผยแพร่.
- กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). **ศึกษาสังคม 8**. พนมเปญ: หน่วยงานตีพิมพ์และเผยแพร่.
- กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). **ศึกษาสังคม 9**. พนมเปญ: หน่วยงานตีพิมพ์และเผยแพร่.
- กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2018). **ศึกษาสังคม 10**. พนมเปญ: หน่วยงานตีพิมพ์และเผยแพร่.
- กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2017). **ประวัติศาสตร์ 11**. พนมเปญ: หน่วยงานตีพิมพ์และเผยแพร่.
- กระทรวงอบรม เยาวชน และกีฬา. (2017). **ประวัติศาสตร์ 12**. พนมเปญ: หน่วยงานตีพิมพ์และเผยแพร่.

เอกสารภาษาอังกฤษ

วิทยานิพนธ์

- Crowley, Kelly T.. (2010). **Cambodian National Education Policy: Global Wants and/or Local Needs?**. Doctoral Degree. Ph.D. (Education). Ontario Canada: The School of Graduate and Postdoctoral Studies The University of Western Ontario London.
- Denes, Alexandra. (2006). **Recovering Khmer ethnic identity from the Thai national past. An Ethnography of the localism movement in Surin province**, Ph.D. Thesis, Cornell University, 2006
- Va (V.). (2006). **The development of basic education in Cambodia 1979-2003: a critical review**. Thesis. M.Ed. (Education). Kuala Lumpur: Graduate school University Kebangsaan Malaysia.

หนังสือและวารสาร

- Ayres, (D.-M.). (2000). **Anatomy of a crisis. Education, development and the state in Cambodia, 1953-1998.** Hawaii: University of Hawaii Press
- Barton, Kieth C. et Linda S. Levstik, It wasn't a good part of history : National Identity and students' explanations of historical significance, **Teacher college Record**, 1998, Vol. 99, n° 3,
- Clayton, T. (2000). **Education and politics of language: Hegemony and pragmatism in Cambodia (1979-1989).** Comparative Education Research Center: Hong Kong.
- Department Of Curriculum Development. (2015). **Curriculum Framework Of General Education And Technical Education.**
- Dy Khamboly. **Challenges of Teaching Genocide in Cambodian Secondary Schools.**
Online
- Edwards, Penny. (2008), **Cambodge; the cultivation of a nation, 1860-1945.** (Hawaii: university of Hawaii)
- Hinton Alexander. (2006), Khmerness and the Thai 'other'. Violence, discours and symbolish in the 2003 Anti-thai riots in Cambodia in **Journal of Southeast Asian Studies**, 37: n°3,
- Hun Sen. (1991, September). Closing speech, **National Conference on Education For All:** Phnom Penh.
- Kiernan, Ben. (2004). **Recovering History and Justice in Cambodia** (online)
- Kingdom of Cambodia. (1996). **Curriculum, for lower secondary level.** Phnom Penh: Publication of education system development committee.
- Ly Daravuth and Ingrid Muan. (2001). **Preah Ko Preah Kaew: A Cambodia legend.** Phnom Penh: Reyum.
- MoEYS. (1999). **Education in Cambodia. Ministry of Education.** Youth and Sport: Phnom Penh.

MoEYS. (2015) Curriculum Framework of General Education and Technical Education.

Phnom Penh: Ministry of Education. Youth and Sport:

Moeys, (2004). **Policy for curriculum development 2005-2009**, Phnom Penh, Ministry of Education. Youth and Sports: Pedagogical Department.

Moeys. (2009). **Education Statistics and Indicators**, Phnom Penh, Ministry of Education. Youth and Sports, Department of Planning, March.

Pich Sophoan, (1997), **Educational destruction and reconstruction in Cambodia in Educational Destruction and reconstruction in disputed societies**, Geneva: UNESCO,

Ruth, Anne Hansen. (2011). **How to behave Buddhism**. (Hawaii: university of Hawaii)

Smith, Anthony. (1986). **The Ethnic origins of Nations**. Oxford : B. Blackwell

Sideth S. Dy, and Akira Ninomiya, (2003), Basic Education in Cambodia: The impact of UNESCO on policies in the 1990s in **Education Policy Analysis Archives**, 11 (48) : 4

Tan, C. (2007). Education reforms in Cambodia: Issues and concerns. **Educational Research for Policy and Practice**. 6(1):15-24.

UNESCO. (2011). **Education and Fragility in Cambodia** International Institute for Educational Planning. Paris: UNESCO.

หนังสือพิมพ์

Setting of Thai Horror Film: A Fictional S-21. (2006, 26 April). **Cambodia daily**.

Scenes in Ghost Game being Re-short: report. (2006, 8 May). **Cambodia daily**

เอกสารภาษาฝรั่งเศส

หนังสือและวารสาร

Bezancon (P.). (1992). « Les écoles de pagode rénovées au Cambodge », *Les Cahiers de l'Asie du Sud-Est*, publication de l'INALCO, n° 31, pp. 7-31.

Bezançon Pascale. Louis Manipoud. **un réformateur colonial méconnu**. In: *Revue française d'histoire d'outre-mer*, tome 82, n°309, 4e trimestre 1995. pp. 455-487;

Bilodeau, Charles, Pathammavong, Somlith , Lê Quang Hông. (1995). L'Obligation scolaire au Cambodge, au Laos et au Viet-Nam. Paris : UNESCO

Direction générale de l'instruction publique. (1931). **Les Manuels scolaires et les publications pédagogiques de la Direction générale de l'instruction publique**. Paris. Exposition coloniale internationale,

De Bernon Olivier. **Le retour de l'École au Cambodge : l'implantation du FEMC**. In: Bulletin de l'Ecole française d'ExtrêmeOrient. Tome 79 N°1, 1992. pp. 243-246;

Forest, Alain. **Le Cambodge et la colonisation française. Histoire d'une colonisation sans heurts 1897-1920**, Paris : L'Harmattan, 1979.

Garnier, Erick et Gérard Renou. (2002). L'éducation de base au Cambodge : un système en reconstruction in **Revue internationale d'éducation de Sèvres**.

Halbwachs, Maurice. (1997). **La mémoire collective**. Paris : Albin Michel.

Le monde, Octobre 1963, **Cambodge, terre de travail et oasis de paix : Un système d'enseignement qui perfectionne ses méthodes dans le respect de l'individu**.

Magnant, M. (1913). Les débuts de l'enseignement français au Cambodge (1863-1890), *Revue Indochinoise*. n.s. 19(4): 454-469.

Martin (M.-A.). (1989). **Le Mal Cambodgien. Histoire d'une société traditionnelle face à ses leaders politiques, 1946-1987**. Paris: Hachette.

Nepote (J.). (1979). « Éducation et développement dans le Cambodge moderne », *Mondes en développement*, n° 28, pp. 767-792.

Pénétration scolaire en pays cambodgien et laotien. (1931). (Hanoi): Exposition coloniale

Preschez, Philippe. **Le Cambodge depuis 1941 : État des travaux.** In: *Revue française de science politique*, 11e année, n°4, 1961. pp. 906-935;

Prigent,,Steven. (2011). La faible scolarisation en milieu rural cambodgien s'explique-t-elle seulement par la pauvreté ?. in **Les enfants hors l'école** numéro 10 Cahiers de la recherche sur l'éducation et les savoirs.

Sok Khin. **La khmérisation de l'enseignement et l'indépendance culturelle au Cambodge.** In: *Bulletin de l'Ecole française d'Extrême-Orient*. Tome 86, 1999. pp. 293-319;

การสัมภาษณ์

สัมภาษณ์อนุกรรมการวิชาการประวัติศาสตร์ กัมพูชา ณ กระทรวงศึกษาธิการ เยวชนและกีฬา วันที่ 1 เมษายน 2562

สัมภาษณ์ดร. เฉลิมชัย พันธุ์เลิศ. นักวิชาการศึกษาชำนาญการ ผู้อำนวยการกลุ่มสถาบันสังคมศึกษา สำนักวิชาการ และมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 23 พฤษภาคม 2562